Baharlık Kitap Dizisi 35

PSİKANALİZ YAZILARI

bireysel ve toplumsal travmalar II

Sonbahar 2017

BAĞLAM

Baharlık Kitap Dizisi 35

PSİKANALİZ YAZILARI

bireysel ve toplumsal travmalar II
individual and social traumas II

Sonbahar 2017

BAĞLAM

Bağlam Yayınları 444
Psikanaliz Yazıları
Baharlık Kitap Dizisi 35
Bireysel ve Toplumsal Travmalar II
Sonbahar 2017

ISBN: 975-6947-36-5 (TK No)
978-605-9911-38-2 (35. Cilt)

Psikanaliz Yazıları
Yayın Yönetmeni: Talat Parman
Yayın Kurulu: Talat Parman, Ayça Gürdal Küey,
Behice Boran, Evrem Tilki
Danışma Kurulu: Talat Parman, Ayça Gürdal Küey, Elda Abrevaya,
Raşit Tükel, Vehbi Keser

Birinci Basım: Aralık 2017
Kitap Tasarımı: Canan Suner
Kapak Görseli: Geta Brătescu, *Vestiges (Vestigii)*, 1978
Baskı: Umut Kağıtçılık Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
Fatih Cad. Yüksek Sok. No: 11/1 Başakhan Merter/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 11081
Matbaa Sertifika Numarası: 22826

BAĞLAM YAYINCILIK Hobyar Mah. Narlıbahçe Sok. No: 9/3 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 513 59 68 / 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27
Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

sunuş

Buenos Aires'de yapılan Uluslararası Psikanaliz Birliği'nin 50. Kongresindeki Genel Kurul toplantısında, 27.07.2017 tarihinde Birlik başkanı Stefano Bolognini derneğimizin bileşen dernek olarak tanınmasını Genel Kurulu onayına sundu ve alkışlarla "kabul edildik". Saatime baktım tam 17.17'yi gösteriyordu. Çok uzun bir çaba amacına ulaşmıştı. Konuşma yapmak için davet edildim. Çok şanslı olduğumu söyledim kürsüde. Hepimizin de çok şanslı kişiler olduğunu. Çok zor zamanlarda ve koşullarda çok zor bu işi başardığımızı. Ve yolumuza aynı direşkenlikle devam etmeye kararlı olduğumuzu.

Bu teşekkür konuşmamın metnini *Psikanaliz Yazıları*'nın bu sayısının sayfaları arasında bulacaksınız. Zaten ülkemizin ilk psikanaliz süreli yayını olan *Psikanaliz Yazıları*'nın tarihi ile İstanbul Psikanaliz Derneği'nin tarihi arasında bir koşutluk vardır. *Psikanaliz Yazıları*'nın ilk sayısı 2000 sonbaharında yayınlaşmıştı. Bu aynı zamanda İstanbul Psikanaliz Grubu'ndan İstanbul Psikanaliz Derneği'ne dönüşümün hazırlıklarının yapıldığı dönemdir. 30 Ekim 2001'de kurulan İstanbul Psikanaliz Derneği'nin kuruluş bildirgesi de *Psikanaliz Yazıları*'nın 2002 İlkbaharı'nda yayınlanan dördüncü sayısında yer almıştır. Derneğin Uluslararası Psikanaliz Birliği'ne katılımın ilk adımı olan "çalışma grubu" olarak kabulünün müjdesi de 2007 İlkbaharı'nda yayınlanan on dördüncü sayının sunuş yazısında verilmişti. İstanbul Psikanaliz Derneği daha sonra Uluslararası Psikanaliz Birliği'nin Temmuz 2013'de Prag'da yapılan kongresinde "geçici dernek" konumuna yükselmiş ve dernek başkanı Ayça Gürdal Küey'in Genel Kurulda yaptığı teşekkür konuşması da *Psikanaliz Yazıları*'nın 2013 Sonbahar tarihli yirmi yedinci sayısında yer almıştır. Son olarak 2014 Sonbaharı'nda yayınlanan yirmi dokuzuncu sayının sunuşunda İstanbul Psikanaliz Grubu'nun

kuruluşunun yirmi yılı kutlanmıştır. Ayrıca İstanbul Psikanaliz Derneği'nin etkinliklerinin duyurularına da uzun bir süredir *Psikanaliz Yazıları*'nda yer verilmektedir.

Bugün bu geleneği bozmayarak otuz beşinci sayının sunuş yazısında İstanbul Psikanaliz Derneği için yeni bir dönemin başladığının haberini vermek istiyorum. Uluslararası Psikanaliz Birliği'ne (IPA) tam üyelik demek olan bileşen dernek olarak kabul edilmemiz süreci aylar süren hayli zorlu bir savaşımın sonucunda gerçekleşti. Bu denli büyük bir uluslararası kuruluşun parçası olmak, temelinde o kurumun en kökensel niteliklerini de kabul etmek demektir. Bunlar çoğu kez tüzükler ve yönetmeliklerde doğrudan yazılmayan unsurlardır. Diğer bir deyişle Uluslararası Psikanaliz Birliği'ne, tam, eşit ve erişkin bir dernek olarak kabul edilmek için başvurduğumuzda, o kurumun kılcallarına kadar sinmiş bazı ilkeleri ve kuralları olduğunu ve bunlara uyum sağlamak zorunda olduğumuzu gördük.

Bu yeni dönem İstanbul Psikanaliz Derneği'nin yeni bir dönüşümüne sahne olacaktır. 2013 yılında "geçici dernek" olmamızla IPA destek komitesinin ortadan kalkıp psikanalitik formasyon düzenleme yetkisinin İstanbul Psikanaliz Derneği'ne devriyle birlikte bu görevi üstlenecek bir dernek organı yani Formasyon Komitesi kurulmuştu. Ancak bu geçici bir komiteydi ve bileşen dernek konumuna eriştiğimizde yerini diğer tüm psikanaliz derneklerinde genellikle Psikanaliz Enstitüsü olarak adlandırılan, yöneticileri seçimle ve belli bir süre için göreve gelen bir yapıya bırakması gerekiyordu. İşte bugün biz bu noktadayız. Ve derneğimizde yeni bir yapılanmaya gidiyoruz.

Bu önemli adımla birlikte yıllardır planladığımız, dernek tüzüğünde yer alan ve yönetim kademelerinde oy birliği ile kabul edilen "çocuk ve ergen psikanalizi formasyonu"na da başlıyoruz. Bu konuda Uluslararası Psikanaliz Birliği'ne yaptığımız öneri 2015'de Boston'da yapılan kongrede konuyla ilgili komite olan COCAP (IPA çocuk ve ergen psikanalizi komitesi) tarafından kabul edilmişti. Bu çabayı desteklemek için çocuk ve ergen psikanalizi üzerine yapılacak toplantı ve yayınlarla ilgili çalışmalarımız da sürüyor.

İstanbul Psikanaliz Derneği'nin yeni döneminde başarılı olması ve Çocuk ve Ergen Psikanalizi formasyonu çalışmalarının da yolunun açık olması dilekleriyle...

***

Psikanaliz Yazıları'nın 36. sayısı 2018 İlkbaharı'nda yayınlanacaktır. Bu sayının dosyası *Yorum* üzerine olacaktır. Yazı ve çeviri önerilerinizi lütfen psikanalizyazilari@yahoo.com.tr adresine gönderiniz.

TALAT PARMAN

İçindekiler / Contents

sunuş | 5
presentation
TALAT PARMAN

önsöz | 11
preface
İLKER ÖZYILDIRIM

"notlar ve kısa parçalar"dan travma üzerine seçme bölümler [1930–32] | 17
selected parts on trauma from "notes and fragments" [1930-32]
SANDOR FERENCZI
ÇEVİRENLER / TRANSLATED BY BARIŞ ÖZGEN ŞENSOY, HANDE DÜNDAR ÖZYILDIRIM

bireysel ve toplumsal travmayı psikanalitik bağlamda düşünürken bazı kavramlar üzerine: gerçeklikler ve sosyopsikolojik ilişkisel matris | 31
on certain concepts for thinking about individual and social trauma in a psychoanalytical context: realities and sociopsychological relational matrix
İLKER ÖZYILDIRIM

bu kimin travması? muğlak bir kavrama yeni bir bakış | 57
whose trauma is it? a fresh look at an elusive concept
H. SHMUEL ERLICH
ÇEVİREN / TRANSLATED BY PİTEY GONCA ÖZBAY

travma ve yaratıcılık | 73
trauma and creativity
TALAT PARMAN

hiçten sonra: travmayla yaşamak | 81
after "nothing": living with trauma
PINAR PADAR

var olmak, düşünmek, yaratmak: savaş çerçeveye saldırdığında ve aktarım taarruz ile yanıt verdiğinde... | 91
being, thinking, creating: when war attacks the setting and the transference counter-attacks
MARIE-THÉRÈSE KHAIR BADAWI / ÇEVİREN / TRANSLATED BY A. LALE ORHON BAYKAL

yıkıcılığın libidinal ekonomisi | 101
libidinal economy of destructiveness
İSHAK SAYĞILI

"venedik taciri"nde travmalar, intikamlar ve kimlikler | 117
traumas, revenges and identities in "merchant of venice"
ALİ ALGIN KÖŞKDERE

dosya ötesi/other topics

hakikatin çarpıtılması olarak sapkınlık | 133
perversion as a distortion of truth
DIMITRIS JACKSON / ÇEVİRENLER/TRANSLATED BY EVREM TİLKİ, EVRİM ERTEN

ergenlikte anne ve baba katilliği üstüne | 151
on patricide and matricide in adolescence
FRANÇOIS MARTY / ÇEVİREN/TRANSLATED BY ORÇUN TÜRKAY

ergenlikte rastlantı ve aşk ya da genital nesne seçiminde öngörülemez şeyler | 167
coincidence and love in adolescence or unpredictable things about genital object choice
EMMANUELLE CAULE / ÇEVİREN/TRANSLATED BY ORÇUN TÜRKAY

talat parman'ın uluslararası psikanaliz birliği genel kurulundaki teşekkür konuşması | 185
talat parman's thanks speech at the international psychoanalytical association's business meeting
TALAT PARMAN

ingilizce özetler | 189
summaries

etkinlik duyuruları | 195
activities

önsöz

Oedipus'a gidelim.

Oedipus'un öyküsünü, bu defa, salt bireysel bir anlatı olarak değil, Oedipus'un da parçası olduğu bir toplum ve tarih bağlamında, mitin bireysel odağını birazcık kolektif olana kaydırarak yeniden okuyalım.

Oedipus: *Şehrin her yanında günlük dumanları tütüyor, iniltiler, dualar yankılanıyor.*

Bu durumun nedenini iyice anlayabilmek için, haberciler göndermedim, tuttum kendim geldim buraya, bendeniz herkesin yakından tanıdığı Oedipus.

Rahip: *Ey ülkemizin efendisi Oedipus! Görüyorsun her yaştan insan geldik burada sunağının önünde diz çöktük.*

Buradakiler, kanatlarını açıp uzaklara uçamayanlar ve beli bükülmüş yaşlılar. (...)

Senin de gördüğün gibi şehir, ölümcül fırtınalardan başını kaldıramıyor; bir yandan toprakta olgunlaşan ürünler, öbür taraftan otlaktaki sürüler ölüyor, kadınlar çocuk doğuramıyor.

Geldi çöktü şehrin üzerine bir tanrı; sıtmanın alevini saçtı her yana, korkunç bir veba.

Bu yüzden Kadmos'un şehri boşaldı, karanlık Hades iniltilerle, ağıtlarla doldu.

Bu yüzden ben ve bu çocuklar burada oturduk sana yakarıyoruz.

Oedipus: *Hepiniz her ne kadar acı çekseniz de hiçbiriniz benim hissettiğim acıyı bilemezsiniz.*

Çünkü, her birinizin kendi payına ayrı ayrı düşerken acı, benim yüreğim hem bütün bir şehir için, hem senin için, hem de kendim için sızlı-

yor. Beni rahat bir uykudan uyandırmadınız; çok gözyaşı döktüğümü, aklımda ne çok düşünceler döndüğünü bilin.[1]

Psikanalizin kurucu miti, Oedipus'un öyküsü, psikanaliz açısından, oedipal karmaşayı yansılamasından öte anlamlar taşır. Hatta bireysel ve toplumsal travma bağlamında da bize birçok önemli ipucu sunabilir. Freud, *Düşlerin Yorumu*'nda, Oedipus'un seyrini psikanalitik bir sürece benzetir:

"Oyunun akışı, ustalıklı gecikmeler ve durmadan artan heyecanla, Laius'un katilinin Oedipus'un kendisi ve ayrıca onun öldürülen adamla Jocasta'nın oğlu olduğunun ortaya çıkarılması sürecinden - bir psikanaliz çalışmasına benzetilebilecek bir süreçten- başka bir şey değildir."[2]

Öyleyse, tüm gelgit ve içsel çelişkilerine rağmen, hakikat tutkusu ile yoluna devam eden Oedipus, analist analizan çiftinin mitolojik temsilidir. Oyunun başlangıcı -yani analitik çifti ve psikanalitik süreci harekete geçiren- ise, Oedipus'un şehri saran felaketi duyması, yaşanan acıya ve çığlıklara kulak vermesi ve sorumluluk duyarak sarayının dışına çıkmasıdır (*haberciler göndermedim, tuttum kendim geldim buraya*). Analizin başlangıcı, bireyselin toplumsal ile karşılaştığı yerdedir. O zaman, yaşadığımız topraklarda türlü felaketler etrafımızda dolanırken, iniltiler ve ağıtlar yükselirken, psikanalistler "*odalarına*" kapalı kalabilirler, ufuklarını bu odanın duvarları ile sınırlayabilirler mi? Bu mümkün mü? Mümkün ise bu kapalılıkta analitik bir çalışma *hakkıyla* sürdürülebilir mi?

"Tanrıların dediğine göre, bir cinayet yüzündenmiş bu çektiklerimiz."

Bir cinayet yüzünden. Freud, toplumsalın başına temel bir emri koyuyordu: "*Öldürmeyeceksin*!"[3] Uyanmakta olan vicdanın ilk ve en önemli yasağı buydu. Toplumsal, bunun üzerine yapılanacaktı. Bir cinayetin hakkıyla ele alınmaması, hakikatin hakkıyla ortaya konulmaması, ölenin hakkıyla gömülmesine engeldi. Bu, vicdanın ve dolayısıyla toplumsalın çöktüğü andı. Anlaşılan, kente ölümcül fırtınalarla, felaket-

[1] Sophokles, *Kral Oedipus*, çev. Cüneyt Çetinkaya, Bordo Siyah Yayınları, İstanbul.
[2] S. Freud, "The Interpretation of Dreams", *SE*, 4-5: 1900, s.301.
[3] Bkz. Freud 1912-13, 1915, 1921, 1939.

le, ölüm ve kısırlıkla, *ateşli bir sıtma, korkunç bir veba* ile dönen *bilinçdışı suçluluktu.* Herkesi etkiliyor, herkese bulaşıyordu. Çünkü, türlü yollar ve dolayımlarla temas eden herkes, olanlardan sorumlu idi. Kolektif olmak, bulaşmak ve sorumlu olmaktı. Cinayeti işleyen Oedipus'tu. Ancak suçlu, salt O değildi. Laius'un cinayetinin peşine ciddi ve kararlı biçimde düşmeyen, sessiz kalan ve unutan, hatta Oedipus'un krallığında sağladıklarından beslenen, tüm *Kadmos'un şehri* idi.

Oedipus'un bastırması ve inkârı ancak toplumsal bir inkâr ile -ki oyunun ayrıntıları, burada açamayacağım ama bu gerçeğe gizil göndermelerle doludur- mümkün olmuştu. Oedipus bu gerçeği, oyun boyunca dile getiriyordu:

Oedipus: *Cinayet hakkında hiç araştırma yapmadınız mı?*

Oedipus: *Bu kâhin, [cinayeti kastederek] kehanetlerde bulunmuyor muydu o zamanlar?*

Oedipus: *Hangi felaketmiş sizi, kralınızın öldürüldüğü zaman bu davanın peşine düşmekten alıkoyan?*

Bireyin inkâr ve bastırmaları ancak toplumsal bir işbirliği ile sürdürülebilirdi. Bireysel düzeydeki savunmalar, toplumsalın bireysele eklemlenmesi ile mümkündü. Oyunun/mitin saklı bir mesajı da sanki buydu. Bir cinayet (ve ensest) ancak ortak bir sessizlik içinde işlenebilirdi, kolektif bir sessizlikte saklanabilirdi. İşte, Oedipus'u, psikanalitik bir çalışmanın, analitik çiftin temsili kılan, -Freud'un vurgusunu bir adım daha ilerleterek söylersek- bireysel olduğu kadar toplumsal olan, hatta bireysel olanaklılığı ancak toplumsal uylaşım ile mümkün kılınabilmiş, bu bastırma ve inkârın, cinayet karşısında bu *sessizliğin* peşine düşmesidir.

Oedipus: *O halde bu davayı başından ele alıp gün ışığına çıkaracağım.*

Freud, Oedipus'un bu tutkusunu yansılar gibi, psikanalisti psikanalist kılan önemli bir arzusunun gerçeği arama, *gün ışığına çıkarma* tutkusu olduğunu belirtir. Peki o zaman, bir değil Bin cinayetin içinde yaşarken, öldürme tutkusu ile kendinden geçenlere tanıklık ederken,

Oedipus'un soydaşı psikanalistler, *gerçek* karşısında sessiz kalabilirler mi? Sessizlikle psikanalist kalabilirler mi?[4]

Kadmos'un şehrini saran vebayı düşünürken, bu topraklarda yıllardır, yüzyıllardır yaşananlar aklıma geliyor. Toplumsal düzeyde uyumculuk ve sessizlik, "*susmak ortak olmaktır*" deyişi geliyor. Bunların bitmiyor olması; kuşaklararası, kuşaklarötesi *bulaşması/bulaştırılması* aklıma geliyor. Oedipus'u ilgilendiren bu *veba*, psikanalistleri ilgilendirmiyor, odalara sızmıyor, analitik alana bulaşmıyor olabilir mi?

"Onu [cinayet işleyeni] bu topraklarda barındırmayın, yoksa başınıza gelen felakete bir çare bulamazsınız."

Acaba, bu topraklar, bu toplum, bu kent de öyküdeki gibi bir yıkıma uğrayacak mı?

Vebanın sardığı bir başka kenti, Oran'ı anlatırken Camus, bir kenti tanımanın en bildik yollarından birinin orada yaşayanların nasıl öldüklerine bakmak olduğunu söylemişti. Bu topraklarda insanlar nasıl ölüyor? *Yaşamasız*,[5] *genç; ne bir kanat çırpışı ne de bir yaprak hışırtısını duymadan, güvercinsiz, ağaçsız ve bahçesiz, çirkinlik içinde; sıkışmış, hapsolmuş, kanatlarını açıp uzaklara uçamadan; çok para kazanmaya çalışırken; rastgele, öylesine, kazada, kazaen.*[6] Thebliler, Oranlılar gibi.

Belki fark etmeden o yıkımın ve felaketin içinde yaşıyoruz, onun içinde ölüyoruz.

Suçu tanımadıkça ve bilinçdışı suçluluğu analiz etmedikçe yıkmaya, yıkarken yıkılmaya, yıkıma bulaşmaya, *yaşamasız ölmeye* devam edeceğiz.

Bir gün suçu, suçluluğu ve utancı üstlenebilirsek, sorumlulukla analiz edebilirsek *hakkıyla* ve *layıkıyla* yaşayabileceğiz. O gün, Oedipus'un ancak suçunu tanıdığında, kefaretini yüklendiğinde, yani oyunun sonunda, kendi trajedisinin başladığı yere, unuttuğu zamana, derindeki acısına ve kaybına temas etmesi gibi belki biz de kendi içimizdeki bir başka bastırılana, bilmediğimiz *yitiğimize* dokunacağız.

---

[4] *Sessizlik* ve psikanalistin *ses vermesi* ile kastedilen için bir önceki sayının önsözüne bakınız, Özyıldırım, 2017.

[5] Vüsat O. Bener [1957] *Yaşamasız*, YKY, İstanbul, 2003.

[6] Bkz. *Veba* (Camus), *Kral Oedipus* (Sophokles).

Oedipus: *Artık Kitharon'da dağ başlarında yaşayacağım. Orası da benim yurdum sayılır. Gerçi bütün bildiğim, bebekken oraya ölüme gönderildiğim.*

Belki o zaman (bizim de) öykümüzün *Kitharon*'da başladığını göreceğiz. *Yaslanacağız.*

Kaynakça

Bener, Vüs'at O. [1957] *Dost. Yaşamasız*, YKY Yayınları, İstanbul, 2003.

Camus, A. (2017) *Veba*. Nedret Tanyolaç Öztokat, Can Yayınları, İstanbul.

Freud, S. (1900) "The Interpretation of Dreams", *SE*, 4-5: 1-627.

Freud, S. (1912-13) "Totem and Taboo", *SE*, 13: 1-161.

Freud, S. (1915a) "Thoughts For The Times On War And Death", *SE*, 14: 273-300.

Freud, S. (1921) "Group Psychology and the Analysis of the Ego", *SE*, 18: 65-144.

Freud, S. (1939) "Moses and Monotheism", *SE*, 23: 1-138.

Özyıldırım, İ. (2017) "Önsöz", *Bireysel ve Toplumsal Travmalar I. Psikanaliz Yazıları*, Sayı 34, Bağlam Yayınları, İstanbul, s.11-17.

Sophokles (2014) *Kral Oedipus*. çev. Cüneyt Çetinkaya, Bordo Siyah Yayınları, İstanbul.

İLKER ÖZYILDIRIM

"notlar ve kısa parçalar"dan travma üzerine seçme bölümler [1930-32]*

SANDOR FERENCZİ

ÇEVİRENLER: BARIŞ ÖZGEN ŞENSOY, HANDE DÜNDAR ÖZYILDIRIM

Annesel Nefretin veya Şefkat Eksikliğinin Temel Travmatik Etkisi (31.8.1930)

T. Z. sürekli olarak annesinden geldiğini hissettiği nefret dalgalarından bahseder; düşlemine bakılırsa ana rahminde bile bu nefreti hissetmiştir. Sonrasında bir oğlan değil de kız olarak doğduğu için sevilmediğini hissetmiştir. Aynı durumlar Dm. ve B.'de de mevcut.

Dm. her zaman erkekleri baştan çıkarma ve onlar tarafından felakete sürüklenme zorlantısına sahip olagelmiştir. Esasında, annesinin soğukluğunun neden olduğu yalnızlık hissinden kaçmak için bunu yapmakta-

* Ferenczi'nin ölümünün ardından makalelerinin arasında belki sonradan üzerinde çalışacağı ve yayınlanacak yazılara dönüştürebileceği bazı notlar ve kısa parçalar bulunmuştu. Düzensiz kağıt parçaları üzerine, farklı dillerde alınmış bu notlarda, bazı ifadeler ve fikirler için kısaltmalar kullanılmıştı. Bu kısaltmaların anlaşılmasını ve doğru şekilde kopyalarının çıkartılmasını Michael Balint sağlamıştı. Biz, Ferenczi'nin travma ile psikanaliz ilintisine daha yoğunlukla odaklandığı son dönemlerinde aldığı bu notlardan özellikle travma kavramı ile ilgili olduğunu düşündüğümüz bazılarını seçerek burada yayınlıyoruz. Bu not ve kısa parçaların çevirisine temel alınan kaynak Ferenczi'nin *'Final Contributions to the Problems and Methods of Psychoanalysis'* (Karnac, London, 2002) eseri içinde yer alan 'Notes and Fragments [1930-1932]' kısmıdır. Daha ayrıntılı bilgi için aynı kaynağa ve özellikle editörün (Michael Balint) önsözüne bakılabilir. Notların akışında ve cümlelerin düzenlenişinde bazı kopukluklar olabilmektedir. Satır ve paragrafların düzeni, kısaltmalar, yazı stili, vb. biçimsel düzenlemelerde olabildiğince bahsedilen kaynağa bağlı kalınmıştır. (Türkçe'ye çevirenlerin notu)

dır. Annesi tarafından aşırı tutkulu amansız sevgi ifadelerinde bile, kendisine yönelik nefretini rahatsız edici bir unsur olarak hissetmiştir (pelvik kasılma olmamasına karşın zor doğum).

S. annesinin saldırganlığı yüzünden babası tarafından yetiştirilmek zorunda kalmıştır. 18 aylıkken babası vefat eder ve çocuk, annesi ile büyükbabasının zalimliğine teslim edilir. Bu travmalar bütün nesne ilişkilerinde bozulma yaratmıştır. İkincil narsisizm.

Güçlü heteroseksüel travma (baba) ve yetersiz anne saplantısı arasındaki ilişki şu an için sorunlu kalmalı. Daha fazla deneyime gereksinim var.

Travma ve Sağlık İçin Çabalamak (21.9.1930)

Hemen akabinde üstesinden gelinemeyen bir travmanın doğrudan etkisi parçalanmadır. Soru: Bu parçalanma yalnızca şokun mekanik bir sonucu mudur? Yoksa hâlihazırda bir tür savunma; yani adaptasyon mudur? Aşırı derecede uyarana maruz kalan alt düzey hayvanların darmadağın oluşu ve parçalara bölünmüşken var oluşun sürdürülmesi ile anoloji (biyoloji ders kitaplarına bakılacak). Parçalanma şu açılardan avantajlı olabilir: a) Dış dünyaya yönelik daha geniş bir yüzey, yani duygulanımların daha yoğun boşalımı olasılığını yaratarak. b) Fizyolojik açıdan: Yoğunlaşma ve bütünlüklü algıdan kurtulmak, en azından çok sayıda acının aynı andaki ıstırabına son verir. Tekil parçalar kendileri için ıstırap çekerler: Acının bütün nitelik ve niceliklerinin katlanılmaz birliği ortaya çıkmaz. c) Daha yüksek düzeyde bütünleşmenin yokluğu, acı parçalarının birbirleriyle olan ilişkilerinin kesilmesi, tekil parçalara çok daha fazla uyum sağlama kapasitesine izin verir. Örnek: Bilinç kaybında, bedenin şeklinde çeşitli değişiklikler (gerilme, eğilme, bükülme, fiziksel esnekliğin sınırını zorlayacak kadar sıkışma) ortaya çıkması mümkündür; öte yandan eşzamanlı bir savunma tepkisi onarılamaz kırık veya yırtılma riskini artırır, mesela çocukluk çağındaki korkunç yaralanma örnekleri, örneğin taciz, sonrasındaki şok ve hızlıca iyileşme.

Şok ile birlikte, pasif halde bulunan ya da nesne ilişkilerinde kullanılan enerjiler, narsisistik bakım, endişe ve yardımseverlik şeklinde aniden yeniden uyanır. Kesinlikle bilinçdışı olan bir içsel güç, özünde henüz fark edilmemiş olsa da, matematiksel bir kesinlikle hem travma-

nın ağırlığını hem de mevcut savunma yetisini hesap ederek, otomatik bir belirlilik ve karmaşık bir hesap makinesinin örüntüsüne uygun olarak, verili bir durumda, tek pratik ve doğru psikolojik ve fiziksel davranışı üretir. Duyguların ve duyumları bozup gerçekliği çarpıtabilecek spekülasyonların yokluğu hesap makinesinin hatasız işleyişini mümkün kılacaktır, uyurgezerlikteki gibi.

Yukarıda bahsedilen süreçler yoluyla şokla bir şekilde baş edildiği anda, ruhsallık şimdi bir kez daha idare edilebilir olmuş tekil parçaları bir bütünde toplamakta aceleci davranır. Bilinçlilik geri gelir, ancak travmadan bu yana olup bitenlerden tümüyle bihaberdir.

Geriye dönük amnezi belirtisini açıklamak çok daha zordur. Olasılıkla travmanın kendisinin anısına karşı bir savunma düzeneğidir. Yenilenme eğilimine dair daha başka örnekler detaylı olarak araştırılacak.

Düşlerin Yorumu'nun Gözden Geçirilmesi Üzerine (26.3.1931)

Freud'un *Düşlerin Yorumu*'nda, günün hoşnutsuzluk veren kalıntılarının istek doyurmaya yönelik dönüşümü düşlerin biricik işlevi olarak sunulmuştur. Günün ve yaşamın kalıntılarının önemi, neredeyse aşılmaz bir doğruluk ve berraklık ile açıklanmıştır. Oysa ben günün kalıntılarının düşteki yinelenmesinin kendi başına düş işlevlerinden biri olduğunu düşünüyorum. Bağlantıları izlerken günün kalıntıları (ve yaşamın kalıntıları diye ekleyebileceğimiz gibi) denen şeylerin aslında travmanın yineleme belirtileri olduğu gittikçe daha çok gözümüze çarpar. Bilindiği gibi yineleme eğilimi, travmatik nevrozlarda kendi başına faydalı bir işleve sahiptir: Özgün şokun yaşandığı zamanda olanaklı olandan daha iyi (ve mümkünse nihai) bir çözüm bulmaya uğraşır. Bu eğilim, hiçbir çözümle sonuçlanmasa da, yani yinelemenin özgün travmadakinden daha iyi bir çözüme götürmediği durumlarda da, var olmaya devam edecektir. Böylece "düş bir istek doyurmadır" yerine, düş işlevinin daha kapsamlı bir tanımı şöyle olacaktır: "Her düş, hatta hoşnutsuzluk vereni dahi, travmatik deneyimlere karşı daha iyi bir hakimiyet kazanma ve onlarla hesaplaşma girişimidir. Bu girişim bir bakıma, çoğu düşte eleştirel becerilerin

azalması ve haz ilkesinin üstünlüğü sayesinde ortaya çıkması daha kolay olan *esprit d'escalier** gibidir."

Günün ve yaşamın kalıntılarının düşte ortaya çıkışlarını, yineleme dürtüsünün mekanik ürünleri olarak kabul etmektense, gerisinde daha yeni ve iyi bir antlaşmaya doğru yönelen (psikolojik olarak adlandırılması gereken) bir eğilimin işlediğini farz edebiliriz ve istek doyurmanın da düşün bu amaca aşağı yukarı yaklaşık başarıyla ulaşmasını sağlayan araç olduğunu varsayabiliriz. Kaygı düşleri ve kâbuslar ne bütünüyle başarılı ne de neredeyse tümüyle başarısız istek doyurmalardır; ancak bu türün başlangıçları kısmi olarak başarılı olan yer değiştirmelerde tanınır haldedir. Günün ve yaşamın kalıntıları, yinelenmeye elverişli boşaltılmamış ve üzerlerinde hakimiyet kazanılmamış zihinsel izlenimlerdir. Bilinçdışılardır ve belki hiç bilince gelmemişlerdir. Bu izlenimler, uykuda ve düşte, uyanıklığa göre daha kolaylıkla öne çıkarlar ve düşün istek doyurma yetisinden faydalanırlar.

Yıllarca izlenen bir olguda, her gece, iki veya sıklıkla daha çok düş getirmekteydi. Derin uyku saatlerinde görülen ilk düş, ruhsal bir içeriğe sahip olmamaktaydı; hasta bu düşten, hem ruhsal hem bedensel acı çekmişçesine, acıya dair muğlak hatıralarla ve bedeninin çeşitli organlarında duyumsamalarla birlikte büyük bir telaşla uyanıyordu. Bir süre uyanık kaldıktan sonra, ilk düşteki olayların (ama burada bile çoğunlukla bilinçdışı) etkisi hafifletilmiş ve çarpıtılmış hallerinden dönüşmüş yeni ve çok canlı düş imgeleri içinde yeniden uykuya dalmaktaydı. Hastanın, yalnızca bilinçdışının derinliklerinde ve neredeyse koma durumundaki uykuda, yaşamının travmatik yaşantılarını düşünsel bir içerik olmaksızın yalnızca duygusal olarak yineleyebildiği ve bu yinelemenin gerekliliği gittikçe açığa kavuştu. Bunu izleyen daha az derin uykuda ise yalnızca travmatik yaşantıların istek doyurma işleviyle etkisi azaltılmış hallerine ancak dayanabiliyordu. Bu ve bunun gibi gözlemlerde kuramsal olarak önemli olan, bilinçdışılığın [unconsciousness] derinliği ve travma arasındaki ilişkidir. Bu, istenerek uyarılmış transların içerisinde, şok deneyim-

---

* Merdiven nüktesi: Kötü bir söz ya da durum karşısında verilecek karşılığın, alınacak tutumun sonradan akla gelmesi halidir. Kendisine edilen aşağılayıcı söze karşı verilebilecek zekice yanıt, sonradan, merdivenden çıkarken aklına gelen Diderot'nun bir kahramanına (*Paradoxe Sur Le Comédien*) gönderme yapmaktadır (Türkçe'ye çevirenlerin notu).

lerini araştıracak şekilde kurgulanan deneyi de haklı çıkarmaktadır. Beklenmeyen, hazırlıksız yakalanılan, yoğun etkisi altında kalınan bir şok yaşantısı sanki bir anestezik gibi davranır. Peki bu nasıl olur? Görünen o ki, bu durum her tür zihinsel etkinliği durdurarak ve bu sayede herhangi bir direncin olmadığı tam bir edilgenlik durumuna yol açarak mümkün olur. Hareketliliğin mutlak felci, algının ve (onunla birlikte) düşünmenin de ketlenmesini içerir. Algının kapanması benliğin tam bir savunmasızlığı ile sonuçlanır. Algılanmayan bir izlenim, gözetim altında da tutulamaz. Bu tümden felç halinin sonuçları şöyledir: 1) Duyusal felcin seyri kalıcı olarak kesintiye uğrar ve bu haliyle kalır. 2) Duyusal felç sürerken mekanik ve zihinsel izlenimler hiçbir direnç olmaksızın sahiplenilir. 3) Bu izlenimlerden bellekte, hatta bilinçdışında da hiçbir iz kalmaz ve bu yüzden travmanın nedenleri bellekteki izlerden hatırlanamaz. Her ne kadar imkânsız gözükse de, onlara ulaşmak isteyen kişi, travmanın kendisini yinelemeli ve *ilk kez* daha uygun şartlar altında algıya taşımalı ve hareketle boşaltmalıdır.

Travmaya geri dönersek; bilinçdışılık durumu, uyku durumu yalnızca haz ilkesinin egemenliğini (düşün istek doyurma işlevi) değil, aynı zamanda çözüm için çaba gösteren işlenmemiş travmatik duyusal izlenimlerin geri dönüşünü de (düşün travmayı sindiren işlevi) destekler. Başka bir deyişle, travmanın yineleme eğilimi, uykuda uyanık yaşama nazaran daha fazladır. Sonuç olarak, başlangıçta derin bilinçdışılığı doğuran ve böylelikle kalıcı olarak çözülmeden kalan, derinde saklanmış oldukça ısrarcı duyusal izlenimlerin, derin uykuda geri dönmeleri daha olasıdır. Eğer bu bütünüyle edilgenlik hali ile travmayı yeniden yaşantılayabilmenin hissiyatını bir araya getirmeyi başarırsak (örneğin hastayı yinelemeye ve olayı yeniden sonuna kadar yaşamaya cesaretlendirerek, çok sayıda başarısız ve genelde ilkinde de yalnızca bölük pörçük başarıya ulaşan denemelerden sonra) travmaya karşı daha olumlu ve olasılıkla daha kalıcı bir hakimiyet sağlanır. Uykunun kendisi bunu başaramaz, en fazla aynı felç eden sonuçla yeni bir yinelemeye götürebilir. Uyuyan kişi, zihinsel ve fiziksel hoşnutsuzluk veren çeşitli hislerle uyanır ve tekrar uykuya daldığında düşünde çarpıtılmış zihinsel içerikler belirir. İlk düş yalnızca bir yinelemedir. İkincisi, çarpıtma ve hafifletmelerin yardımıyla taklit

yaratarak bir başa çıkma girişimidir. Sonuç olarak, iyimser bir taklidi olması koşuluyla, travma bilince kabul edilebilir.

Böyle bir taklidin temel koşulu narsisistik bölme diye adlandırılan kavrama benzer. Örnek olarak, benliğin bir parçasından bölünerek oluşan sansür katmanının (Freud) yaratılmasında olduğu gibi, bir anlamda her şeyi bilen saf bir akıl olan benliğin, Janus kafası* misali, zararın boyutunu ve benliğin buna katlanabileceği kısmını öngörerek, travmanın şekil ve içerik açısından katlanılabilir kısmını algılaması, hatta bir istek doyurma ile tramvayı yatıştırması gibidir.

Bu tarz düşlere bir örnek: Çocukluğunda ve erişkinliğinde, babasının pek çok kez, uygunsuz yaklaşımlarına maruz kalmış bir hasta; birkaç ay boyunca beş yaşındayken yaşadığı bir cinsel travmayı işaret eden malzeme getirir. Ancak düşlemde ve düşün bir yarısında sayısız yinelemeye karşın, bu travma hatırlanamadığı gibi bir kanı olarak belirebilecek bir düzeye bile ulaşamadı. Birçok kez, ilk derin uykusundan, karnında sanki 'ezilmiş gibi' şiddetli ağrılarla, başında basınç hissiyle, sanki 'şiddetli bir boğuşmadan çıkmışçasına bütün kasları ağrıyarak', felç eden bir bitkinlik vb. ile uyanmaktaydı. İkinci düşündeyse vahşi hayvanlar tarafından takip edildiğini, yere fırlatıldığını ve hırsızlar tarafından saldırıya uğradığını vb. görmüştü. Zalime dair ufak detaylar babaya, zalimin büyük cüssesi de çocukluğa işaret ediyordu. Birincil düşü, travmatik nevrozun tekrarı; ikinci düşü ise bunun dıştan yardım olmaksızın, narsisistik bölme düzeneği aracılığıyla kısmi yerleştirilmesi olarak görüyorum. Böyle bir ikinci düşün kabaca şöyle bir içeriği vardır: Küçük bir yük arabası yokuş yukarı uzun sıra atlarla, bayır boyunca sözde güle oynaya bir şekilde çekilmektedir. Sağda solda uçurumlar vardır, atlar belirli bir ritim ile sürülmektedir. Atların gücü görevin kolaylığı ile orantılı değildir. Haz içeren güçlü duygular vardır. Birden sahne değişir, genç bir kız (çocuk?) bir teknenin dibinde bembeyaz ve neredeyse ölü gibi yatmaktadır. Üzerinde cüsseli bir adam yüzüyle onu ezmektedir. İkinci bir adam arkalarında ayakta durmaktadır, sanki iyi tanıdığı biridir ve kız, adam bu olaya tanık olduğu için utanır. Tekne,

* Bir yüzü sağa bir yüzü sola bakan ikiyüzlü Roma Tanrısı (Türkçe'ye çevirenlerin notu).

belki aşırı uzakta bir uçak dışında kimsenin hiçbir yönden göremeyeceği şekilde, muazzam büyüklükte yüksek ve dik dağlarla çevrilidir.

İkinci düşün ilk bölümü kısmen bizim için çok bilindik bir sahneye denk düşer, kısmi olarak diğer düş malzemelerinden yeniden inşa edilmiştir; hasta çocuk haliyle babasının bedeninin üzerinde ata biner gibi bacaklarını iki yana açarak kayarken, çocuksu merakıyla babasının gizli yerlerini araştırmakta ve ikisinin de büyük keyif aldığı her türlü keşif yolculuğunu yapmaktadır. Derin göldeki sahne ise, kendini kontrol etmekten aciz bir adam görüntüsünü, insanlar bilseler ne söyleyecek olurlardı düşüncesini ve son olarak da tümden çaresizlik ve ölülük hislerini yeniden üretir. Aynı anda kendinden simgesel [auto-symbolic] bir şekilde; bilinçdışılığın derinliği olayları her yönden ulaşılmaz kılmaktadır; en fazla belki cennetteki tanrı olanları görebilir veya duygusal olarak ilgisiz bir havacı vb. Üstelik narsisistik bölmenin sonucu olarak da, yansıtma düzeneği ile olaylar kendisinden "bir kıza" yer değiştirerek tasarımlanmıştır.

Düş analizinin terapötik amacı, ikinci düşün arkasında olanlara gerileyen ve analizde travmatik olayların yeniden yaşanmasını sağlayan derin bir transın yardımıyla, duyusal izlenimlere direk ulaşılabilirliği onarmaktır. Sonuç olarak, uyanıklık halindeki normal düş analizini trans halindeki ikinci bir analiz izler. Bu trans halinde, hayli incelikli bir şekilde hastayla temasta kalmaya gayret gösterilir. Eğer hastaların beklentisi tam tatmin edilmezse, kızgın bir şekilde uyanırlar veya bize ne söylememiz ve yapmamız gerektiğini açıklarlar. Analist, pek çok şeyi sineye çekmek zorunda olup her şeyi bilen otoritesinden vazgeçmeyi öğrenmelidir. İkinci analiz, düşün bazı imgelerini derinleşebilmek, yani örneğin gerçekliğe doğru ilerleyebilmek için sıklıkla kullanır.

Transtan sonra hasta uyanmadan önce, üstesinden gelinenleri bütün bir deneyim olarak özetlemek ve hastaya sunmak önerilebilir. Ardından özel önlemler gerektiren uyandırma süreci gelir; örneğin hastayı uyandırdıktan sonra seansta olanlar üzerine tekrar konuşmak yararlı olacaktır. (Bu noktada, erken dönem hipnozlarındaki "içerik telkini" ile yeni duygusal boşalma [neo-catharsis] yaklaşımlarındaki salt cesaretlendirmeye yönelik telkin - travmatik bir şekilde kesintiye uğramış zihinsel deneyimlerin sonuna kadar

hissedilmesi ve düşünülmesine yönelik cesaretlendirme- arasındaki farka dair düşüncelerin eklenmesinin akla gelmesi de olasıdır.)

Travma ve Kaygı (31.12.1931)

Kaygı her travmanın doğrudan sekelidir. Kişinin hazsızlık durumuna şunlardan biriyle uyum sağlama *yetersizliği* hissine bağlıdır: (1) Kişinin uyarandan geri çekilmesiyle (kaçış), (2) uyaranın ortadan kaldırılmasıyla (dışsal kaynağın yok edilmesi). Yardım gelmez. Kurtulma umudu söz konusu değildir. Hazsızlık artar ve 'outlet' [çıkış yolu, boşaltma ağzı] talep eder.[1,*] *Kaygıyı kısmen ortadan kaldıracak özyıkım* sessiz katlanışa tercih edilir. Bizlerde zarar vermesi en kolay şey bilinçtir [cs] - zihinsel imgelerin bir bütünde toplanması (fiziksel bütün özyıkım itkileri için o kadar kolay bir av değildir). Dağılma [disorientation] şu şekillerde yardım eder:

1. Doğrudan, bir özyıkım süreci olarak (outlet)[2]
2. Hazsızlığın daha ileri algısını (özellikle de daha yüksek 'ahlaki' türünün) keserek. Daha fazla acı duymuyorum, yalnızca benim fiziksel bir parçam.
3. *Parçalardan* oluşan *yeni yapıyı arzuya doyurarak*, haz ilkesi düzeyinde.

Dm.: Outrage[3] [zulüm] gören kendisi değil, kendisi baba.

U.: Kuvvetli, işinde görkemli derecede başarılı (bu düşlemden delilik olarak korkuluyor).

Kaygı, delilik korkusudur ancak dönüşmüştür. Paranoyakta *kendini koruma* eğilimi (tehlikeleri savuşturmak için) bütünüyle çaresiz kaygıya ağır basar.

---

[1] Bu sözcük, Almanca müsveddelerde İngilizce kullanılmıştır.

* [] işaretleri içerisindekiler Türkçe'ye çevirenlere aittirler. (Türkçe'ye çevirenlerin notu)

[2] Bu sözcük, Almanca müsveddelerde İngilizce kullanılmıştır.

[3] Bu sözcük, Almanca müsveddelerde İngilizce kullanılmıştır.

Çoğu olguda şunlar bilinçdışıdır:

1. Zulmedilme sanrısı
2. Büyüklenme sanrısı
3. Her şeyi yok etmeye yönelik tümgüçlülük.

Analiz bütün bu katmanlara nüfuz etmelidir.

Dm.: *Dolaylı yollardan* öldürmeye kastettiğini ve yalnızca bu düşlemiyle yaşayabileceğini görmesi gerek. Analizde, analistin onu *anladığını* - kötü olmadığını, öldürmesi gerektiğini-, onun ifade edilemez biçimde iyi olageldiğini ve hâlâ olduğunu, gelecekte de iyi olmak istediğini bildiğini görür. Bu koşullar altında zayıflıklarını ve kötülüklerini kabul eder (ve benim düşüncelerimi çalmak istediğini, vb. itiraf eder).

I. ve S.: Beni paramparça etmeye yönelik arzularını protesto etmek yerine kızgınlıklarını ifade etmesine izin verdim.

Ruhsal Bebeksilik = Histeri (26.10.1932)

1. *Yetişkinin* iki tip belleği vardır:

Öznel = duygular = bedensel duyumlar.

Nesnel = yansıtılmış duyumlar (çevreye atıfta bulunan duyumlar, 'dışsal olaylar').

2. Bebek başlangıçta yalnızca öznel duyumlara ve bedensel tepkilere (ifade hareketleri) sahiptir.

3. Yaşamlarının ilk (3-4 ?) yıllarındaki çocuklar olup bitenlerin çok fazla bilinçli anısına sahip değillerdir; ancak yalnızca duyumları (keyifli ve keyifsiz tonlarda) ve bunun sonucunda ortaya çıkan bedensel tepkileri vardır. *'Bellek' bedene kitlenip kalmıştır* ve *yalnızca orada* harekete geçirilebilir.

4. Travma anında, nesneler dünyası kısmen ya da bütünüyle ortadan kaybolur: Her şey *nesnesiz duyuma* dönüşür. Konversiyon sırasında yalnızca bedensel-öznel bir şekilde tepki göstermeye gerilenir (James-Lange kuramı çocuklar için geçerlidir ancak yetişkinler için değildir).

5. Asla bilinçli olmamış bir şeyin analizde *bilinçli olarak hatırlanmasını* talep etmek kabul edilemez. Yalnızca, ilk defa *analizde* nesnelenmenin [objectivation] takip edeceği, *yineleme* mümkündür. Travmanın *yinelenme-*

si ve *yorum* (anlama) –bütünüyle öznel olan 'bastırma'nın tersine- bu yüzden analizin çifte görevidir. Histerik atak yalnızca kısmi bir yineleme olabilir, analitik atak bunu bütünlüklü bir gelişime taşımalıdır.

6. Giderek daha yerinde olan yorumlarla tekrar tekrar yeniden deneyimleme hastayı tatmin edebilir, esasında etmek zorundadır. Bilinçli anıların zorlayarak ve bitmek bilmeyen aranışı yerine (bu, hastanın tamamlayamayıp tükendiği olanaksız bir görevdir), hastanın kendini analistten ve analizden ayrıştırmasına yönelik çabalarına dikkat edilmeli ve bunlar cesaretlendirilmelidir. Şimdi, artık 'yaşam ödevleri' için 'cesaretlendirilme' zamanıdır -geçmişi ölçüp biçmek ve kazıp durmak yerine gelecekteki mutluluk.

Travmatik Olarak Edinilmiş Gelişimsel Yetilerin (ve Harika Çocukların) İncinebilirliği (30.10.1932)

Başarı söz konusu olduğunda, başarabilme becerisi başarmaya yönelik gerçek iradenin ve gerçek hazzın kanıtı değildir. Ölçüsüz başarıya yönelik travmatik olarak edinilmiş beceri (her zaman güçlü olan gerilemeye yönelik bilinçdışı [ucs] eğilim yüzünden) çoğunlukla *passagere** olur (zihinsel alan anlamında); kalıcılık ve ortaya çıkan zorluklara karşı dirençlilik özelliği taşımaz. Ayrıca kolayca incinebilirdir: Yeni bir travma (saldırı) kolaylıkla bir 'çöküşe' (yaşamın zorluklarıyla baş etmeye yönelik kapasiteyi bütünüyle yitirme noktasına gerilemeye, zihinsel felce) götürür; örneğin koruma ve destek için özlem duyan çocuksuluk ve bebeksiliğe, şen-bebeksi düş ve düşlem dünyasına (özellikle: *sorumluluk* olmamasına özlem duyan) gerilemeye. Analiz, şimdiye dek istenmemiş sorumluluk, bilgi, yaşamın ciddiyeti, gizlilik (ihtiyat zorlantısı) ile gereğinden erken aşırı bir yüklenmeye neden olur. Cinsel: Mastürbasyon (düşlem), cinsel birleşme *yok*, evlilik *yok* ('Kötü bir yalancıyım.' Saklanması gereken her sır bir yüktür). Kurallar, görevler, emirler katlanılmazdır. Telkin ve korumanın aksine, *kendi için öğrenmeye* yönelik arzu. *Oral* arzular (yemek) bütün ilginin büyük bir kısmını bağlar. *Pastoral* yaşam, sadelik, doğada yaşam (demokrasi) için özlem duymak.

* Özgün metinde bu şekilde geçmektedir. Geçici anlamına gelmektedir. (Türkçe'ye çevirenlerin notu).

Öğrenirken çok yoğun çaba, yine de birinci olma hırsı (Adler tipi). Sınavlara hazırlanmak ve tarihleri *unutmak* (yalnızca güncel, mevcut olanı algılayan ancak bunu *bu* seviyede şaşırtıcı derecede derin bir biçimde yapan bir çocuğunkine benzer bir zekâ).

Çocukluk *yaşanmamıştır.*

Normalinde çocuk oyuna doymuş olmalıdır ve yalnızca ilginin artan bir kısmı gerçekliğe yönelmelidir.

Hasta U.: Bebeksi, ilkel niveau*, 13 yaşına kadar.

Hasta Dm.: Anneye saplantı, çok erken yaşta zorla alınma. Zorlantı ve *taşma.* (Bd.: Anneye geri dönüş.)

(Kadınsı) eşcinselliğin ötesine geçmek.

(Erkeksi) çocuksuluğun ötesine geçmek. Özümsenmemiş 'üstbenlik'.

Normal gelişim dahi az çok zorlanmıştır.

Ancak: Doğru zamanda (örneğin, hazır olma hali önceden mevcut olduğunda) ve *yavaş yavaş,* deyim yerindeyse üstesinden gelmesi kolay *küçük travmalar* ile.

(Hastalar Dm., G.): *En zor* problemleri bile çözmeye yönelik zorlantı.

(Birçok olgu) gerçeklikte: Arzu, ancak en ufak bir yük oluşturmaksızın.

Çözümler üretmek için *beceri* mevcuttur, ancak 'saman alevi' gibidir.

Analizde Orijinal Travmadan Daha Kötü Olan Yineleme[4] *(4.11.1932)*

Bilinçli olarak ortaya çıkmak zorundadır.

Alışkanlık tipi tepkiler bırakılmalıdır (direnç).

Daha fazla *cesaretlendirmeye* gereksinim vardır.

Bir şüphe aracı olarak bilgi (direnç).

Travma *anlatılmış* ve *bulunamamıştır.*

Travmanın oluşumu *biliniyor*; şüphe, gerçek olsun düşlem olsun, kalır ya da geri döner (her şey gerçekliğine işaret etse bile). Düşlem kuramı = *farkına varıştan* kaçış (direnç gösteren analistler arasında da).

---

* Özgün metinde bu şekilde Fransızca olarak geçmektedir. Düzey anlamına gelmektedir. (Türkçe'ye çevirenlerin notu).

[4] Bu notun tamamı Ferenczi tarafından İngilizce yazılmıştır.

İnsanların başına *gerçekten* böyle şeyler gelebileceğine inanmak yerine kendi (ve insanların) zihinlerini (belleklerini) güvenilmez kabul etmeyi tercih ederler (Ebeveynleri kurtarmak için kişinin kendi zihninin *bütünlüğünü* bizzat kendisinin feda etmesi!).

Bilgi-kuşkuculuğunu tedavi. "*İnanmamalısın*, yalnızca aklına geldikleri gibi söyle. Herhangi bir hissi zorlama, hele ki hüküm verme hissini. Sonrasında olayları gerçeklik boyutundan değerlendirmek için vaktin olacak. (Aslında, saf imaj serileri er ya da geç yüksek derecede duygusal tasarımlara dönüşürler). Kabul etmen gerekir ki (istisnai olarak) birilerinin sana hakkında bir şeyler söylediği bazı olaylar bile gerçekleşmiş olabilir."

Psikotravma (26.12.1932)

I. *Aniden ortaya çıkması yüzünden üstesinden gelinemeyen büyük hazsızlık. "Üstesinden gelmek" ne anlama gelir?*

1. Zararlı unsurun hakikaten savuşturulması (rahatsızlığın *nedenini* ortadan kaldırma anlamında dış dünyayı değiştirme - alloplastik tepki).

2. Gerçekliği olumlu bir şekilde değiştirmek üzerine geleceğe dair *fikir* üretimi; 'müstakbel' [in spe] haz veren bu düşüncelere *tutunmak* hazsızlığa 'tahammül etmemize' olanak sağlar, yani, olduğu haline göre çok daha az hissetmemize ya da hiç hissetmememize. Bu fikirler, hazsızlığa karşı panzehir olarak (bir anestezik gibi) işler ve hazsızlık ya da acı veren etkiler süresince makul bir şekilde davranmamıza olanak verir. (Diş çekilmesi – hemen bitecek, 'yalnızca bir anlık' -sonra her şey yeniden düzelecek). Eşzamanlı olarak, ayrıca çoğunlukla 'ikame tepkiler' (örneğin kas kasılmaları) görülebilir -ki bunların yanılsamalı olarak adlandırılması gerekir çünkü savunma eylemlerine ve masum (fakat analojik) nesne ve kişilerin uzaklaştırılmasına yol açarlar: (i) çoğunlukla canlı olanlar yerine cansız şeylere (ii) fakat sıklıkla kişinin kendisi üzerine, örneğin saç yolmaya [yönelirler]. Hazsızlıkla baş etmenin bu ikinci yolu alloplastiktir; kısmen, yine de benzerliğin özdeşlik yerine geçtiği birincil süreçlerle karışıktır.

Allo- ve otoplastik tepkilerin bileşik yapıları, örneğin *'müstakbel' ['in spe']* gerçeklik ve *düşlem.* Her halükârda, ikame eylemlerin düşlemsel doğası bilinçli [cs.] kalır ya da bilinçliliğe kolaylıkla taşınabilir.

Ama çaresizlik ve genel bir umutsuzluk durumlarında ne olur?

Travma Analizi ve Sempati[5]

I. Eğer ki aşağıdakiler tarafından (özgün travmadaki durumla karşılaştırıldığında) daha iyi koşullar sağlanamıyorsa, derin (travma kökenli) analiz mümkün değildir:

(a) yaşam ve dış dünya koşulları

(b) –esas olarak- analist

(a)'da bahsedilenler kısmen Freud tarafından belirtilen analize kontr-endikasyonları içerir (talihsizlik [misfortune], yaş, umutsuzluk)

(b) (a)'nın kısmen yerini alabilir; ancak burada analiste yönelik yaşam boyu sürecek saplantı riski ortaya çıkar (evlat edinme-evet, ancak 'evlatlıktan çıkarma' nasıl olacak?)

Amnezi:

-Travma

-Çocukluk

-Çocukluk Çağı Düşleri

Hatırlanamaz çünkü *hiçbir zaman* bilinçli [cs] olmamıştır. Yalnızca *yeniden deneyimlenebilir* ve geçmiş olarak *kabul edilebilir.*

Çocuk analiz edilemez, çocukla analiz hâlâ bilinçdışı [ucs] düzeyde gerçekleşir – *dört başı mamur deneyimler* yoktur, çoklukla yalnızca zihinsel yaşamı oluşturan telkinler vardır. *Çocuk* şimdide yaşar. 'Şu anın mutsuz çocuğu'.

Nahoş anılar bedende (ve duygularda) *bir yerlerde* yankılanmaya devam ederek aynen kalırlar.

Çocuk analizi. Eğitim (yetişkinler tarafından) üstbenliğin *içeri itilmesidir [intropression].*

---

[5] 1932 içinde ama tarih belirtilmemiş.

bireysel ve toplumsal travmayı psikanalitik bağlamda düşünürken bazı kavramlar üzerine: gerçeklikler ve sosyopsikolojik ilişkisel matris

İLKER ÖZYILDIRIM

Travma kavramı psikanaliz içinde çetrefilli bir yere sahiptir. Bir yandan, başından itibaren psikanaliz için temel ve sıklıkla kullanılan bir kavram iken diğer yandan unutulduğu, yok sayıldığı hatta psikanalitik duyuş ve anlayış ile ilintisi bağlamında biraz hafifsendiği bile söylenebilir. Psikanalizin, aslında bir açıdan travma çerçevesinde biçimlenmiş bir ruhsallık kuram ve pratiği olduğu düşünülebilecekken diğer yandan travma merkezli yaklaşımlarla karşıtlaşarak kendini konumlandırdığı da belirtilebilir. Dürtü mü travma mı, düşlem mi gerçek mi, içsel mi dışsal mı gibi ikilikler çerçevesinde bazen dürtü kuramı travma kuramı ile karşıtlaştırılır. Bu karşıtlaştırmaların, psikanalitik duyuş ve düşünüş açısından kurtulunması gereken, önemsizmiş gibi geçiştirilmesi ya da kenara bırakılması gereken değil önemli, oluşturucu ve yapılandırıcı olduğunu fakat mutlaklaştırıldığında ise ruhsallığın psikanalitik kavramsallaştırmasında, daraltıcı ve indirgeyici olabileceğini düşünüyorum. Bu karşıtlığın, psikanaliz için -her

ne kadar bazı psikanalistler ve psikanalitik yaklaşımlar için öyle olabilse de- kaba, kategorik bir karşıtlık değil diyalektik bir karşıtlık içerdiği ve psikanalizin yaratıcı, kapsayıcı ve kavrayıcı potansiyelinin bu anlayış ve yaklaşımdan beslendiği görüşündeyim.

Burada, psikanaliz derken temelde Freud metnine gönderme yaptığımı belirtmeliyim. Freud, doğrudan diyalektik tabirini sınırlı olarak kullanmış olsa da duyuş ve düşünme biçiminin, ruhsallığın işleyiş ve gelişimini tasarımlayışının temelde bu çerçevede olduğu söylenebilir. Bu diyalektiğin özellikle -travmatik olanı değerlendirme ile ilintileri de düşünüldüğünde- çocukluk baştan çıkarmalarını ele alışında ve yaşam ile ölüm dürtüsü karşıtlığı kavramsallaştırmasında ise kısmen 'tutuklaştığını' -diyalektik değil kategorik bir dualizme kapıldığını- belirtmek gerekir. Bu tutuklaşma, Freud sonrası bazı psikanalistler ve okullar tarafından iyice içselleştirilmiş; bu ikilikler birbirini dışlayan kategorik karşıtlıklar biçiminde yorumlanmışlardır. Oysaki Freud'un metni, bu ikilikleri de diyalektiğin parçası kılacak -belki halen yeterince açımlanmamış- potansiyellere sahiptir.

Şimdi, -doğrudan travmaya yoğunlaşmadan ama- travmanın psikanaliz içinde ele alınması ve düşünülmesinde belirleyici olan bazı kavramsal çerçevelere odaklanacak, temelde Freud'un metninden hareket ederek travmayla ilintilenen bazı kavramları bir yeniden okumaya girişecek; bu okuma bağlamında bireysel ve toplumsal düzeyde gerçekleşen travmatik durumları ve etkilerini ele almaya yönelik bir zemin oluşturmaya çalışacağım.

I. Gerçeklikler

1. İçsel ve Dışsal Gerçekliğin Diyalektiğinde Ruhsal Gerçeklik

Freud iç/içsel gerçeklik (inner/internal reality) tabirini neredeyse hiç kullanmamış, baştan itibaren tutarlı biçimde ruhsal gerçeklikten (Alm. Psychische Realität) bahsetmiştir.[1] Sonrasında, içsel gerçeklik kavramı,

[1] Freud Taslak'ta (1950) [1895] dışsal gerçekliğin karşısında düşünsel (thought) gerçeklik kavramını kullanarak başlamış, *Düşlerin Yorumu*'ndan itibaren ruhsal gerçeklik kullanımı ile devam etmiştir. Freud farklı zamanlarda maddi (material; bakınız Freud, 1916-17, 1919a, 1922a), gerçek (factual) gerçeklik (bakınız Freud 1900, 1912-13) kavramlarını da dış gerçekliğe (external reality; bakınız Freud 1895, 1939) karşılık gelen yakın anlamlarda kullanmıştır.

dış/dışsal gerçeklikle (iç/dış) karşıtlaştırılarak, ruhsal gerçeklikle -bazen ruhsal gerçeklik kavramını ve bağlamını unutturur biçimde- sıklıkla eşanlamlı olarak kullanılır hale gelmiştir. Olasıdır ki, bu kavramsal kayışın da etkisiyle -ya da bu kayışın da gösterdiği gibi- ruhsal gerçeklik, Freud sonrası bazen dışa kapalı (neredeyse mutlak düzeyde demek lazım) bir içsel gerçekliğe indirgenir biçimde anlaşılabilmektedir. Belki bu yaklaşımlarla da ilişkilendirilerek, psikanalizin/Freud'un odak olarak ruhsal gerçekliğe vurgu yaparak öncelik vermesi bazı akımlarca (kişilerarası, öznelerarası, ilişkisel psikanaliz vb.) klasik yaklaşım olarak nitelendirilip, ruhsallığı; "kapalı sistem" olarak ele almakla eleştirilebilmektedir. Bazı noktalarda, bu eleştirilerin kısmen haklılık taşıyabileceğini düşünsem de, bence, temelde Freud metninin bir 'dar' okumasına, indirgemesine veya yanlış anlamaya dayanmaktadırlar. Bunun yanında, ruhsal gerçeklik yerine içsel gerçekliğin kavramsal baskınlaşması; dış gerçekliğin ruhsallığa yansımalarının belirginleştiği ve ağırlaştığı, bireysel ve özellikle toplumsal düzeyde gerçekleşen travmatik etkiler gibi durumları psikanalitik bağlamla ilişkilendirmekte bazı zorluklar, *tutulmalar* doğurabilmektedir.

Buralardan kalkarak; özellikle çocukluk çağı baştan çıkarılma ve travmaları, güncel nevrozlar, toplumsal düzeyde gerçekleşen travmatik deneyimler (savaş, silahlı çatışma ve patlamalar, sistematik işkence, kıyım ve katliamlar vb.) ve bunların ruhsal yansımaları gibi psikanalizin 'gerçeklikle' görece daha yakından temas ettiği meseleleri ele alırken anlamlı olabilecek, içsel gerçeklik ile ruhsal gerçeklik arasında bir ayrımı, -kavramlar arasındaki mesafeyi biraz itekleyip aralayarak- bir nüansı yapılandırmaya ve farklı gerçeklik düzeyleri arasındaki ilintileri irdelemeye çalışarak şöyle diyelim: Ruhsal gerçeklik, bir yüzünde öncelikle dürtüler, bilinçdışı düşlemler, içsel nesne ilişkileri, varsanısal durumlar vb. ilintilere işaret eden içsel gerçeklik ile diğer yüzünde maddi dünya, nesnellik, duyumsallık, sosyal gerçeklik vb. ilintilere gönderme yapan dışsal gerçeklik karşılaşmasında, dinamik bir süreç içinde, etkileşim halinde kurulan moebiustik bir alandır. Ancak bu alan, bireye özgülleşen, görece kararlı, öznel bir dünyadır, bir 'kurgudur', bir sahnedir. Ruhsal gerçekliğin, iç gerçeklikle geçişimleri, dış gerçekliğe göre daha sıkıdır ama bütününde bu gerçeklikler, kategorik

bir karşıtlıktan öte, geçişimli, birbirini yaratan ve birbirine dönüşen diyalektik bir karşıtlık ve bütünlük olarak düşünülmelidir. Ayrıca gerçeklikler arası bu geçişim ve diyalektiğin kuşaklararası ve -aşağıda kısmen değineceğimiz gibi- kuşaklar ötesi niteliği de unutulmamalıdır.[2] Şimdi bu ilintileri farklı bağlamlara giderek biraz açalım.

2. İçsel ve Dışsal Eşzamanlı Tamamlayıcı Diziler Tarafından Belirlenen Ruhsal Görüngüler

S. Freud, ruhsal görüngülerin oluşumunda bu dinamik sürecin varlığını, içsel ve dışsal belirleyicilerin eşzamanlılığını yok saymamış; nevrotik ruhsal görüngülerin ve psikopatolojinin birbirinden kolayca ayrıştırılamayacak içsel ve dışsal etkenlerin birbirini tamamlayan diziler (complemental series) oluşturarak meydana geldiğini belirtmiştir.[3] Ayrıca bu diziler de başka dizilerin devamcısıdırlar; yapısal etkenler, ilk deneyimlerin çökeltileri, sonraki travmatik yaşantılar, fiksasyon ve engellenmeler vb. Freud *Psikanalize Giriş Konferansları*'nda bu meseleyi şu şekilde ele alır:

"Nevrozlar dış kaynaklı hastalıklar mı yoksa iç kaynaklı mı? Özel bir yapının kaçınılmaz sonuçları mı yoksa belirli yıkıcı (travmatik) yaşam deneyimlerinin ürünü mü? Daha özel olarak libidonun (ve cinsel oluşumun diğer özelliklerinin) fiksasyonuyla mı ortaya çıkarlar yoksa engellenmenin basıncıyla mı? Bu ikilem, bütününde bana önümüze koyabileceğim bir başka ikilemden daha anlamlı görünmüyor; bir bebek babası tarafından vücuda getirilmiş olarak mı oluşur yoksa annesi tarafından gebe kalınarak mı? Doğru olarak yanıtlayacağınız gibi her iki belirleyici de eşit ölçüde vazgeçilmezdir. Nevrozların oluşumu konusunda da ilişki kesin olarak aynı olmasa bile çok benzerdir. Nevrotik hastalık örnekleri, oluşumları söz konusu olduğunda, içinde iki etmenin -cinsel yapılanma ve deneyim ya da eğer dilerseniz libidonun fiksasyonu ve engellenmeeğer biri fazlaysa diğerinin az olduğu biçimde temsil edildiği dizilere ayrılır. Dizilerin bir ucunda; bu insanlar, libidolarının tekil gelişimi sonucunda, ne yaşamış olurlarsa olsunlar ve yaşamları ne denli özenle

[2] S. Freud, "Totem and Taboo", *SE*, 13: 1-161, 1912-13.
[3] Bkz. Freud 1912a, 1916-17, 1939.

korunmuş olursa olsun her koşulda hastalanırlardı diyebileceğiniz uç olgular vardır. Diğer ucunda, tersine, yaşamları onları şu ya da bu duruma getirmemiş olsaydı kesin olarak hastalanmaktan kurtulabilirlerdi diye değerlendirmemiz gerekebilecek olgular vardır. Arada kalan olgularda cinsel oluşumdaki az ya da çok miktarda yatkınlık, yaşamlarındaki az ya da çok miktarda yıkıcı deneyimle birleşir. Eğer bu deneyimleri yaşamasaydılar cinsel oluşumları onları bir nevroza yöneltmez ve eğer libidoları başka türlü kullanılmış olsaydı bu deneyimler onlarda travmatik bir etki yaratmazdı. Belki de bu dizilerde yatkınlaştırıcı etmenlerin önem bakımından belirli bir üstünlüğüne izin verebilirim; ama bu izin bile nevrotik hastalığın sınırlarını nereye kadar genişletmeyi seçtiğinize bağlıdır."[4]

Psikanalistler; ruhsal gerçeklikle çalışsalar, klinik pratik ve düşünüşlerinde dış gerçekliği paranteze alsalar, nevrozun oluşumunda bu dizilerin etkileşimlerinin 'maddi düzeyde' takibine yönelmeseler de, ruhsallığın biçimlenişinde ve nevrozun etiyolojisinde bu iç ve dış belirleyicilerin eşzamanlı oluşturduğu dizilerin varlığını ve önemini yok sayamazlar.

Bu genel yaklaşımının yanında, birçok metninin ayrıntısına baktığımızda, Freud'un, çeşitli özel durumlar için de içsel belirleyiciler kadar dışsal belirleyicilerin önemine değindiği görülmektedir. Örneğin, yas ve melankolinin biçimlenişinde nesne ile gerçek ilişkilerin önemini[5], gerçekliğin oedipus karmaşasının farklı seyirleri üzerindeki olası etkilerini[6], cinsel dürtünün tuttuğu yolun gerçek yaşamın rastlantısal etkileriyle düzenlendiğini[7], nevrozların farklı tarihsel dönemlerde farklı görünümler kazandığını[8], belirtilerin ve ruhsal rahatsızlıkların oluşumunda deneyimlenen dünyanın oluşturucu, tetikleyici ve yatıştırıcı belirleyiciliğini[9] hatta bilinçdışı fantezilerin ve rüyaların oluşumunda somut yaşantıların yansımalarını[10] vurgulamıştır.

---

[4] S. Freud, "Introductory Lectures on Psycho-Analysis", *SE*, 15-16: 346-347, 1916-17.
[5] S. Freud, "Mourning and Melancholia", *SE*, 14: 237-258, 1917a.
[6] Bkz. Freud, 1923, 1924a, 1925.
[7] Bkz. Freud, 1905, 1912b, 1922b.
[8] S. Freud, "A Seventeenth-Century Demonological Neurosis", *SE*, 19: 67-106, 1923.
[9] Bkz. Freud, 1909, 1912a, 1917b, 1918a, 1922b, 1923.
[10] Bkz. Freud, 1900, 1909, 1916-17, 1918b, 1919b, 1920.

Freud, *Kitle Psikolojisi ve Benlik Analizi*'nin girişinde şöyle yazar: "*Bireysel psikolojinin, bireysel bir insanla ilgili olduğu ve onun dürtüsel itkilerine doyum sağlamak için aradığı yolları araştırdığı doğrudur ama bireysel psikoloji sadece ender olarak ve belirli istisnai koşullarda bu bireyin ötekilerle ilişkisini göz ardı etme konumunda olur. Bireyin zihinsel yaşamında başka biri değişmez biçimde işin içine girer; bir model, bir nesne, bir yardımcı, bir karşıt olarak ve böylece bireysel psikoloji en başından beri, sözcüklerin bu genişletilmiş ama doğru anlamıyla, aynı zamanda toplum psikolojisidir de.*"[11] Öyleyse, bireyin ruhsallığı, başından itibaren dışsal nesnelerle ilişkilidir -ki bu nesnelerde kendi ruhsal gerçeklikleriyle ötekinin 'nesne'leridirler-, bu nesneler/ötekiler dolayımıyla toplumsaldır; bireysel ruhsallık, öteki ve toplumsal olan bu bağlamda geçişimlidir.

3. Gerçeklikle Temas İçinde Düşlem ve Düşlemle Biçimlenen Gerçeklik

Psikanalistler, ruhsal gerçekliğin öznel sahnesinde çalışırlar, analitik alan da bu sahnenin bir tezahürüdür. Bu ruhsal sahne dışsal gerçekliğin ötesindedir, psikanalitik çalışmanın nesnesidir. Ancak bu, analistlerin, dış gerçekliğin ruhsallığa etkilerini yok saydıkları, ruhsal gerçekliği kendine kapalı bir içsel gerçekliğe eşitlediği ya da ruhsallığın biçimlenişinde dış gerçeklikten etkilerle, düşlemsel etkilerin psikopatolojinin oluşumunda bir farkı olmadığı anlamına gelmemektedir. Kastedilen, daha çok, dış gerçekliğin somut/maddi gerçekliğinin ne olduğunun araştırılmasından, somut/maddi dünyaya ilgi ve müdahaleden öte, sahnenin, bireyin ruhsallığında bütün bu dinamikler içinde nasıl biçimlendiğine, tasarımlandığına ve düşlemlendiğine; öznel tezahüre odaklanıldığıdır.

Ruhsal gerçeklik kapalı bir sistem değildir. Baştan itibaren dış gerçeklikle karşılaşmalar ve etkileşimler içinde kurulur ama salt onun tarafından belirlenmez; kendi kararlılığını taşır ve öznelliğini yaratır. Freud'un *Düşlerin Yorumu*'na 1925'de eklediği bir dipnotta direnç bağlamında analitik alanın gerçeklikle ilintisine dair söyledikleri burada yol gösterici olabilir: "*Kesin terimlerle ortaya atılan 'analitik bir çalışmanın gelişimini kesintiye uğratan her şey dirençtir' önermesi kolayca yanlış*

[11] S. Freud, "Group Psychology and the Analysis of the Ego", *SE*, 18: 69, 1921.

anlamaya yol açabilir. Kuşkusuz o yalnızca teknik bir kural olarak, analistler için bir uyarı olarak ele alınmalıdır. Bir analizin gidişi içinde sorumlulukları hastanın niyetlerinin üzerine atılamayacak çeşitli şeylerin ortaya çıkabileceği tartışılamaz. Babası, kendisi onu öldürmeden ölebilir ya da analizi sona erdiren bir savaş çıkabilir."[12] Analizi kesintiye uğratan her şeyi direnç olarak nitelemenin, gerçeklikten öte teknik bir hedefe dönük bir "abartı" olduğunu belirterek devam eder. Ruhsalı paranteze alarak bu parantezin dışa kapalılığı varsayımından hareket daha çok, mikroskobik bir büyüteç etkisi ile ruhsal gerçeklikteki çatışmaların analitik alanda görünürlüğünü artırmaya dönüktür.

Psikanalizin "nesnesi" de başka disiplinlerin nesneleri gibi gerçekliğin içinde, gerçeklikten yaratılmış, gerçeklikle ilintili ama bir anlamda "yapay" bir nesnedir. Bu yapay nesneyi, özellikle sınır bölgelerinde dolaşırken mutlaklaştırmak, bizi, yapay bir dünyanın mutlaklaştırılmasına düşürecek ve gerçeklikten koparacaktır (gerçekliğin psikolojikleştirilmesi, bir tür solipsisizm). Diğer disiplinlerin nesneleri ile kuramsal geçişim güçlüklerini ve psikanalizin nesnesinin kendine özgüllüğünü yok saymak ise başka bir disiplinin (psikanalizin biyolojikleştirilmesi ya da sosyolojikleştirilmesi vb.) çalışma nesnesine indirgeyecektir. Sonuçta, parantezlerin ötesinde, şöyle diyebiliriz: Freud için ruhsal gerçeklik, gerçekliğe karşı düşlem kadar gerçeklik içinde düşlem ve düşlemle biçimlenen gerçeklik "akımlarının" diyalektiğidir.

4. İçsel Olan, Bireyin ve İnsanın Tarih ve Tarih Öncesinde Dışsal Olandan Gelir

Bireyin ruhsallığında içsel ve dışsal belirleyici diziler birbirinden mutlak düzeyde ayrıştırılabilir değildir. Evet, sürekli birbirinin üzerine döner, sürekli birbirlerini yaratır ve birbirlerine dönüşürler. Bunu belirttim. Ancak, bu dönüşün, sadece bireyin güncel yaşantısında değil, bireyin tarih öncesinde ve tüm bireyleri kesen insanın tarihinde ve tarih öncesinde de böyle olduğunu belirtelim. Şunu da ekleyeyim: bireyin ve insanlığın tarih öncesi de bireyin günceline döner. Freud şöyle der:

[12] S. Freud, "The Interpretation of Dreams", *SE*, 5: 516-517, 1900.

"Bir bireyin tüm yaşamı boyunca dışsal zorlama sürekli olarak içsel olanla yer değiştirir. Uygarlığın etkileriyle bencil eğilimlerin, erotik öğelerin de karışımıyla, durmadan artan oranda özgecil ve toplumsal eğilimlere dönüşmesine neden olur. Son noktada insanoğlunun gelişimi sırasında kendini duyumsatan her içsel zorlamanın başlangıçta -yani insanoğlunun tarihinde- yalnızca dışsal bir zorlama olduğu varsayılabilir. Bugün doğanlar, kalıtsal bir örgütlenme olarak bir dereceye kadar bencil dürtüleri toplumsal dürtülere dönüştürme eğilimini (yatkınlığını) birlikte getirirler ve bu yatkınlık o sonucu ortaya çıkarmak için kolayca uyarılabilir."[13]

Freud, *Psikanalize Giriş Konferansları'nda "...iç engellenmenin insan gelişiminin tarih öncesi dönemleri boyunca gerçek dış engellerden doğduğu"* olasılığından bahseder.[14] Burada, her içsel zorlamanın ve engellenmenin bir zamanlar dışsal olduğu belirtildiğinde ve bugün etken olan dışın da aslında nerede ise "kalıtsallaşmış" bir içsel eğilim ile yüklü olduğu hatırlandığında, artık, ayrı ayrı işleyen bir için ve dışın, salt dışsalın ve salt içselin ötesinde -zaman ve tarih içinde yayılan- diyalektik bir süreçten bahsediliyor gibidir. Kabaca, dışsalın içselleştiği ve içselin dışsallaştığı moebiustik bir seyir söz konusudur.

Freud için, dürtüler bile bu anlamda dışsal olanla yaratılmış ve belirlenmiştir: *"Doğal olarak, dürtülerin, en azından kısmen, soygelişim (filogenez) sırasında canlı maddede değişiklikler meydana getirmiş olan dış uyarılmanın etkilerinin çökeltileri olduğunu varsaymamızı engelleyecek bir şey yoktur."*[15] Aynı şey düşlem için de geçerlidir: *"Bugün analizde bize düşlem olarak anlatılanların -çocukların baştan çıkarılması, ebeveynlerin ilişkisini gözlemleyerek cinsel uyarımın alevlenmesi, kastrasyon korkusu (ya da daha çok kastrasyonun kendisi)- bir zamanlar, insan ailesinin ilkel dönemlerinde gerçek oluşumlar olması... bana oldukça olası görünüyor."*[16] Bu söylenenler, içsel ve dışsal gerçeklik düzlemlerinde de okunabilir. O zaman durum, belki analitik pratikte o kadar keskin olmasa

[13] S. Freud, "Thoughts For The Times on war and Death", *SE*, 14: 282, 1915a.
[14] Freud, a.g.e., 1916-17; ayrıca bkz. Freud, 1913, 1927.
[15] S. Freud, "Instincts and their Vicissitudes", *SE*, 14: 120, 1915b.
[16] S. Freud, "Introductory Lectures on Psycho-Analysis", 1916-17, *SE*, 15-16: 371; ayrıca bkz. Freud, 1987.

da en azından metapsikolojik düzeyde, psikanalistlerin "*gerçekte ne olduğunun önemi yok, önemli olan iç gerçekliktir*" ya da "*analist için olayların gerçekliği önem taşımaz çünkü onun ödevi onu yaratmaktır*"[17] gibi yaklaşımlarla kolayca geçilecek basitlikte değildir. Hele hele sosyopsikolojik ilişkisel matrisi yaran toplumsal düzeyde travmatik bir gerçeklik durumunda.[18] Buraya ileride geri döneceğiz.

5. Bireyin ve İnsanın Tarih ve Tarih Öncesinden Gelen Moebiustik Akımların Karşılaşmasında Ruhsal Gerçeklik

O zaman, Freud'un bu farklı metinlerinde söylediklerine dayanarak bireyin ruhsallığını -her bir yüzeyinde içsel olanla dışsal olan düzeylerin akarak birbirini yarattıkları- kabaca dört moebiustik akımın/alanın karşılaşması olarak tasarımlayabiliriz. Bu moebiustik akımlar, içten dışa bireyin güncel tarihi, bireyin tarih öncesi, toplumun güncel tarihi ve toplumun tarih öncesidir. Dış akımlar, en uzaktan dolanarak, en uzak ilişkileri kapsayarak dönerler. Bu akımlar birbiriyle temas halindedir ve hepsi ruhsal gerçeklikte kesişir, birbirinin üzerine/içine kıvrılır (involuted); karşılaşma, kavuşma, katmanlaşma yeri ruhsal gerçekliktir. Bu karşılaşma aynı zamanda akımları / alanları birbiriyle karşılaştırır, eklemler, karıştırır, dönüştürür ve yeniden yaratır. Bireysel ruhsallık, bu karşılaşma ve dönüşümden doğan içe doğru 'çökelme', 'sinme' sonucu oluşan -ki çocukluğun ruhsal gerçeklik üzerindeki belirleyiciliği bu anlamda psikanalistler için bireysel ve toplumsal tarih öncesinin kolayca görülmez çökeltilerini taşımasından geliyor gibi de düşünülebilir- bir kararlılık, bir direnç de taşır. Ayrıca, unutulmamalıdır ki, bu

---

[17] S. Viderman, *La Construction de l'espace analytique*, Denoël, Paris, 1970.

[18] Psikanalitik pratik, fenemolojik yaklaşımın -kabaca- 'dış gerçekliğin epistemolojik konumu tartışmalıdır ama sonuçta zihnimizde belirenler, deneyimlediğimiz imge, duygu, duyum ve düşünüşler bir şekilde vardır, gerçekliğimizdir' diyerek bir parantez yaratmasına kısmen benzer biçimde, ruhsal gerçekliği paranteze almakta, analitik alanda çalışmaktadır diyebiliriz. Fakat bu parantezleri mutlaklaştırmadan, metapsikolojik düzlemde maddi gerçekliğin de ana metne eklemli olduğunu unutmadan. Analitik çalışma açısından düşlemlerin bir tür gerçeklikleri vardır ve kuşkusuz "maddi gerçeklikle zıtlaşsalar bile ruhsal gerçekliğe sahiptirler" (Freud, 1916-17). Farklı gerçeklik düzlemlerinin ayrıştırılabilirlikleri ve ruhsal görüngülerin oluşumunda farklılıklar taşıyabilecek etkililiklerini göz ardı etmek ise nevrozların etiyolojisi, gelişimi ve seyri, nevrotik rahatsızlıkların önlenmesi, ruhsallığın yapılanmasında toplumsal örgütlenmenin etkilerinin belirlenmesi gibi önemli birçok metapsikolojik meseleyi uygun biçimde ele almamızı zorlaştıracaktır.

farklı düzeylerdeki akımların bireylere taşıyıcısının başka bireylerin - bu dört moebiustik akımın bireylere özel karşılaşmasıyla belirlenen- ruhsal gerçekliklerinden yansıyan ilişkisel süreçler olduğu düşünüldüğünde moebiustik akımların farklı ruhsallıklar üzerinden sürekli katmanlaşarak akmakta oldukları eklenmelidir. Freud'un temelde tekil birey çerçevesinde durduğunu, bireysel ve toplumsal tarih öncesine vurgu yaptığını, psikanalitik çalışmayı görece bu alanlara dönük yapılandırdığını ama diğer iki moebiustik akımı da bütünüyle yok saymadığını -ki zaten bu iki tarih öncesi akımın arasını diğer iki (bireysel ve toplumsal güncel) tarihsel akım doldurur- söyleyebiliriz.

II. Travmatik Durumlar ve Sosyopsikolojik İlişkisel Matris

1. Psikanaliz Tarafından Kapsanamayan Sosyoloji Nesnesi

Freud'un farklı metinlerine dayanarak yukarıda dört moebiustik akımın karşılaştığı ve katmanlaştığı alan olarak ruhsallığı tasarımladık. Freud'un, bu dört akıma işaret etse de daha çok bireyin ve insanın tarih öncesine ve bunların birey özelinde görünürlük kazanan çökeltilerine, tortularına odaklandığını belirttim. Psikopatoloji ve belirtilerin oluşumunda ise bu iki akım ve yansımaları yanında bireyin tarihine de belirleyici bir bileşen olarak epeyce gönderme yapmıştır. Örneğin *Psikanalize Giriş Konferansları*'nın "belirtilerin oluşumuna giden yollar" kısmına bu üç akımı/alanı içeren şemayı yerleştirir. Bireyin travmatik deneyimlerini psikopatolojinin oluşumunda bir etken olarak işaret etse ve analizlerinde değerlendirse de, insanın tarihsel deneyiminin etkilerinin ayrıntılı analizine ise pek yönelmez.

Belki burada bir ayrıntıyı eklemeliyiz. Toplumsal güncel deneyimlerin, birey tarafından doğrudan travmatik deneyimlenmesinin etkileriyle (örneğin savaş ve savaş nevrozları -ki tasarımımızda Freud'un da yaptığını düşündüğümüz gibi daha çok bireysel tarihin parçası olarak ele alınmakta ve kodlanmaktadır) toplumsal düzeyde seyreden ama tekil bireysel düzeyde somut doğrudan etkileri açıklıkla yakalanamayan sosyal durum, deneyim ve değişimlerin etki ve yansımalarının ayrıştırılması gerektiğini düşünmekteyim. Bu etki ve yansımalar, temelde ancak sosyolojinin çalışma nesnesi aracılığıyla ve sosyolojinin kendi

epistemolojisi bağlamında duyulabilir olacaktır. Sosyolojinin kavramsal çerçevesinden, psikanalizin birey odaklı kuramsal çerçevesine geçiş ise (başka bilgi ve bilim alanları arasında olduğu gibi) çok kolay değildir. Bu geçiş zorluğunu ve psikanalizin bu bağlamdaki sınırlılığını yeterince dikkate almadan; tarihsel etkilere dair toplumsal düzeydeki bu akımın olası etkilerinin atlanabilmesi, gözden kaçırılması hatta bazen hafife alınması psikanalistleri çeşitli görüngüleri anlamakta ve açıklamakta daraltıcı, kısmen indirgeyici yaklaşım ve yorumlara yöneltebilmektedir. Şimdi temas ettiğimiz sorunsalı biraz daha açmak üzere sosyolojik yöntemin öncülerinden Durkheim'a -ki onun tarafından ruhsallıkla da ilintisi açık bir görüngünün (intiharın) sosyolojik ele alınımına- giderek bu noktada biraz daha ilerlemeye çalışalım.

Durkheim [1897] geniş bir yelpazede intiharın nedenlerini araştırdığı çalışmasının sonunda toplumsal koşullar belirgin olarak değişmedikçe bir toplumda intihar oranlarının görece benzer kalması bulgusuna odaklanır. Bireysel düzeyde kişisel nedenler bulunsa da, kişisel ve tekil nedenlerin, toplumsal düzeyde farklı intihar biçim ve oranlarının nedenlerini açıklamakta yetersiz kaldığı sonucuna varır. Sanki toplumsal düzeyde hareket halinde olan ama bireysel düzeyde kolayca görülemeyen etkiler bireylere bulaşır, yansır:

> *"...her toplumsal grubun bir kendine özgü intihar eğilimi vardır ve bu, bireysel eğilimlerden gelmez de bireysel eğilimler ondan türer. Ortak eğilimi yapan şey, ele alınan toplumu işleyen bencillik, özgecilik ve kuralsızlık akımlarıyla onların meydana getirdiği sızıldanmalı hüzün ya da etkin özveri veya hırçın yorgunluk eğilimleridir. Ortaklığın bu eğilimleridir ki bireylerin içine girer ve onlara kendilerini öldürme kararını verdirir. İntiharın yakın nedenleri diye tanınan kişisel özel olaylara gelince, bunların müntehirin tinsel durumları onlara ne eylem yüklüyorsa, ondan başka bir işleri yoktur yani toplumun tinsel durumunun bir yansımasıdırlar..."*[19]

Durkheim, her ne kadar bireysel düzeydeki etkenleri fazlasıyla önemsizleştirse, belki kısmen indirgeyici, pozitivist ve "idealist" açıklayıcı eğilimlere kapılsa da sorusu ve yorumu dikkate değerdir: İntihar

[19] E. Durkheim [1897] *İntihar*, çev. Zühre İlkgelen, Pozitif Yayınları, 2013, s.310.

görüngüsü özelinden hareketle bireylerin duyuş, hissediş, davranış biçimlerini etkiyen bir güç -biz 'alan/akım' diyelim- vardır. Yoksa *"...birbirini tanımayan bütün bu istençlerin her yıl aynı sayıda olmak üzere aynı amaca varması nasıl açıklanabilir?... Bunun nedeni, onları saran ortak çevrede hepsini aynı yöne eğen bir güç bulunmasıdır."*[20,21]

Freud da, benzer bir soruyu, üstelik düşlemler için sorar: *"...neden her fırsatta aynı içeriğe sahip aynı düşlemler yaratılmaktadır?"*[22] Durkheim'ın sosyoloji ve Freud'un psikoloji çerçevesinden sordukları, bir açıdan birbirini yankılar. Ama Durkheim dikkat ve önceliğini tarihsele, Freud ise tarih öncesine yöneltmeye eğilimlidir -ki belki ait oldukları disiplinler açısından bu bir anlamda doğaldır.

2. Moebiustik Akımların Taşıyıcısı Olarak Sosyopsikolojik İlişkisel Matris

Moebiustik akımlar, bireysel ruhsallıkta karşılaşıp katmanlaşarak oradan akmaya devam etmektedirler. Bu karşılaşma, kıvrımlanma ve katmanlaşma, her düzeyde; çoklu, çok yönlü bir diyalektiğin içinde sürer. Freud, buna uygun biçimde, insanın tarih öncesinden çökelenlere işaret ederek, cinsel yapı bağlamında, örneğin; *"kalıtımsal cinsel yapı bize tek başına ya da diğerleriyle birleşmiş olarak şu ya da bu dürtü parçasının belli bir güçle miras kalmasına bağlı olarak çeşitli yatkınlık türleri sunar. Cinsel yapı, çocukluk deneyimi etmeniyle birlikte, bir kez daha, ilk olarak yetişkinin yatkınlığı ve rastlantısal deneyimi arasında rastladığımıza tam olarak benzeyen 'tamamlayıcı diziler' oluşturur"*[23] demektedir. Tarih öncesinin çökeltileri tarihsel olanı biçimler, tarihsel olan yineledikçe çöker ve akan zamanla tarih öncesini belirler.

Benzer diyalektik, birey ve toplum arasında da devam eder. Bireyin tarih öncesi, insanın tarih öncesinden ve tarihinden bağımsız değildir; onun içinde yaratılır ve döner onları yaratır. Marx da [1852] bunları

---

[20] *A.g.e.*, s.316.

[21] Bu bağlamda Durkheim'ın yukarıda değinilen toplumsal düzeyde işleyen "aynı yöne eğen güce" yönelik tespitleri başka sosyal kuramcıların -farklı yönelim, içerek ve niteliklerine rağmen- bazı kavram (örneğin Bourdieu'nun "habitus", belki bir açıdan Marx'ın "belirlenim" kavramı gibi) ve yaklaşımlarını (Simmel'in modern hayatın ortaklaştırıcı etkilerine dair analizleri gibi) çağrıştırmaktadır.

[22] S. Freud, "Introductory Lectures on Psycho-Analysis", *SE*, 15-16: 370, 1916-17.

[23] *A.g.e.*, s.362.

yankılar gibidir: "*İnsanlar tarihlerini kendileri yaparlar, ama onu serbestçe kendi seçtikleri parçaları bir araya getirerek değil, dolaysızca önlerinde buldukları, geçmişten devreden verili koşullarda yaparlar. Tüm göçüp gitmiş kuşakların oluşturduğu gelenek, yaşayanların beyinlerine bir kabus gibi çöker.*"[24] Ayrıca, Freud için, özoluşsal (ontogenetik) ile soyoluşsal (filogenetik) de temelde birbiri ile uyumludurlar; yan yana, iç içe dururlar.[25,26] Aynı şey kısmen toplumsal özoluş (ontogen) ve soyoluş (filogen) için de söylenebilir.[27] Ama bu uyumluluk görecedir, dinamiktir, oluş halindedir.

Freud'un bu görüşünün uzantısı, bence, öznelerin birbirleriyle ve yine kendilerinin yarattıkları sosyokültürel çevreyle ilişkilerinin "karşılıklılığı", "tamamlayıcılığı"dır. Öznelliğin içinden doğrulan bahsedilen moebiustik akımlar, kendileri de benzer akımların katmanlaşmasıyla doğrulmuş ötekilerin (bir anlamda nesne ilişkilerinin) taşımasıyla, ötekilerin öznelliğinin eklemlenmesiyle gelir. İşte bu moebiustik akımların, öznelliklerarası dinamik karşılaşma ve etkileşimlerinin taşıyıcısı, psikolojik olanla sosyal olan arasında görece süreklilik gösteren alana "*sosyopsikolojik ilişkisel matris*" diyeceğim.[28] Bu matris, geçmişte yaşanmış görece evrensel deneyimlerin, yineleyici travmatik durumların ve bu durumları işlemlemeye yönelik kapasite, düzenleme ve birikimlerin, kuşaklararası hazırlayıcı bir yatkınlık olarak karşılıklılık ve tamamlayıcılık içinde, bireysel psikolojiden sosyokültürel kuruluma uzanan belirleyici taşıyıcısıdır. Matrisin, tutan ağını, tarih öncesinden akan bireysel ve sosyokültürel düzeyde örgütlenmiş soyoluşsal belirleyiciler oluşturuyor; bireysel ve toplumsal tarihsel etkiler de matrisi dolduruyor,

---

[24] K. Marx [1852] *Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire*'i, çev. Tanıl Bora, İletişim Yayınları, 2010, s.30.

[25] S. Freud, "Leonardo da Vinci and a memory of his childhood", *SE*, 11: 57-137, 1910.

[26] S. Freud, "The Dissolution of the Oedipus Complex", *SE*, 19: 171-180, 1924a.

[27] S. Freud, "The Future of an Illusion", *SE*, 21: 1-56, 1927.

[28] İlk planda zihnimde canlanan kavram "ağ" iken ben de Foulkes ve Foucault'a atıf yaparak matris kavramını kullanan Triest'i (2017) izleyeceğim. Ama grup etkileşimleri ve söylemin yapılandırıcı niteliklerini daha çok tarihsel etkilerle ilişkilendirerek ele alan bu kullanımların ötesinde, ben, tarih öncesi olanlar dahil bahsettiğim farklı moebiustik akımlara, bu akımların dinamik etkileşimleri ve birbirini yaratımlarına, bireysel psikolojinin en başından itibaren bunlar içinde biçimlenişine odaklanan daha geniş bir çerçeveye gönderme yapacağım. Ayrıca belirteyim, Matris -mater, anne kökünden gelmektedir ve taşıyıcı, şekillendirici, doğurgan, kaide sağlayıcı çağrışımlarını içermektedir.

dinamik bir süreç içinde yeniden yaratıyor denilebilir. Bu matriste, psikanalizin ve sosyolojinin nesneleri binişik, bütünleşiktir.

3. Ruhsallık Matris İçinde Düzenlenir ve Biçimlenir

Freud'da potansiyel olarak duran bazı görüşleri ilişkilendirerek ulaştığımız sosyopsikolojik ilişkisel matrisi biraz açalım. Örneğin bebek, bebeklik, bebek oluş meselesini bu bağlamda ele alalım. Bebek en erken dönemde içeriden ve dışarıdan gelen yoğun uyaranlara maruz kalır. Bunların üstesinden gelecek şekilde donatılmamıştır. Ama tarih öncesinden gelen bireysel soyoluşsal, bebeği bu uyaranları işlemekte yardımcı olacak bir sisteme, anneye bağlanmaya eğilimli kılar.[29,30] Aynı biçimde bebeğin bu eğilim ve gereksinimine karşılık verecek "anneliği" biçimlendiren soyoluşsal bir etki vardır. Dolayısıyla Winnicott'un "bebek yok, bebek ve anne vardır" mealindeki mottosu bir anlamda Freud için de benzerdir. Yalnız Winnicott'un, bir başka yerden -belki daha çok tarihsel olandan- hareketle yaptığı vurgu, Freud'da tarih öncesinden gelen anne ve bebekteki (hatta sosyokültürel çevredeki) soyoluşsal biçimleniş üzerinden de tasarımlanmıştır. Üstelik Freud'un bu bağlamda göndermesi, anne bebek karşılıklılığının ötesinde çok daha geniş ve derin potansiyellere uzanır. Örneğin, bebeğin boğulduğu dürtüler salt biyolojik itimler değildirler artık, sosyotarihsel seyir içinde belirlenmişlerdir, sosyopsikolojik ilişkisel matrisin bileşenidirler. O zaman Freud için, içgüdüden farklı olarak, dürtünün nesnesi ve amacı hem değişebilirken ama hem de bu değişim sosyopsikolojik ilişkisel matris içinde yeniden belirlenmekte ve biçimlenmektedir. Bundan dolayı, bazen düşünüldüğü ve eleştirildiği gibi Freudcu dürtü haz verdiği sürece nesneler arasında ayrım yapmaz değildir. Nesnesi değişkendir ama yönelimi soyoluşsal etkilerle sosyopsikolojik ilişkisel matris içinde belli nesnelere *yatkınlaştırılmıştır*.

Benzer yatkınlaştırma, Freud tarafından farklı yazılarında, dürtülerin şekillenişi, ruhsal yapının ve bileşenlerinin gelişimi, benliğin ve gerçeklik ilkesinin biçimlenişi, üstbenlik ve belli standartların içselleşme-

[29] S. Freud, "Inhibitions, Symptoms and Anxiety", *SE*, 20: 75-176, 1926.
[30] S. Freud, "An Outline of Psycho-Analysis", *SE*, 23, 1938.

si, hipnoz ve telkine bilinçdışı eğilim, düşlemlerin oluşumu ve işlemlenmesi gibi süreçler için de dile getirilmiştir. Dürtülerin dönüşümüne dair: "*bugün doğanlar kalıtsal bir örgütlenme olarak bir dereceye kadar bencil dürtüleri toplumsal dürtülere dönüştürme eğilimini (yatkınlığını) birlikte getirirler ve bu yatkınlık o sonucu ortaya çıkarmak için kolayca uyarılabilir*"[31] demektedir. Bu yatkınlığın uyarılması; hem bu yatkınlıkla, hem bu yatkınlığa karşılıklılık içinde biçimlenmiş matrisin potansiyeli ile tamamlanmaktadır. Ödipaliteye bakarsak, hem ödipal karmaşanın oluşumu, hem seyri, hem de çözülümü bu matris içinde yönlendirilmekte ve yürütülmektedir.[32] İnsanlar "*bireysel bir deneyim olarak Oedipus karmaşasının içinden geçmesine karşın, o, yine de kalıtım tarafından belirlenmiş ve ortaya çıkarılmış bir görüngüdür*".[33] Freud, çocuğun babasının güçlü bir rakip olduğunun farkına vardığında ondan korkmakta haklı olduğunu ve "*baba tarafından cezalandırılma korkusunun soyoluşsal pekiştirme aracılığıyla kastrasyon korkusunda*"[34] ifade bulduğunu belirtir. Bu belirlenişe karşılıklılık taşır biçimde düzenlenmiş toplumsal soyoluşsal, tarihsel yeniden yaratımla, bu geçişin görece "kazasız belasız" olmasına ise hazırlıklıdır ve bu sürece zemin sunar.

Matris, soyoluşsal etkilerin belki görece geri planda kaldığı ya da daha dolayımlı süreçler aracılığıyla etkilerini yansıttığı gündelik yaşantıların işlemlenmesinde de devrededir diyebiliriz. Sanki henüz yeterince yinelenmemiş ve yeterince çökelmemiş, soyoluşsal denilebilecek içselleşmiş yatkınlık niteliğini henüz kazanmamış olan deneyimler, travmatik durumlar ve bunları işlemleme süreçleri, toplumsal -bilinçdışı denilebilecek- uylaşımsal bir 'itim', 'baskı' ve 'zorla' belli bir güzergaha yönlendirilmektedir. Freud, bu toplumsal uylaşımsal yapının insanın karşılaşabileceği bireysel çatışma ve duygulanımlar başta olmak üzere "evrensel durumları" çok bilgelikle hesaba kattığını belirtmiş, bu yapının matrisinkilere benzer işlevlerini farklı bağlamlarda ortaya koymuştur. Farklı bir yerden, gündelik yaşamdan bir örnekle ilerleyelim. Freud, ayartılma olasılığı olmadığında sadakatten bahsedilemeye-

---

[31] S. Freud, "Thoughts For The Times on war and Death", *SE*, 14: 282, 1915a.
[32] Bkz. Freud, 1918b, 1924a, 1926, 1938.
[33] S. Freud, "The Dissolution of the Oedipus Complex", *SE*, 19: 173-174, 1924a.
[34] S. Freud, "Inhibitions, Symptoms and Anxiety", *SE*, 20: 146-147, 1926.

ceğini belirtir ve sadakatin sürdürülmesi için, bu ayartılma eğilimlerine karşı eşlerin de bir parçası olarak kabul ettiği (ve yeniden ürettiği) toplumsal düzeyde bir "güvenlik sübabı" bulunduğunu ve bu eğilimlerin böylelikle "zararsız hale" getirildiğini ekler: "*...toplumsal yaşamda, bu küçük kaçamaklar*" (örneğin bir evli kadının başka erkeklerce beğenilme arzusu vb.) "*eşlerin ikisi için de sadakatsizlik yönünde değerlendirilmez...*" ama sosyopsikolojik matrisin dışına düşen kıskanç kişi bu "*hoşgörü kuralını tanımaz*" ve "*...kur yapışın gerçek sadakatin bekçisi olduğunu kabul etmez*".[35]

4. Biyolojik Olandan Öte Toplumsal Tarih Öncesinin Çökeltisi Olarak Soyoluşsal

Burada, içsel ile dışsalın, bireysel ile toplumsalın, geçmiş ile güncelin geçişiminde ve matrisin taşıyıcılığında belirleyici yeri olan soyoluşa bir parantez açalım. Yukarıdaki çeşitli alıntılarda da çeşitli örnekleri görüldüğü gibi, Freud, insanlığın tarih öncesi deneyimlerinin çökelmesi sonucu bugün yaşayanlarda içsel etkiler ve yatkınlıklar oluştuğunu, geçmişte yaşanmış olanların bugün ruhsal gerçekliğin parçası olduğunu belirtir.[36] Aslında Freud'un bu düşüncesinin kökeni ilk çalışmalarına kadar gider ve Darwin'e dayanır. Elisabeth von R. olgu öyküsünün sonunda karşılık verilememiş bir saldırıdan söz ederken kullandığımız "bir şeyleri yutma" mecazının konuşmaktan kaçındığımız ve saldırıya tepki vermekten uzak durduğumuz zamanlarda yutakta hissettiğimiz bir duyumsamaya oldukça uygun olduğunu belirtir. Bu deneyim ve duyumlar arasındaki ilişki çok köklüdür, çok derinlerdedir. Bugün somut duyumsaması zayıflamış ama sözcükle anlatımı sürmektedir. Histerikler, bu zemin üzerinden, "*sözcüklerin başlangıçtaki anlamını olağandışı güçlü sinir şebekelerini dile getirerek canlandırmaktadır*" *ve* "*histerinin bu duyumsamaları simgeleştirmeyle yarattığını söylemek yanlıştır. Histeri dilsel kullanımı model almamakta, hem histeri hem de dilsel kullanım malzemesini aynı kaynaktan sağlamaktadır*".[37,38]

---

[35] S. Freud, "Some Neurotic Mechanisms in Jealousy, Paranoia and Homosexuality", *SE*, 18: 221-232, 1922b.

[36] Bkz. Freud, 1905, 1915a, 1915b, 1916-17, 1918b, 1938.

[37] J. Breuer, S. Freud, "Studies on hysteria", *SE*, 2: 181, 1985.

İşte bu "aynı kaynak", geçmişte gerçek olarak deneyimlenmiş ve duyumsanmış olanın bugün yarattığı belirleyici zemin fikri, Freud'un soyoluşsal anlayışının öncü göndermesidir. Çeşitli yazılarında başka bağlamlarda kısa göndermeler yapsa da özellikle soyoluş meselesi merkezli bir yazı yayımlamamıştır. Ama yazmamış değildir. Freud'un kayıp metapsikoloji makalelerinden tek bulunan (1983 yılında Ferenczi'nin notları arasında) ve yayınlanan "Aktarım Nevrozlarına Genel Bakış" nevrozların, soyoluşsal kökenlerine ve yatkınlık meselesine odaklanır. Hatta İngilizce baskısı, -belki metne müdahalede biraz ileri giderek- *'A Phylogenetic Fantasy'* ön başlığı ile yayınlanır. Freud, orada: "*kalıtımsal yatkınlığın atalarımızın geçmişten edinimlerinin tortusu*"[39] olduğunu belirtir.[40]

Belki burada, ilk bakışta küçük ama bu çalışmanın amacı açısından önemli bir ayrıma işaret etmeliyim. Kalıtımdan bahsedilince, sıklıkla zihinlerde biyolojik bir atıf canlanmaktadır. Freud'un görece farklı bir yerde durduğunu, farklı bir yere gönderme yaptığını düşünüyorum. "*Nevrozların nedenlerinde rol oynayan ve zihin güçlerinin birbirleriyle kapışma koşullarını yaratan etmenler arasında üçü öne çıkmaktadır: Biyolojik etmen, soyoluşsal etmen ve saf psikolojik etmen.*"[41] Görüldüğü gibi, Freud, soyoluşu biyolojiden ayırmakta, sanki biyoloji ile psikolojinin arasına yerleştirmektedir. Ayrıca Freud, soyoluşu, tarihsel bir miras, Abraham'a gönderdiği bir mektupta kendi tabiriyle belirttiği gibi "*toplumsal-tarihin*"[42] çökeltisi gibi görmekte ve birçok eserinde biyolojiye değil toplumsal tarih öncesine[43] ve "*kültürün kazanımlarına*"[44] göndermeler yapmaktadır. *Cinsellik Üzerine Üç Deneme*'ye 1914'de eklediği önsözde, soyoluş meselesinin cinselliğin biçimlenişindeki

---

[38] Psikanalitik çalışmada, kuşkusuz, dil özel ve önemli bir yere sahiptir. Ancak anlaşılan, Freud'un dil yanında evrim, beden, tarih ve toplumsal ilişkiler vurgusu yaptığını ve bunların karşılıklı etkileşimini hatırlamak da önemlidir.

[39] S. Freud [1987] *A Phylogenetic Fantasy: Overview of the Transference Neuroses*, Harvard University Press, 1915, s.10.

[40] Benzer ifadeler için ayrıca bakınız: Freud 1905, 1915a, 1916-17, 1918b, 1938.

[41] S. Freud, "Inhibitions, Symptoms and Anxiety", *SE*, 20: 154, 1926.

[42] S. Freud [1924b] Letter from Sigmund Freud to Karl Abraham, February 15, 1924. The Complete Correspondence of Sigmund Freud and Karl Abraham 1907-1925, 480-483.

[43] Bkz. Freud 1911, 1912-13, 1916-17, 1939.

[44] Bkz. Freud 1915a, 1938.

önemine değindikten sonra psikolojik alanda kalmak için eserinde özellikle biyoloji ve hayvan çalışmalarından kaçındığını bildirmiştir. Öyleyse, bütün bunları birlikte düşündüğümüzde, soyoluşsal biyolojiden öte psikolojinin alanına yakındır.

5. Gerçekliğin Sınırında Psikanalizin Sınırlılıkları

Psikanalistlerin, toplumsal görüngü, çatışma ve süreçleri ele alırken kabaca soyoluşsal odaklı tarih öncesi eğilimleri, sosyal bilimcilerin ise görece güncel tarihsel eğilimleri ön plana aldıkları söylenebilir. Bu, bir yere kadar anlaşılırdır. Farklı disiplinlerin 'sorunsallaştırma' düzeyleri geçişimli olamayabilmektedir. Yine de temelde sorunludur çünkü gerçeklik geçişimsiz değildir.[45] Freud'un, tam da bu noktada, tarihsel maddecilere yönelik eleştirisi; sosyal tarihsel etkilere odaklanırken tarih öncesinden gelenleri ve soyoluşu görece gözden kaçırmalarıdır: "*İnsanoğlu asla tümüyle bugünde yaşamaz. Geçmiş, ırkların ve insanların geleneği, üstbenliğinin ideolojilerinde yaşamayı sürdürür ve bugüne ve yeni değişikliklere yalnızca yavaş yavaş boyun eğer ve üstbenlik yoluyla işlediği sürece, ekonomik koşullardan bağımsız olarak insan yaşamında güçlü bir rol oynar*".[46,47]

Sosyal bilimcilerden ve Marksistlerden psikanalistlere ters yönde gelen -ki bence çoğu durumda çok da haksız olmayan- eleştiriler de mevcuttur. Örneğin farklı tarihsel etkiler içinde biçimlenen çeşitli toplumsal görüngüleri (örneğin bugünlerde, intihar bombacıları, soykırımlar, savaşlar vb.) kendine özgü, "rastlantısal" ve güncel (tarihsel) değişkenleri dikkate almadan -hatta yok sayarak- tarihötesi bir ölüm dürtüsü, kardeş kıskançlığı gibi kavramsallaştırmalarla açıklamaya yönelmek indirgeyici, darlaştırıcı olabilmektedir. Böylece toplumsal ve tarihsel süreçlerin özgüllüklerini ve çok yönlü belirlenmişliklerini

---

[45] Buradaki gerçeklik, geçişim vb. meselelerine dair yaklaşım postmodern ve postyapısalcı bazı yaklaşımlarca -ama belki onların doğrudan eleştirisinden öte artık popülerleşen nesnel gerçekliğin bilinilebilirliğini hatta neredeyse varlığını yok sayan versiyonlarınca- olasılıkla epeyce eleştirilecektir. Bu eleştirileri tahmin ederek, yine de nesnel gerçekliğin varlığı ve "kurgu" içinde de olsa bilinebilirliğini savunan epistemolojik bir yerde konumlandığımı belirtmek isterim.

[46] S. Freud, "New Introductory Lectures On Psycho-Analysis", *SE*, 22: 67, 1933.

[47] Ayrıca bkz. Freud, 1927, 1930; Özyıldırım, 2016.

göz ardı eden tekrarlayıcı ve aynılaştırıcı -hatta belki tüm bunlardan dolayı "sağa" kayan- söylemlere düşülebilmektedir. Bu tür yaklaşımlar, çok şey söylüyormuş gibi görünürken sanki hiçbir şey söylemiyordur da.

Aslında, Freud metni, tam da bu tür konum alışları aşan potansiyelleri de kendinde taşımaktadır. Örneğin Freud *Bir Yanılsamanın Geleceği*'nde şöyle yazar:

> *"Toplumun yalnızca belli sınıflarına uygulanan kısıtlamalarına dönecek olursak pervasız ve her zaman ayırt edilebilen bir durumla karşılaşırız. Bu ayrıcalıksız sınıfların, kayırılmış olanların ayrıcalıklarına haset etmeleri ve kendi fazladan yoksunluklarından kurtulmak için ellerinden geleni yapmaları beklenir. Bu olanaklı olmadığında söz konusu kültür içinde kalıcı bir huzursuzluk miktarı sürecek ve bu tehlikeli ayaklanmalara yol açabilecektir. Ancak eğer bir kültür katılanlarının bir kesiminin doyumunun bir diğer, olasılıkla da daha büyük kesiminin baskılanmasıyla sağlandığı bir noktadan öteye gidemiyorsa -ki günümüz kültürlerinin tümünde durum budur- baskılanan insanların var oluşunu çalışmalarıyla olası kıldıkları ama zenginliğinden çok küçük pay aldıkları kültüre şiddetli bir düşmanlık geliştirmeleri anlaşılır bir durumdur. Böylesi koşullarda baskılanmış insanlar arasında kültürel yasaklamaların içselleştirilmesi beklenmemelidir. Tersine, yasaklamaları tanımaya hazır değillerdir, kültürün kendisini tahrip etmeye, hatta bunu olasılıkla kültürün dayandığı postulatları da ortadan kaldırarak yapmaya niyetlenirler. Bu sınıfların uygarlığa düşmanlıkları o denli açıktır ki geçimini daha iyi sağlayan toplumsal katmanlara yönelik daha gizli düşmanlığın gözden kaçmasına neden olur. Bu kadar büyük sayıda katılımcısını doyumsuz bırakan ve onları başkaldırmaya yönelten bir uygarlığın kalıcı bir varoluş olasılığı olmadığı gibi bunu hak da etmediğini söylemeye gerek yok."*[48]

Bu satırlar, tarihin ötesinde açıklamalardan çok uzaktır. Örneğin ölüm dürtüsü hep vardır, devrededir; ama bugün bu topraklarda ve çevremizdeki coğrafyada olanları, bir kültür düşmanlığına varan ve yaygınlaşan yıkıcılığı ortaya çıkaran eğilimleri analiz etmekte olsa olsa bir başlangıçtır, bir giriştir. Yoksa onu açıklayıcı bir sondeyiş olarak

[48] S. Freud, "The Future of an Illusion", *SE*, 21: 12, 1927.

kullanmak psikanalizin sınırlarında dolanırken bu noktadaki sınırlılığını unutmaya dönüşebilmektedir. Freud, yukarıdaki satırlarda -belki örtük biçimde Marksizme ve sosyal teorilere gönderme yaparak- sanki bu sınırlara işaret etmekte; dinamik ve "maddi" bir başka perspektifi de sahneye eklemenin gerekliliğini hatırlatmaktadır.

6. Birincil ve İkincil Düzey Travmatik Durumlar

Soyoluşu yaratanın, özellikle tarih öncesinin yineleyici sosyal tarihsel deneyimleri, travmatik durumları ve bu deneyimlerin zaman içinde çökelmesi olduğunu belirttim. Bu çökelme, tarih içinde bireysel ve toplumsal düzeyde yönlendirici etki yaratan bir "çekim", bir "alan" yaratmaktadır. Bu etki tarihsel güçleri de bir düzeyde belirleyerek, sosyokültürel düzeyde işleyen süreçlerde benzer bir çökelme ile bütünlenmektedir. Böylelikle, tarih öncesinden tarihsele uzanan matris sosyopsikolojik ilişkisel süreklilikte düzenleyici bir nitelik kazanmaktadır.

Freud, yamyamlık, öldürme tutkusu ve ensest gibi dürtülerimizi düzenleyici bir sistemin, az çok hepimizi kesen biçimde, görece yerleştiğini belirtir. Bu sistemin işlemesinde bir zamanlar dışsal baskı görece daha öncelikli iken artık bu baskının iyice içselleştiğini, -yine de zaman zaman kırılganlaşabilse de- belirgin bir içsel yatkınlık oluştuğunu ekler.[49] Ayrıca, genel toplumsal düzenleniş de buna uyumludur, çocukta bu yatkınlık üzerine kurulu gelişimi yeniden yaratır; çocuk da bu yatkınlığın ve toplumsal düzenleyişin topluma ve sonraki kuşaklara taşıyıcısı haline gelir. Bu diyalektik süreç içinde biçimlenen dürtülerin düzenlenişi başka dürtü dönüşümlerine zemin sunar. Ancak bu diğer dürtüsel istemler üzerinde, yatkınlıktan öte henüz güncel olan toplumsal zor/ baskı kısmen daha belirleyicidir.

Yalnızca dürtülere değil, yukarıda belirttiğim gibi -belki bu dürtülerin zorlayıcılıkları ile ilişkilenen- görece evrensel deneyimlere, yineleyici travmatik durumlara ve bu travmatik durumların bireysel ve sosyokültürel düzeyde çeşitli kapasite, düzenleme ve birikimler aracılığıyla işlemlenmesine yönelik de, karşılıklılık ve tamamlayıcılık içinde, bireysel psikolojiden sosyokültürel kuruluma uzanan, görece belirleyici bir "*hazırlıklılık*"

[49] Freud, a.g.e., 1927.

oluşmaktadır. Bebeğin evrensel çaresizliği, memeden kesilme, ebeveynlerin cinsel ilişkisi, kardeş doğumu, ödipal mesele, kastrasyon kaygısı vb. belki bu tür soyoluşsal ve toplumsal düzenleniş diyalektiği içinde hazırlıklılık taşıyan deneyimler, "travmatik" durumlardır. Bu tür deneyim ve bu deneyimlerin -rastlantısal etkenlerce güçlenen- ruhsal sistem için zorlayıcılık taşıyıcı olağanı aşan uyarım durumuna -travmatik durumları farklı akslar içeren iki düzeyde düşünerek- birincil düzey travmatik durumlar diyeceğim. Bu birincil düzey travmatik deneyimlerin; erişkin yaşamdaki az çok beklenebilir zorlayıcı çaresizlikler, ebeveynlerin ölümü gibi kayıplar, sevilen birinden vazgeçmek zorunluluğu gibi yoksunluklar, gerçekliğin kabullenilmesinin gerektirdiği bireysel, toplumsal ve doğal düzeydeki kastratif engellenmeler gibi çeşitli durumları da kapsadığı, bireysel ruhsallığın ve bu ruhsallığın bağıntılı olduğu matrisin, bu durumlara da görece hazırlayıcı/hazırlıklı bir zemini taşıdığı düşünülebilir.

Bu düzeyin ötesinde, ikincil düzey diyeceğim deneyim ve travmatik durumlar ise ya soyoluşsal olarak yeterince "hazırlıklılık" içermeyen ya da sosyopsikolojik ilişkisel matriste "kapsanamayan", şok ve kaos etkisi yaratan -dolayısıyla travmatik etkilerin oluşumu için daha olası ve doğrudan- durumları içerir. Birincil düzeyde kalan -ve çeşitli rastlantısal etkilerle biçimlenen- travmatik durumlarda, bireysel ruhsal işlemlemeyi tutan matriste gerilmeler, gevşemeler, taşıyıcılığında zorlanmalar olduğu; ikincil düzey travmatik durumlarda ise matrisin çöktüğü, delindiği, bölündüğü, yırtıldığı hayal edilebilir. Bu *ikincil düzey travmatik durumlar*, bir yandan belki de Freud'un artık içselleşmiş şekilde az çok aşıldığını bildirdiği, "yamyamlık, öldürme tutkusu, ensest" gibi durumların türevleriyle gerçeklikte karşılaşılmasıyla ilintilidir. Bu tür durumlarda, soyoluşun da katkısıyla örgütlenen matrisin ince ayarından doğan hazırlıklılık yırtılır, tarih öncesinden gelen uzun erimli "hazırlıklılığın" üzerine kurulmuş matrisin, gerçeklikte aniden -zamansal uyumsuzluk- delinmesinden doğan bir hazırlıksızlık içinde kalınır.

Birinin/ birilerinin öldürme, acı çektirme ve yıkım tutkusuna -altını çizelim, tutkusu- ve görünür ya da bilinçdışı aktarılan etki ve sonuçlarına maruz kalmak; yamyamlık ve öldürme tutkusu türevi denilebilecek işkenceler, kulak ve burun koparma gibi girişimlere tanıklık etmek vb.

bu tür ikincil düzey travmatik durumlardır.[50] Ensestüel dürtülerin düzenlenmesinde matrisin parçası olan toplumsal düzenlemelerin ve ebeveynlerin ensestüel arzularının bastırılmışlığının devre dışı kaldığı çocukluk çağı istismarları (ya da bazı pedofilik maruziyetler) gibi çocuğu kuşatan matrisin tutarlılığında oluşan delik ve bölünme durumları da bunlardandır. Ayrıca, matrisin uzun sosyokültürel yinelemelerle düzenlediği, birinci düzey travmatik durumlardan geçişe hazırlıklılığı sağlayan sosyopsikolojik süreçleri belirgin olarak bozan durumlar da bu düzeyde değerlendirilebilir; sevilen kişilerin zorla kaybedilmesi, neler yaşadıklarının belirginleştirilememesi, ölülerinin bulunamaması ve gömülememesi gibi. Bu tür durumlarda, matriste transsubjektif düzeyde belirginleşen bir yarık kaybın işlemlenmesini ve simgeleştirilmesini olanaksız kılmaktadır. Bu yarığı, Freud'un içselleşerek iyice düzenlendiğini bildirdiği durumlarla ilintilenenler başta olmak üzere çeşitli dehşet dolu düşlemler doldurmaktadır.

7. Travma ve "Evrensel İyi Nesne"nin Çökmesi

Birincil düzey travmatik durumlarda; çeşitli dürtülerden, bu dürtülerin yarattığı içsel çatışmalardan ve gerçeklikten doğan tehditler karşısında, bu gerilimlerin işlemlenmesini ve simgeleştirilmesini destekleyen hem ruhsal yapılanmaya soyoluşsal olarak aktarılan bir yatkınlık, hem de bu yatkınlıkla da ilintilenerek biçimlenen, bireyi çevreleyen ilişkisel bir matrisin eşliği vardır. İkinci düzey durumlarda ise matris delinmiş hatta çökmüştür. Örneğin, çocuğun ensestüel arzuları, birincil düzeyde çeşitli gerilimler oluşsa bile, içsel yatkınlıktan ilişkisel matrise uzanan sürekliliklikte (buna, soyutlayarak, tekil iyi nesnelerin pay aldığı ve doğurduğu "evrensel iyi nesne" diyelim) kapsanmaya ve simgeleştirmeye giden bir tutarlılık ve destek bulurken; ikinci düzeyde çocuğun dünyasında bu gerilim, çatışma ve karmaşayı arttıracak somut bir karşılık bulmakta, önceki kuşakların uygun biçimde *bastırılamamışlığı* sonraki kuşaklara

[50] Öldürme tutkusu, yamyamlık ve özdeşleşme süreçleri arasındaki ilişkiler ve sonuçları üzerine bakınız Freud 1912-13. Kulak, parmak veya burun koparma, bazı organları deşme ve çıkarma vb. girişimler bir yandan kastrasyonla ilintili gibi görünürken yamyamlık eğilimleriyle de ilişkilidirler. Freud'un bir hayvanın canlı canlı parçalanıp koparılarak yenilişini örneklediği durumun yamyamlıkla ilişkisi için bkz. Freud, 1912-13.

yansımaktadır. İkinci düzeyde bebek, çocuk ve/veya yetişkin için sanki matrise içkin evrensel iyi nesne dağılmakta, işlevleri çökmektedir.

Bu şekilde travmatik durumları iki düzeyli düşünmek ve onları birbiriyle ilişkili akslar olarak tasarımlamak bence psikanaliz içinde travma kavramı etrafındaki bazı karışıklıkları önleyebilir. Farklı travmatik düzeylerden doğan etkileri -gerçek ve düşlemsel çocukluk çağı baştan çıkarmaları meselesinde olduğu gibi- birbirine indirgemeyle bazen 'dramatikleştirici' bazen "hafifseyici" olabilecek konumlardan uzaklaşabilmekte; travmatik durumun yarattığı etkinin sadece birey ve bireysel ruhsallık çerçevesinde değil de, tarihsel bir derinliğe dayanan sosyopsikolojik bir süreklilikte belirlendiğini göz önüne alabilmekte faydalı olabilir. Bu bağlamda, travmalar psikanalitik kuram ve pratiğin olağan bir parçasıdır; psikanaliz, temelde ve sürekli, çeşitli travmatik durumlar (birincil düzey travmalar) ile ilintilenmektedir. Diğer yandan ise, bazı travmatik durumlar, psikanalizin olağan olarak ilintilendiği travmatik durumların ötesinde, dikkate alınması gereken özgün farklılıklar (ikincil düzey travmalar) taşımaktadır. Birinci düzey travmatik durumların, travmatik etkiler doğurması temelde Freud'un kullandığı anlamda "beklenebilirliği"[51] görece aşan çeşitli rastlantısal etkenlerin eklenmesi sonucu ruhsal ekonominin bozulmasıyla ilişkilidir. Buna karşılık, ikinci düzey travmatik durumlar; hem ruhsal ekonomiyi hem de ruhsal dinamiği belirgin etkiler biçimde travmatik sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca ikincil düzey travmatik durumlar, birincil düzey travmatik durumları kapsayan matrisin bütünlüğünü bozmaları suretiyle, birinci düzey travmatik durumların işlemlenme süreçlerinin ekonomisini değiştirerek de -belki ek- travmatik etkiye yol açabilirler.

Buna göre farklı travmatik durumların travmatik etkiye yol açma belirleyicileri, olasılıkları ve yönelimlerinin görece farklı olduğu ve özellikle ikinci düzey travmatik durum aksı baskınlaştığında, görece kompleks travmatik sonuçların oluştuğu söylenebilir. Bu tür durumlarda; hem bireysel hem de toplumsal düzeyde psikolojik ve sosyal olanın üzerine yazıldığı, ruhsallığı taşıyan matris çökmekte; matrisin sağladığı görece beklenebilirlik, süreklilik, tanınırlık, tutarlılık gibi işlevler içinde

[51] Bkz. Freud, 1912a, 1916-17.

yaratılan anlamlılık, anlat(ıl)abilirlik ve semboliği kuran zemin dağılmakta, kaotikleşmektedir. Bu etkilerin bir örneğini, hem matris tarafından yaratılan hem de diğer yandan matrisi taşıyan, yansıtan ve aynı zamanda kuran olarak dille ilişkili bazı görüngülerden izleyebiliriz. Bu konuda iki kısa notla yazımı sonlandırayım.

Oedipus öyküsünü izlersek, ensestüel bir durum, sıraladığımız işlevleri bozarak anlamlılığı ve anlatılabilirliği sağlayan sembolik sistemi altüst etmektedir. Iokaste, Oedipus'un hem annesi hem karısıdır; Oedipus'un çocukları aynı zamanda kardeşleridir; çocuklar için Oedipus babaları, annelerinin eşi, kardeşleri ve annelerinin çocuğudur. Oedipus'un başka kardeşleri ve torunları olsa -ki belki olmaması bu durumdandır- sistem iyice içinden çıkılmaz, dilsel anlatım işlemez hale gelecektir. Ensestüel istismar durumlarında, dil ve akrabalık ilişkileri üzerinden açıkça görünür olan sonuçların; sosyopsikolojik tutarlılık ve sürekliliğin birçok başka bileşeninin de benzer biçimde dağıldığı travmatik durumlarda ne kadar ağırlaşacağı, bu tür yaşantılar karşısında bir çocuğun içinde kalacağı kaosun, sadece ruhsal ekonomi baskısı ile sınırlı olmayacağı görülecektir.

Matrisin işlevleriyle ilintili biçimde, dil de, farklı deneyim ve duygulanımları tanıdıklık, tanınırlık, güvenlik, tutarlılık içinde kapsamaya eğilimlidir. Dilin bu eğilimi görecedir. Hem bu eğiliminden hem de travmatik etki, deneyim ile arasındaki bağı kopardığından, dil matristeki yırtılmalardan ve ağır travmatik durumlardan doğan -yoğun ve uçduygulanımları kapsamakta sınırlılıklar taşır.[52] İşkencenin alışılmamış dehşetini, birilerinin öldürme ve acı çektirme tutkusuna maruziyet ve tanıklığı anla(t)maya kelimelerin alışılmışlığı dar gelmektedir. Bu durumlarda dehşet sözcüklere sığamamakta ancak olsa olsa imgeler travmatik etkiyi yüklenebilmektedir. Ağır işkenceler yaşamış bir kişi görüşmede pek konuşmuyor; "*...anlatınca sanki normal bir şey anlatıyorum gibi hissediyorum, kafam karışıyor, garip oluyorum*" diyordu. Belki de dehşet sözcükler(l)e aktarılamamakta, bu etkiler içinde konuşmak, yaşanılanı *sıradanlaştırma/banalleştirme* hissi yaratmaktaydı.

[52] D. Laub, N. C. Auerhahn, "Knowing and not Knowing Massive Psychic Trauma: Forms of Traumatic Memory", *Int. J. Psycho-Anal.*, 1993, 74: 287-302.

Kaynakça

Breuer, J., Freud, S. (1895) Studies on hysteria", *SE*, 2: 48–106.

Durkheim, E. [1897] *İntihar*, çev. Zühre İlkgelen. Pozitif Yayınları, İstanbul, 2013.

Freud, S. (1950) [1895] "Project for a Scientific Psychology", *SE*, 1: 281-391.

Freud, S. (1900) "The Interpretation of Dreams", *SE*, 4-5: 1-627.

Freud, S. (1905) "Three Essays on the Theory of Sexuality", *SE*, 7: 123-246.

Freud, S. (1909) "Notes Upon a Case of Obsessional Neurosis", *SE*, 10: 151-318.

Freud, S. (1910) "Leonardo da Vinci and a memory of his childhood", *SE*, 11: 57–137.

Freud, S. (1911) "Letter from Sigmund Freud to C. G. Jung", October 13, 1911. The Freud/Jung Letters: The Correspondence Between Sigmund Freud and C. G. Jung, 448-449.

Freud, S. (1912a) "Types of Onset of Neurosis", *SE*, 12: 227-238.

Freud, S. (1912b) "On the Universal Tendency to Debasement in the Sphere of Love", *SE*, 11: 177-190.

Freud, S. (1912-13) "Totem and Taboo", *SE*, 13: 1-161.

Freud, S. (1913) "The Claims of Psycho-Analysis to Scientific Interest", *SE*, 13: 163-190.

Freud, S. (1915a) "Thoughts for The Times On war and Death", *SE*, 14: 273-300.

Freud, S. (1915b) "Instincts and their Vicissitudes", *SE*, 14: 109-140.

Freud, S. (1916-17) "Introductory Lectures on Psycho-Analysis", *SE*, 15-16: 1-463.

Freud, S. (1917a) "Mourning and Melancholia", *SE*, 14: 237-258.

Freud, S. (1917b) "On Transformations of Instinct as Exemplified in Anal Erotism", *SE*, 17: 125-134.

Freud, S. (1918a) "The Taboo of Virginity (Contributions to the Psychology of Love III)", *SE*, 11: 191-208.

Freud, S. (1918b) "From the history of an infantile neurosis", *SE*, 17: 1–122.

Freud, S. (1919a) "The 'Uncanny'", *SE*, 17: 217-256.

Freud, S. (1919b) "'A Child is Being Beaten' A Contribution to the Study of the Origin of Sexual Perversions", *SE*, 17: 175-204.

Freud, S. (1920) "Beyond the Pleasure Principle", *SE*, 18: 1-64.

Freud, S. (1921) "Group Psychology and the Analysis of the Ego", *SE*, 18: 65-144.

Freud, S. (1922a) "Dreams and Telepathy", *SE*, 18: 195-220.

Freud, S. (1922b) "Some Neurotic Mechanisms in Jealousy, Paranoia and Homosexuality", *SE*, 18: 221-232.

Freud, S. (1923*)* "A Seventeenth-Century Demonological Neurosis", *SE*, 19: 67-106.

Freud, S. (1924a*)* "The Dissolution of the Oedipus Complex", *SE*, 19: 171-180.

Freud, S. (1924b*)* "Letter from Sigmund Freud to Karl Abraham, February 15, 1924. The Complete Correspondence of Sigmund Freud and Karl Abraham 1907-1925, 480-483.

Freud, S. (1925*)* "Some Psychical Consequences of the Anatomical Distinction between the Sexes", *SE*, 19: 241-258.

Freud, S. (1926*)* "Inhibitions, Symptoms and Anxiety", *SE*, 20: 75-176.

Freud, S. (1927*)* "The Future of an Illusion", *SE*, 21: 1-56.

Freud, S. (1930*)* "Civilization and its Discontents", *SE*, 21.

Freud, S. (1933*)* "New Introductory Lectures On Psycho-Analysis", *SE*, 22: 1-182.

Freud, S. (1938*)* "An Outline of Psycho-Analysis", *SE*, 23.

Freud, S. (1939*)* "Moses and Monotheism", *SE*, 23.

Freud, S. (1987) [1915] "A Phylogenetic Fantasy: Overview of the Transference Neuroses. ed. Ilse Grubrich-Simitis. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Laub, D., Auerhahn, N.C. (1993) Knowing and not Knowing Massive Psychic Trauma: Forms of Traumatic Memory. Int. J. Psycho-Anal., 74:287-302.

Marx, K. [1852] *Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire*'i, çev. Tanıl Bora. İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

Özyıldırım, İ. (2016) ""Tarihin Havını Tersine Taramak": 'Üstlenilmiş' Suç ve Özdeşleşmeleri Anımsamak Üzerine Bir Deneme"; *Psikanaliz Yazıları* 33, *Psikanaliz ve Tarih*, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Triest, Joseph (2017) "Travmanın Bireysel ve Kolektif Boyutları": (Bilinçdışı) Kabus Gerçeğe Dönüştüğünde. Çev. Pitey Gonca Özbay. *Psikanaliz Yazıları* 34, *Bireysel ve Toplumsal Travma*, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Viderman, S. (1970) *La Construction de l'espace analytique*, Denoël. Paris.

bu kimin travması? muğlak bir kavrama yeni bir bakış*

*H. SHMUEL ERLICH***

ÇEVİREN: PİTEY GONCA ÖZBAY

Sözlerime, travma konusunu gündeme getirmek ve sizlere bu konu hakkında seslenmek için beni nelerin motive ettiğine dair kişisel bir açıklama ile başlamak istiyorum. Öncelikle, aşağıda da detaylandıracağım üzere, travma kavramının psikanalitik söylemde öncü ve hatta temel bir yer teşkil etmeye geri dönüşü, beni oldukça etkilemektedir. Travma, bir başlangıç noktası, çeşitli psikanalitik konumların dayanağı ve yaygın bir klinik açıklama halini almaya başlamıştır. Bu konunun, bu kongrenin ana tartışma konusu olan *"Çok mu fazla? Çok mu az?"* ile ilintili olduğuna ve üzerinde derinlemesine düşünmemizi hak ettiğine inanıyorum. Kendi hesabıma, bu kavramın ve psikanalizdeki yerinin yeniden ele alınmasının zamanının geldiğini, bu alandaki söylemleri netleştirmek ve yeniden odaklamak bakımından bunun uygun olacağını düşünüyorum. İkinci olarak, psikanalizi başlangıcından bu yana meşgul eden bir ikileme, güncel gerçekliğin karşısında ruhsal gerçekliğin yeri ikilemine ilişkin duruşumuza ışık tutması bakımından hiçbir şeyin travma kavramına yetişemeyeceğini düşünüyorum. Üçüncü olarak, son kitabımda da işlediğim, içsel-ruhsal gerçeklik ile dışsal-toplumsal gerçeklik arasındaki bağlar ve ilişki sorunu, son

---

* Avrupa Psikanaliz Federasyonunun (EPF), Stokholm'de 2015'de gerçekleştirdiği *"Too Much-Not Enough"* ana temalı, 28. Yıllık Kongre'sinde yapılan konuşmanın metnidir. Yazılı olarak ilk kez Türkçe'de yayımlanmaktadır.

** Formasyon ve Süpervizyon Analisti; İsrail Psikanaliz Derneği eski başkanı; Uluslararası Psikanaliz Birliği (IPA) üyesi. Kudüs İbrani Üniversitesi Psikanaliz Profesörü (emekli).

dönemlerde beni çok meşgul eden bir konudur.[1] Son olaraksa, deneyimimizi işlemleyen ruhsal modalitelerin işleyişi üzerine geliştirdiğim belli başlı kuramsal düşüncelerimin, içsel ve dışsal gerçekliğin birbirleri ile bağlantısına ışık tutabilmesini umuyorum.

Travma Nedir?

Travma kavramının kullanımı ve bu kavrama başvurulması o denli yaygınlaşmıştır ki, görmezden gelinemeyecek ve gelinmemesi gereken bir hal almış durumdadır. Günlük kullanımda şu türden ifadeler duyarız: "Bu gerçek bir travmaydı!" ya da farklı bir versiyonu olan, "şoke olmuş haldeyim!" gibi. Bunlar (tam olarak uygun olan dilbilimsel sözler farklı olabilir ama herkesin söylemek istediğimi anladığına eminim) günlük konuşmadan çıkarılıp atılamaz haldedir. Bu durum, "söylemin sapkınlaştırılması"nın başlıca örneklerinden biri olmuştur.[2] Bununla beraber, travma kavramının profesyonel yayınlarda oynadığı rol hesaba katıldığında, durum daha da etkileyici hale gelir. Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) çalışmaları ve tedavisi alanı, son birkaç on yılda kesinlikle etkileyici bir gelişim göstermiştir. Buna benzer bir hareket, psikanaliz içinde de gözlemlenebilir. Yapılacak hızlı bir PEP (Psychoanalytic Electronic Publishing) taraması, travma teriminin *başlıkta* bulunduğu 800 kadar makale sonucu ortaya koymaktadır ve bu makaleler travmayı, hayal edilebilecek her bir açıdan ele almaktadır. Ancak daha da etkileyici olan, yıllar içinde bu konunun ele alınma sıklığındaki belirgin artıştır. Başta, 1917 ve 1940 yılları arasında yayımlanmış, travmadan *başlıkta* bahseden sekiz makale mevcutken, geçen her bir on yılda istikrarlı bir geometrik artış olmuş, öyle ki son on yılda yayımlanan 400'ün üzerinde makale ile doruğa ulaşılmıştır.

Travma, sorgulanabilir açıklayıcı bir kavram olarak, 25 yıl kadar önce hâlihazırda değerlendirilmiş ve bu niteliği üzerinde durulmuştur.

---

[1] H. S. Erlich, *The Couch in the Marketplace: Psychoanalysis and Social Reality*, Karnac, London, 2013.

[2] R. Schonberger, Lies, distortions and the pervertization of discourse: A psychoanalytic perspective with touches from Bion and others. Paper presented to the Israel Psychoanalytic Society, 2011.

Sandler, psikanalitik kavramları "elastik" olarak tanımlamıştır, zira tanımları zor ve değişmez değildir; gönderme yaptıkları alanlar zaman içerisinde artar ve genişler.[3] 1991'de, Sandler bir grup meslektaşıyla beraber ruhsal travma kavramı ve analistlerin bu kavramdan ne şekilde yararlandıklarıyla ilgili çalışmıştır. Çalışmalarında, çok sayıda analistle yapılan görüşmeler ve klinik örnekler bulunmaktadır. Bulguları ve sonuçlarından alıntı yapalım:

> *Görüşmelerde 'travmatik durum'a yapılan göndermeler, sıklıkla ilişkili durum ya da olayların ve ilişkili öznel deneyimlerin travmayı beraber oluşturduklarının düşünüldüğünü göstermektedir... Bu bağlantıda 'olay' ya da 'durum', bir yandan dışsal bir olay -ya da bir dizi dışsal olay- anlamına gelirken, sıklıkla kişinin içine aldığı nesne ilişkileriyle bağlantılıdır. Bununla beraber, olayların ve deneyimlerin, ancak bireyin deneyiminde belirli öznel bir önemi varsa -'travmatik bir sonuç'- travmanın bileşeni olarak görüldüğü eğilimi oldukça açıktır. Diğer bir deyişle, bir travmanın gerçekleştiği düşüncesi, bu etkileri harekete geçiren başlangıçtaki durumu takip eden etkilerden zamanda geriye gidildiğinde yapılan çıkarımı içerir.*[4]

Sandler ve arkadaşlarının gönderme yaptıkları *"zamanda geriye gidildiğindeki çıkarım"*ın, aslına bakılırsa yansıtmanın siyaseten doğru bir ifadesini oluşturması oldukça akla yatkındır. Sandler ve arkadaşları, travma terimini kullandığımızda neyi kastettiğimizi yeniden düşünmekle mükellef olduğumuz sonucuna ulaşmışlardır. Aynı zamanda, klinik deneyim ile deneyime yakın kavramsallaştırmalar arasında daha fazla yakınlığa imkân veren kuramsal bir alan yaratmanın önemine değinmişlerdir. Bu makale, bu yönde ilerlemek konusunda bir girişim olacaktır.

Şüphesiz ki travma, en eski ve en güvenilir kavramlarımızdan biridir. Psikanalitik kavramlar arasındaki ayrıcalıklı yerini, diğer pek çok psikanalitik terim ve görüşün aksine, kaynağını dışsal gerçeklikten alıyor olmasına ve dolayısıyla doğrudan bilinebilir, gözlemlenebilir ve

---

[3] J. Sandler, "Reflections on some relations between psychoanalytic concepts and psychoanalytic practice", *Int. J. Psychoanal.* 64:35-45, 1983.

[4] J. Sandler, A. U. Dreher, S. Drews, "An Approach to Conceptual Research in Psychoanalysis", *Int. R. Psycho-Anal.*, 18, 1991, s.136.

doğrulanabilir olmayı vaat etmesine borçludur. Bilindiği üzere, kökenini Yunanca'dan almaktadır ve orijinalinde yara, incinme, hasar anlamına gelmektedir. Travmanın önemli bir rol oynadığı tıp, fiziksel travmanın farklı türlerini birbirinden ayrıştırmanın yanında psikolojik travmayı da kabul etmektedir: aşırı derecede stres verici ya da can güvenliğini tehdit eden bir durum sonucunda ortaya çıkan duygusal ya da psikolojik bir yaralanma.

Travma kavramı, bizi derhal zihin-beden ikilemine yöneltir. Esasında travma, fiziksel, yani nesnel bir şey anlamına gelmektedir. Dolayısıyla travma, *dışsal ve maruz bırakılmış* olarak kavramsallaştırılmıştır. Bunun sonucunda, travmanın talihsiz nesnesi, travmanın *kurbanına* dönüşmüştür. Travma, ruhsal alana aktarılırken, fiziksel kökenlerinin bazı önemli taraflarını da beraberinde getirmiştir. Nevrozların etiyolojisinde neden oluşturan yönleri saptamak ve açıklamak için kullanılmıştır. Freud'un erken ve son dönem yazılarından yapılan aşağıdaki alıntılar da bunu göstermektedir:

> *"...incelemelerimiz ortaya koyuyor ki, hepsi için diyemesek de önemli bir kısmı için, histerik belirtilere, yalnızca ruhsal travma olarak tanımlanabilecek nedenler zemin hazırlamaktadır."*[5]
>
> *"Erken dönemlerde deneyimlenen ve daha sonra unutulan, nevrozların etiyolojisinde son derece önem atfettiğimiz bu izlenimlere travma adını veriyoruz."*[6]

Freud'un konumunu travmadan düşleme, dışsal ve nesnelden özünde öznel ruhsal nedenselliğe doğru değiştirdiği iyi bilinir.[7] Bu belirleyici adım, psikanalitik devrimin habercisi olan önemli bir değişime işaret eder. Yine de, Freud'un nedensel açıklamalara olan eğiliminin ruhsallık içi [intrapsychic] modele geçişi ile ortadan kalkmadığı açıktır. Aslına bakılırsa, zihin-beden sürekliliğini uyumlu bir birlikle bütünleştirmeye yönelik Freudcu çaba, kendini travma kavramının yardımı ile ortaya koymuştur. Travmanın ve travmatizasyonun bu özel konumu, psikanaliz yelpazesinde dikkat çekici bir unsur olmayı sürdürmektedir.

---

[5] J. Breuer, S. Freud, "Studies on hysteria", *SE* 2: 6, 1893-1895.

[6] S. Freud, "Moses and monotheism: Three essays" *SE* 23, 1939, s.72.

[7] S. Freud, "The Interpretation of Dreams", *SE*, 4-5: 1-627, 1900.

Travma kavramının kullanımı ve travmaya başvurulmasının esas olarak 1980li ve 90lı yıllardan bu yana neden düzenli olarak artmakta olduğu sorusu, muhtemelen güncel çerçevenin kapsamının ötesinde bir yanıt gerektirmektedir. Her şeye rağmen, katkısı bulunan pek çok unsura dikkat çekilebilir. Bunların ilki ve en önemlisi, şüphesiz İkinci Dünya Savaşı ve özellikle Soykırım'ın etkisi ve geride bıraktıklarıdır; pek çok hayatta kalan kurban ilgi, bakım ve anlayış talep etmekteydi. Daha sonra odak noktası, totaliter rejimlerin, işkence ve cinayetlerin, savaşlar ve katliamların kurbanlarına doğru genişledi. Buna paralel olarak, belirli kuramcıların katkısı ile şiddet, istismar ve terör gibi meselelerin etkileriyle meşgul olunması neticesinde, psikanaliz de çevresel unsurların etkisine daha çok alan tanıyan bir değişimden geçti. İçsel ve dışsal unsurlar arasındaki etkileşimin dengesi ve şekli daha önce ortaya konmamış ve kavramsallaştırılmamıştı.

Freud, ruhsal yaşamı yöneten "üç kutup" olduğunu öne sürmüştür: *özne-nesne* (aynı zamanda *benlik/kendilik-dışsal dünya*); *haz-acı* ve *aktif-pasif*.[8] İlk kutup, "gerçeğin" *yerini* belirlemektedir: içselin antitezine gönderme yapar, yani öznel gerçeklikle dışsal, nesnel gerçekliğin karşı karşıya gelmesi söz konusudur. Tüm gerçekliğin görüngüsel ve öznel tabiatına ilişkin Kantçı görüşü gözardı etmesi bakımından pozitivist olarak da anlaşılabilir. İkinci kutup, her zaman öznel olmak zorunda olan tüm deneyimin *duygusal* bileşenini konumlandırmaktadır. Üçüncü boyut olan *aktif-pasif* ise, deneyimi, daha sonra aktif ya da pasif olarak bölünecek olan *eylem* açısından şekillendirme girişimidir.[9] Ben de, bu üçüne dördüncü bir boyut eklenmesini öneriyorum: *olma* ve *yapma* deneyimsel modaliteleri boyutu.

Freud'un karşı karşıya kaldığı ikilem oldukça açıktır: İnsan deneyimine anlamlı bir bilimsel söylem içerisinde değinebilmek için, *öznel* ve *nesnel gerçeklik* arasındaki ayrımın net bir şekilde tanımlanması ve sürdürülmesi gerekmektedir. Bu açıkça birinci kutupluluğa gönderme yapmaktadır (*özne-nesne*). Fakat Freud, dışsalın aksine hâlâ *içsel* bir

---

[8] S. Freud, "Instincts and their vicissitudes", *SE* 14, 1915, s.133,

[9] Bu boyut, *erkeksilik-kadınsılık* kutupluluğuyla bağlantılıdır ve Freud'un bu konudaki hoşnutsuzluğu, aynı yıl (1915) Üç Deneme'ye (1905, s.219) eklediği dipnota yansımıştır.

nedensel açıklama aramaktaydı. Sonunda ulaştığı çözüm incelikliydi: *öznenin bakış açısına göre dışsal olan içsel bir güç* ileri sürmek. Bu elbette içsel Öteki'ydi -yani Bilinçdışı. İncelikli olmakla birlikte, bu çözüm hâlâ kısmi ve yetersizdi: bilinçdışı bilinçli hale gelebilir; altbenlik, bir düzeye kadar, benliğe dönüşebilirdi. Diğer yandan, içgüdüsel dürtüler bunu asla tam olarak yapamazlar. Kökenleri somatik ve fizyolojiktir; bunun sonucu olarak, kendilerini ruhsallığın içerisinde düşlem türevleri ve temsiller ile göstermekle beraber, ruhsallığın tamamen dışındadırlar. Belli bazı psikanalitik okulların dürtüler ve bilinçdışı arasındaki bağdan vazgeçmeyi tercih eden mevcut duruşu, bilinçdışını kendi özerk kökeninden, konumundan, bireyin ve insanlığın tarihi ile evrim sürecindeki devamlılığından koparmaktadır. Buna karşılık, bu vazgeçme travmanın rolünü ve yerini kuvvetlendirmiştir. Diğer bir deyişle, dürtülerin gücü ne kadar azsa, travma ve yaşam koşullarının rolü o kadar büyüktür.

Freud'un bu ihtimalin farkına varışı, benim görüşüme göre, dürtü kuramını ikili-dürtü modeline doğru değiştirmesine yol açmıştır. Bu yeniden kavramsallaştırmada, travmatik tepkilerde öznel alandaki -haz ilkesinin reddedilişi biçimindeki- yoğun daralma için bir yanıt aramış, duruma haz ilkesinin ötesinde bir olgu olarak yaklaşmıştır. Çözümünün, travmaya yenilenmiş ve daha büyük bir rol vermek *olmadığı* da dikkate alınmalıdır. Bunun yerine, ölüm dürtüsüne, yaşam ve ölüm güçleri arasındaki *içsel* çatışmaya yönelmiştir. Travma, ruhsal aygıtın, daha da kesin olarak yeni tanımlanan bir sistem olarak benliğin istila edilmesi olarak yeniden tanımlanmıştır. Bu istila, daha erken, görece sakin bir duruma dönme arzusunu başlatır. Diğer bir deyişle, ölüm dürtüsünü kışkırtır ve dolayısıyla "haz ilkesinin ötesinde"dir.[10] Freud böylece, her iki öğretisine de tutunmasını sağlayan uzlaşmacı bir çözüm bulmuştur: Travma hâlâ *dışsal*, gerçek bir olay olarak temsil edilmektedir; bununla birlikte *etkisi*, dürtüsel, dolayısıyla *içsel* uyumcul (olmayan) durum ve güdüleri yeniden yaratır ve harekete geçirir.

[10] S. Freud, "Beyond the pleasure principle", *SE*, 18:7-64, 1920.

Bu çözüm, Freud'un cinsel travmayı açıklamakta kullandığı formülle aynıdır. Laplanche,[11] Freud'un tanımladığı haliyle Emma'nın (*Düşlerin Yorumu*'ndaki Irma) deneyimlediği ve fobi geliştirmesine yol açan iki cinsel istismar sahnesi aracılığıyla cinsel travmanın tanımlanamazlığına işaret etmektedir:

İlk Sahne: *"Sekiz yaşında bir çocukken şeker almak için gittiği küçük bir dükkanda yaşadığı iki olay üzerine; dükkan sahibi, kıyafetlerinin üzerinden genital organını ellemişti. Bu ilk deneyimine rağmen, oraya ikinci kez gitmişti..."*

İkinci Sahne (on iki yaşından): *"Bir şeyler almak için bir dükkana gitmişti, iki tezgahtarın... gülüştüklerini gördü ve bir tür dehşet hissi içerisinde oradan kaçıp gitti."*[12]

İlk sahne, şüphesiz bir yetişkinin cinsel saldırısını tanımlamaktadır; ancak Laplanche'ın sözleriyle bu tanım, bu türden bir anlamı eylemle bağdaştıracak cinsel gelişim ve cinsel fikirlerden yoksun olan öznenin kendisinin değil, yetişkin bir gözlemcinin bakış açısından cinseldir. İkinci sahne ise cinsel herhangi bir şeyden yoksundur. Dolayısıyla, her iki sahne de mercek altına alınıp incelendiğinde, hiçbirinin özünde travmatik olmadığı açıktır. Travma nerede konumlanmıştır? Yanıt, *"onları anlamın iki farklı katmanına işleyen geçici bir bariyer: ergenlik anı"*nın varlığında yatmaktadır.[13] Bastırma tarafından saklanan olayın *anısına*, gerçekleşen gelişimsel değişiklik ile yeni bir cinsel anlam verilmiştir. Artık, anlamı yeni oluşan fizyolojik tepkilerle sınırlı olmayan, buna paralel olarak, cinsel temsillerin varlığını içeren cinsel tepkiler verilmesi ihtimali mevcuttur. Freud şöyle yazmıştır: *"...bunun [cinselliğin açığa çıkmasının], saldırının deneyimlendiği zamanla bağlantılı olmayışı son derece dikkate değerdir... bu olay, histerideki tipik bastırmadır. Biz her durumda, yalnızca*

---

[11] J. Laplanche [1970] "Life and death in psychoanalysis", The John Hopkins University Press, Baltimore, 1976.

[12] S. Freud, "Project for a scientific psychology", *SE*, 1: 1895, s.353-354.

[13] J. Laplanche, *a.g.e.*, s.40.

olaydan sonra [sonradan etki ile] travma halini almış, bastırılmış bir anı buluyoruz".[14] Ve Laplanche şöyle detaylandırmaktadır: *"Burada, tartışmanın özü bulunur: Travmanın izini sürmeye çalışırız ancak travmatik anı yalnızca ikincil olarak travmatiktir: Travmatik olayı tarihsel olarak düzeltmeyi asla başaramayız. Bu gerçek, Heisenberg-benzeri bir 'belirlenimsizlik ilişkisi' imgesi ile örneklenebilir: travmanın içerisinde konumlanmışken kişi, travmatik etkiyi değerlendiremez ve bunun tam tersi de doğrudur".*[15] Dolayısıyla, Laplanche'ın iddiası şu yöndedir; *"...fiziksel travmanın... dışsal kaynağın ihlali şeklindeki biçimi, ruhsal travma durumu için oldukça yetersizdir".*[16] *"Ruhsal travmayı tanımlayan, ruhsallığın herhangi bir genel niteliği değil, ruhsal travmanın içeriden bir yerden geldiği gerçeğidir... Freudcu kuramda, her şey dışarıdan gelir, bu sürdürülebilir, fakat aynı zamanda her bir etki... içeriden, yalıtılmış ve etrafı sarılmış bir içten gelir".*[17] Bu iç, cinsel dürtünün varlığı ve onun insan varlığındaki dolambaçlı ve iki evreli gelişimsel süreci tarafından şekillendirilir. Dürtü kavramı olmaksızın, cinsel travmanın anlamı ve konumu olamazdı.

Freud'dan sonra ve özellikle benlik psikolojisi modellerinde travma, *tahammül edilemez nicelik ya da nitelikte uyarılma ile ruhsallığı istila ederek etkileyen dışsal bir olay ya da durum* olarak rolünü ve konumunu sağlamlaştırdı. Travma, normal uyumcul ve savunmacı kapasiteleri yıkıp geçerek işler ve yeterli benlik işleyişini felce uğratır. Bununla birlikte, belirli bir travma, yalnızca belirli bir kişi üzerindeki etkisi bakımından değerlendirilebilir, dolayısıyla travmanın varsayımsal büyüklüğünden ziyade tamamen bireyin uyuma yönelik yapısının etkinliğine bağlıdır. Travmadan nesnel olarak bahsedebilmeyi bu derece zor kılan, böylesi öznel bir yönü oluşudur. Bu öznelliğe, travmanın yaşandığı toplumsal ve grup bağlamını da birazdan kısaca ekleyeceğim. Ancak şimdilik bireye odaklanarak devam edeceğiz.

---

[14] S. Freud, a.g.e., 1895, s.356.

[15] J. Laplanche, *a.g.e.*, s.41.

[16] J. Laplanche, *a.g.e.*, s.41.

[17] J. Laplanche, *a.g.e.*, s.43.

Deneyimin Yeri

Önceden de belirttiğim üzere, travmayı dışsal ve nesnel, dolayısıyla başarısızlığa uğramış uyum bakımından tanımlanabilir ve açıklanabilir olarak anlama eğilimindeyiz. Tüm diğer olayların ötesinde, Soykırım'ın travmayı anlayışımızı son derece zorladığına inanıyorum. Soykırım, bilinen tarihimizin muhtemelen en büyük ve düşünülemez travmasıydı. Öyleyse, geride bıraktığı etkinin sıklıkla çok da farklı olmayışını ve hatta bir trenin raydan çıkması, bir otomobil kazası ya da bir savaş yaralanmasının ardından gözlediklerimizden daha az oluşunu psikopatoloji diziniyle nasıl açıklayacağız? Bu travmanın nesnel büyüklüğü ile psikolojik etkisi arasındaki devasa uyumsuzluğa nasıl açıklama getireceğiz?

Bu soru, Soykırım'dan kurtulan birinci kuşakla çalışan pek çok araştırmacının aklını kurcalamakla birlikte, ikinci ve üçüncü kuşakla yapılan çalışmaların da peşini bırakmamakta kararlı gibidir. İkna edici olmayan nesnel bulgular, özellikle de klinik bulgularla çelişenler, araştırmacıların "otistik enkapsülasyon" ve simgeleştirmede başarısızlık gibi kavramlara başvurmasına yol açmıştır. Travmanın nesiller arası etkilerini tanımlayan önemli bir araştırma birikimi bulunmaktadır. Bu çalışmalar, etkileyici klinik bulgular ve görece eksik haldeki önemli "sıradan" psikopatoloji arasındaki boşluğa işaret etmektedir.

Benim bu alana olan katkım, benlik psikolojisinde olduğu gibi, gerçekliğe bağlı uyumcul bir modelin kısmi bir hikaye anlattığına olan derin inancımdan gelmektedir. Uzun yıllar boyunca, ruhsal işlevlerimizin bir ikili-rota [dual-track] modeline göre işlediği yönünde bir düşünce geliştirdim: ruhsal duruma erişen, bilinçli ya da bilinçdışı[18] olan her şeyin ikili bir varoluşu ya da konumu bulunmaktadır; ya da işlemsel terimlerle ifade edersek, birden ziyade *iki* bağımsız modalite boyunca paralel olarak işlemlenmektedirler. Bu modaliteler aynı amaca yönelik olabilirler, yine de ortaya çıkardıkları deneyimin tabiatı bütünüyle farklılaşabilir: Aynı alana, yani *kendilik ve ötekinin* ilişkisine, *özne ve nesneye* odaklanırlar, bununla beraber her birinin ürettiği deneyimin esas niteliği farklı ve hatta zıt olabilir. Burada sorulacak soru şudur:

[18] Deneyimsel ruhsal süreçleri, bilinçdışı düşlem kavramına benzer bir şekilde, bilinçli deneyimlerden daha geniş ve daha kapsayıcı buluyorum.

kendilik ve öteki arasındaki ilişki nasıl deneyimlenmektedir? Birliktelik, teklik, birleşme ve kaynaşma olarak mı yoksa ayrışma, uzaklaşma ve özerk varoluş olarak mı deneyimlenmektedir? Teklik ve kaynaşmanın olduğu ilk durumda, deneyimsel nitelik ve neticesi *varoluşsaldır - olmayla* ilişkilidir; bu, Winnicottcu anlamda *süregiden varolma [ongoing-being]*[19], Mahler'in *sembiyotik mutluluk [symbiotic bliss]*[20], Stern'in *teklikte-oluş [at-oneness]*[21] ya da Kohut'un *kendilik nesnesi [selfobject]*[22] kavramları benzeri bakımından düşünülebilir. İkincide, ayrışma, uzaklaşma ve özerklik durumunda, deneyimsel ilişkilenme araçsal bir karakter kazanır: *yapmanın* bir yönünü ve özne ile nesne arasında meydana gelen arzuyu ifade eder. Bu tanımların içsele, iç dünyadaki deneyimlere gönderme yaptığı ve gözlemlenen davranış veya eylemden kolaylıkla çıkarım yapılamayacağı dikkate alınmalıdır. Bu iki deneyimin aşama veya modalitesi, doğuştan ve eşzamanlıdır; bununla birlikte, pek çok anda, diğer işlevler arka planda sürerken bir modalitenin anlık üstünlük ve baskınlığı olduğunu düşünebiliriz.[23]

Deneyimsel boyutlara ilişkin bu kavramsallaştırmayı, psikoterapötik durum ve etkililiğine[24,25]; yalnızlığın farklı yüzleri ve anlamlarına[26]; ergenlikte kimlik oluşumu ve mahremiyetin kazanılması[27,28] gibi çeşitli alanlara uygulamıştım. Aynı zamanda, bu deneyimsel boyutların farklı düşünme nitelik ve örgütlenmeleri ortaya çıkardığını ileri sürmüş-

---

[19] D. W. Winnicott, *Playing and Reality*, Tavistock, 1971.

[20] M. S. Mahler, F. Pine and A. Bergman, *The Psychological Birth of the Human Infant*, Basic Books, New York, 1973.

[21] D. Stern, *The Interpersonal World of the Infant*, Basic Books, 1985.

[22] H. Kohut, *The Restoration of the Self*. International Universities Press, New York, 1977

[23] H. S. Erlich, "Experience - What Is It?" *International Journal of Psychoanalysis*, 84:1125-1147, 2003.

[24] H. S. Erlich, ""Being" and "Doing" in Psychoanalysis and Psychotherapy", *Zeitschrift fuer psychoanalytische Theorie und Praxis [Journal for Psychoanalytical Theory and Practice]*, 6: 317-334, 1991.

[25] H. S. Erlich, "Two Kinds of Change Facilitating Factors", *Israel Journal of Psychiatry*, 32: 194-204, 1995.

[26] H. S. Erlich, "On Loneliness, Narcissism, and Intimacy", *American Journal of Psychoanalysis*, 58:135-162, 1998.

[27] H. S. Erlich, "Boundaries, Limitations, and the Wish for Fusion in the Treatment of Adolescents", *Psychoanalytic Study of the Child*, 45:195-213, 1990.

[28] H. S. Erlich, "Fantasy, Reality and Adolescence", *Psychoanalytic Study of the Child*, 48:209-223, 1993.

tüm.[29,30] Ayrıca, bir teröristin zihinselliği gibi toplumsal görüngüleri ve içsel ile dışsal, kişisel-öznel ile sosyo-kültürel arasındaki bağlantıyı açıklamak için de kullanmıştım.[31]

Bu kuramsal formülasyon, nesiller arası meselelerle ilgilidir. Soykırım'dan kurtulanların çocuklarının ebeveynleriyle olan özdeşim örüntülerini araştıran bir çalışmada, sıradan psikopatoloji kategorilerinin önemli bir bozukluğa işaret etmediğini, ancak belirli kişilik özelliklerinin bu grubu kontrol grubundan ayırdığını gördük.[32] Bu kişilik özellikleri, *yapma* modalitesi ve onun ikamesi olan körelmiş bir *olma* modalitesine yönelik anlamlı bir eğilimi yansıtmaktaydı. İkinci kuşak, birbirine bağlılığı, bir aradalığı ve sevgiyi ifade etme yolu olarak kendileriyle neredeyse sadece araçsal yollarla, kaygılar ve endişeler ile, yaşamın ve hayatta kalmanın "gerçek" yönlerine vurguyla iletişim kuran insanlar tarafından yetiştirilmişti. Böylece çocukları, bu özellikleri kişilik yapılarının içine almışlardı.

Travma ve Deneyimsel Boyutlar

Benim savım, travmanın, gerçekliğin, ruhsal düzeni istila eden ve *canlı ve bağlanmış (bir varlık olarak) hissetme becerisini devre dışı bırakan* bir yönü olduğudur. Gerçekliğin böylesi zorlayıcı bir istilası, sıklıkla düşünüldüğü üzere yalnızca kişinin uyum kapasitesini sarsarak değil (*yapma* modalitesi), *yaratma ve süregiden varolmayı sürdürme kapasitesini yaralayarak* (*olma* modalitesi) ruhsallığa zarar verir. Bu zarar verme, *olma* modalitesini, negatif *olmama* tarafına dönmeye zorlar, bu da ölüm dürtüsünün dışavurumudur. Dolayısıyla travma, "olmama" deneyimi aracılığıyla gerçekte ruhsal ölümle karşılaşmadır. Nesne ilişkileri açısından bakıldığında, bebeğin veya çocuğun içerisinde olmadığı önemli figürlerle istikrarlı ilişki kurma deneyimsel modalitesine tekabül etmeyen durumlar

---

[29] H. S. Erlich, S. J. Blatt, "Narcissism and Object Love: The Metapsychology of Experience", *Psychoanalytic Study of the Child*, 40:57-79, 1985.

[30] H. S. Erlich, "Experience – What Is It?", *International Journal of Psychoanalysis*, 84:1125-1147, 2003.

[31] H. S. Erlich, *The Couch in the Marketplace: Psychoanalysis and Social Reality*, Karnac, London, 2013.

[32] I. Felsen, H. S. Erlich, "Identification Patterns of Offspring of Holocaust Survivors with their Parents", *American Journal of Orthopsychiatry*, 60: 506-520, 1990.

(örtüşme düzeyinde sorunlar), deneyimsel modalitelerin uygun gelişimini baltalayacak, patolojik narsisizm veya sınırda kişiliğin oluşmasına, ağır vakalarda travmatizasyona sebep olacaktır.

Olma, *olmamaya* döndüğünde, simgeleştirmenin yerini Gerçek alır, yani temsil kapasitesi felç olur. Benim görüşüme göre simgeleştirme, *olma* modalitesinin ve *yapmaya* olan katkısının yeterince iyi biçimde sürdürülmesine bağlıdır; *yapma* modalitesi kendi başına, *olma* modalitesinin katkısı olmaksızın, örneğin kendiliğin daha büyük bir çerçeve ve birliğe bağlı ve bunun üyesi olmayı deneyimlemesi gibi, ruhsal ölülük ile aynıdır. Bu formülasyonun, Soykırım'ın etkisine ve diğer kitlesel travmatizasyonlar ile bunların yarattığı ruhsal hasara dair anlayışımıza katacağı çok şey olduğuna inanıyorum. Aynı zamanda, geriye kalan buna benzer ruhsal hasarların, bu türden deneyimsel bir anlayışı göz ardı etme eğilimde olan sıradan psikopatoloji terimleri ile kavranması girişimlerinde karşılaşılan zorlukları da açıklayabilir.

Travma ve Toplumsal Bağlam

Travmatik etkinin özünün dışsal, gerçek ve nesnel olayda değil, olayın *deneyimlenme* şeklinde bulunabileceği düşüncesinin, baskın rolü öznel, iç-ruhsal bir unsurun oynadığını ima ettiğini halihazırda belirttim. Psikanalistler olarak, travmatik anlam için dışsal olaya değil, oraya bakmalıyız. Netleştirmek gerekirse, *olma* modalitesinin aldığı önemli bir hasarın sonucunun ölüm dürtüsünün baskınlığı olacağını tartıştım, ya da benim kavramsallaştırma şeklimle ifade edersem: sonuç ruhsal ölüme işaret eden bir *olmama* deneyimi olacaktır. Bu türden durumlarda, *yapma* modalitesinin üstünlüğü ve baskınlığıyla (Freud bunu, travmatik istila üzerinde yeniden hakimiyet elde etme girişimi olarak tanımlamıştır) karşı karşıya geliyoruz. Öyle ki, *olma* modalitesi olmaksızın, kendi başına *yapma* modalitesi, sıradan semptomatolojinin kapsamı içerisinde bulunmayan, kopma, var olmama, canlı olmama, anlam ve doyumdan yoksun olma deneyimleri gibi ruhsal yakınmalar ortaya çıkarabilmektedir.

Bu kavramsallaştırmanın, bireyin, grubun, toplumsal kurum ve örgütlenmelerin var olduğu toplumsal ve kültürel bağlamda önemli sonuç-

ları bulunmaktadır. Bu sonuçları detaylı bir şekilde incelemektense, yalnızca bazılarından bahsedeceğim. Bireyin *olma* modalitesinin önemli ve hatta kritik bir yönü, toplumsal olarak bir gruba ve topluluğa ait olma duygusunda ifade bulur. Bu ait olma deneyimi (ya da bunun yokluğu), travmatik olayın etkisine derinden nüfuz eder ve belirleyici olur. Toplumun kendisi de travmalar deneyimler ve bu durumlarda da travmatik yaralanma, *olma* boyutu tarafından sağaltılır ve düzeltilir. Olma boyutu, toplum düzeyinde uyumluluk, ait olma ve grubun "bir aradalığı" deneyimlerinde ifade bulur. Toplumsal düzeyde, bu deneyimler ve duygulara, paylaşılan değerler, inançlar ve ideolojiler kadar bunları başlatabilen ve kullanabilen liderlik de aracılık eder.

Freud burada da bizden önce davranmıştır: Paniğin ele geçirdiği askeri bir grubun çözülüşünü analizinde, grubun çözülmesinin kaynağının dışsal tehlikenin büyüklüğü olduğuna dair görünürde "rasyonel" (ve nesnel) savı reddetmiştir, zira grup önceden bu türden tehlikeleri ve hatta daha büyüklerini deneyimlemiştir. Freud'un görüşüne göre asıl neden, liderin ortadan kaybolması (tıpkı Judith ve Holofernes hikayesinde* olduğu gibi) ya da başka bir nedenle de olsa, grubu bir arada tutan duygusal bağların çözülmesiydi. Dışsal tehlike, yalnızca duygusal uyum baltalandığında panik yaratır, aksi söz konusu değildir.[33] Freud, *"grubun özünün, içerisinde bulunan libidinal bağlarda olduğu"*, yani narsisistik bir dinamik atfettiği grupta işleyen ruhsal güçlerde olduğu sonucuna varmıştır. Benim görüşüme göreyse bunlar, *olma* boyutu ile ilişkilidir.[34]

Son olarak, psikanalistin Yom Kippur Savaşı** ya da büyük bir terör saldırısı gibi toplumsal bir travmanın sonucunda karşı karşıya kalacağı ikilemlerden kısaca bahsetmek istiyorum.[35] Bu türden durumlarda, hem

---

* Yahudilerin, Asur Kralı Nebukadnezar'ın generali olan Holofernes'in saldırısına uğraması ve Tanrı'nın Holofernes'i öldürecek olan Judith vasıtasıyla İsrailoğulları'nı kurtarmasını anlatan dini hikaye (ç.n.).

33 S. Freud, "Group psychology and the analysis of the ego", *SE* 18, 1921, s.95-96.

34 H. S. Erlich, S. J. Blatt, "Narcissism and Object Love: The Metapsychology of Experience", *Psychoanalytic Study of the Child*, 40:57-79, 1985.

** 1973 yılında Arap güçleri ile İsrail arasında yapılmış savaş. Yahudi kutsal günü Yom Kippur'da başlaması nedeniyle bu isimle de anılmaktadır (ç.n.).

35 H. S. Erlich, *The Couch in the Marketplace: Psychoanalysis and Social Reality*, Karnac, London, 2013.

hasta hem de analist, travmatize olmuş topluluk ve toplumun bir üyesidir. Ortak travmatik deneyim, dışsal ve olgusal gerçekliği yeniden tanımlar ve içsel deneyimi anlamak için yeni bir temel oluşturur.

Yeni, travma bağlantılı grup özdeşimleri ve toplumsal bağlanmalar oluşur. Ortak travma, hem analist hem de hastayı kuşatan ortak bir payda yaratır. Yeni bağlanmalar, ortak olarak deneyimlenmiş travma temellidir ve bunun ötesine de geçer -paylaşılan hayatta kalma, suçluluk, depresyon, onarım ve kimi zaman da umut üzerine temellenir.

Yeni çerçeve ve grup sınırları, her iki taraf için de sorunlu olabilir. Ani travmatik darbe, bu "yoldaşlığı [camaraderie]" tanıma ile direnme ve inkar etme arasında bir seçim sunar. Ortak olarak deneyimlenmiş dışsal tehdit ve hayatta kalma sonucunda hem analist hem de hastada yoldaşlık ve kardeşlik duyguları ortaya çıkar. Dehşetli olaylardan sağ kurtulanlar arasında özel bir bağ oluşur ve "silah arkadaşları" haline gelirler. Topluluk için bu türden duygular birlik ve uyumu artırırken, analizde bu tür bir birlik, aktarımdan kaçış halini alabilir ve çelişkili bir biçimde analizi baltalar. Aynı zamanda, analist kendisinin ve hastasının atlattığı beklenmedik olayları kabullenmeye hazır olmalıdır. Bu, analitik amaç ve görevi yitirmeksizin sıcaklık, anlayış ve sempatiyle yürünmesi gereken çok ince bir çizgidir.

Travmanın saldırısı altında, analist kendi deneyimini "paylaşma" ve hastada teselli bulma ihtiyacı hissedebilir. Analistin yalnızlığı hakkında pek fazla konuşmayız.[36] Analitik alanı ve süreci yaratmak ve hastaya sunmak, analisti yalnızlık ve yalıtılmışlık duygularıyla baş başa bırakabilir. O zaman, hastalarımıza dış dünya ve toplumsal gerçeklikle aramızda bir bağ işlevi yükleyebiliriz. Dışsal tehdit ve felaketlerin söz konusu olduğu, analistin yalnızlığının tahammül edilemez hale geldiği zamanlarda bu ihtiyaç yoğunlaşabilir ve paylaşılan toplumsal gerçeklikle bir bağ olarak analistin hastaya her zamankinden daha fazla ihtiyacı olabilir.

Analistler olarak, başkalarına gereksiz ve yararsız görünen gerçeklik parçalarına, rüyaların yapıldığı malzemelere gayretle uyum sağlarız.

---

[36] H. S. Erlich, "On Loneliness, Narcissism, and Intimacy", *American Journal of Psychoanalysis*, 58:135-162, 1998.

Amacım, travmanın sert ve vahşi gerçekliğinin -terör ve şiddetin- bizim ve hastalarımızın üzerinde, buluştuğumuz ve çalıştığımız alanda bıraktığı etkileri değerlendirmektir.

Umarım, dışsal ve içsel gerçeklik, öznellik ve nesnellik ile bu iki alanın travma ile karşılaşmasıyla ortaya çıkan ikilemler arasındaki ince çizginin üzerinde layıkıyla yürüyebilmişimdir. Psikanalistler olarak, bu ara alanda çalışmaya dair daimi bir sorumluluğumuz ve ihtiyacımız olduğunu söylemek, herkesçe bilinen bir gerçeği yinelemek olacaktır.

Kaynakça

Breuer, J. and Freud, S. (1893-1895) "Studies on hysteria", *SE* 2:3-305.

Erlich, H. S. (1990) "Boundaries, Limitations, and the Wish for Fusion in the Treatment of Adolescents", *Psychoanalytic Study of the Child,* 45:195-213.

Erlich, H. S. (1991) ""Being" and "Doing" in Psychoanalysis and Psychotherapy", *Zeitschrift fuer psychoanalytische Theorie und Praxis [Journal for Psychoanalytical Theory and Practice],* 6:317-334.

Erlich, H. S. (1993) "Fantasy, Reality and Adolescence", *Psychoanalytic Study of the Child,* 48:209-223.

Erlich, H. S. (1995) "Two Kinds of Change Facilitating Factors", *Israel Journal of Psychiatry*, 32:194-204.

Erlich, H. S. (1998) "On Loneliness, Narcissism, and Intimacy", *American Journal of Psychoanalysis,* 58:135-162.

Erlich, H. S. (2003) "Experience – What Is It?", *International Journal of Psychoanalysis*, 84:1125-1147.

Erlich, H. S. (2013) *The Couch in the Marketplace: Psychoanalysis and Social Reality,* Karnac, London.

Erlich, H. S. and Blatt, S. J. (1985) "Narcissism and Object Love: The Metapsychology of Experience", *Psychoanalytic Study of the Child,* 40:57-79.

Felsen, I. and Erlich, H. S. (1990) "Identification Patterns of Offspring of Holocaust Survivors with their Parents", *American Journal of Orthopsychiatry,* 60:506- 520.

Freud, S. (1895) "Project for a scientific psychology", *SE*, 1:295-397.

Freud S (1900) "The Interpretation of Dreams", SE, 4-5: 1-627.

Freud, S. (1905) "Three essays on the theory of sexuality", *SE* 7:35-243.

Freud, S. (1915) "Instincts and their vicissitudes", *SE* 14:117-140.

Freud, S. (1920) "Beyond the pleasure principle", *SE* 18:7-64.

Freud, S. (1921) "Group psychology and the analysis of the ego", *SE* 18:69-143.

Freud, S. (1939) "Moses and monotheism: Three essays", *SE* 23:7-137.

Kohut, H. (1977) *The Restoration of the Self*, International Universities Press, New York.

Laplanche, J. [1970] *Life and death in psychoanalysis*, The John Hopkins University Press, Baltimore, 1976.

Mahler, M. M., Pine, F., Bergman, A. (1973) *The Psychological Birth of the Human Infant*. Basic Books, New York.

Sandler, J. (1983) "Reflections on some relations between psychoanalytic concepts and psychoanalytic practice", *Int. J. Psychoanal.* 64:35-45.

Sandler, J., Dreher, A.U., Drews, S. (1991) "An Approach to Conceptual Research in Psychoanalysis", *Int. R. Psycho-Anal.*, 18:133-141.

Schonberger, R. (2011) Lies, distortions and the pervertization of discourse: A psychoanalytic perspective with touches from Bion and others. Paper presented to the Israel Psychoanalytic Society.

Stern, D. (1985) *The Interpersonal World of the Infant*, Basic Books.

Winnicott, D. W. (1971) *Playing and Reality*, Tavistock.

travma ve yaratıcılık

TALAT PARMAN

Giriş

Bir önceki yazıda, Yunanlı psikanalist Gerassimos Stephanatos'un travma sözcüğünün Yunancası olan titrosko'nun kökeninde "içine girmek", "cinsel ilişkide bulunmak" anlamlarının da olduğuna dikkatimizi çektiğini aktarmıştım.[1] Travma sözcüğü Yunanca "titrosko" yükleminden gelir ve "delmek, yaralamak" anlamında kullanılır. Ancak Stepahanatos, Eschyle'in, titrosko yüklemini birincil toprak anne Gaia ile onu kaplayan göğün, Ouranos'un çiftleşmesini anlatmak için de kullandığını[2] aktarır. Yani Yunan mitolojisi burada travmayı evrenin doğuşuna yol açan bir olguyla yani olumlu olarak anmaktadır. Ama evrenin doğuşunun kaynağı olan bu ilk çiftleşme kendisi olumsuz olmasa da, tıpkı ilk sahne için olduğu gibi diğerleri yani onu görenler veya düşlemleyenler için travmatik bir etki oluşturmuştur.

S. Freud'un ilk sahne olarak adlandırdığı anne babanın cinsel ilişkisine dair bu düşlem, kökensel düşlemler arasında yer alır. Laplanche ve Pontalis kökensel düşlemleri şöyle tanımlarlar: *"Kökensel düşlemler, temalarında (ilk sahne, kastrasyon, baştan çıkarılma ...) ve içeriklerinde geriye doğru etkili bir talebi belirtirler: kökenlere aittirler. Söylencelerin yaptığı gibi, çocuğun karşısına çıkan büyük gizemlere bir tasarım ve bir 'çözüm' sunduklarını öne sürerler, öznenin önünde bir açıklama, bir*

[1] T. Parman, "Nedenbilimsel bir Unsur olarak Travma ve Psikanaliz", *Psikanaliz Yazıları*, 34, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.19-26.

[2] G. Stephanatos "Le Trauma Psychique et son Historisation Possible à l'Adolescence", *Le Trauma entre Création et Destruction*, dir. K. Nassikas, L'Harmattan, Paris, 2004, s.111.

'kuram' gerektiren niteliğe sahip bir gerçeklik olarak belireni, bir tarihin kökeni, bir oluşumun ilk anları gibi oyunlaştırırlar."[3]

Öyleyse ruhsallık yaşamın ilk dönemlerinden başlayarak gizemlere yanıt bulmak zorundadır. J. Laplanche "genel baştan çıkarma" kuramında erişkinlerin dünyasının çocuğa gönderdiği gizemli mesajların (messages énigmatiques) bilinçdışı cinsel anlamlar içerdikleri için travmatik olduklarını belirtir.[4] Kökensel düşlemler, gizemli ve travmatik olana yanıt oluşturmak üzere ortaya çıkarlar. Böylece travmatik olan olgu gerçeklikten düşlem düzeyine geçer ve işlenebilir dolayısıyla dayanılabilir hale gelir. İşte o nedenle düşlemleyebilme ruhsallık için yaşamsaldır. Bundan şu sonucu çıkarabiliriz: travma ruhsallığın çok önemli bir boyutunun ortaya çıkışına, düşlemin ve simgenin oluşumuna neden olmaktadır.

Travma ve Dilin Yaratılması

Kostas Nassikas travmanın yalnızca yıkıcı değil oluşturucu, yapıcı nitelikleri de olabileceği yaklaşımından yola çıkarak: *"Acaba insanın en temel niteliği olan tüm dil yetisinin varoluşunun kökeninde travma var mıdır?"*[5] sorusunu sorar. Bu soruya yanıt arayan Nassikas önce travma ve travmatizm kavramlarını birbirinden ayırır. Travma, uyarım kalkanlarını aşan şiddetli uyarımlara gönderme yaparken, bunun metabolize edilememesi onun bir travmatizm haline dönüşmesine yol açar. Bu da şüphesiz travma izlerinin nasıl işlem gördüğü ile ilgilidir. Bu izler ruhsallığın bastırıcı ve çevirici sistemine dahil olurlar ve Eros'un ve haz ilkesinin önceliğinde sayısız yer değiştirmeler ve anlam vermelerle çözülür ve yeniden birleşirler. Bu anlam vermeler ve çeviriler benzer ötekilerden gelen şifreye uygun göstergelere (signe) gönderme yapmadan olamaz. Bu da elbette dilin şifresidir. Öyleyse dil yetisi hem travmanın bir sonucudur hem de onun dönüştürülmesini sağlayandır.

---

[3] J. Laplanche, J. B. Pontalis [1964] *Temel Düşlem, Kökenlerin Düşlemleri, Düşlemin Kökenleri*, çev. Talat Parman, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.62.

[4] J. Laplanche, *Nouveaux Fondements pour la Psychanalyse*, PUF, Paris, 1987.

[5] Kostas Nassikas, "Trauma et Langage", *Le Trauma entre Création et Destruction*, Kostas Nassikas (dir). L'Harmattan, Paris, 2004, s.35-69.

Dahası Kostas Nassikas'a göre bastırma etkisini bu izler arasındaki dilsel bağlar üstünde gösterir ve çevrilemez olan içerikleri uzaklaştırır. Çünkü bunlar aşırı uyarıcıdırlar ve öznenin ötekilerle ilişkisi için yıkıcı olabilir. Diğer bir deyişle bu zedelenmeler, bu travmalar dilin kökeninde yer alırlar. Çünkü özne kendini ancak bu algısal zedelenmelerin çevrenin yardımı ile çevirisi ve yeniden nitelendirilmesiyle oluşturabilir. Lacancı kuramdan hayli etkilenmiş olan Nassikas bu "tanıklıkların" veya "anlamlar dilinin" iletişimsel dile ve söyleme geçişinin baba metaforunun ruhsal evrimine bağlı olduğunu düşünür. Çünkü Babanın Adı (Le nom du père) aslında Babanın Hayır'ı (Le non du père)dır. Lacan burada yine bir sözcük oyunu yaparak hayır'ın, kuralın, sınırın babanın adı kadar özneyi ailesine, soy zincirine, içinde bulunduğu kültüre ve elbette dile kaydettiğini vurgulamak istemiştir.

Nassikas dilin yaratılmasında travmanın zorunlu olduğunu belirtirken tarihin ve uygarlığın yaratılmasını da aynı bağlamda değerlendirir. Doğal veya insanın neden olduğu felaketler karşısında yaşamda kalabilmenin ve bu olanların şimdi veya gelecekte yinelenmemesini sağlamanın yolu bireyin benzerleriyle ilişki kurmasından geçecektir. Burada onun birey ve toplum olarak özerkleşmesi ve ötekinin kendisine indirgenemez bir başkası olarak kabulü ve bilinmeyenin içselleştirilmesi söz konusudur.

İşte o nedenle göstergeler sistemi (dil, yazı) ruhsal işleyişin temelini oluşturan tasarımlama üzerinde baskın bir işlev görür ve kaçınılmaz olarak kendi anlamını oluşturur. Şöyle der Nassikas: "*Bu anlam insan ruhsallığı için merkezidir: benzerin bir kendilik olarak tanınmasını, onunla olan ilişkinin kodlanmış ve dürtülerin bastırılmış olmasını öncül olarak var kabul eder. Ve bunların tasarımlanması uğraşı benzer ile olan ilişkinin ve dünyanın tasarımlanmasının bir dublörü gibidir.*"[6]

Öyleyse travma insan ruhsallığının en önemli yaratısı olan dilin gelişiminde temel işlevlerden birini oluşturuyorsa soruşturmamızı sanatsal yaratıya doğru geliştirmek uygun olacaktır.

---

[6] Kostas Nassikas, "Trauma et Langage", *Le Trauma entre Création et Destruction*, Kostas Nassikas (dir). L'Harmattan, Paris, 2004, s.42.

Travma ve Yaratıcı Süreç

Ghyslain Levy "Travmatiğin Gölgesinde Estetik Nesne" başlıklı yazısına Alberto Giacometti'nin yaşamının sonlarına doğru anlattığı ama kırk yıl öncesine dayanan bir anısını aktararak başlar. Sanatçı yaşamında ilk kez bir ceset görmüştür. Kafası arkasına düşmüş ve ağzı açık bu ölü beden ona çok zavallı ve sefil görünür. Ölünün açık ağzına bir sinek yaklaşır ve içerde kaybolur.

Yıllar öncesine dayanan bu tuhaf, tedirgin edici, tekinsiz yaşantı Giacometti için hem bir kaygı kaynağı olmuştur -o olaydan sonra hep ışık açık olarak uyuyabilmiştir- hem de verimli bir başlangıç olmuştur. Şöyle der Giacometti o anı anlatırken: "Bir eşiği geçmiştim... O anda kafaları boşlukta görmeye başladım, onları çevreleyen uzam içinde."[7].

Levy daha sonra Frida Kahlo örneğini verir. 18 yaşında korkunç bir trafik kazası yaşayan sanatçının bedenini bir demir boru boydan boya yarmış ve bunun sonucu olarak sayısız ameliyat geçirmiş ve yıllarca demir korseler taşımak zorunda kalmıştır. Kahlo acılı bedenini yattığı yataktan aynaların da yardımı ile oto-portreler olarak tuvale aktarmıştır. Şöyle der güncesinde: *"Lekelerin yaşadığını ve yaşamaya yardım ettiğine kim inanır? Mürekkep, kan, koku. Hangi mürekkebi kullanacağımı, bu biçimde hangi izin yaşamda kalmak isteyeceğini biliyorum. Kendi dünyamdan kaçabilmek için elimden geleni yapacağım."*[8]

Ghyslain Levy, travmatik yönelimsizlik (désorientation) yaşantılarının nasıl olup da yaratıcı sürecin başlangıcı için verimli bir zemin oluşturduğunu sorgularken bunun bir ruhsal aciliyet olarak ve yaşamda kalabilmek için betilemeye (figurabilité) yani dışarda bir somut imge yaratmaya başvurulduğunu belirtir. Piera Aulagnier'nin öznenin gerçekliğe olan yatırımını sürdürmeye mahkum olduğu görüşünden yola çıkarak, uyarı kalkanlarının yıkılmasına yol açan travmatik yaşantıyla ortaya çıkan zıt duruma dikkati çeker. Özne yaşamda kalabilmek için yaşamsal yatırımlarını sürdürmek istemektedir. Ancak bu yatırımların kendilerinin ıstırap veya aşırı bir şiddet kaynağı olması durumunda

[7] A. Giacometti aktaran G. Levy, "L'Objet Esthétique, à l'Ombre du Traumatique", *Le Trauma entre Création et Destruction*, Kostas Nassikas(dir). L'Harmattan, Paris, 2004, s. 71.

[8] F. Kahlo, aktaran G. Levy, "L'Objet Esthétique, à l'Ombre du Traumatique", *Le Trauma entre Création et Destruction*, Kostas Nassikas (dir). L'Harmattan, Paris, 2004.

özne ya tüm gerçekliği ya da bu deneyime karşılık gelen gerçeklik parçasını reddetmek zorunda kalır veya bu dayanılmaz ıstıraba katlanabilmek için bir neden bulmaya çalışır. Böylece kendini genel bir yatırımsızlıktan (désinvestissement) ve bağsızlıktan (déliaison) korumak ister. İşte yaratıcı potansiyel, ıstırabın öznesizleştirilmesine (désubjectivation) karşı yaşamda kalmanın koşulu olarak ortaya çıkar.

Gerçeklik yargısı nirengilerinin travmatik olarak düzensizleşmesinin (désorganisation) bir estetik itkiye neden olduğunu düşünen Levy, yaratıcı sürecin ortaya koyduğu sanat yapıtı karşısındaki araştırıcı-gözlemcinin konumunu da ele almak ve estetik nesneyi bir de öteki taraftan tanımlamak ister. Bu amaçla Freud'un 1919 tarihli "*Tekinsiz*" yazısına başvurur. Yazı şu satırlarla başlar:

"Psikanalist kendini ender olarak estetik araştırmalar yapma itkisi etkisi altında bulur, estetik güzelliğin kuramı olarak sınırlanmadığında, duyarlılığımızın niteliklerinin kuramı olarak tanımlandığında da bu böyledir... Ancak psikanalistin şu ya da bu şekilde estetiğin özel bir alanıyla ilgilenmesi söz konusu olabilir, ama bu genelde dışarda tutulan, uzmanlaşmış estetik yazınının ihmal ettiği bir alandır. İşte bu alan "tekinsizin" alanıdır. Bunun korku uyandırana bağlı olduğunda kaygı ve şaşkınlık uyandıranla ilgili olduğunda şüphe yoktur. ... Oysa bu konuya estetik konusundaki ayrıntılı yazılarda yer verilmez, onlar genelde güzellik, yücelik, çekicilik yani olumlu duygulara ve onları ortaya çıkışlarının nedeni olan koşullara ve nesnelere, ıstırap verici ve itici olanlar yerine yer vermeyi yeğlerler."[9]

Levy, Freud'un estetik sorunsalını, niteliksel bir unsurun aşırılığının travmatik ilişkisi bağlamında ele aldığına dikkati çeker ve ruhsal aygıtın yönelimsizliğini estetik itkiye iten ilk iç algıyı oluşturduğunu söyler. Bu algısal belirsizlik, bu algısal yönelimsizlik tekinsiz deneyimin hem nedeni hem de sonucudur. Ama bu durum sınırlar üzerinde aşırı bir vurgu yapılmasına yol açar. Estetik nesneyle karşılaşma, görmek görülmek, bakmak bakılmak karmaşıklığına ve dahası ben-ben olamayan sınırlarının kaybolmasına ve güçlü bir salınıma neden olur. Freud da zaten bunun bir tekinsizlik duygusu yarattığını belirtmektedir.

[9] S. Freud [1919] *L'Inquiétante Etrangeté*, Fr. çev. B. Féron, Gallimard, Paris, 1985, s.213-214.

Levy yeniden sanatçılara dönerek, Giacometti'nin yaratıcı bir ânını travmatik bir yaşantı gibi "kim olduğumu bilmiyorum" olarak tanımladığını aktarır. Ona göre ruhsal alandaki bu belirsizlik bölgesi tam da sanatçının yakalamak istediğidir. O nedenle travmatiktir ama o nedenle de yaratıcıdır. Çünkü burada, bu belirsizlikte tasarım devreye girecek ve her tasarım algılardan kaynaklandığı ve bir yineleme olduğu için travmatik algı deneyimi dönüştürülerek yinelenecektir. Ama bu yineleme bir travma sonrası yaşantısı gibi aynen yinelenme olarak değil bir yaratım olarak ortaya çıkacaktır.

Sonuç Olarak

Son sözü yine bir sanatçıya verelim. Gerçeküstücülük ve Dadaizmin en önemli temsilcilerinden Marcel Duchamp 1957'de Houston'da Amerikan Sanatlar Kongresi'nde yaptığı "*Yaratıcı Süreç*" başlıklı konuşmada *"Tüm açıklığıyla, sanatçı zamanın ve uzamın ötesindeki bir labirentte çıkışa doğru yolunu arayan uzgörülü bir varlıktır."*[10] der. Duchamp böylece sanatçıdaki uzgörü (medium) niteliğini tanıyarak onun estetik alanda tümüyle bilinçli olduğunu reddetmiş olur. Çünkü Duchamp'a göre sanatçının uygulamadaki tüm kararları sezgi (intuition) alanındadır ve hiç bir kendilik analizine, yazı, konuşma ve düşünceye dönüştürülemez.

Duchamp'ın uzgörü olarak adlandırdığı aslında gelecekle değil geçmişle ilgili bir görüdür. Şüphesiz birçok sanatçının toplumundan daha ileride olduğu ya da bazı önermelerinin yıllar sonra gerçekleştiği düşünülebilir. Ancak aslında söz konusu olan ileriden çok geçmişle ilgili, bu bireysel ya da toplumsal olabilir, bir görünün, bir travmanın dile getirilmesi, dışa vurulmasıdır. Sanatçı kişisel ya da toplumsal bellekte iz bırakan travmatik olguları kendi ruhsallığının ve elbette yetilerinin, yeteneklerinin izin verdiği ölçüde dışa vurur.

Duchamp konuşmasında T.S. Elliot'un 1919 tarihli *"Gelenek ve Bireysel Yetenek"* adlı yazısından yukarıdaki psikanalitik önermeleri destekleyen nitelikte bir alıntı yapar: *"Sanatçı, içindeki acı çeken*

[10] M. Duchamp [1957] *Le Processus Créatif*, L'Echoppe, Paris, 1987, s.7-8.

adamla yaratıcı zihni birbirinden ne kadar çok ayırabilirse o kadar mükemmel olur; böylece zihin kendi unsurları olan tutkuları o denli mükemmellikle sindirecek ve dönüştürecektir."[11]

Burada şüphesiz söz konusu olan travmatik unsurun, "acı" uyandıranın metabolize edilmesi ve sanatçının kendi ruhsallığını, "tutkularını" buradan yola çıkarak dönüştürmesidir. Levy'nin tanımladığı belirsizlik bölgesi belki de tam da Elliot'un gönderme yaptığı acı çeken adamla zihni arasındaki alanda yer alır. Bu iki alanın birbirinden ayrılması ve bir aralık, bir belirsiz bir ara alanın oluşmuş olması yaratıcı eylemin ortaya çıkışına olanak sağlayabilir. Tersi olduğunda ya acı çeken yön başat olacak, melankoli de olduğu gibi, ya da yarılmanın (clivage) baskın olduğu ruhsal yapılardaki gibi her ikisi birbirinden ayrı düzlemler olarak işlev göreceklerdir.

Ouranos'un (Gök), Gaia'nın (Toprak) üzerine uzanmış olması ve onu sürekli döllemesi, acı verici ve travmatik olsa da, içerdiği tutku Yunan Mitolojisinin çok verimli olmasına ve başlangıç oluşturmasına neden olmuştur. İnsanın dünyaya gelişinin kökeninde acı veren bir tutku olduğunu düşündüğümüzde, travmanın yaratıcı ve yapılandırıcı unsurlar da içermesi şaşırtıcı olmayacaktır.

[11] T. S. Eliot [1919] *Tradition and Individual Talent*, aktaran Marcel Duchamp [1957] *Le Processus Créatif, L'Echoppe*, Paris, 1987, s.8.

hiçten sonra: travmayla yaşamak

PINAR PADAR

Ernst Jones,[1] Sigmund Freud'un, hastalarının anlattıklarının düşlemsel niteliğini fark ettiğinde nasıl hayal kırıklığına uğradığını yazar. Baştan çıkarma kuramını terk etmesiyle, Freud düşüncesinin odağı yaşanan olayın gerçekliğinden zihinsel tasarımların varlığına ve de aralarındaki zamansal farka kayar. Masud Khan,[2] Freud'un travma üzerine görüşlerini üç aşamaya ayırır. İlki 1885-1905 yılları arasındadır ve travmanın cinsel baştan çıkarma sonucu benlikte aşırı uyarılmanın bağlanamaması ya da boşaltılamaması olduğunu düşünür. İkinci aşama, 1905-1917 arası, Freud'un hem çocuksu cinsel gelişim kuramını hem de metapsikolojisini geliştirdiği dönemdir ve hadım edilme kaygısını, ayrılma kaygısını, birincil sahneyi, ödipal karmaşayı benliğin cinsel dürtüye karşı mücadelesindeki travmatik durumlar olarak tanımlar. 1917 ile 1926 arası ise son dönemdir ve artık haz ilkesinin ötesinde, travmada ölüm dürtüsünün yarattığı yineleme zorlantısı devrededir ve de (kaygı kuramının değişimiyle) kökensel çaresizlik, travma deneyiminin temel açıklayıcısı olacaktır.

Günümüz psikanalitik literatürü daha çok, Sandor Ferenczi'nin[3] açtığı yoldan, erken dönem ilişkisel travmaların izini sürmektedir. Özellikle söz öncesi dönemde, bebeğin bakım verenle kurduğu ilişkilerin

---

[1] E. Jones, *Sigmund Freud Life and Work Vols 1, 2 and 3*. Hogarth Press, 1953.

[2] M. M. R. Khan, "The Concept of Cumulative Trauma". *The Psychoanalytic Study of the Child*, *18*(1), 1963, 286-306.

[3] S. Ferenczi, "Confusion of tongues between adults and the child: The language of tenderness and of passion". *Contemporary psychoanalysis*, *24*(2), 1988, 196-206.

niteliğiyle, çevre-annenin yetersizliklerinin bebeğin ruhsallığındaki bilinçdışı izlerinin peşindedir. Hatırlanamayan, bu nedenle de sözle değil eylemle ya da bedensel belirtilerle kendini dışa vuran, bilince henüz çıkmamış beden hafızasındaki bu tekrarlayıcı deneyimlere, aktarım, karşıaktarım ve yeniden yapılandırma aracılığıyla ulaşmanın iyileştirici etkisi, birçok yazar tarafından dile getirilmiştir.[4,5,6,7]

Erken dönem ilişkisel travmalarla, travmatik yaşantının ortak özelliği ikisinin de simgeleştirmeye izin vermemesidir. Travmatik yaşantı, dışarıdan kuvvetli bir uyaranın, benliğin koruyucu kalkanını yıkması ve benliğin hem dışarıdan hem de içeriden, taşıyabileceğinden çok daha fazla uyaranın birden istilası altında kalması demektir. Bu istilayla tüm ruhsal işleyiş bozulur. Benlik işlevsiz kalır. Bu an iç ile dışın, özne ile nesnenin, geçmiş ile şimdinin arasındaki sınırların kalktığı, o güne dek kurulmuş tüm farklılıkların kaybolduğu ve de benliğin en temel işlevi olan gerçeklik ile düşlem arasındaki farkı ayırt edemediği bir andır. Arkaik anne, Winnicott'un[8] deyişiyle çevre-annenin kurduğu koruyucu dünya çökmüş, benlik ağır bir saldırıya uğramıştır. Travmaya uğrayan kişi kendini, bir zamanlar içinde olduğu ve artık kurtulduğunu düşündüğü çok gerilerde kalmış olan, (entegre olmamış bir ruhsal varlık olarak) bebeksi kökensel çaresizliğin içinde, yok olma endişeleriyle birlikte yeniden bulur. Bu öznenin henüz parçalı olduğu dehşet yaşantısı, Roussillion'un[9] "özne öncesi", benim de "hiçlik" dediğim an ruhsal ölüme en yakın deneyimdir. Ölümle böyle bir ani karşılaşma aynı zamanda kişinin kendi yıkıcı düşlemlerinin de gerçeklikle buluşması anlamına gelecektir.

---

[4] S. Ferenczi, *The Clinical Diary of Sándor Ferenczi*, Harvard University Press, 1995.

[5] M. Balint, *The Basic Fault: Therapeutic Aspects of Regression*, Northwestern University Press, 1979.

[6] A. Green, "The Dead Mother", *Psyche*, *47*(3), 1993, 205-240.

[7] R. Roussillon, *The Primitive Agony and its Symbolization*, Karnac Books, 2011.

[8] D. W. Winnicott, "The maturational processes and the facilitating environment", *Studies in the theory of emotional development*, 1965.

[9] R. Roussillion, "Travma ve Simgeleştirme", çev. Lale Orhon Baykal, *Psikanaliz Yazıları 34, Bireysel ve Toplumsal Travmalar I* , Bağlam, İlkbahar 2017.

Joseph Triest,[10] koruyucu zarın yırtılmasının dışarıdaki yıkıcı uyaranla, kişinin yıkıcı düşlemlerinin birleşmesine yol açacağını söyler. Travma anında yıkıcı bilinçdışı düşlemler gerçeğe dönüşmüş olur. Başka bir deyişle kişi hem arkaik annenin saldırısına uğramış hem de arkaik anneyi yok etmiş, öldürmüştür.

Ağır bir mağduriyet ile düşlemsel bir katliam aynı anda ruhsallıkta donakalır. Travmatik anda koruyucu kalkanla birlikte zamanın da dağılması nedeniyle, benlik bu yaşantıyı kronolojik olarak belleğe işleyemez; travma, muğlak, hatırlanamayan, bulutsu, "yabancı" ve tekrarlayan ancak bilince çıkarılamayan bir an olarak ruhsallığa kazınır. Travmatik an bu açıdan simgeleştirilememiş, belleğe yazılamamış ancak bilinçdışı hatırlanan ve yalnızca tekrarlarla yeniden sahnelenen bir yaşantıya dönüşür. Belleğin hasar alması, yaşantının tasarımlanamıyor olması, düşüncenin işlevini yerine getirememesine de yol açar. Çekilen ruhsal ıstırap bir türlü anlamına kavuşamaz. Özne başına ne geldiğini, neyi tekrarladığını ne bilir, ne de bilmez.

Uzun yıllar Yahudi soykırımından kurtulanlarla çalışan Dori Laub ve Susanne Lee,[11] "*travmalarda, iyi içsel nesne ve onunla kurulmuş tüm libidinal bağ kaybedilir ve libidinal güçlerce nötralize edilmiş ölüm dürtüsü canlanır*" der. Laub ve Lee, travma anındaki tasarımların yokluğunu, hatırlanamamasını bu içsel iyi nesnenin kaybına bağlar. İyi nesnenin kaybı, deneyimle duygulanımın bağlanıp tasarımlanmasını imkânsızlaştırır. Travmatik an ile çağrışımlar arasındaki libidinal bağlar da koptuğu için, sözcüklere yatırım yapılamaz ve bu nedenle travmaya uğrayan kişi tasarımların eksikliğinden dolayı hikâyesini kendisine ya da bir başkasına anlatma becerisini kaybeder.

Travma yaşayan kişilerde, tahayyül edilenin çok ötesindeki bu deneyim hikâyeleştirilemez çünkü formsuzdur ancak ruhsal ıstırap sürmektedir. Kişinin kendi tarihine yerleştiremediği travmatik deneyim onu hep şimdide ve gerçekte, adsız bir acı içinde tutacaktır. Bir yandan ise

---

[10] J. Triest, "Travmanın Bireysel ve Kolektif Boyutları: Bilinçdışı Kabusa Dönüştüğünde" Çev. Pitey Gonca Özbay, *Psikanaliz Yazıları 34, Bireysel ve Toplumsal Travmalar I*, Bağlam, İlkbahar 2017.

[11] D. Laub, S. Lee, "Thanatos and massive psychic trauma: The impact of the death instinct on knowing, remembering, and forgetting", *Journal of the American Psychoanalytic Association*, *51*(2), 2002, 433-464.

travmadaki gerçek olayın yerini sessiz bir boşluk alır. Bu sessizlik, ölüm dürtüsünün hatırlamaya ve bilmeye karşı işlemesinden kaynaklanır çünkü duygulanım ile tasarım arasındaki zincir geri dönüşümsüz olarak kopmuştur, deneyim önbilinçte ne zamanla ne sözcüklerle bağlanabilir haldedir, dile dökülemez, tarihe yazılamaz yani hikâyeleştirilemez. Paradoksal olarak travma yaşayan kişi bir yandan bu zihinsel boşluğu tasarımlamaya çalışırken, bir yandan da gerçeklikten kaçma çabası içindedir ve travmayla serbest kalan ölüm dürtüsü yeniden yaşam dürtüsüyle bağlanmadıkça bağlara saldırı devam edecektir. Dori Laub ve Nanette Auerhahn[12] travmadaki bilme ve bilmemenin çelişkili durumunu buna bağlarlar.

Travmanın olduğu yerde zamanın ve dilin, ölüm dürtüsünün taştığı yerde yaşam dürtüsünün canlanması için kişinin bir diğerinin varlığına ihtiyacı vardır. Bilme, bağlama tek başına gerçekleşmez. Kişi kendi kayıp gerçeğini ancak duyarlı, ona açık, sabırlı ve yas tutmayı bilen bir diğeriyle kazanabilir. Travma anında ruhsal dünya geçici olarak çökecektir. Triest bu çökme anının onarılamayacağını ancak kişinin yineleme zorlantısından kurtarılabileceğinin, bu savunmasıyla çalışılabileceğinin altını çizer çünkü *"özneyi acıdan koruması gereken bu manevralar, gerçekte travmanın acısını sonsuza dek canlı tutmaktadır"* der.[13]

Roussillion,[14] travmanın öznenin mahrem alanında mı, yoksa toplumsal alanda, paylaşılarak mı yaşandığına bağlı olarak travmatik karşılaşmanın doğasının değiştiğini yazar. Roussillion *"bu iki farklı durumda travmanın yapısı da aynı olmayacaktır"* der.

Toplumsal Travma

Toplumsal travma, insan eliyle yapılan, savaş, soykırım, etnik temizlik, işkence gibi, sorumluluğun kişiden çok topluma düştüğü, ırk, din, dil olarak farklı olanı sosyoekonomik nedenlerle yok etmek için şiddetin iktidarlarca topluca örgütlenmesi ve uygulanmasıdır. Doğal afetler,

[12] D. Laub, N. Auerhahn, "Knowing and not knowing", *Psychoanalysis and Holocaust Testimony: Unwanted Memories of Social Trauma*, 32, 2017.
[13] J. Triest, *a.g.e.*, 2017.
[14] R. Roussillion, *a.g.e.*, 2017.

depremler, tayfunlar, sel, yangın, insan kültürü için, bir insanın başka bir insana saldırmasından farklı bir anlam taşır. İnsanların doğal felaketleri kaderlerinin bir parçası olarak anlamlandırmaları ihtimali daha yüksektir. Doğal felaketler acılara, onarılması imkânsız kayıplara yol açsa bile, sonraki kuşaklara aktarılan ve tekrarlanarak aşılmaya çalışılan bir ruhsal ıstıraba dönüşmesi, kişinin ruhsallığıyla doğrudan bağlantılıdır ve başka bir insanın sırf istediği için bir başkasının bedeni üzerinde her tür eziyeti yapma hakkını kendinde bulmasıyla kıyaslanamaz. Bu açıdan doğa karşısındaki çaresizlik anlamını daha kolay kazanır.[15]

İnsan eliyle yapılmış toplumsal travmalarda durum hayli farklıdır. Ilse Grubrich-Simitis,[16] bu travmalarda "psikotik bir evren"in yaratıldığını söyler. Kişi ailesini, güvenli ortamını, ülkesini, tüm kültürel ve toplumsal desteğini kaybetmiş olabilir, işkenceye ve eziyete maruz kalmış ya da sevdiklerinin ölümüne tanıklık etmek, hatta onlardan birini öldürmek zorunda bırakılmış olabilir, aç bırakılıp köleleştirilmiş, cinsel saldırıya, tecavüze uğramış olabilir başka bir deyişle kimliği hiçe sayılmış, insanlığı tümden yok edilmiş olabilir. Savaştan kaçan mültecilerin, savaş esnasında düşmana esir düşen sivillerin, iktidarlarca öldürülen, işkence edilen halkların, azınlıkların, linç edilen grupların yaşadığı tam da budur. Yukarıda anlatılan arkaik yok edilme endişesi, artık bir gerçektir. Ruhsal yapının bu tür bir tehdit karşısında dağılmadan tek başına ayakta kalması başka bir deyişle insanın insan olarak kalması ölüm ile yaşam arasındaki zorlu bir ruhsal mücadeledir.

Soykırıma, katliama, işkenceye, tecavüze uğramış insanların kendi bedenlerine yapılan bu eylemleri anlamlandırmaları elbette imkânsızdır. Kişi bunu hak edecek ne yapmıştır? Yaşamına devam edebilmesi, kendi duygularıyla bağlantı kurabilmesi için yaşadıklarına bir anlam katabilmesi, bu soruya bir yanıt bulması gerekir. Ancak buradaki çıkmaz travmayla yüzleşmenin yeniden eziyete maruz kalmak anlamına gelmesidir ve bu benlik için dehşet vericidir. Söz konusu hedef zalimi

---

[15] C. Mucci, *Beyond individual and collective trauma: Intergenerational transmission, psychoanalytic treatment, and the dynamics of forgiveness*, Karnac Books, 2013.

[16] I. Grubrich-Simitis, "Extreme traumatization as cumulative trauma: Psychoanalytic investigations of the effects of concentration camp experiences on survivors and their children". *The Psychoanalytic Study of the Child*, *36*(1), 1981, 415-450.

affetmek değil, içselleştirilmiş zalim nesnelerden özgürleşme, bu nesnelerle kurulmuş özdeşleşimlerin çözülmesi ve ruhsal ıstırabın mümkün olduğunca azaltılmasıdır. Zulme uğramanın zorluklarından biri kişinin travma nedeniyle kaybettiği içsel nesnesi ve bu nesnesizliğin dehşetiyle baş başa kaldığında, ona sunulan tek nesneyi içselleştirmesi ve onunla özdeşleşmesidir. Başka bir deyişle "saldırganla özdeşleşim" kurmasıdır.

Bu açıdan saldırganla özdeşleşim, benliği korumak adına, bilinçdışı düzeyde kalmak zorundadır. Bu tür durumlarda, ruhsal bütünleşme acı verici olur çünkü zalimin hem suçluluk duyguları hem agresyonu içselleştirilmiş olur. Uzun yıllar çalıştığım, toplumsal travma mağduru Bayan A ile analizin çıkmaza girdiği bir noktada, tüm yorumlarımın ona eziyet geldiği, suskunluğumunsa onu terk edişim olarak yaşandığı paradoksal bir alanda buldum kendimi. Konuşursam çok fazla, susarsam çok az geliyor, her iki durum da onu ajite ediyordu. Bu imkânsız konumdan, onun bana yansıttığı özdeşleşimi fark etmemle çıkabildik. Ülkesinden yedi yaşındayken kovulmuş, bir gecede tüm dünyasını geride bırakarak ailesiyle kaçmak zorunda kalmış, Türkiye'ye geldiğinde de uzun süre ailesiyle bir evde yaşayamamış, okula gitmek için Türkçe öğrenmek zorunda kalmıştı. Türkiyeli bir analist olarak, aktarımda yerli, koruyucu ülkeyi temsil ederken, analizin bir aşamasında artık onun için onu kovan ülkeyi, zalimi temsil ettiğimi fark edene kadar bu çıkmazımız sürdü. Onun için yorumlarımla onu asimile etmeye, kimliğini silmeye çalışan ateist, totaliter bir iktidarı; bir yandan da rahat cinselliğiyle, oje sürüp, saçını boyayan, kocasını elinden alabilecek açık saçık inançsız Avrupalı kadını temsil ediyordum. Bu çatışmaların Bayan A.'nın olduğu kadar iki üst kuşağının yaşadığı ve hâlâ mücadele ettikleri toplumsal ve içsel çatışmalar olduğunu, kendisinin tüm bu özdeşleşimleri içselleştirmiş olduğunu ancak toplumsal travmasından dolayı bir türlü bütünleştiremediğini, aramızda gelişen aktarım, karşıaktarım ilişkisi üzerinden bulabildik.

Travmaya uğramış insanlarla çalışırken analistin farkında olması gereken, yardım eden konumunda olmasına rağmen bu zalim, kötü nesne aktarımını taşıyıp yorumlayabilmesidir. Dünyayla güven ilişkisi tümden bozulmuş bir insanın analistini de bu dünyadan azade tutmasını beklemek elbette naiflik olur.

Toplumsal travmalarda hayatta kalanı, ölümden gayri bir eziyet daha beklemektedir. Kişi "hayatta kalan neden ben oldum, neden onlar değil?" sorusuna bir türlü yanıt bulamaz. Hayatta kalan ağır suçluluk duyguları içinde yaşamda yoğun kaygılı bir anlam arayışına girer. Bir diğeri ölmüşken kendisinin hayatta kalmasının anlamını bir türlü bulamaz, bu sorunun cevabı hiçbir yerde yoktur. Bu nedenle anlam yaratmak adına kendi kendine nedensel bir cevap üretir. Bilinçdışı bir biçimde "eğer ben ölseydim, o yaşardı" düşüncesinin doğmasını engelleyemez. Bu bir yandan tüm suçluluğu üzerine alma bir yandan da travma üzerinde hakimiyet sağlama çabası olarak değerlendirilebilir. Yani kişi artık diğerinin yerine yaşamaktadır ve ona düşen tüm yaşananları onarmak adına tekrar etmektir. Bu bağlantıyı kurmuş kişi kendine başka bir yaşam hakkı tanıyamaz.

Aslında toplumsal travma mağduru, bir parçası hayatta kaldığı için rahatlamıştır ve hatta coşkuludur ancak tam da bu nedenle dayanılmaz bir suçluluk duygusu çeker. Kişi artık hem travmatik deneyimi hem de hayatta kalmanın ağırlığını birlikte taşımak zorundadır. Yaşamsal olan her şeye mesafeyle yaklaşılır, yeni olana, yeni insanlara her tür ruhsal yatırımdan kaçınılır. Bu sayede hem ölene sadakat sağlanmış hem de yas tutmanın önüne geçilmiş olur ancak bu sadakat yalnızca yaşama ve canlılığa karşı duyarsızlaşılarak, duygusal olarak kapanarak kotarılabilir. Yaşamak için, yaşamdan uzak durulması gerekmektedir.

Bu tür bir donmadan canlı bir insana dönüşebilmek için ilişki şarttır. Ancak dünyayla kurulan tüm güven ilişkisi temelden sarsılmıştır. Yardım almak neredeyse imkânsızdır. Kendisini yeni tehlikelerden korumak adına, bir yandan yardım ve şefkat almaktan korurken bir yandan da çaresizlik ve muhtaç olma hislerinden utanır. Lifton,[17] "ölümün damgası" der, buna. Bazı durumlarda ise utançtan daha görünür olan duygu hayatta kalanı insanlardan uzak tutan öfkesidir. Öfke burada içerideki ölümle baş etmenin ve canlı hissetmenin bir yoluna dönüşür.

[17] R. J. Lifton, "Understanding the traumatized self", *Human adaptation to extreme stress*, 1988, 7-31.

Yoğun suçluluk duygularını ve yoğun kaygıya nazaran öfke daha tercih edilir ve dayanılır olur.

Travmatize insanlar duygularını, travmanın hatırlatıcıları olarak yaşarlar, bu nedenle de duygusal tüm uyarıcılardan kaçınmaya çalışırlar ve duygularını fark etmedikçe ve de ifade etmedikçe bedensel sorunlar, somatizasyonlar baş gösterir. Ya da duygularını uygunsuz eylemler üzerinden ifade etmeyi denerler. Genellikle kendilerine ya da diğerlerine karşı öfkeli ve yıkıcı tutumları olur.[18]

Analist yeniden yapılandırma için travma mağduru için tanık işlevi gören, gerçekliği analizan için tutan olacaktır, onun belleği, düşlemleri, simgeleştirilemeyenlerin dile gelmesinde önemli bir işlevi üstlenecektir. Andre Green,[19] analitik çerçevenin, daha önce kurulamamış anlamın yeniden yapılandırılmasını sağlayacak bir nesne ilişkisinin gelişmesine imkân vereceğini söyler. Analist travma mağdurlarıyla çalışırken, özenli, sabırlı, gerçekliğin farkında, negatif aktarıma tahammüllü ve karşı aktarımının farkında olmalıdır, aksi halde tüm yaşananların hiç olmamış olmasını istemek, analitik sürecin de rengini belirleyecek, analiz hiç olacaktır.

Kaynakça

Balint, M. (1979) *The Basic Fault: Therapeutic Aspects of Regression.* Northwestern University Press.

Ferenczi, S. (1988) "Confusion of tongues between adults and the child: The language of tenderness and of passion". *Contemporary psychoanalysis*, *24*(2), 196-206.

Ferenczi, S. (1995) *The Clinical Diary of Sándor Ferenczi,* Harvard University Press.

Green, A. (1993) "The Dead Mother". *Psyche*, *47*(3), 205-240.

Green, A. (1996) *On Private Madness*, Karnac Books.

Grubrich-Simitis, I. (1981) "Extreme traumatization as cumulative trauma: Psychoanalytic investigations of the effects of concentration camp experiences on survivors and their children", *The Psychoanalytic Study of the Child*, *36*(1), 415-450.

[18] B. A. Van der Kolk, J. C. Perry, J. L. Herman, "Childhood origins of self-destructive behavior". *The American journal of psychiatry*, 148 (12), 1665, 1991.

[19] A. Green, *On Private Madness*, Karnac Books, 1996.

Jones, E. (1953) *Sigmund Freud Life and Work Vols 1, 2 and 3.* Hogarth Press.

Khan, M. M. R. (1963) "The Concept of Cumulative Trauma", *The Psychoanalytic Study of the Child*, *18*(1), 286-306.

Laub, D., & Lee, S. (2002) "Thanatos and massive psychic trauma: The impact of the death instinct on knowing, remembering, and forgetting", *Journal of the American Psychoanalytic Association*, *51*(2), 433-464.

Laub, D., & Auerhahn, N. (2017) "Knowing and not knowing." *Psychoanalysis and Holocaust Testimony: Unwanted Memories of Social Trauma*, 32.

Lifton, R. J. (1988) "Understanding the traumatized self", *Human adaptation to extreme stress*, 7-31.

Mucci, C. (2013) *Beyond individual and collective trauma: Intergenerational transmission, psychoanalytic treatment, and the dynamics of forgiveness*, Karnac Books.

Roussillon, R. (2011) *The Primitive Agony and its Symbolization*, Karnac Books.

Roussillion, R. (2017) "Travma ve Simgeleştirme", çev. Lale Orhon Baykal, *Psikanaliz Yazıları 34, Bireysel ve Toplumsal Travmalar I* , Bağlam Yayıncılık, İlkbahar 2017.

Triest, J. (2017) "Travmanın Bireysel ve Kolektif Boyutları: Bilinçdışı Kabusa Dönüştüğünde", çev. Pitey Gonca Özbay, *Psikanaliz Yazıları 34, Bireysel ve Toplumsal Travmalar I* , Bağlam Yayıncılık, İlkbahar 2017.

Van der Kolk, B. A., Perry, J. C., & Herman, J. L. (1991) "Childhood origins of self-destructive behavior", *The American journal of psychiatry*, 148 (12), 1665.

Winnicott, D. W. (1965) "The maturational processes and the facilitating environment", *Studies in the theory of emotional development.*

var olmak, düşünmek, yaratmak: savaş çerçeveye saldırdığında ve aktarım taarruz ile yanıt verdiğinde...*

*MARIE-THÉRÈSE KHAIR BADAWI***

ÇEVİREN: A. LALE ORHON BAYKAL

"Toprakta, nehirde, gemide, limanda,
ölümün galip geldiği bir kıyım başladı,
kim bilir kaç yenilgi, kaç başarı saklandı
gecenin karanlığına.
Herkes tek tanık olarak kendine,
Kılıç savuruyordu, bilinmeyen kaderine.."
Corneille, Le cid, 4. perde, sahne 3***

Yabancı psikanalist meslektaşlarımla çeşitli karşılaşmalarımız sırasında fark ettiğim kendilerini gelecekte konumlandırabilme yetileri beni her seferinde büyülemiştir... Aralarından biri bana ortak bir proje yapmayı teklif ettiğinde ve beni "Bakalım... bunu ileride teyit etmeliyiz." derken duyduğunda genellikle şaşırmış, yanıtımı, başlangıçta tutkulu bir heves göstermiş olmama rağmen "kaçamak bir yanıt" bulmuştur. Bense, zaman tahayyüllerimizin farklı olduğu kanısı-

---

* Marie-Thérèse Khair Badawi, "Quand la Guerre Attaque le Cadre et que le Transfert Contre-attaque", *Revue Française de Psychanalyse*, Vol: 75, No: 4, PUF, Paris, 2011, s.1035-1043.

** Psikanalist, Paris Psikanaliz Kurumu ve Uluslararası Psikanaliz Birliği üyesi, Beyrut Saint Joseph Üniversitesi (Lübnan) öğretim görevlisi.

*** Yapıtın, Mitos-Boyut Yayınlarından çıkan Gülay Oktar Ural çevirisinden yararlanılmıştır. (ç.n.)

na vardım. Birimiz, -o- ritmini öngörülebilirlikten alan, sürekli bir zamanda yaşıyor, diğerimiz ise, -ben- beklenmedik bir travmaya -savaşa- bağlı kalmış bir mekân-zamanın ön görülemezliği tarafından ele geçirilmiş haldeyim. Bir savaş her an patlak verebilir, tabii eğer burada olduğu gibi on beş buçuk sene boyunca devam etmemişse. Sanki, savaş doğal olarak oradaymış gibi, süreğen bir travmanın içindeymişiz gibi, her şeyi erteleyerek yaşıyoruz.

Niyetim travmanın kliniğine değinmek değil. Konu zaman ile ilgili de değil. Analist, öngörülemeyenin tahakküm ettiği bir bağlamda yaşadığında yapılan çalışmayı sorgulamak istiyorum. Dış dünyadaki beklenmedik olaylar çoğunlukla analistin işini zorlaştırmakta, hatta analistin görevi, psikanalitik tedaviyi mümkün kılan sabit/değişmezler ile bağdaşmaz hale bile gelebilmektedir. Öngörülemeyen olaylara maruz kaldığında analitik çerçeveye ne olur? Sürekli saldırı altındayken çerçevenin değişmezliği nasıl korunabilir? Analist ve analizan aynı travmatik duruma maruz kaldığında ne olur?

İşlenmesi ve özümsenmesi bugün bile mümkün olmayan uç durumlar yaşadık. Savaş bağlamında çerçeveye yapılan tüm saldırıların doğurduğu koşulların envanterini yapmaya soyunmak yanıltıcı olur. Fakat gerçek durumlardan, yaşanmışlıktan yola çıkmak hedefi ulaşılabilir ve gerçekleşebilir kılar. Emil, Paul ve Nadine savaş nedeniyle olağanüstü durumlar yaşadığım ve bu durumlara yanıt vermem gerekmiş üç hastamdır. Hem de hemen, anında. Beklemeyen bir gerçekliğin telaşında.

Emile

Psikanalist koltuğumda otururken bombaların uzaktaki patlayışını duyuyorum. Emile bana babasından, annesinden, fantezi dünyasından bahsediyor...

Bombaların sesi yaklaşıyor. Benimle aynı şehirde yaşayan herkes gibi art arda gelen üç aşamalı tonu tanıyorum: ateşlendiklerinde, başka bir deyiş ile gittikçe sıklaşan *-kalkış-* esnasında çıkan ses, yakından vızıldayarak geçtiklerinde çıkardıkları hışırtı ve git gide daha da yakınlaşan hedeflerini vurduklarında çıkan patlama sesinin yankısı, başka bir deyiş ile *-varış-*. Korkmaya başlıyorum. Emile için. Kendim için.

Ailem için. Ailemin yollarda olması muhtemel üyelerini düşünüyorum. Onlar için korkuyorum. Emile bana fantezilerinden bahsediyor.

Yan binanın duvarlarında patlayan havan topu mermilerinin gürültüsünü duyuyorum, bombaların daha yakına düştüklerinin kanıtı. Ailemin güvenli bir bölgede olduğunu teyit etmek için telefon etmem gerekiyor. Emile bana fantezilerinden bahsediyor.

Binanın girişinden gelen seslerin gürültüsünü ve komşularımın sığınağa ulaşmak için merdivenlerden inerken gittikçe hızlanan ayak seslerini duyuyorum. Belki de oraya gitmek gerekiyor. Emile' in bana: "Siz yanımdayken bana hiçbir şey olamaz" dediğini duyuyorum ve bana fantezilerinden bahsediyor.

Artık onu dinlemiyorum. Elveda dalgalı dikkat, elveda tarafsızlık, "aktif matris"[1], dönüşüm süreci... Artık gerçeklikten ve sorumluluklarımdan başka hiçbir şey benim için önemli değil: Emile ile ne yapacağım? Onu sokağa mı yollayacağım? Bu, dış gerçekliği görmezden gelmek ve artık benim olmayan "ikili deliliği" [folie à deux], bu noktada artık orada olmayan bir ötekinin varlığını, varsanı halinde yaşayan birinin deliliğini yaşamak olur!

Artık orada değildim. Gerçekliğin algısı tarafından, Emile'in şu an yadsıdığı travmatik gerçeklik tarafından esir alınmıştım. Emile ise, onu dış gerçekliği algılamaktan alıkoyan, bir yarık [cliver] açan iç tasarımları tarafından esir alınmıştı. Kendi dünyasının sürekliliğinde, bunu sağlayamasam da, tümgüçlü analiste, koruyucu, kapsayıcı ve güven veren anneye ilişkin idealize edici bir aktarıma kapılmıştı. *"Gerçekliğin bazı unsurlarını dahil etmeyi reddeden yarı psikotik bir yadsıma"*[2] gibi bazı sanrıların belirlediği bir aktarım nevrozu içinde sürükleniyordu. Gerilemenin tetiklediği bir varsanı biçimi tarafından esir alınmıştı. Neyse ki bu hızlıca durdu ve seans sonlanır sonlanmaz gerçekliğin kanıtının kesinliğinin farkına vardı. Daha evvel değil. Kırk beş dakika beklemek gerekti. Emile'in benliğinin düşlerin ve fantezilerin varsanısal dünyasından çıkması ve varsanısalı algısaldan ayrıştırması için, kırk

[1] A. Green'in terimi kullandığı bağlamda, *Idées directrices pour une psychanalyse contemporaine*, Paris, PUF, 2003.

[2] M. Neyraut, *Le Transfert*, Paris, PUF, 1994, s.241.

beş uzun dakika gerekti. Bu da dış gerçekliğin tüm duyumsallığı ile kendini dayattığı andı: şimdi bu bombaları duymaya başlamıştı. Onları duyuyordu fakat, yalnızca ben orada olduğum ve onu koruyacağım için korkmadığını tekrar edip duruyordu. Seansın sonu onu tüm duyumlarıyla hissedebildiği gözle görülür, elle tutulur bir tehlikeyi algılamaya götürdüğünde artık gerçekliğin yadsınması geçerli olmasa da, idealize edici aktarım, sindirilmesi oldukça güç bir gerçeklikle karşı karşıya kalmış, adeta taşan bir benliğin önünde bir ekran, bir savunma gibi işlemeye devam ediyordu. Aktarımsal yanılsama, ölümcül gerçeklik ile arasında bir koruma gibi işliyordu. Uyarım kalkanı olarak ilişkisellik, onu, aşırı uyarım taşan bir iç dünyadan koruyordu.

Emile'i, ofisimin tam ortasında bulunan, iç duvarların iyice koruduğu bekleme odama yerleştirdim. Ona su, sandviç ve haberleri takip edebilmesi için bir radyo vermem gerekti... Ardından da geceyi geçirmesi için yere bir döşek atmayı teklif ettim! Elbette bunlar hayatta kalabilmesi için asgari gerekliliklerdi. Emile ancak ertesi sabah gidebildi.

Paul

Seans yapmayalı on beş gün olmuştu. On beş gündür bombalar hiç durmadı. Şiddetli, merhametsiz bir bombardıman. Halbuki, memleketteki savaşın bir özelliği sürekli kimlik değiştiriyor olması, devamsızlığı ve bölgeden bölgeye[3] taşınıyor olmasıydı. Bu sefer ise kesintisiz devam ediyordu. Her bölge nasibini almıştı.

Hassas bir dönemden geçmesine rağmen Paul seanslarına gelemeyeli on beş gün olmuştu.

Evimdeyim. Üzerimde sabahlığım var. Saat sabahın dokuzu. Zil sesini duyuyorum. Kapıyı açıyorum. Kapıda Paul'un belirdiğini fark ediyorum. Yüzü toprak renginde ve soluk. Kendimi şaşırmaktan alıkoyamıyorum. Mutlaka benimle konuşması gerektiğini söylüyor. Çerçeveyi, sürekliliğini ve zamansal, mekânsal sabitlerini düşünüyorum... fakat aynı zamanda canının yandığını ve acı çektiğini de düşünüyorum! Analist olmayı sürdürerek nasıl empatik olabilirim? *"Empati gerekli ise,*

[3] M.-T. Khair Badawi, Guerre et survie, Bulletin de psychologie, t. XLIX, no 424, 1996.

düşünmek kaçınılmazdır. Psikanalist gibi düşünmek."[4] Onu görmem gerekiyor. Ama nerede? Evimdeki çalışma odasında yerde döşekler var, ebeveynlerim bizde mahsur kaldılar, evimiz bombalara daha az maruz kalan bir bölgede. Herkes orada, sürekli konuşuyorlar. Ben sabahlıklayım, saçım başım dağınık. Paul'a bir dakika bekleyebilirse, onu içeri almak üzere geri döneceğimi söylüyorum. Kendimi çalışma odasına atıyorum. Döşekleri komşu odaya koyuyor, ortalığa çeki düzen veriyor, çocuklarımın fotoğraflarını kaldırıyor, herkese tamamen sessiz olmalarını emrediyor, ivedilikle giyiniyor ve saçımı tarıyorum. Tüm bunlar, iki ya da üç dakika sürüyor. Paul'u içeri almak için dışarı çıkıyorum. Onu bıraktığım yerde buluyorum. Adeta donup kalmış. Paul'u içeri alıyorum.

Oturur oturmaz konuşmaya başlıyor. Anlatıyor. Bana dünyadaki tek önemli şeymişim gibi bakıyor. Hiçbir şey değişmemiş gibi. Ne bulunduğumuz adres, ne mekân, ne duvarlar, ne zaman ne de çerçeve. Dış gerçeklik yokmuş gibi. Benden başka hiçbir şey yok. Annesel, babasal, koruyucu yatırım nesnesi olarak ben... "Dışsal", mekânsal çerçeveye göre bir eyleme geçme olsa bile -15 km ötedeki ofisimden- evime, bana ulaşabileceği ve onu görebileceğim tek yere kadar esneyen "ele alma" aracılığıyla sunduğum, "içsel" süreklilik açısından hiçbir şey değişmemişti. Çerçevenin taşıyıcısı ben olmuştum. Dahası, çerçeve bendim. Koruyucu matris [martrice protectrice] bendim ama aramızdaki bağı ele alan de bendim. Bu karşılaşmayı, psikanalitik ilişkiyi nasıl düzenlediğim de önemliydi. Aktarımsal yatırımı ve kendimi[5] karıştırmadan, analist olarak benim ile analizan olan onun arasındaki karşılaşmanın analitik bağlamda ilişkiselliği nasıl ele aldığım da çerçevenin ta kendisiydi.

Nadine

Nadine ile Karim'i bir yıldır görüyordum. Önce beraber. Sonra, her ikisini de tek başına. Bir aydır, yeniden beraber. En güçlü aşktan, en aşırı nefrete, tutkulu yükselişlerden en düşmanca hislere...her şey vardı. Her çiftte olduğu gibi.

Pazartesi saat 11.00. Nadine ile Karim'i bekliyorum. Saat 11.15, geciktiler. Saat 11.30, gelmediler. Muhtemelen gelmeyecekler. Geçen sefer çok

[4] A. Green, *La pensée clinique*, Odile Jacob, Paris, 2002, s.33.
[5] P. Denis, "Incontournable contre-transfert", *RFP*, t. LXX, no 2, 2006, s.349.

kavga etmişlerdi. Nadine onu terk etme arzusunu dile getirmişti. Düşünüyorum: belki de bu aynı zamanda Nadine'nin beni terk etme arzusuydu? Biraz endişeleniyorum. Karim şiddetliydi. Onun canını yakmış olabilir mi?

Çarşamba 10.15. Bugün gelecekler mi? 10.20. Gelmiyorlar. 10.25. Kapı çalıyor. Açıyorum. Nadine'in belirdiğini görüyorum. Simsiyah giyinmiş. Başında, İslam'da yası simgeleyen beyaz bir baş örtüsü var. Saldırının televizyonda gördüğüm sahneleri, param parça olmuş mağdurlar ve Nadine ve Karim'in seansta bahsetmiş oldukları adresleri.

Nadine'e bakıyorum. Yoğun bir şekilde bana bakıyor. Anladığımı anlıyor. Birkaç adım atıyor. Her zamanki gibi el sıkışmak için elimi uzatıyorum. Gözlerinde yaşlarla kendini kollarıma atıyor.

Tarafsızlığı, perhiz kuralını, bir üçüncüyü aramıza sokan kuralı düşünüyorum... fakat aynı zamanda, acısını ve ona Karim'in ölümünden sonra pek çok gereksinim duyduğu süreklilik hissini sağlayabileceğimi teyit etmek için bu beklenmedik *sarılma (holding)* aracılığıyla kapsanmış hissetmeye ne kadar ihtiyacı olduğunu da görüyorum. Bir an kollarımda kendinden geçiyor. Onu hiç kıpırdamadan kapsıyorum. Winnicott'u düşünüyorum. Kendimi çerçeveleyen yapı olarak görüyorum. Ağlıyor: "Ölmesini istemedim... Ölmesini istemedim... Parçalarını topladılar." Yavaşça geri çekiliyor, bana bakıyor ve her zamanki yerine oturmak üzere koltuğa doğru yöneliyor. Bir süre susuyor ve ardından, bana o gün ne olduğunu anlatıyor ve zar zor taşıdığı suçluluğundan bahsediyor.

Taşan Bir Ruhsallığa Karşı Uyarım Kalkanı Olarak İlişkiler Arasılığı

Alain de Mijolla, *Freud'un Sözleri* yapıtında, Blonton'nun kendisine sorduğu, Naziler Avusturya'yı işgal ettiğinde Freud çalışmaya devam edebilir miydi sorusuna Freud'un yanıtını getirir. Freud şöyle yanıt verirdi: *"Hayır... bilincin dengesi bozulduğunda bilinçdışı ile ilgilenmek olanaksızdır."*[6]

Emile ile çalışırken bana da bu oldu, evet ama... Aslında, artık onun *"bilinçdışı ile ilgilenmiyordum"*. Onu dinlemiyordum. Onu dinlememi engelleyen bir dışsallık tarafından esir alınmıştım. Onun için, kendim için, yollarda olan aile üyeleri için korkuyordum... Travma hem analistin hem analizanın gerçekliğinde meydana geldiğinde onu nasıl dönüştürebi-

[6] A. de Mijolla, *Les Mots de Freud*, Hachette, Paris, 1982, s.54.

liriz? Analistin rolüne ne olur? Dinlemek, yorum yapmak, dönüştürmek mümkün değil; dışarıda ansızın patlak veren savaş çerçeveye saldırdığında, yalnızca seansta var olmak mümkündür. Fakat orada var olarak, hastadaki yarığı; seansa devam etmesini engelleyebilecek travmatik dışsallıktan daha güçlü bir şekilde kendini var eden aktarım nevrozunu, varsanısalı göz önünde bulundurarak, uyarım kalkanı görevi gören bir alan sunabildim ve ruhsal çatışmasını çerçeve içinde kapsayabildim. Sanki, her şeye rağmen, gerçek dünya ile onun arasına yerleşmiş koruyucu bir karşı aktarım sayesinde ruhsal işleyişine yatırım yapabiliyordum. Evet, ama yalnızca, savaşın çerçevesi önceden kurulmuş, hâlihazırda işleyen bir sürece baskın yaptığı, o biricik seans boyunca... Eğer savaş, sürecin başından beri ve daha süreğen bir biçimde var olsa, yine de bir çerçeve kurmak ve analitik ilişkiye yatırım yapmak mümkün olur muydu? Bana öyle geliyor ki, bu, analistin bir kişi olarak var oluşunu göz önüne almamak, onu tüm güçlülüğünde yarılmış bir karaktere indirgemek olurdu. Sanki öngörülemez bir çerçeve karşısında hâlâ kontrolü elinde tutabilirmiş gibi... Dış gerçekliği ve kendi iç gerçekliğini inkâr ederek yaşayan, ruhsallığı yokmuş gibi yapan bir üstüninsan...

Paul ile çerçeve artık eskisi gibi değildi. Çerçeve savaşın travmatik etkileri yüzünden erişilemez olduğunda, aktarım nevrozu, çerçevenin mekânsal ve zamansal niteliklerini yok ederek, onu analiste taşır. Analist artık nesnel çerçevenin[7] bekçisi değil, çerçevenin ta kendisidir. Analistin bulunduğu yer çerçeve olur. Bu aktarımsal karşı aktarımsal ilişkinin eklemlenmesi, durumu yeniden yapılandırır. Analist aktarım nevrozu ile ne yapacaktır? Kendisi ve analizan arasındaki bu bağ ile ne yapacaktır? Başlangıçtaki çerçeveye mevcut durumda sığması imkânsız olan karşılaşmayla ne yapacaktır? Paul için bu karşılaşmanın aniliği tartışılmazdı çünkü gereksinimden kaynaklanıyordu. Paul'un beni görme "arzusunu" bir "gereksinim"[8] -onu tehdit eden ekonomik bir taşmaya karşı kendini koruma ihtiyacı- gibi görerek ve çocuğuna kendini adayan bir anne misali[9], durumu gerekli şekilde ele alarak ve ona bu imkânı sunarak, ulaşılmazlı-

[7] A. Green ve J.-L. Donnet'in adlandırmasına uygun olarak.

[8] D.W. Winnicott, "La haine dans le contre-transfert", *De la pédiatrie à la psychanalyse*, Payot, Paris, 1947, s.57.

[9] *A.g.e.*

ğından ötürü daralmış bir çerçevenin mekân-zaman fikri ile kendimi durdurmayarak, karşılaşmamızı, analitik bağı, analitik ilişkiyi ayrıcalıklı kıldım. Bu sarsılmaz bağın öznelleşmesini ayrıcalıklı kıldım.

Çerçevenin mekânsal-zamansal nitelikleri aynı kalmış olsa bile, Nadine ile yaptığım da buydu. Nadine, sözsüz iletişim aracılığıyla yaslı bir kadının sonsuz yürek acısını ifade ediyordu. Bakışındaki çaresizliğe anlam verebilecek tek insan bendim. Bombaların ansızın etkisi ile büyüsel bir şekilde gerçeklemiş olan ölüm arzusuna dair aşırı suçluluğu taşıyan bu bakışa yalnızca ben anlam verebilirdim. Kendini kollarıma atıyor. Aktarımsal eylem, savaş travmasının "ruhsallaştırılamayan" [non-psychisable] bir suçluluk tarafından ikiye katlanmış etkisinin kapsanması talebi olduğunda analist ne yapar? Analist, temsil edilemeyen dramın dehşeti karşısında, karşı aktarımı tarafından sınanırken ne yapar? İkimizi de kontrol edilemez bir coşkusal alana sürükleyecek bir duygusallığa kapılmadan, ayarsız bir fiziksel mesafenin geçirgenliğini kaybettirdiği katı bir çerçeveyi korumak için perhiz kuralının arkasına saklanmadan, Nadine'i kollarıma kabul ettim. Bir süreliğine, tehlike altındaki ruhsal ekonomisi için vazgeçilmez olan *sarılmayı** *(holding)* kabul ettim. Emile ve Paul ile de olduğu gibi, burada da, arka planda analitik olanı koruma meşguliyetini sürdürürken, durumu aktarım ve karşı aktarımın birbirine eklemlenmesi inşa ediyor ve düzenliyordu.

André Green[10] ve Paul Denis ile aynı görüşteyim. Yalnız öznelikler-arasılığın değil "*iki nevi şahsına münhasır ruhsal hareketin eklemlenmesinin ve ortak işleyişlerinin" söz konusu olduğunu düşünüyoruz: "psikanalitik tedavi bir etkileşim değildir, bir etkileşimin analizidir*".[11] Buna ilişkiler-arasılık [inter-relation] diyoruz. Analistin, analizanın ruhsal işleyişine yaptığı yatırım, aktarım nevrozunu, şahsına değil de, temsil ettiği işleve yapılan aktarımsal yatırım olarak kavrayışı, yıkıcılık her yerdeyken - burada savaş- ve dürtüsel bir saçılma tehdidi varken, ruhsallığın taşma tehlikesine karşı kalkan görevi görüyor. Savaş döneminde, çerçeveye yapılan saldırı, çalışmanın çevresinde kalan, hem analist hem de anali-

* Yazar tarafından, Winnicott'un *holding* kavramının İngilizce'deki ilk anlamının sarılmak olmasına dikkat çekiliyor (ç.n.).

[10] A. Green, *La Pensée clinique*, op. cit., 2. P.2., 2002, s.76.

[11] Paul Denis, *Incontournable contre-transfert*, op. cit., 2006, s.349.

zan tarafından hâlâ yatırım yapılarak korunan ilişkiler-arasılık'ı olumsuz ile yükleyemeyen bir olumsuz çalışmasıdır. Bu ilişkiler-arasılık, analist, analist olarak kaldığında, hatta çerçeveyi temsil etmeye varıncaya kadar çerçevenin ötesine geçtiğinde, yaşam isteğine kurtuluş sunan bir adacık olacaktır. Ancak, eğer analist, analist olarak kalmazsa, ölüm dürtüsünü zafere ulaştırmak için manik eyleme koymalara itilirse, olumsuz çalışmanın çevresinde kalmaz, saldırır... Bu durumda artık ne analist, ne analizan, ne çerçeve, ne üstbenlik ne de yasak kalmıştır. Yalnızca etrafa saçılan, bozan ve imha eden bir dürtüsellik vardır.

Savaş sırasında ortaya çıkan ihlalleri kısmen böyle açıklıyoruz. Aslında, bazı analistler yıkıp geçen bir dürtüsellik ile karşı karşıya kaldılar ve bu onları analitik çerçeveyi sabote etmeye yönlendirdi. Yalıtılmış çalışmalarının içinde terk edilmiş, kendilerinden başka ölçütleri olmayan analistler, her yerden saldıran olumsuzun dev dalgaları karşısında kendilerini tanrı gibi hissettiler, üstün varlık, tümgüçlü, kendi eylemlerinin tek belirleyeni. Aynı zamanda cezasızlığın sıradanlaştığı savaş durumu bazı analistlerde öteden beri var olan sapkın eğilimleri beslemiş olabilir. Esasen onlar ortalığı kırıp geçiren, sınır tanımaksızın yayılan, önlenemeyen kanunsuzluk durumunu sömürüyorlardı. Bu hastalıklı durumu savaş yaratmadı, öteden beri var olan bir hastalığın ortaya çıkması için alan açtı.[12]

André Green'in *Olumsuzu Çalışmak* [Le Travail du Négatif] yapıtında sorduğu: "olumsuz çalışması mizah olarak bir yandan ölüm dürtüsü ve yıkıcılık diğer yandan ise libido ve ötekine duyulan aşk tarafından çapraz ateşe tutulmuş nesne ile ilişkiyi seçer... O halde olumsuz çalışması bir soru ile özetlenebilir: her şeyi tehdit eden yıkıcılık karşında, yaşam arzusuna ve sevgiye nasıl çıkış yolu bulunur?"[13] sorusuna "savaş zamanında; analist, analist olarak kaldığında harekete geçen analist-analizan ilişkiler-arasılık ile" şeklinde yanıt verebiliriz. Ölümün yıkıcı dürtüselliğinin karşısında, aşkın ve yaşamın ilişkiselliği...

O halde, analistin gerçek işi şudur: kültürel travmadan yola çıkarak ruhsal travmayı işlemek. Çünkü dürtüselin metaforu olarak kullanılan

[12] M.-T. Khair Badawi, "Guerre et survie", *Bulletin de psychologie*, t. XLIX, no: 424. 2., 1996.
[13] A. Green, *Le Travail du négatif*, Éditions de Minuit, Paris, 1993, s.248.

bombalar gerçekler ve tekrarlayan bir biçimde yıkıcılığı kışkırtıyor, yaralar açıyorlar. Tam bu noktada analitik çerçeve yerini buluyor: travmanın kesitlerini, dürtüselin şimdiki zamanın üstüne binmek suretiyle yeniden dirilişini canlandırarak bu tekrardan bir çıkış yolu bulunabilir. Böylece, travmanın işlenmesi mümkün bir kıvrımına dönüşen analitik duruma bir çare olarak yatırım yapılır.

Yıkıcılık her yerde olduğunda ve bilinmez ile karşı karşıya kaldığımızda, çerçevenin sabitliğine tutunamayız. Mesele artık, karşı aktarımı zapt edebilmek için kalın derili olmak,[14] soğuk kanlı kalmak, yorum yapmak ve dönüştürmek değildir.[15] Söz konusu olan orada "var olmak" tır. Bir psikanalist olarak orada var olmak ve bir psikanalist olmayı sürdürmek. Düşünerek, klinik üzerine düşünerek, psikanalist rolünde kalmanın yeni yollarını yaratmak...

Kaynakça

Denis, P. (2006) "Incontournable contre-transfert", *RFP*, t. LXX, 2, p.331-350.

Freud, S. (2005) [1912] "Conseils aux médecins dans le traitement psychanalytique", *OCF.P*, t. XI, PUF, Paris.

Freud, S., Jung, C. G. (1975) *Correspondance*, Vol I (1906-1909), tr. fr. par R. Fivaz-Silbermann, Gallimard, Paris.

Green, A. (1993) *Le Travail du Négatif*, Éditions de Minuit, Paris,

------ (2002) *La Pensée clinique*, Odile Jacob, Paris.

------ (2003) *Idées directrices pour une psychanalyse contemporaine*, PUF, Paris.

Khair Badawi, M. T. (1996) "Guerre et survie", *Bulletin de psychologie*, Paris, t. XLIX, no 424.

Mijolla, A de (1982) *Les Mots de Freud*, Hachette, Paris.

Neyraut, M. (1994) *Le Transfert*, PUF, Paris, p.241.

Winnicott, D. W. (1975) [1947] "La haine dans le transfert", *De la pédiatrie à la psychanalyse*, Payot, Paris.

[14] S. Freud, Lettre a Jung, 7 Juin 1909, Sigmund Freud-C.G. Jung: Correspondance, vol. 1 (1906-1909), tr fr. Par R. Fivaz-Silbermann, Paris, Gallimard, 1975, s.309.

[15] S. Freud [1912] Conseils aux médecins dans le traitement psychanalytique, OCF.P, t. XI, Paris, PUF, 2005, s.1479.

yıkıcılığın libidinal ekonomisi

İSHAK SAYĞILI

Chronos'un çocuklarını yemesi, Yunan mitolojisinin başlangıç öykülerindendir. Şiddet ve yıkıcılık insana kendi tarihinin en başından bu yana eşlik etti. Yıkıcı ve vahşi olan sadece ülkemizde değil tüm dünyada var. Yine tüm dünyada yıkıcılığı anlamak üzerine gayret artmıştır. Bu gayretin şiddet sarmalının arttığı her dönemde arttığını öne sürebiliriz. Freud kendi kuramında I. Dünya Savaşı sonrasında önemli ve tartışmalı bir değişikliğe giderek, ikinci dürtü kuramı olarak da bilinen ölüm ve yaşam dürtülerini öne sürer. Bu dürtüleri birbirine karşıt olarak tanımlar; yaşamın devamı için her iki dürtünün de dengede olması gerektiğini belirtmiş olsa da yıkıcılık kavramı daha çok ölüm dürtüsü içinde yer alır ve ölüm dürtüsü Yunan mitolojisinden esinle Thanatos olarak anılır.[1] Bu dürtünün başlıca görevi ayırmak ve sönümlemektir. Ölüm dürtüsünün karşısına konuşlandırılan yaşam dürtüsüne ise birleştirme, bir araya getirme rolü bırakılır. Freud, ölüm dürtüsünün her canlıda var olduğunu hatta cansızlık içerisinde bile gösterilebileceğini, nihayetinde her hareketin sonlanmayı, her devinimin durmayı istediğini söyler.

Yıkıcılık ve ölüm dürtüsünün birbirine özdeş olarak anılması daha çok M. Klein ile mümkün olmuştur. Klein'ın kuramında yıkıcılık insanın içinde bastırmak, dönüştürmek ya da yüzleşmek zorunda olduğu bir parçadır ve dürtüden daha çok neredeyse bir içgüdüdür.[2] Freud da aslında insanın içinde değişmez bir kötü olduğu sonucuna son dönemle-

[1] S. Freud, "Beyond the Pleasure Principle", *SE*, vol. 18, Hogarth Press, London, 1920, s.1-64.
[2] J. Laplanche, "The So-Called 'Death Drive': A Sexual Drive", *British Journal of Psychotherapy*, 20(4), 2004, s.455-471.

rinde varmıştır. Einstein ile yazışması sırasında oldukça karamsardır.[3] Oysa I. Dünya Savaşı'nın ilk yılında kaleme aldığı "Savaş ve Ölüm Zamanı Üzerine Düşünceler" metninde daha farklı görüşlere sahiptir.[4]

Az önce bahsini açıp kapadığımız içgüdü-dürtü ayrımına ilişkin vurguyu biraz daha netleştirmek gereklidir. Freud'un metinleri kendisi de hayattayken Strachey tarafından İngilizce'ye çevrildi. Freud'un Almancada kullandığı (Türkçe'ye dürtü olarak çevrilen) "trieb" kelimesini Strachey, içgüdü (instinct) ya da içgüdüsel dürtü (intstinctual drive) olarak çevirdi. Bu konuyu ilk kez tekrar ele alan ise Lacan oldu.[5] Freud'un asla "instinct" kelimesini kullanmadığını söyledi, ki yanılıyordu. Freud, Almanca metinde hem içgüdü hem de dürtü (trieb) kelimelerini kullanmıştı ve birbirlerinin ayrımının da farkındaydı.[6]

İçgüdü daha çok canlı organizmada bulunan ve onda verili olan, biyolojik bir kuvvete, bir yolağa ya da davranış kalıbına gönderme yapar. Türün bireyleri arasında pek değişiklik göstermez. Dürtü ise Freud'un tanımı ile beden ve ruhsallık (psyche) arasında bir yerdedir. Laplanche'ın deyimiyle dürtü öyküseldir ve bu nedenle insanla ve kültürle ilişkilidir. Bu tartışma belki de felsefenin sularına girmemize neden olabilir. Alman felsefesinde "trieb" kavramı Kant, Hegel, Fichte gibi filozoflarca kullanılmış bir kavramdır. İlginç bir anekdot olarak sunu söyleyebilirim; "trieb" kelimesi eğer bir psikanalitik metinde geçiyorsa dürtü, yok eğer bir felsefe metninde yer alıyorsa güdü diye çevrilmektedir. Güdü kelimesinin öyküsel bağını, yaşamın akışıyla bağını kurmak belki de daha kolaydır. Dürtünün öyküsel doğasının ayrımında olmak onu tekrar psikanaliz içerisinde düşünülür kılacaktır. Aksi takdirde biyolojinin sularında ilan edilen bir şey hakkında konuşuyor oluruz.[7]

---

[3] S. Freud [1933] *Neden Savaş*, çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınevi, ÖFD (Uygarlık Din ve Toplum içinde), c.XIII Ankara, 1997.

[4] S. Freud [1915] *Savaş ve Ölüm Üzerine Düşünceler*, çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınevi, OFD (Uygarlık Din ve Toplum içinde), c.XIII, Ankara, 1997.

[5] D. Evans, *An Introductory Dictionary of Lacanian Psychoanalysis*, Routledge, London, 1996.

[6] Laplanche, *a.g.e.*, 2004.

[7] Laplanche, *a.g.e.*, 2004.

Freud'un libido kuramını en net açıkladığı eseri "Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme"sidir.[8] Freud cinselliğin bir içgüdü olarak var olduğunu ancak bir içgüdü olarak kalmadığını, ruhsal gelişim sırasında bir bozulmaya uğradığını öne sürer. İçgüdü olarak bozulan cinsellik ruhsal gelişim içerisinde dürtü olarak yeniden keşfedilecektir.

Freud, cinselliğin artık ruhsal düzeyde, bir içgüdü olarak ele alınamayacağını belirtir. Cinselliği bir içgüdü gibi ele alan yaygın popüler görüşleri örneklemek için Aristophanes'in ünlü öyküsüne bas vurur. "*Bir zamanlar insanlar dört kollu, dört ayaklı canlılardı, Zeus'un onları ikiye ayırması ile iki ayrı insan oldular ama eskisi gibi yeniden birleşme özlemiyle hep birbirlerine sokulmak istediler.*" Bu öykü cinselliğin ruhsal düzeydeki zengin görünümlerini açıklamaktan uzaktır. Freud, insan cinselliğinin polimorf görünümlerinin farkındadır; cinselliği gelişim dönemlerinin en başından beri izleyerek cinsel dürtünün otoerotik niteliklerini de fark eder. Oto-erotizm ile cinsel dürtüler Aristophanes'in mitinin ötesine taşınmış olurlar. Dürtünün böyle nitelikleri romantik Aristophanes öyküsüne pek uymamaktadır. Dürtü sevemez, yalnızca doyum arar; sevebilen benliktir, bendir.[9] Dürtü doyum ister, ama kimi zaman bu dürtülerin nesnesinde yarattığı tahribat yıkıcı bir hal alabilir. Freud cinsellik ve saldırganlığı dürtü olarak aynı düzlemde ele alır ve kendini koruma dürtülerinin karşısına yerleştirir.[10] Saldırganlık her zaman yıkıcılıkla aynı anlama gelmeyebilir; Smith ve Lilja saldırganlığın yapıcı ve yıkıcı olmak üzere iki ayrı biçimi olduğunu öne sürer.[11]

Birinci dürtü kuramında saldırganlık ve cinsellik iç içedir. Bu açıklamada dürtünün yaratacağı yıkıcılık ayrı bir yıkıcı dürtüye gerek duymadan açıklanmış olur. Libido yıkıcılık ya da yapıcılık şeklinde görünüm kazanabilir. İki görünüme farklı nitelikler kazandıran dürtünün içsel niteliklerinden öte niceliklerinin değişimidir. Isı bir sıcaklık olarak algılanabileceği gibi ateş de olabilir. Bu kuramsal yapı, yıkıcılığın söz

---

[8] S. Freud, "Three Essays on the Theory of Sexuality", *SE*, vol. 7, Hogarth Press, London, 1905, s.123-245.

[9] Laplanche, *a.g.e.*, 2004.

[10] Freud, *a.g.e.*, 1905.

[11] G. J. Smith, A. Lilja, "Aggression: destructive and constructive aspects", *Percept Mot Skills*, 2000, 90(2): 609-23.

konusu olduğu dışavurumlarda cinsel olanın da izinin sürülmesini olası kılar. Yıkıcılığın kitleselleştiği durumlar için bile Freud bu arayışını sürdürür. "Totem ve Tabu"daki gibi ilkel babanın katli de, şefin tahakkümü de cinsellik içerisinden, ödipal sahnenin ilhamı ile tasarlanmıştır.[12]

Freud'u ölüm dürtüsü üzerine düşünmeye iten başlıca kaynaklardan birisi savaş nevrozlarıdır.[13] Yıkıcılık ve özellikle yıkıcılığın kendine yöneltilmiş kısmı böyle bir dürtüyü varsaymaya götürür.[14] Freud, "Haz İlkesinin Ötesinde" metninde ölüm dürtüsünün bazı özelliklerinden söz eder. İlki, tekrarlama zorlantısıdır. Laplanche, bu zorlantının her dürtünün bilinçdışı doğasıyla ilişkili olduğunu öne sürer. Her dürtü doğal haliyle bir baskı oluşturacaktır ya da doyum arayacaktır, ki zaten bu düşünceyi dürtüye dair önceki kavramsallaştırmalar içerisinde de bulmak mümkündür.

Tekrarlama zorlantısının ölüm dürtüsünü zorunlu kıldığı görüşüne bir itiraz daha getirilebilir. Freud'a göre ölüm dürtüsünün ayrıştırıcı, yani bağlantıları kopartıcı bir niteliği olması gerekir ve tekrarlama zorlantısı şeklinde ortaya çıkar. Roussillon'a göre tekrar, bir unutma ve dışa atma çabası değildir.[15] Daha "Histeri Üzerine Çalışmalar" metninde Freud histeriklerin unutamadıkları için hastalandıklarını ve tekrarın bir yeniden sahneleme olduğunu belirtir; oysa bu tekrarlama, tekrar sahneleme biçiminde bir hatırlamadır.[16] Freud'un kendi deyimiyle histerikler unutamadıkları için hastalanırlar.

Roussillon, Freud'un son dönem notlarından yola çıkarak tekrarlama zorlantısının bir anlama çabası olduğunu öne sürer.[17] Bu bakış açısına göre tekrarlama zorlantısı, benliğin travmatik niteliği asimile etme, kendisine katma çabasıdır. Bu bakışla tekrarlama zorlantısının daha çok Freudcu anlamda eros tarafına, yani yasam dürtüsü tarafına yazıl-

---

[12] S. Freud, "Totem and Taboo", *SE* vol. 13, Hogarth Press, London, 1912, s.1-161.

[13] S. Freud, "Beyond the Pleasure Principle", *SE*, vol. 18, Hogarth Press, London, 1920, s.1-64.

[14] S. Žižek, [2010] *Ahir Zamanlarda Yaşarken*, çev. E. Ünal, Metis Yayınları, İstanbul, 2011.

[15] R. Roussillon, The Psychoanalysis of Narcissism and the Inevitability of "Postmodern", *Psychoanalysis. Psychoanalytic Inquiry*, 35(6), 2015, 625-638.

[16] S. Freud, J. Breuer, "Studies on hysteria", *SE*, vol. 2, Hogarth Press, London, 1895, s.1-254.

[17] Roussilon, *a.g.e.*, 2015.

ması gerekir. Tekrarlama zorlantısının yıkıcı görünümler kazanabilmesi onun yalnızca ölüm dürtüsü ile eşleştirilmesine yetmeyecektir.

Laplanche'ın sunduğu ikinci itiraz ise ölüm dürtüsünün biyolojik vurgusudur. Freud, "Haz İlkesinin Ötesinde" metninde tekrarlama zorlantısına atıfla ölüm dürtüsünün biyolojik kökenlerini araştırır; canlılığın cansızlığa göre daha karmaşık bir yapı olduğunu ve her canlının ölüme doğru yol aldığı olgusundan hareketle, her canlının ölümü hedeflediğini öne sürer. Ancak başvurduğu deneysel alanın verileri bu öneriyi doğrulamaktan daha çok canlının hayatta kalma içgüdülerine ilişkindir. Canlıda gösterilebilecek olan ölümden kaçınma, yaşamı koruma eğilimidir. Bu alandan beklediği destek gelmeyince Freud, tekrar hipotetik, latent bir ölüm dürtüsü öne sürmek zorunda kalır. Şimdi gösteremediğimiz, her canlıda var olan, gizil bir ölüm dürtüsünden söz eder. Freud'un bu çabası düşündürücüdür. Sorun yalnızca biyoloji alanından sunulan kanıtların yetersizliği değildir; biyolojik bir köken arama girişiminin kendisi, eğer bir dürtüden söz ediyorsak zorunlu olmayabilir. Başta belirttiğimiz üzere daha çok ruhsallık hanesine yazılan dürtüyü tekrar bedenle (soma) sınırlamak belki de teorik bir kazanımı riske ediyor olabilir. Lacan, Freud'u biyoloji içinden anlama gayretinin olanaksızlığından söz eder ve Freud'un biyoloji ile anlattığının biyoloji olmadığını söyler.

Laplanche'ın bir diğer itirazı ise ölüm dürtüsü ve yaşam dürtüsü tasarımının cinselliği anlamayı zorlaştırdığı yönündedir. Freud "Haz İlkesinin Ötesinde" metninde, ölüm ve yaşam dürtülerini karşıt olarak alır ve ikisine de amaçlar atfeder. İlginç olan şudur; erosu tanımlarken Freud bir kez daha Aristophanes'in ayrık, kavuşmayı özleyen insanlar mitine başvurur ve bu kez miti olumlar. Freud, 1905'de karşı koyduğu miti bu kez de dayanak olarak kullanır. Laplanche bu durumu şöyle yorumlar: Freud'un libido lehine yazılacak olan cinselliği, aslında eros ile örtüşmemektedir. Laplanche'a göre cinsellik parçalanmıştır ve bozucudur. Cinsel dürtüler en kısa yoldan doyumu hedefler, oysa erosun başlıca işi sentezdir. Belki şu söz yinelenebilir: dürtüler sevemez, benlik sever.

Laplanche'a göre Freudcu ölüm dürtüsü ve yaşam dürtüsü karşıtlığı daha çok "benlik" ve "altbenlik" yani "ben" ve "o" işlevlerini tarif

ediyor gibidir. Ölüm dürtüsünün ayrıştırıcı niteliği, anlamı ve simgeleştirmeyi bozuyor olabilir ve bir şeyin düşünülemez hale gelmesini sağlıyor olabilir. Bu bağlamda ölüm dürtüsü altbenlik gibi çalışmaktadır. Eros ise bir araya getirme, bütünleştirme ve sentez işlevi ile öne çıkar. Bu özelliklerin benliğe ait özellikler olduğunu öne sürmek hatalı olmaz. Ancak böyle bir kavramsallaştırma yapıldığında artık ayrı bir dürtüden değil her dürtünün içeriyor olabileceği durumlardan söz etmiş oluruz.

Ölüm dürtüsü Freud sonrasında da kuramcılar tarafından ele alınmış ve analitik düşüncenin ve çalışmanın parçası olarak kendine geniş bir yer bulmuştur. Klein bu kuramcıların en önde gelenlerindendir. Yakından bakıldığında Freudcu ölüm dürtüsü ile Kleincı ölüm dürtüsü arasında bazı farklar olduğu görülmektedir. Freud'un ölüm dürtüsü tasarısında, bu dürtü coşkunluk ve istekten öte dinginleşmek arzusu belki neredeyse Nirvana'ya yürüyen bir sakinliktir. Dolayısıyla Freudcu ölüm dürtüsü, enerjisi açısından Kleincı olandan farklıdır. Klein'da ölüm dürtüsü, paranoid pozisyona benzer olarak son derece saldırgan ve yıkıcıdır.

Buraya kadar sayılan açıklamalar bize yıkıcılığı anlamak için çelişkili önermeler sunmaktadır. Bu önermelerin oluşturduğu geniş yelpazenin bir ucunda ölüm dürtüsünü kuramsal bir sapma olarak gören ve kendi kuramsal yaklaşımlarında bu dürtüye yer vermeyen yaklaşımlar vardır. Yelpazenin diğer ucunu ise ölüm dürtüsünü bir dürtüden öte bir içgüdü olarak ele alan ve kuramsal yaklaşımında bu dürtüye merkezi bir rol veren Kleincı yaklaşımların olduğunu söyleyebiliriz. Gerçekten de Kleincı yaklaşımın öne sürdüğü gibi ölüm içgüdüsü ile dünyaya gelen bebek, insan oluş öyküsünde bunları yansıtarak, yutarak, dönüştürerek kendisi ve çevresi için sınırlamayı öğreniyor olabilir mi? Bu bakış yıkıcılığı insanın genetik kodlarına, doğasına taşımaktadır. "Uygarlığın Hoşnutsuzluğu" metninde Freud, "*homo homini lupus*" sözünü kullanır.[18] Peki gerçekten de insan insanın kurdu mudur? Temel bir kötülükle dolu mu geliyoruz. İki olası senaryo var; ya Rakel Dink'in[19] sözünü ettiği gibi bir bebekten bir katil yaratan bir karanlık söz konusu

[18] S. Freud, "Civilization and its Discontents", *SE*, vol. 21, Hogarth Press, London, 1930, s.57-146.

[19] R. Dink, Hrant Dink'e veda konuşması, 2007. (http: //www.cnnturk.com/2007/turkiye/01/23/rakel. Dinkin. veda. konusmasi/290669.0/index. html)

ya da Juliet Mitchell'ın öne sürdüğü gibi karanlıkla gelen bebeğin kültüre teması sayesinde bu karanlığını bastırmayı ve öldürmemeyi başardığı bir süreç söz konusu.[20]

Laplanche, Freud'un alıntısından yola çıkar ve önemli bir soru sorar; "*Peki "kurt", (batı Avrupa'da soyu tükenmekte olan) gerçek kurt "insanın kurdu mudur?" Eğer öyleyse hangi anlamda?*". Doğa bilimlerinin gözlemlerinde Hobbes'un tarif ettiği canavara (lupusa) rastlamanın mümkün olmadığını söyler. Bir kurt ya da bir leopar keyif için öldürmez. Kurtların bir insana saldırdığı nadirdir. Ayrıca kurtlar birbirlerine karşı da canavarca davranmazlar. Laplanche tüm bunlardan hareketle ölüm dürtüsünün biyolojiye indirgenme çabasının anlamsız olduğunu öne sürer ve yıkıcılığın insanı insan yapan insansı taraf ile ilgili olduğunu söyler. Aşikâr ki savaşlar ve yıkım insanın özelliğidir; hem de insanın insansı özelliğidir. İnsanın hayvani doğası bunun için bahane olarak kullanılamaz. Yıkıcılık ruhsallıkta gömülü bir özellik, bir içgüdü değildir. Yıkıcılık insan oluş öyküsüyle, kültürle ilişkisi kurulmadan ele alınamaz. Bu durumda Rakel Dink'in bakışına daha çok hak vermek gereklidir. Öte yandan Kleincı yaklaşımın ortaya koyduğu saldırgan ve yıkıcı tutumların en erken yaşlarda bile bildirildiği klinik materyalleri de bir kenara bırakmak olası değildir. Laplanche, bu noktada Kleincı gözlemi açıklayabilecek kuramsal bir önermede bulunur; bebekte görünür hale gelen dürtüsel yaşamın ebeveynden bebeğe yansıtılmış içerikten kaynaklanıyor olabileceğini öne sürer.

İnsan, dışını iç yapan canlıdır. Yine 1905'te Freud, annenin bebeğe gönderdiği enigmatik cinsel kodlar üzerinde durur. Cinselliği bilen yetişkindir; çocuk değildir. Çocuğa yönelen tüm mesajda cinsellik ve saldırganlık bastırılır. Pışpışlamak, bebeği zıplatmak, okşamak, öpmek, emmek gibi fiiller bebek bilinci için değil ebevēynin bilinci için cinsel imalar taşıyabilirler. Ancak bu imalar, çağrışımlar ve bunlarla ilişkili dürtüler ciddi bir bastırmaya uğrayacaktır. Ünlü deyiş hatırlanılırsa bu bastırılan malzemenin akıbeti daha iyi anlaşılmış olur; bastırılan geri döner. Laplanche öncelikle bu bastırma işi içinde ölüm dürtüsüne bir

[20] J. Mitchell, *Kardeşler: Cinsellik ve Şiddet*, çev. B. C. Yılmazyiğit, P. Padar, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2011.

rol verir. Ölüm dürtüsü olarak tanımlanan şeyin ayrımlaştırışı özelliğini hatırlatır. Ona göre ölüm dürtüsü sayesinde bir mesaj parçalarına ayrılır; anlamdan, duygudan koparılır. Dilsel özelliğini kaybeden mesaj ya da dürtü, zamanın, ölümün ve hayırın olmadığı bir oluş biçimindedir artık. Bilinçdışında ise her şey, her şeyle karışabilir, birleşebilir. Bilinçdışında var olan bu malzeme yine bilinçdışı bir yolla bebeğe aktarılır. Bebek için anlaşılmaz olan bu yüklü malzeme bebeğin bilinçdışı alanının da ortaya çıkmasına olanak tanımış olur. Laplanche'a göre bilinçdışı, etkileşimsel olarak ortaya çıkan bilincin bastırılması ile ortaya çıkan bir alan ya da yapı değildir. Bilinçdışının kendisi de etkileşimsel olarak, karşının bilinçdışı ile bir etkileşimden ötürü ortaya çıkar. Öyleyse çocuğa yönelen mesaj içindeki artefaktlar, anlaşılmaz olanlar, kaçaklar; ona yönelmiş amaçsız, istemsiz saldırganlık ve cinsellik çocuğun bilinçdışının temelini oluşturacaktır. Klein, bu bağlamda bebekte gözlemlediği yıkıcılık konusunda haklıdır; ama bu yıkıcılık fabrikasyon ayarlarından değil az önce fabrikasyon ayarlarına müdahale edilmiş olması ile ilgilidir ve tıpkı Klein'ın öne sürdüğü gibi yutulan tatsız şey tükürülecek yani yansıtılacaktır. Bebekten gelenle özdeşimin yani yansıtmalı özdeşimin kolayca işliyor olması belki de ilk kaynağa ilişkin tanıdıklıkla ilgilidir. Bebeğe gönderilen geri gelmiştir; ebeveynin bastırdığı geri dönmüştür.

Bu açıklamayla Laplanche, ölüm dürtüsüne aslında bilincin insansı inşası rolünü vermiş olur. Benzer olarak Bernard Penot, ölüm dürtüsünü bağ çözme, Eros'u da bağ kurma üzerinden düşünmeyi dener.[21] Bu noktada Eros ve Thanatos isimlendirmesi yerine Eros ve Anteros karşıtlığının daha doğru bir karşıtlık olduğunu öne sürer.

Anteros, Eros'un kardeşidir. Kimi zaman karşı sevgi, karşılıklı sevgi anlamını taşısa da çoğu kez Eros'u dengeleyen bir unsur olarak ele alınır. Mitin bir versiyonuna göre Afrodit, Eros'un hiç büyümediğini fark eder ve tanrıça Themis'e konuyu açar. Themis ona bir oğul daha yapmasını önerir; çare olarak Anteros'u dünyaya getirir. Gerçekten de Anteros'un varlığında Eros büyüyebilir, ne zaman Anteros ondan uzaklaşsa Eros yine

[21] B. Penot, "The so-called death drive, an indispensable force for any subjective life", *The International Journal of Psychoanalysis*, 98(2), 2017, 299-321.

küçülür, bebeksileşir. Bu mitten yola çıkıldığında Anteros ve Eros arasında bir denge gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Buradan dürtüye dönülecek olursa; Eros bir sentez ise Anteros bir çözme, bir analiz olmalıdır. Eros bağ kurma, dahil etme, ayrımları kaldırma ve bütünleşme isteği ise Anteros bağ çözme, fark koyma, farkı bildirme gibi işlevler üstlenmelidir. Eğer bebeksi simbiyoz isteği, ben ve sen ayrımlarını ortadan silme isteği Eros lehine ise bir ilişkide karşıyı bir başka kişi olarak tasarlayabilmek, sınırları fark etmek kendi ihtiyaç ve isteklerinin farkında olabilmek için Anteros zorunludur. Ben ve sen ayrımlarının yok olduğu bir durumda simbiyoz kaçınılmazdır, bu durumda nesne silinir; ancak bir uzantı olarak algılanılabilir. Nesnenin tanınabilmesi için ben ve sen ayrımının korunması ya da ayrılığa tahammül zorunludur.

Öyleyse Anteros'un dahil olmadığı sevgi, nesnesi için bir anlamda öldürücüdür; en azından simgesel anlamda nesne tanınamaz. Dürtü doyum sağlayabildikten sonra nesnesinden ayrılabilmelidir; aksi durumda bu öldüren bir yapışmaya dönüşebilir. Penot, Anteros'u "hayır" diyebilme işlevi olarak ele alır. Bebek "artık daha fazla yemeyeceğim" dediğinde, bu söz yalnızca anneyi korumaz, bebeği de korur. Bu durumda hayır diyebilmek ayrışmanın, bireyleşmenin ilk adımıdır.

Freud "Olumsuzlama (Negation)" metninde,[22] olumsuzlama işlevini ölüm dürtüsü lehine kaydeder; ama aynı metinde bu işlevin düşünmenin ilk adımı olduğunu da söyler. Kuşkusuz diyalektik mantık için de "bu değil" diyebilmek düşünmenin ilk adımıdır. Bu kadar yaşamsal ve başlatıcı bir fonksiyonu "ölüm" lehine yazmak doğru olmayabilir ama pekala Thanatos olmasa bile Anteros lehine yazılabilir.[23] Yani ayrımlaştırışı işlev ya da ayırıcı işlev düşünceyi mümkün kılar diyebiliriz. Zaten psikanaliz de başlıca ayrımlaştırışı, analiz edici bir işlev görür. Bu durumda yıkıcılığı açıklamak için Eros'un ya da Anteros'un bir başına hakim olması yetecektir. Güncel ve de riskli bir deyimle "bölücülük" gibi "ünitercilik" de yıkıcı olabilir. Bu yıkıcılıktan biri tercih edilebilir ki çoğu kez insanlık tarihi bunu yapıyor. Tekrar ölümlü bireye ve ruhsallığa dönersek; yıkıcılık için ek bir ölüm dürtüsü tanımına gerek

[22] S. Freud, "Negation", *SE*, vol. 19, Hogarth Press, London, 1925, s.235-239.
[23] Penot, *a.g.e.*, 2017.

olmayabilir. Ölüm dürtüsü, yukarıda değinilen birinci dürtü kuramına bu anlamda ek bir katkı getirmemektedir.

Öyleyse her dürtünün yıkıcı bir özellik kazanabileceğini söylemiş oluyoruz. Bu durumda yıkıcılık dürtüsel etkinliğin nesne üzerinde yarattığı tahribat, zarar olarak ele alınabilir. Öyleyse önümüzde yeni bir soru olmalı. Doyum arayan bir hareketin doyum kaynağına yönelik bu saldırısı nasıl açıklanabilir?

Paul Denis, dürtü üzerine mikroskobik bir irdelemeye girişir. Ona göre ikinci dürtü kuramı ciddi bir sapmadır.[24] Freud, kendi kuramsal kazanımlarına sadık kalmamış ve dindekine benzer bir düalizme (iyi-kötü) girmiştir. Oysa Şeytan'ın tanrıları aklamak üzere bir icat olduğunu, tanrıların pekala kötülüğü ve yıkıcılığı anlamak için yeterli olabileceğini öne süren de yine Freud'un kendisidir. Denis, dürtüyü ortaya çıkardığı hareket üzerinden düşünür; biyolojiye sırtını dayamayı reddeder. Dürtünün içinde iki farklı parça ve işlev olduğunu ve hareketin yazgısının bu iki kuvvetin vektörel bileşkesiyle belirlendiğini söyler. İlk parçayı "hakimiyet arayan" parça olarak adlandırır ve kavramlaştırmasına dayanak sunabilmek için yine Freud'un cinsellik üzerine üç denemesine döner. Diğer parçayı ise "tatmin arayan" parça olarak isimlendirir.

Cinsel eylemin ortaya çıkabilmesi için cinsel dürtülerin uygulandığı nesnenin tutulması, sabitlenmesi gerekir; bu tutma işlevinin sonlanması için dürtünün tatmin parçasının tatmin sağlaması gerekir. Denis, bazen bu parçaların birbirinden kopabildiğini, bağımsızlaşabildiğini belirtir. Kısmi dürtü tanımını değiştirir. Freud'a göre kısmı dürtü nesnesiyle bağ kurmamış, dürtü iken Denis, kısmi dürtüleri bu iki parçanın (tatmin ve hakimiyet) bir başına işlev görmesiyle, bölünmesiyle açıklar. Bu durumda hakimiyet arayan parça, tatmin parçasıyla ilişkisini kaybettiğinde tek yapabileceği şey nesnesini tutmak, kontrol etmek, sıkmak, sıkıştırmak olacaktır. Tatmin gelip bir durma sinyali oluşturamayacağından, hakimiyet isteği tüm şiddetini var gücüyle nesnesine uygulayacaktır. Tatmin tek başına kaldığında ise bağımlılık paternlerine benzer bir işleyişin ortaya çıkabileceğini öne sürer.

[24] P. Denis, "The drive revisited: mastery and satisfaction", *The International Journal of Psychoanalysis*, 2016, 97(3), s.759-784.

Bu durum iki yönüyle düşünülmelidir. Birincisi, dürtü niye bölünmüştür? Denis, nesnenin dürtüden türediğini öne sürer. Örneğin, bir dürtünün işgaline uğrayan memenin aynı anda birçok dürtünün işgaline uğrayarak var edilebileceğini öne sürer. Emme, sıcaklık arayışı, ağzın doluluğu, pozisyon, yakınlık gibi birçok dürtü meme etrafında organize olabilirse ancak meme bir kısmi nesne olmaktan kurtulup gerçek bir nesne olabilecektir. Tek bir dürtü ile işgal edildiğinde kısmi nesne olan meme, ancak birçok dürtüyle işgal edildiğinde ve bu dürtülerin organizasyonunda merkezi bir rol kazandığında bütün bir nesne tasarımı kazanabilecektir. Etrafında birçok dürtünün organize edilmesi başarılabilen nesneler ruhsallık için büyük önem taşıyacak, böyle nesnelerin kayıpları yeni bir ruhsal organizasyonu gerektirdiğinden yası tetikleyecektir. Nesne dilenildiği gibi doyurmadığında, kaybedildiğinde ya da gerektiği kadar işgale uğrayıp dürtüleri organize edemediğinde dürtünün içinde bu yarılma kolaylaşacaktır. Bu kavramsallaştırmada dürtülerin örgütlenebilmesi başat bir rol oynamaktadır.

Örgütlenme için yaşamın farklı dönemlerinde farklı çözümler kullanılacaktır. Dürtüsel etkinlikleri örgütlemek için bir bebekte ortaya çıkan yutulmuş ebeveyn imagoları olduğundan söz edilir. İmagolar oldukça talepkâr özellikler göstermektedir. Latinler kaybettikleri büyüklerini anmak üzere, onlar öldüğünde, yüzlerinden bal mumu kalıplarla yaptıkları maskelere imago ismini verirlerdi. Ruhsal imagolar da tıpkı ölü yüzler gibi sabit ve değişime dirençlidir. Üstbenlik gibi bir yapı ortaya çıkana dek çocuk bu imagoların şiddetli taleplerine boyun eğmek ya da onlara karşı koymaktan başka alternatif üretemez. Bu durum Laplanche'ın bahsettiği enigmatik kodların işgaline uğrayan bebeği ve Kleincı bir yaklaşımı onaylamaktadır. Şiddet yine yutulmuş, ölü ve eziyet eden yüzlerden kaynaklanmaktadır.

Aslında söz konusu kuramcıların hepsinin önerisini ve yıkıcı eğilimleri Freud'un bir başka keşfi etrafında daha anlaşılır kılabiliriz; Narsisizm.[25] Eğer narsisizmi, ötekinin eksikliği ya da ötekine dair nesnelerin tasarımının güdüklüğü olarak anlarsak; saldırgan, yıkıcı dürtüleri anla-

[25] S. Freud, "On narcissism: an introduction", *SE*, vol. 14, Hogarth Press, London, 1914, s.67-102.

mak için yeni ve daha tutarlı bir fırsat yakalanmış olur. Bu kavramsallaştırma birçok bilindik kavramın da çözünürlüğünü artıracak ve popüler kullanımlarının verdiği sıkıntıları aşmaya yardım edecektir.

Yıkıcılık, saldırganlık ve sadizm çoğu kez iç içe anılır. Bu noktada psikanalizin kavramsallaştırması ile kavramın günlük kullanımı ayrıştırılmalıdır. Narsisizm vurgusu sayesinde karşılıklı rıza ve istekle cinsel oyunlar oynayan çiftle sadist durum arasında ayrım yapmayı da basarmış oluruz. Ötekinin sesinin duyulamadığı, ihtiyaçlarının tanınamadığı bir sağırlığa hatta belki de sığlığa benzetebiliriz. Andre Green, analitik çalışmanın beklenenin aksine kendini tanımaya değil ötekini anlamaya, ona yer verebilmeye yaradığını söyler.[26]

Bu durumda Anteros'un işlevi yani ayrılık tanrısının işlevi çok önemlidir. Diğer bir bireyi kendinden bağımsız bir birim olarak algılayabilmek, ona yer verebilmek için bu işlev gereklidir. Erosun okuyla kendine aşık olan Narcisos'un deliliği, yalnızlığı hatırlanabilir. Ancak Freudcu Eros genel anlamda bağlayıcıdır ve her şeyle bütün olmak ister. Simbiyoz ilk akla gelen görünümdür. Bu durumun bir tezahürü ise birlikteliği bozana yönelen saldırganlıktır. "Sen ve ben biriz" cümlesi hızlıca "ya sen ya ben" cümlesine dönüşecektir. Ötekinin tekilliği tanınmayacaktır.

Bu durumda belki köle efendi sahnesini hatırlamakta yarar vardır. Az önce bahsettiğimiz hakimiyet arayan parça bu sahnedeki hakimiyet arzusuna benzetilebilir. Hegel'e göre iki kişi öylesine karşılaşamaz; aralarında ölümleri pahasına bir "tanınma" mücadelesi geçecektir. Kazanan tanınmayı elde edecek ve hakimiyetini ilan edecek, diğeri ise ancak köle konumuna razı olacaktır. Ama sahne burada yükünü kaybetmez çünkü artık efendi ancak bir köle tarafından tanınmaktadır ve bunun bir değeri yoktur; hür kişilerle bu mücadeleyi sürdürmelidir. Kölelerini ise değersiz de olsa bu pozisyonda tutmaktan başka bir çözüm bulamaz. Diğer bir sorun ise efendi, doğayla dolayımını kaybettiğinden kölenin emeğine muhtaçtır. Köle ise emeğiyle ilişkisi kesilmediğinden kendini dönüştürme ve geliştirme şansına sahiptir. Köle yalnızca efendi olmayı hedeflediğinde, kim kazanırsa kazansın döngü tekrarla-

[26] A. Green, "The dead mother", *On Private Madness*, Hogarth Press, London, 1980.

nır. Karşılıklı tanınmaya, bir başkasını tanımaya, bir başkasına tanınma hakkı vermeye rıza gösterdiğinde bu döngü kırılabilir. Karşıyı tanıma ancak kastrasyona tahammül edebilmek, eksikliğe yer verebilmekle mümkün olacaktır.

Buraya kadar söz ettiklerim bireysel yıkıcılık için açıklamalar sunmaktadır; oysa savaşlar, soykırımlar iki kişi arasında olmamaktadır. Topluluk ve kitle ortaya çıktığında ortaya çıkan şiddet ve yıkıcılık, bireyin yıkıcılığıyla kıyaslanamaz. Le Bon, bir grubun içerisinde bireyin ortaya koyduğu davranışların çok daha tehlikeli, sınırsız ve ilkel olabileceğini öne sürmektedir.[27] Hipnotik bağ ve lider ilişkisi iyi bilinmektedir. Freud öncesinde de liderin karizması, hep telkin gücüyle ilişkilendirilmiştir. Telkin, sadece büyüleme ya da baştan çıkarma gibi düşünülmemelidir. Aslında tam aksine baştan çıkarmaya gereksinim hissedilmeyen ve dayatmacı bir söylemdir. Tıpkı çocuğun iç dünyasındaki ilkel imagolar gibi itaat ister ya da tek yol isyandır. Telkin bir hakimiyet yetkisini, arzusunu dile getirir. Dile getiren ne kadar güçlü ve tehditkâr ise, muhatap ne kadar kırılgan ve güvensiz hissediyorsa telkinin etkisi o kadar derin olacaktır. Travma hastalarının telkine daha yatkın olduğu bilinir; bu kişilerin incinebilirliği ve güvensizlik hissi ile telkine yatkınlıkları arasında bir ilişki olduğunu öne sürebiliriz.

Grubun körleştiği, liderin tanrılaştığı durumlarda yıkıcılık çok daha rahat sergilenebilmektedir. Liderin kendine destek aldığı aygıtlar telkin ediciliği arttıracaktır; aygıtlar aracılığıyla uygulanan ya da uygulanma ihtimali beliren güç arttıkça kitlenin gittikçe homojenleşmekten başka şansı kalmayacaktır. Žižek, Stalin'in *"beni halk buraya getirdi"* sözünü ve bu alçakgönüllü açıklamanın içerdiği arka planı irdeler.[28] Stalin halk tanımını da kendisi yapardı: *"Komünist partiye oy verenler"*. Vermeyenler vatan hainidir. Tıpkı *"biz biriz"* söyleminde olduğu gibi dışarıda kalanlar, birliği bozanlar, komünist partiye oy vermeyenler vatan hainidirler.

Mastery kavramını öne sürerken Paul Denis önemli bir şey söyler: *"Hakimiyet kurma talebi pekala hakimiyet altına girme eğilimi seklinde de tezahür edebilir; yıkıcılığın yer değiştirmesi, kendine döndürülmesi*

---

[27] C. McPhail, *The Myth of the Madding Crowd*, Routledge, 2017.
[28] S. Žižek, *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, çev. T. Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2002.

nasıl özkıyım eylemi seklinde tezahür ediyorsa boyun eğme de bir yer değiştirme olarak ele alınabilir".[29] Bu kavramsallaştırma bize kitle içinde "hayır" diyemeyen ve otoriteye koşulsuz boyun eğen bireyleri anlayabilmek için "otoriteryen kişilik", "saldırganla özdeşleşim" gibi açıklamaların yanında ek bir düşünme sahası açar. İmagolar karsısındaki çaresizlik bir kez daha önümüzdedir. Liderin hipnoid söylemi imagoların gölgesi olarak görünür ve koşulsuz bir boyun eğmeyi tetikleyebilir. Böyle bir boyun eğmeyi ancak Anteros sonlandırabilirdi.

Yıkıcılığa karşı önerilebilecek panzehir ister toplumsal düzeyde isterse bireysel düzeyde olsun aynıdır; ötekine yer verebilmek, tahammül edebilmek, tahakkümün tek aygıt olmadığını hatırlamak, tatminin emekle bağını kurabilmek ve eksiğe, eksikliğe (kastrasyona) tahammül edebilmek ve yas işlevi için alan açabilmektir. Bağ çözmeyi, ayrılmayı Anteros'un işlevi olarak düşünmeye devam edersek bu işlevin yas için ne kadar zorunlu olduğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Yas işlevi birey oluş için önemli bir işlevdir.

Bu noktada "hayır" diyebilmenin önemi üzerinde bir kez daha durmak gerekecektir. Bireyselliğin ilk adımları "hayır"la kurulmaktadır. Çocuğun ilk "hayır"ının ne denli önemli olabildiğini biliyoruz ve bugün polikliniklere başvuran hastaların sıklıkla "*hocam ben hayır diyemiyorum*" demelerinin belki başka bir anlamı da vardır.

Kitle, kendi araçlarıyla "hayır" diyebilmenin önünde de bir engel oluşturur. Bağ ve bağlılık talep eden kurumsal yapılar "hayır" demeyi zorlaştırmakta, bireysel alanı işgal altında tutmaktadır. Böyle işgaller bireysel alanı daraltmakta ve grup "çılgınlığı" içinde hareketi kolaylaştırmaktadır. Sık anlatılan bir öyküyü hatırlayabiliriz: "*Hz. Ali savaştadır ve düşmanını alt etmiştir, tam kılıcını indirecekken düşmanı yüzüne tükürür ve bunun üzerine Hz. Ali onu öldürmekten vaz geçer. Düşman niye bunu yaptığını merak edince; az önce onu öldürseydi bunun Allah için olacağını oysa şimdi bunu yaptığında bunun artık kendisi için olacağını söyler ve düşmanını öldürmeyip esir alır.*"[30]

---

[29] Denis, *a.g.e.*, 2016.

[30] Mevlana Celâleddin Rumi, *Mesnevî*, C. I, beyit 3721, çev. Derya Örs, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya, 2007.

Bu kıssaya dair bilindik yorumların ötesinde şöyle bir yorum mümkündür; Hz. Ali en baştan da düşmanını esir alabileceği, öldürmeyebileceği bir pozisyondadır; ama Allah için savaştığı sırada onu esir almak aklına gelmez, oysa tükürük dolayımıyla kendi içsel alanıyla temas ettiğinde öldürmek artık o kadar kolay değildir; seçenekler artmıştır, düşünceye alan açılmıştır. İçsel alan kurumsal yapıların işgalindeyken yıkıcılık daha kolaydır. Bireysel alanla, vicdanla temas düşünceyi mümkün kılabilir.

Hipnoid bağlar ayrılığı zorlaştırır, bireysel alanı darlaştırır. Hipnoid bağların dışına çıkmanın olası tehlikeleri hipnoid söylem içerisinde sürekli yinelenir. Bağsızlık, yalnızlık, ayrılık gibi temel korkular hipnoid söylem içinde yinelenir. Bu bağların aşılmasının, işgalin azaltılmasının yolu ancak var olan büyünün bozulması ile mümkündür. Psikoseksüel gelişim içerisinde imagolar ancak doğru bir üstbenlik yapısı ortaya çıktığında işlevlerini yitirir. Hipnoid söylem de ancak etik, vicdan gibi kurumların ortaya çıkması ile mümkün olur. İktidar aygıtlarının iddia ettiğinin aksine "hayır" demek kitle olmaya engel olmayabilir; tam aksine bağların, tekilliğin mümkün olduğu olanakların örgütlenmesinin önünü açabilir. "Gezi" isyanında sokağa çıkan kitleyi böyle anlarsak, o dönem oluşan umudu da anlamamız daha kolaylaşacaktır. O dönem var olan kitlesel söylemlerin yanında bireysel sesler ve renklerin önemi bir kez daha ortaya çıkmıştı.

Kaynakça

Denis, P. (2016) "The drive revisited: mastery and satisfaction", *The International Journal of Psychoanalysis*, 97(3), 759-784.

Dink, R. (2007) Hrant Dink'e veda konuşması. (http: //www. cnnturk. com/2007/turkiye/01/23/rakel. Dinkin. veda. konusmasi/290669. 0/index. html)

Evans, D. (1996) *An Introductory Dictionary of Lacanian Psychoanalysis*, Routledge, London.

Freud, S. (1920) "Beyond the Pleasure Principle", *SE*, vol. 18, pp. 1–64. London: Hogarth Press.

Freud, S. (1930) Civilization and its Discontents!", *SE*, vol. 21, Hogarth Press, London, p.57-146.

Freud, S. (1921) "Group Psychology and the Analysis of the Ego", *SE*, vol. 18, Hogarth Press, London, p.65-144.

Freud, S. (1920) "Haz İlkesinin Ötesinde", *Ben ve İd.* çev. A. N. Babaoğlu, Metis Yayınları, İstanbul.

Freud, S. (1933) *Neden Savaş*, çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınevi, OFD (Uygarlık Din ve Toplum içinde), c.XIII, Ankara, 1997.

Freud, S. (1925) "Negation", *SE*, vol.19, Hogarth Press, London, p.235-239

Freud, S. (1914) "On narcissism: an introduction", *SE*, vol. 14, Hogarth Press, London, p.67-102.

Freud, S. (1915) *Savaş ve Ölüm Üzerine Düşünceler*, çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınevi, OFD (Uygarlık Din ve Toplum içinde), c.XIII, Ankara, 1997.

Freud, S. (1905) "Three Essays on the Theory of Sexuality", *SE*, vol. 7, Hogarth Press, London, p.123-245.

Freud, S. (1912) "Totem and taboo", *SE* vol. 13, Hogarth Press, London, p.1-161.

Green, A. (1980) "The dead mother", *On Private Madness*, Hogarth Press, London.

Laplanche, J. (2004) "The So-Called 'Death Drive': A Sexual Drive", *British Journal of Psychotherapy*, 20(4), 455-471.

McPhail, C. (2017) *The myth of the madding crowd*, Routledge, London.

Mevlana Celâleddin Rumi (2007) *Mesnevî*, çev. Derya Örs, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Konya.

Mitchell, J. (2011) *Kardeşler: Cinsellik ve Şiddet*, çev. B. C. Yılmazyiğit, P. Padar, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

Penot, B. (2017) "The so-called death drive, an indispensable force for any subjective life", *The International Journal of Psychoanalysis*, 98(2), 299-321.

Roussillon, R. (2015) "The Psychoanalysis of Narcissism and the Inevitability of "Postmodern" Psychoanalysis", *Psychoanalytic Inquiry*, 35(6), 625-638.

Smith G. J., Lilja A. (2000) "Aggression: destructive and constructive aspects", *Percept Mot Skills*, 90(2): 609-23.

Žižek, S. (2010) *Ahir Zamanlarda Yaşarken*, çev. E. Ünal, 2011, Metis Yayınları, İstanbul.

Žižek, S. (2002) *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, çev. T. Birkan, Metis Yayınları, İstanbul.

venedik taciri'nde travmalar, intikamlar ve kimlikler*

ALİ ALGIN KÖŞKDERE

Venedik Taciri[1] oyun olarak, Shakespeare'in ruhsal süreçlere yönelik duyarlılığını ve bunları söze döküş yeteneğini gözler önüne serer. Michael Radford'un yönettiği, Al Pacino, Jeremy Irons, Lynn Collins ve Joseph Fiennes'in başrollerde oynadığı 2004 yapımı *Venedik Taciri* filminde[2] ise hem senaryo hem oyunculuklar etkileyicidir. Filmde tüccarın çökkünlüğü, tefecinin takıntılılığı, aşığın histerikliğinin betimlenmesindeki tutarlılık dikkat çekicidir. Shakespeare'in oyunu; bireyler arasındaki, birey-topluluk, topluluk-topluluk arasındaki travmatik etkileşimler hakkında düşünmek için özgün bir yapıttır.

Tacir Antonio

Tacir Antonio yas içindedir. *"Kötü bir şey olacak. Şimdi kaybedeceğim."* endişesi ile sürekli bir hüzün yaşar, hüznün nereden geldiğini bilemez. En sonunda *"Benim de yaşamdaki rolüm bu."* diyerek çaresizliğini kabullenir. Tüm bunların "Karadeniz'de gemilerin mi battı?" ya da "Aşık mısın?" havasında yaşanması depresif nevroz açısından iyi bir örnektir. Antonio'nun özgüveni ancak, sevdiği kişi için yaptığı gözü

---

* Bu yazının Kendilik ve Kimlik bölümü 18 Mart 2011'de Halime Odağ Film Günleri'nde sunulmuştur.

[1] W. Shakespeare [1596] *Venedik Taciri*, çev. Bülent Bozkurt, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010.

[2] *The Merchant of Venice* [2004], Yönetmen ve William Shakespeare'in oyunundan uyarlayan Michael Radford; oyuncular Al Pacino, Jeremy Irons, Lynn Collins, Joseph Fiennes; uzun metrajlı ABD yapımı film.

kara fedakârlıkta yükselir. Bu elseverlik yüzünden kendisini büyük bir riske soktuğunu düşünmez. Gemilerini kaybetmesi ile kayıpları sonlanmamış, yeni ve daha ölümcül olan, "1 pound"luk bir kayıpla karşı karşıya kalmıştır. Tefeci ile yaptığı anlaşmaya hızlıca uymuş, bir çıkış yolu aramak yerine yalnızca dostu Bassanio'yu görmek istemiş, etinden "1 pound" kaybetmeyi çabucak kabullenmiştir. Bu hızlı kabulleniş, çare aramama, kayıptan kayıba sürüklenme depresif nevrozlu hastalarda sık gördüğümüz bir görüngüdür. Sevilen ve saygı duyulan bir karakter olan Antonio'nun başına gelenleri o kabullense de, bu kaybediş bir Yahudi'nin karşısında olunca, üyesi olduğu topluluk onun etrafındaki savunma hattında yerini alır. Hatta bazıları tanıdığı için değil, yalnızca sevdiğinin sevdiği olduğu ya da yalnızca Venedikli ya da yalnızca Hıristiyan olduğu için yanındadırlar. Kimliğinin ait olduğu topluluk, benliğinin baş edemediği yerde savunma düzenekleri oluşturarak sıkıntısında ve varoluşunda onu desteklemiştir.

Tefeci Shylock

Adında kilit (lock) taşıyan Shylock'ın malından ayrılmazlığı, malını verirken etinden bir parça veriyormuş gibi, karşılığında bir parça et istemesi Shakespeare'in derin sezgisine ve simgeleştirme yetisine hayran bırakır. Cimriliği yüzünden yaşadığı kayıplar ve yalnızlık; iç dünyasındaki güvensizliği, açlığı ve yoksulluğu daha çok artırır. Yanındakiler Shylock'un soğuk evinden kaçmanın planlarını yapar. Terk edilişlere aşağılanmışlığın körüklediği öfke eklenince Shylock para verir, can almak ister. "1 pound" Antonio için et, Shylock için paradır.

Shylock'un kızı, paralarını alıp kaçtığında "Zarar üstüne zarar" der. Kayıplarını kâr-zarar tartısında değerlendirirken sevgisini ve üzüntüsünü dile getiremez. Duygularını denetimi altında tutmak ile sevdiği kızını ve paralarını denetimi altında tutmak onun için aynıdır. Denetiminin bozulması aklını başından alır. Sokaklarda dolanır. Shylock zihninde; kızı ve malları arasında gidip gelirken kayıplarının acısını intikam almakla dindirmeye karar verir. Konuşmalarındaki yinelemeleri, tutuculuğu, inadı, affedememesi, duygulardan yalıtılmış yüzü ve kayıplarını öfke yaratacak biçimde yaşaması ile Shylock karakteri takıntılı nevroz

için tipik bir örnektir. Al Pacino'nun oyunculuğu ile birleşince tam bir şaheser ortaya çıkmıştır.

Shylock film boyunca kötücül tasarımların içine boşaltıldığı bir depo olur. Oyunda onu savunabilecek ve bu durumdan çıkartabilecek diğer Yahudiler ve arkadaşları eksiktir, görülseler de sessizdirler. Shylock'un Yahudi arkadaşı Tubal ona kaçan kızından haberler verirken bile, bunu Shylock'un acılarını paylaşır bir biçimde değil canını acıtacak bir biçimde yapar.

Freud "Yas ve Melankoli"[3] yazısında melankolik ve takıntılı nevrotik hakkında şu saptamayı yapar:

> *Melankolide kişinin kuşkusuz tadını çıkardığı bu kendine eziyet etme davranışı, tıpkı takıntılı nevrozda buna karşılık gelen fenomen gibi, bir nesneye bağlanmış ve tartıştığımız biçimlerde öznenin kendisine yönelmiş sadizm ve nefret eğilimlerinin doyumu anlamına gelir. Her iki bozuklukta da hastalar nesneye yönelik düşmanlıklarını açıkça ifade etme gereksiniminden kaçınmak için kendini cezalandırma yolu ile nesneden intikam almayı, hastalıkları yolu ile sevdiklerine acı çektirmeyi başarırlar. Ne de olsa hastanın duygusal bozukluğuna neden olan, hastalığının merkez aldığı kişi genellikle bireyin yakın çevresinde bulunur.*[4]

Filmde depresif tacirin kendine çektirdiği eziyetlerin hızını, aldığı hazza bağlayabiliriz. Çileleri ile sevdiklerinin ilgisini ve desteğini film boyunca elde eder. Takıntılı tefecinin kızı ve hizmetçisi, kilitlendikleri evde ve gettoda onunla birlikte çileli bir yaşam sürerler. Shylock çile çektirdiği yakınları elinden kaçınca eziyet edebileceği yeni bir nesneyi hızlıca bulur.

Kötülük ve İntikam

Venedik Taciri'nde, Yahudiler ve Hıristiyanlar arasındaki gidiş gelişler; önce Shylock'un aşağılanması, sonra eline bir intikam fırsatı geçirmesi ve ardından dışlanması ile sahnelenir. Aşağılama, suçlama ve intikam

---

[3] S. Freud [1917] "Yas ve Melankoli", *Kriz Dergisi*, çev. R. Uslu ve O. Berksun, S: 2, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları, 1993.

[4] Freud, *a.g.e.*, 1917, s.4.

karşısında aşağılama, suçlama ve intikam almak isteği doğar. Hristiyan kimliği yüceltilirken Yahudi kimliği iyice yalnızlaşmış ve kötülenmiştir. Aynı zamanda küçük dünyanın gerçekleri yüzünden biri diğerine muhtaç olma durumuna kolaylıkla düşmektedir.

Shylock buradaki ikilemleri dile getirir. Antonio ondan para isterken şöyle der:

Shylock: *Eh, şimdi de görünüşe göre yardımıma ihtiyacınız var:*
Değil mi ha? Şimdi de gelip bana diyorsunuz ki,
"Shylock, bana para lazım." diyorsunuz.
Tükürüğünü sakalıma boşaltan,
Eşiğinize gelen sokak köpeğini tekmeler gibi
Beni tekmeleyen siz, şimdi para istiyorsunuz.
Ne desem peki ben size?
"Köpekte para ne arar?
Nasıl yapsın da bir köpek
Size üç bin duka borç versin?"[5]

Muhtaçlık hali, sert sınırları bir süreliğine yumuşatıyor gibi gözükürken Shylock yeni bir travmanın ağlarını ince ince ve keyifle örer. Filmdeki gibi, amaçlı yapılan kötülükler ve saldırılar aşağılayıcıdır ve doğrudan intikam arzusu doğururlar. Yanlışlıkla yapılan kötülükler intikam almaktan çok affetme isteğini uyandırmaya daha yakındır. Kötülük ne kadar yaralayıcı ve utanç verici ise intikam alma isteği o kadar şiddetli olacaktır. Kötülük, ne kadar sürekli ve yineleyici ise intikamı ateşleyen öfke o kadar çok körüklenir. Bu özellikler, intikam alan kişinin intikamını alıp durmasını engelleyebilir.[6] Yalnızca kişinin kendisine değil sevdiğine, yaşam alanına, değerlerine yani sahip olduklarına yapılan saldırılar da intikam isteği uyandırır.

İntikam, edilgenliği etkinliğe çevirirken bir savunma işlevi görür.[7] Kötülük görme sırasında yaşanan edilgenliğin yarattığı kaygılar ve

[5] Shakespeare, a.g.e., 1596, s. 34-35.
[6] S. Akhtar [2014] *Sources of Suffering: Fear, Greed, Guilt, Deception, Betrayal, and Revenge*, Karnac Books, London, s.143-163.
[7] Akhtar, *a.g.e.*, 2014, s.143-163.

acılar, etkinliğe geçilerek ödetilmeye ve yatıştırılmaya çalışılır. Misilleme ile bir boşalım ve doyum aranır.

İntikam, bazen kötülüğü yapana değil başka bir yöne yönelerek yer değiştirebilir. Kötülüğü yapanla ilintili daha zayıf görülen öğelere saldırılabilir. Filmde Yahudiler, Hristiyanlara göre daha zayıf bir topluluktur. Shylock da intikamını almak için Antonio'nun zayıf bir anını kollamıştır.

Bazen intikam kötülüğü yapana yöneltilemez. Kişi, incinmeden doğan öfkesini kendine yöneltir. Kendini yok etme, kendini mahrum bırakma, kendini aşağılama, kendine zarar verme gibi mazoşistik durumlar ortaya çıkar. Shylock, intikamını almaya giriştiğinde bir noktadan sonra intikamda inat ederek ve uzlaşmayı reddederek kendine zarar vermeye başlamıştır.

Searles[8] intikamın bastırılmış, korku ve acı veren duygulara karşı bir savunma olabildiğini belirtir. Özellikle bastırılmış yas ve ayrılık kaygısı duygularına karşı bir savunmadır. İntikam sırasında; kaybın hissettirdikleri, ayrılığın acısı ve yas bir kenara bırakılabilir. İntikam alınırken yaşanan manik eylemlilik ve kötülüğü yapana yaşatılan kayıp ile kişinin kendi kaybı tersine çevrilmeye çalışılır.

Shylock, kurduğu tuzakla adalet aramaktadır. İntikam ile yanlış doğruya, yıkım onarıma çevrilirken adalet duygusu onarılmaya ve sürdürülmeye çalışılır. Adalet duygusu, iç dünyanın olduğu kadar toplumsal yaşamın dinamiklerini de dengede tutar. İçsel iyi nesnenin ve koruyucu üstbenliğin korunacağına dair inancın garantisidir. Adalet duygusu yok olduğunda kötülük, yıkım, düzensizlik, korku ve şiddet hem iç hem dış dünyaya egemen olacaktır.

İntikam alma ve kötülük yapma eylemlerinde oral döneme ait engellenmişlikler ve hasedin rolü vardır. Filmdeki et almak isteme, bir yer ifade edilmediği ve tüm bedeni kapsadığı için ısırıp koparmanın bir eşdeğeridir. Sanki kesilmiş bir tavuk, koyun ya da öküz gibi istediği parçasını alıp yemek ister. Filmin başlarında Shylock'un bir hayvanın istediği bölgesini göstererek ordan bir parça et aldığını da görürüz. Oral

[8] H. F. Searles [1965] *Collected Papers on Schizophrenia and Related Subjects*, "Psychodynamics of vengefulness", Karnac Books, London, s.177-191.

sadizmi yansıtan bu girişim, Shylock'un yaşadığı öfkenin şiddetini, acılarının somutluğunu gösterir. Sanki canı o kadar acımıştır ki canını yakanın canını yakmak ve bunu somutlaştırarak karşısındaki kişide görmek istemektedir. Shylock daha sonra Antonio'nun kalbini söküp almak isteyerek canına kast eder. Shylock, yaşadığı kayıplar ve kötülükler ile kalbinin söküldüğünü, bir parçasının öldüğünü hissetmiş gibidir.

Ceza olarak bedenden parça kesmek isteme, doğrudan hadım etme tehdidini canlandırır. Hadım edilme kaygısı; bir işlevden yoksun bırakılmaya ve gücün elinden alınmasına karşı duyulan korkuyu simgeler. Hadım edilmek kişinin yaşamını sonlandırmaz ama üretkenlik işlevini elinden alarak soy oluşturma gücünü yok eder. Bir poundluk et kesme, nereden yapılacağına bağlı olarak, öldürmeye teşebbüs ile hadım etme tehdidi arasında kalan bir girişimdir. Bu belirsizlik yüzünden preödipal yönü ağırlıktadır, ödipal ve simgesel yönü zayıftır. Shylock'un öfkesi artınca, hadım etmeyi gayet kanlı ve ölümcül bir biçimde sahneye koymak istemiştir. Shylock'un intikam alma arzusu ve Antonio'nun bir anlık kibri, bu süreçte ikisinde de uyaran kaygısını devre dışı bırakmıştır.[9] Uyaran kaygısının devre dışı kalması bastırmanın kullanılarak hem öldürme yerine geçecek hem de simgesel anlam taşıyacak cezalar ve uzlaşmalar bulunmasını engellemiştir. Oral ve anal dönemin ikili ilişkilerine sıkışan intikam, çoklu ilişkilerin sahnelendiği yargılama sahnesi ile ancak "kısmi" bir çözüme kavuşmuştur.

Bollas,[10] dışarıdaki nesnenin özneye zorla soktuğu tasarım anlamına gelen "interject" kavramından söz eder. Öznenin içine sokulan tasarım (interject), ya annenin yansıtmalı özdeşleşmesiyle ya da travmatik bir biçimde ruhsallığa zorla girer. İçe atılan tasarımdan yani "introject"ten farkı, bir içe atma isteğinin ya da içe atma gereksinimin eşlik etmemesidir. Karşı taraf öznenin ruhsallığına içe sokulan tasarımı enjekte eder. Kötülük, kötü huylu bir tasarım ve duygu olarak zihne ya da bedene girer. Kötülüğü yapan, içindeki kötülüğü boşaltır ama libidinal yönü hiç olmayan, karşı tarafın yaşayacaklarını dikkate almayan bu kötülük, sindirilemeyecek bir biçimde bir düşünce ve duygu tasarımı olarak

[9] A. Green [1990] *Hadım Edilme Kompleksi*, çev. Levent Kayaalp, Metis Yayınları, İstanbul, 2004, s. 40-71.

[10] C. Bollas [1999] *The Mystery of Things*, "Dead Mother, Dead Child", Routledge, London, s.94.

saklı kalır. İntikamda ise, ruhsallığa izinsiz giren kötü huylu tasarım ve düşlemlerin dışarı yansıtılmasını sağlayarak narsisistik yarayı onarabilme umudu vardır.

Akthar, "yeterince iyi bir intikam"ın özelliklerini şu biçimde listeler: bir kez uygulanır, düşlemde fazla eylemde azdır, kendine zarar vermeyi ve mazoşizmi engeller, toplumsal bir üretime yönlendirir, kurban ve saldırgan arasında diyaloğu başlatır.[11]

İntikamda yıkıcılığın ağır bastığı ve kötü sonuçlara yol açan bazı koşullar vardır. Örneğin intikam alma düşüncesi ya da eylemi durdurulamıyorsa, kontrol edilemiyorsa, nesnesi sürekli değişiyorsa veya asıl nesnesini bulamıyorsa, yayılmacı bir biçimde boşalım alanı genişliyorsa kötücüllüğü şiddetlenir. Hem özneyi hem nesneyi, tüketici ve yok edici ise iyicil yönü zayıf demektir. Tümüyle eylem ve öfke yüklü bir intikamda, düşünce ve yorumlama devreye giremiyorsa saldırganlığın şiddeti yoğunlaşacaktır.[12] Eğer intikam alma düşüncesi ya da eylemi gizli ve sinsi bir biçimde sürüyorsa, bu durum üçüncü tarafların uzlaştırıcı olarak devreye girmesini ve saldırılan tarafın kendini savunmasını engelleyeceğinden sonucu daha yıkıcı olacaktır. İntikam isteği, bulaşıcı bir biçimde kan davası gibi kuşaklar boyu aktarılıyor ya da filmdeki gibi bir topluluğa yayılıyor ise sonlanması güçleşebilir ve yıkıcılığı güçlenebilir. Kötülüğün yarattığı acının ve öfkenin şiddeti, empati yapmayı zorlaştırır. İntikam sırasında yalnızca intikam eyleminin düşünülmesi ve karşı tarafın neler yaşayacağının, hissedeceğinin düşünülememesi intikamı daha yaralayıcı hale getirebilir. İntikam; kişinin kendini yıkan, kendine zarar veren ve bütünüyle kendine yönelen bir biçim alırsa bir boşalım ve rahatlama yolu bulunamaz, sınırlanamaz. Affedicilikten bütünüyle yoksunsa da intikamın yıkıcılığı ağır basar ve kötü sonuçlara yol açar.

Kimlikler Arası Sınır Aşan Etkileşimler

Yahudiler geceleri bir gettoya kapatılsa bile, yakınlık uzaklık düzeyinin ve sınırın nerede olacağının belirlenmesi sorunu sürer. Aşk, kimliklerin sınırlarını aşar. Shylock aşağılanırken, kızı sevilir ve arzulanır.

---

[11] Akhtar, a.g.e., 2014, s.154.

[12] Akhtar, a.g.e., 2014, s.155.

Shylock, Antonio'nun faizsiz para vermesine sinir olur. Hristiyanları sevmez. Bassanio ondan para istediğinde onunla yapabileceklerini ve yapamayacaklarını sayar:

Bassanio: *Bizimle bir yemek yemek lütfunda bulunsanız....*

Shylock: *Yaa olur, bana domuz eti koklatın. İsa Peygamberinizin ne kadar cin varsa bedenine soktuğu hayvanın etinden yedirin diye değil mi? Sizinle alır satarım, sizinle konuşurum, sizinle dolaşırım, vesaire... Ama sizinle yemem, sizinle içmem, sizinle dua etmem.*[13]

Hristiyanlarla yemek istemez. Çağırıldığı yemekte eğreti oturur, topluluğa katılmaz. İki kimlik arasındaki farklar ve sınırlar Shylock'un zihninde nettir.

O gecenin ardından kızı tüm birikimini alıp kaçınca canı çok yanar. Kızının, atalarından kalan tüm varlıklarını çarçur ettiğini duydukça aklına Antonio'dan intikam almak gelir. Bassanio ondan para almış, yemek düzenlemiş ve bu sırada Bassanio'nun arkadaşı, Shylock'un kızını kaçırmıştır. Sanki Hristiyanlar ona her yönden saldırmışlardır. Bu acılar ile Yahudilerin de insan olduğunu anlatan etkileyici sözleri söylerken karşısında Hristiyanlar (gemilerini kaybetmiş Antonio'nun arkadaşları) ve fahişeler vardır. İnsanlık çatısı altından tüm kimliklerin özdeş özellikleri olduğunu haykırır. Bu özdeşlik canını acıtandan intikamını almayı da kapsar.

Salerio: *Ne olmuş yani, borcunu zamanında ödemezse,*

Etini alacak değilsin herhalde. Ne işe yarar ki bu?

Shylock: *Balık tutmaya yarar. Kimseyi doyurmasa bile, alacağım intikamı doyurur. Beni aşağıladı, yarım milyondan etti, zararlarıma güldü, kazancımla alay etti, halkımı hor gördü, işlerimi köstekledi, dostlarımı soğuttu, düşmanlarımı kızıştırdı. Neden yaptı bunları peki? Ben Yahudi'yim de ondan.*

Yahudi'nin gözü yok mu? Yahudi'nin elleri yok mu? Organları, boyu, posu, duyuları, duyguları, heyecanı yok mu? Aynı yiyecekle beslenmiyor mu, aynı silahla yaralanmıyor mu, aynı hastalıklara yakalanmıyor mu, aynı yollarla iyileşmiyor mu, aynı kışta üşüyüp aynı yazda ısınmı-

[13] Shakespeare, a.g.e., 1596, s.31.

yor mu? Farkı ne Hıristiyan'dan? Etimiz kesilince bizim de kanımız akmaz mı? Gıdıklanınca gülmez miyiz? Zehirlenirsek ölmez miyiz?

Peki ya bize haksızlık ederseniz öcümüzü almaz mıyız? Her şeyde size benzediğimize göre, bunda da benzeyeceğiz tabii. Yahudi Hıristiyan'a haksızlık edince, karşılığında göreceği iyilik ne? İntikam! Hıristiyan Yahudi'ye haksızlık ederse, Hıristiyan örneğine göre karşılığı ne olmalı? İntikam tabii! Hainlik etmesini sizden öğrendim, yine size uygulayacağım. Bu işi sizden çok daha iyi yapacağıma da güvenebilirsiniz.[14]

Shylock'un intikam alma isteği kabarmış ve bir fırsat yakalamıştır. Bu noktada farklı kimliklerin bir arada yaşamasına olanak verecek adaletli yasalara gereksinim duyulur ve mahkemeye gidilir. Topluluğun üstbenliğini simgeleyen, kişilerden bağımsız kurumlar ile sınırları oluşturmak kolaylaşır. Yargıyı, eğitimi, dini, güvenliği simgeleyen kurumlar ilişkilerdeki üçüncü ve tüzel örgütlenmeler olarak sınırları ve yasaları belirleyebilir. Yasal ve ortak sınırlar çizilebilirse toplulukların bir arada yaşaması güvence altına alınır. Sınırlar, yapılabilecekleri belirleyerek beklentileri ve öngörüleri biçimlendirir. Kurum ne kadar güçlü, bütünleştiren bir aklı önceleyen ve adaletli bir topluluktan oluşursa, yaptırım gücü o kadar etkili, yaratıcılığı işlevsel ve kalıcılığı o kadar uzun süreli olacaktır. Bu biçimiyle kurumlar; kimliklere ve kimlikler arası etkileşimlere tutarlılık, kalıcılık ve özgür bir yaratıcılık ortamı sunar.

Yasanın kapsadığı iki önemli alan topluluklar arası ilişkileri bütünleşme ve bireşim yönünde biçimlendirir. Bunlardan biri ticaret, diğeri evlenmedir. *Venedik Taciri*'nde iki konu iç içe geçirilmiştir.

Evlilik, gelin/damat alıp verme iki farklı kimliği kaynaştıran ve bütünleştiren önemli bir ilişki kurma biçimidir. Shakespeare, iki farklı evlenme biçimi sunar. Shylock'un kızı Jessica, Hıristiyanlığı bir kurtuluş ve refaha eriş olarak görür. Portio ise Jessica'nın tam zıttı konumdadır. Güzeldir, zengindir, Hıristiyan'dır. Türlü uluslardan talipleri vardır ve onları beğenmeme lüksüne sahiptir. Portio'nun babası, kızına erdemli eş seçme konusunda bir miras bırakmıştır. Portio bir kimlik sorunu yaşamaz. Hatta güven içindedir ve kimlik değiştirerek avukat kılığına girerek kocasına yardıma gider. Onun derdi kocasının sadakatini, eş

[14] Shakespeare, *a.g.e.*, 1596, s.75-76.

kimliğini pekiştirmektir. Evlilik yüzüğünü Bassanio'nun parmağında tutmaya çabalar.

Jessica'nın ise babası ile ilişkisi çatışmalıdır. İstediklerini elde etmiş, kocasına kaçmış, sevdiği kişi ile evlenmiş, zengin olmuştur ama hüznü sürer. Yeni kimliğinde huzur bulamaz. Bir Hıristiyan ile evlense de parmağında annesinin soyundan kalan yüzüğü taşır. Jessica, yasını tutabilirse yeni bir kimlik oluştururken, getirdiği kültür ile yeni katıldığı topluluğu zenginleştirecektir. Yasını tutamaz ve hüznü derinleşirse, yaşadığı kimlik bunalımını çocuklarına taşıma riski vardır. Babasına karşı çıkarak ve gizlice kaçarak ayrıldığından yasına eşlik edecek çifte değerlikli duygular yasını tutmasını güçleştirebilir.

Travmalar ve Liderler

Travmalar, çatışma ve acı anıları, topluluklar arasında ne kadar mesafe olacağını, kimin dost kimin düşman olacağını, kimin daha güçlü olduğunu, saldırganlığın ve savunmanın kimlere karşı gerçekleştirileceğini belirler. Bu yönleriyle topluluklar arasındaki ilişki biçiminin resmini çizerler. Böylelikle travmalar, kimlik yapılanmasına bir yönelim ve biçim kazandırırlar.

Travma veya travmanın hatırlanması, ruhsal açıdan gerilemeyi kolaylaştırır ve ardından bireye ve topluluğa, ruhsal açıdan gerilemeden gelen enerjiyi kullanma şansı verir. Topluluk olarak ruhsal açıdan gerilemek, bir araya gelmek, saldırmak, öldürmek ya da saldırının, ölümün olduğu yerde topluluk olarak şüphelenmek, direnmek, savunmak insanın DNA'sına işlenmiş gibidir. Travmalardaki ruhsal gerileme ile bulanıklaşan sınırlar, saldırganlıkla ve "kırmızı şapka" gibi küçük ayrıntılara odaklanılarak netleştirilmeye çalışılır. Söylediklerine inanılan; güven, güdülenme, amaç ve çare umudu veren bir lidere gereksinim duyulur. Topluluklar, ruhsal bir gerileme içine girdiklerinde düşünme ve karar verme süreçlerini liderlerinin izinde belirlerler. Bu aşamada topluluğun yapılanmasında köklü kurumların varlığı liderin uç noktalara giderek toplumun dağılmasına neden olabilecek işlere girişmesini engeller. *Venedik Taciri*'ndeki mahkeme ve Venedik hükümdarı bu görevi üstlenir.

Liderlerin benlik işlevlerinin gelişmiş, derinleşmiş ve olgunlaşmış olması, toplumların travmaların getirdiği ruhsal gerilemelerden dağılma ile değil bütünleşme ve yeni bireşimler oluşturarak çıkmasına olanak tanır. Liderin benlik dürtüleri bireysel sağkalımını, kendini korumasını ve soyunun sürmesini sağlarken toplumun sağkalımını, korunmasını ve sürekliliğini de sağlar. Bu ahengin yakalanması ile lider ve toplum arasında bir kaynaşma olur. Lider; yaratıcılığa, uzlaşmaya ve adalete öncelik verebiliyorsa toplumdaki çatışmaların aşağılanmalara ve dışlanmalara neden olmasını engelleyecek bir öngörü ile hareket edebilir. Bu durumda liderin üstbenliğinin ve benlik ülküsünün niteliği önem kazanır.

"Günah Keçisi" Azınlıklar

Travmalar, büyük grubun tarihinin dönüm noktaları olarak grubun geçmişindeki yerini alır. Travmanın kuşaktan kuşağa aktarılmasında öykülerin, efsanelerin, tiyatronun yanında artık sinema da vardır. 11. yüzyılda Yahudiler İngiltere'den sürülmüş ve Ada "temizlenmiştir". Ama "kötü" Yahudilerin izi ve onlara duyulan öfke, 500 yıl sonra bile *Venedik Taciri*'nde kendisini gösterebilmiştir. Bir biçimde "kötü olan ötekiler" tasarımının vazgeçilmez nesnesi olan, "Yahudi" "göçmen" "azınlık" yıllar sonra Shakespeare'in sahnesindeki yerini almıştır. Niçin onlara gereksinim duyulduğunu Greenblatt "*Shakespeare Olmak*"[15] adlı yapıtında şöyle açıklar:

> *Yahudiler, Etiyopyalılar, Türkler, cadılar ve kamburlar; korkulan ve küçümsenen figürler olarak çabuk ve kolay bir yönelim sağlıyor, belirgin hudutlar çiziyor, durumları ve sorunları sınırlıyordu. ... Bir ölçüm aletiydi Yahudi, örneğin 'Bir Yahudi görse ağlardı halimize' sözünde kalpsizliğin derecesini ölçmeye yarıyordu.*[16]

Yahudilerin, dışlansalar da toplumda bir yerleri vardır. Hıristiyanların faiz alıp vermesi yasak olduğundan bu işi Yahudiler yapar. Tefecilik ilk olarak Tevrat tarafından yasaklanmıştır fakat Yahudilerin başka iş yapmalarına izin verilmediğinden kötü ve günah olarak kabul edilen

[15] S. Greenblatt, *Shakespeare Olmak*, çev. Cem Alpan, Can Yayınları, İstanbul, 2010, s.247.
[16] Greenblatt, a.g.e., 2010, s. 248.

işleri yapmak zorunda kalırlar. Aslında böyle olunca hem yararlı bir topluluk hem de daha kolay suçlanabilen bir topluluk olmuşlardır.

Kötüleme, toplulukların bir günah keçisine duyduğu gereksinimle ortaya çıkar. Olumsuz duygu ve düşüncelerin işlenememesi bunların yansıtılacağı ve depolanacağı bir nesne gereksinimi ortaya çıkartır. Bir sınıfta, bir arkadaş topluluğunda, bir işyerinde ya da bazen bir ailede suçların yüklendiği bir günah keçisi bulunur. Bunlar sıklıkla kendisini pek savunamayacak kişilerden seçilirler. Zamanla bu kişilerin günah keçisi olma rolünü benimsediği olur. Günah keçisi, asıl suçluları ceza almaktan ve suçlanmaktan kurtarır. Ailesinde günah keçisi durumuna düşmüş olan kişilerin bireyleşme ve ayrışma sorunları taşıdıkları gözlemlenir. Aile içinde ilişkiler yakınlaştığında bilinçdışı olarak kaynaşma ve yok olma kaygıları yaşayabilirler. Aile içi ilişkilerdeki uzaklığın, ensest kaygıları yüzünden ayarlanamaması ve karmaşıklaşması suçluluk yaratabilir. Bu suçluluk hissi, bilinçdışı bir biçimde suçlanmaları üstlenme ve bir günah keçisine dönüşmeye varabilir.

Benzer bir biçimde azınlıklar, bulundukları topluluklarda varoluşsal kaygılarla birlikte bir savunmasızlık hissedebilirler. Kendilerini, dışlanacakları durumlara düşürerek varoluşlarını ve bütünlüklerini korumak gibi yineleyen bir travmaya girebilirler. Yahudiler gibi toplumsal tarihleri, yinelenen sürgünler ve göçlerle dolu olan toplumların bu tür kaygıları daha şiddetli olacaktır. Azınlıklar her zaman, kültürlerini ve birliklerini koruma ile içinde bulundukları toplulukta asimile olma ikilemi arasında gidip gelirler. Azınlıklar gençlerine, büyük topluluk üyeleri ile evlenme, onların gelenek ve göreneklerini benimseme izni verdiğinde "Acaba soyumuz kurur mu? Büyük topluluk içinde silinip gider miyiz?" kaygılarına kapılırlar. Azınlık dışındaki yabancılarla evlilik yasaklanır ise yalıtılmış bir kapalı topluluğa dönüşme riski vardır.

Venedik Taciri'nde Shylock, öfkeyi ve suçlanmayı, uzlaşmaz inadıyla ve intikam alma arzusuyla birlikte üstüne çeker. Antonio faizle para ödünç aldığı ve karşılığında bedeninden et vaat ettiği için suçlanmaz ama Shylock bir Hristiyan'ın kanını akıtma teşebbüsünden suçlanır.

Öldürme Yasağı

Topluluklar arası ilişkilerde ensest yasağının rolü önemlidir. Ensest yasağı; nasıl sevgilinin, aşkın aile dışında aranmasını getiriyorsa, aynı dışarı yönlendirmeyi saldırganlık için de yapar. Ensest, insan ruhunu öldürdüğü için, yasak yalnızca cinsellik açısından değil saldırganlık açısından da koyulmuştur. Nitekim Oedipus'un babası Laius arkadaşının oğlu ile cinsel ilişki yaşamış, daha sonra çocuk bu tacize dayanamayarak kendini öldürmüştür. Bunlar Laius'da, oğlunun onu öldüreceği korkusuna dönüşmüştür.

"Birbirimizi değil, düşmanları öldüreceğiz" kanunu, topluluk içini zehirleyebilecek saldırganlığın dışarı boşaltılması olanağını beraberinde getirir. Ensest yasağının dışında kalanlarla evlenebilmek gibi düşman askerini öldürmek de suç olarak kabul edilmez. Saldırganlığın topluluk içine yöneldiği bir iç savaş topluluğu ayrıştırırken saldırganlığın dışarıdan gelen düşmanlara yöneldiği bir savaş topluluğu bir araya getirir. Azınlıklara yönelik saldırganlık toplumda yüceltilemeyen bir saldırganlığın göstergesi ise azınlıklar yok edilince sonlanmaz, kendine yeni nesneler bulur. Bu açıdan *Venedik Taciri*, Yahudiler Britanya Adasından atılmış olmasına karşın adada bitmeyen öfkeyi ve saldırganlığı yansıtır. Oyunun sonunda aşağılanan, terk edilen ve tüm mal varlığı alınan Yahudi'nin dışlanması adalet duygusunu pekiştirmekten uzaktır.

Kendilik (self) ve Kimlik (identity)

Topluluklar arası etkileşimlerde konu kendiliğe, kimliğe, grubun değerleriyle özdeşleşmeye ve bu özdeşleşme içinde bireyin kendisi olarak kalabilmesine gelmektedir.

Kendilik daha çok ikili ilişkilerde ve küçük topluluklarda benimsenen rollerden türemektedir[17]. Kendilik, ilişkiler içinde kişinin karşıdan nasıl göründüğü, algılandığı, duyumsandığı ve kişinin kendisini nasıl gördüğü, algıladığı, duyumsadığı ile ilişkilidir. Örneğin anne-çocuk ilişkisinde anne, annelik yaptıkça anne olarak kendilik tasarımını pekiştirir. Bu kendilik tasarımının kökleri; çocukluğunda annesiyle ilişkisinde içselleş-

[17] N. Hortaçsu, *Ben Siz Biz Hepimiz*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2007, s.18-36.

tirdiği anne tasarımından, çocukken oynadığı evcilik oyunlarından, büyürken çevresinde ilişki kurduğu diğer annelerden beslenir.

Kimlik ise büyük topluluklar ile kurulan bağlar ile ilgilidir. Büyük topluluklar içinde kişinin kendisini nasıl algıladığı, topluluk içinde nasıl tanımlandığı ve algılandığı ile belirlenir. Kendilik deneyimleri artıp çeşitlendikçe, ikili, üçlü, çoklu ilişkiler devreye girdikçe ve bu ilişkilere uyum sağlandıkça hem bireye ait hem de topluluğun özelliklerini taşıyan, özgün bir kimlik ortaya çıkar. Yukarıda örnek verilen anne, içinde bulunduğu topluluktaki annelik kimliğinden etkilenir. Çevresindeki diğer anneler gibi olmaya çalışır. Her toplulukta "Bir anne nasıl olur?" sorusunu yanıtlayan bir anne kimliği tasarımı vardır. Bu kimlik tasarımının ülküsel yönleri anneye, annelikle ilgili hedefler verir. Bu ülkülerden uzaklaşan anneler suçluluk duyarlar.

Kimliğin doğuştan gelen, ırkla ilgili özellikleri vardır[18]. Ten rengi, yüz ve beden biçimi, yani ırksal özellikler ve fiziksel cinsiyet doğuştan gelir. Ardından buna dil eklenir. Hangi dilin konuşulacağına da hangi ırka ve gruba ait olunduğu, yaşanılan yer, anne ve babanın hangi dili konuştuğu belirler. Sonrasında cinsiyet özellikleri öğrenilmeye başlanır ve bunun aracılığı ile de kişinin hangi cinsiyet grubuna ait olduğu belirlenir. Çocuk büyüdükçe, içinde olduğu topluluğun kültürel özelliklerini öğrenir ve benimser. Tüm bu sürecin rengini; kişiler arası ilişkilerde yaşananlar, gelişen kendilik tasarımları ve içselleştirilen nesne ilişkileri belirler. Ait olunan kimliğin ülküleştirilmesi ile kimliğin tutarlılığı ve sürekliliği desteklenir. İçselleştirilmek istenmeyen ötekilerin tasarımları ve özellikleri dışarıda tutulur.

Ergenlik tüm bunların gözden geçirildiği ve kimlik açısından tercih edilebilecek öğelerin sorgulanarak benimsendiği, içselleştirildiği zamandır. Doğumdan itibaren bireyin karşı karşıya olduğu kimlik özellikleri birer tohum olarak içine ekilip yetiştirilirken ergenlikte bu tohumlar filizlenip olgunlaşır. Ergen ve içinde bulunduğu toplulukla etkileşimleri, bunlardan hangilerini yetiştirip büyüteceğini, hangilerini budayacağını, hangilerini bırakıp kurutacağını belirler.

---

[18] S. Akhtar, *Göç ve Kimlik - Kargaşa, Sağaltım ve Dönüşüm*, çev. M. Alkan, S. Uyanık, A. A. Köşkdere, Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri, Org. Ltd. Şti. Yayınları, Yayın No: 13, İzmir, 2010, s.36-51.

Kimlikler ve bu kimlikleri taşıyan toplulukların durumları, geçmişleri, gelecekleri, yaşadıkları, bireyin önüne gelişim yolakları koyar. Bu yolaklardan bazıları seçime bağlıdır ve kişi isterse seçer. Örneğin mesleki kimlik görece böyledir. Kişi ait olduğu topluluk içinde kendine uygun gördüğü ve yeteneği olduğuna inandığı bir mesleki kimliği seçerek benimseyebilir. Mesleki kimlik içinde mesleği edinme ve mesleği yapma yolları bellidir. Meslek örgütü ve mesleği yapanlar belli kurallar belirlerler. Kişi bu yollara ve kurallara uyarak mesleğinde ilerler.

Topluluğun kimliği kriz zamanlarında çözüm yolları ya da yaşama yolları sunar. Örneğin bir ölüm, bir doğum ya da evlilik gibi geçiş dönemlerinde topluluğun belirlediği kültürel yaşam biçimleri şaşkınlaşan insana uyacağı kalıplar sunar. Böylelikle kriz dönemlerinde ne yapacağını bilemeyen kişinin yaşayışı kolaylaşır. Aynı zamanda her geçiş döneminde kimliği pekişir, topluluğu ile bağları güçlenir. Antonio ve Bassanio böyle krizler yaşarlar ve toplulukları onları bu krizlerden kurtarır.

Topluluk; çareler ve savunmalar vermesiyle, yaslanılabilmesiyle, onarıcılığı, rahatlatıcılığı, güven vericiliği, yalnızca üye olmanın getirdiği sevgi ve sahiplenme ile bireye ve benliğe yaşamda kalma şansı tanır.[19] Aynen aile gibidir. Topluluk, kültür ve kimlik insanın, gerçekliğe yaklaşma, duygulanımlarını ayarlama, sakinleşme gereksinimlerini karşılar. Bunların yanında, arzularını doyuracağı ve yaşamını sürdüreceği alanları da yaratır. Kültür, büyük topluluğun içinde bireyin nasıl yaşayacağını belirlemekte, bireyin özdeşleşebileceği kahramanlar ve özellikler sunmaktadır.

Kimlik gelişimi tamamlanıp birçok özellik bir kişide öznel bir biçimde bütünleştikten sonra kimlik kalıcılık kazanır. Bu bireysel sürekliliğin yanında büyük toplulukların tarihleri daha uzak bir geçmişe dayandığından büyük bir topluluğa üye olmak, kişinin tarih içinde hissettiği zamansal süreklilik duygusunu derinleştirir.

Ait olunan büyük grubun iyi, diğer grubun kötü olduğu düşüncesi bireysel iyilik düşüncesinden toplumsal iyiliğe geçişi getirirken kötülük olasılığı yadsınmadan iyiliğin alanı genişler, gücü artar. Bu daha da genişlerse insanlıkla ilgili olumlu değerlere ve yargılara geçilebilir.

---

[19] C. Odağ, *Nevrozlar 2*, Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Yayınları, İzmir, 2001, s.115-133.

Sonuç olarak, tüccar Antonio Venedikli olmasaydı kötürüm kalabilir, canından olabilirdi. Yaşamda kalmasını Venediklilere, dostlarına, dostlarının dostlarına borçluydu, yine borçlu kalmıştı. Kötülük yapma ve intikam almak isteme araya giren uzlaştırıcılar olmadan bitememişti. Kurumlar ve liderler, uzlaştırıcı niteliklerini gösterdiklerinde üçlü ruhsal yapılanmanın oluşması gibi topluma bir düzen verebilmektedirler. Bu süreçte günah keçileri bulmak yerine olumsuzlukların çalışılabileceği ortamlar yaratabilmek, bölünüp parçalanmak yerine daha geliştirici ve bütünleştirici olanaklar ortaya çıkartabilir. Olumsuzluklar, benliğin hizmetine girerek çalışılabilir. Farklı kimliklerin bir arada olması farklı türlerin aynı dünyada yaşaması gibidir. Ne yazık ki günümüzde hem kimliklerin hem de türlerin yok oluşunu durdurmaya her zamandan daha çok gereksinim duyulmaktadır.

Kaynakça

Akhtar, S. [2010] *Göç ve Kimlik - Kargaşa, Sağaltım ve Dönüşüm*, çev. M. Alkan, S. Uyanık, A. A. Köşkdere. Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri, Org. Ltd. Şti. Yayınları, Yayın No: 13, İzmir, s.36-51.

Akhtar, S. [2014] *Sources of Suffering: Fear, Greed, Guilt, Deception, Betrayal, and Revenge*, Karnac Books, London, s.143-163.

Bollas, C. [1999] "Dead Mother, Dead Child", *The Mystery of Things*, Routledge, London, s.94.

Freud, S. [1917] "Yas ve Melankoli", çev. R. Uslu ve O. Berksun, *Kriz Dergisi*, S:2, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları, 1993.

Green, A. [1990] *Hadım Edilme Kompleksi*, çev. Levent Kayaalp, Metis Yayınları, İstanbul, 2004, s.40-71.

Greenblatt S. [2010] *Shakespeare Olmak*, çev. Cem Alpan, Can Yayınları, İstanbul, s. 247.

Hortaçsu, N. [2007] *Ben Siz Biz Hepimiz*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul, 18-36.

Odağ, C. [2001] *Nevrozlar 2*, Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Yayınları, İzmir, s.115-133.

Searles, H. F. [1965] *Collected Papers on Schizophrenia and Related Subjects*, "Psychodynamics of vengefulness", Karnac Books, London, s. 177-191.

Shakespeare, W. [1596] *Venedik Taciri*, Çev. Bülent Bozkurt, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010.

hakikatin çarpıtılması olarak sapkınlık*

*DIMITRIS JACKSON***

ÇEVİRENLER: EVREM TİLKİ, EVRİM ERTEN

Giriş

Sapkınlık, aşağılayıcı ahlaki çağrışımları kötü ya da günahlarla ilgili olduğundan, psikanalistler arasında bile tartışılması oldukça zor bir konudur. Bu durum, Oxford İngilizce Sözlüğü'ndeki tanımında da görülebileceği gibi kelimenin doğasında vardır: "*Birşeyin ilk başta tasarlanmış kendi orijinal seyir, anlam ya da durumundan bir bozulma ya da yozlaşmaya doğru değişmesi*". İncil'de Şeytan'ın, Tanrının yarattığı bütün iyi şeyleri çarpıtmak ve baştan çıkartmak için nasıl uğraştığı anlatılır. Oysa psikanalizin işi insan davranışını övmek ya da ayıplamak değildir; işin bu kısmı topluma bırakılır. Psikanalizin amacı sapkınlığın çeşitli görünümlerini ve dolambaçlı yollarını anlamaktır.

Freud 1905'te ('*Bir Histeri Olgusu*'nda), "*Bütün psikonevrotikler güçlü sapkın yönelimleri olan kişilerdir ancak bu eğilimler gelişimleri sırasında bastırılır ve bilinçdışı hale gelir. Sonuç olarak psikonevrotiklerin bilinçdışı* fantezileri, *sapkınların kaydedilen* eylemleriyle *bütünüyle aynı içerikleri gösterir.....Psikonevrozlar deyim yerindeyse sapkınlığın negatifidir*" der. Diğer bir deyişle, aksi durumda nevrotik semptom olarak ortaya çıkacak durum, sapkın cinsel aktivite üzerinden eyleme dökülmektedir.

---

* 9-10Aralık 2016 tarihlerinde İstanbul Psikanaliz Derneği'nin düzenlediği "İktidar ve Sapkınlık" başlıklı 10. Perdeden Divana: Psikanaliz ve Sinema Sempozyumu'nda sunulmuş konuşmanın metnidir.

** Formatör analist, Yunanistan Psikanaliz Derneği.

Bizler, sapkınlığı, toplumsal olarak lanetlenen bir olgu olmanın ötesine taşıyıp, insan cinselliğinin bir yönü olarak kabul ederek, diğer yönleri kadar bilimsel çalışmanın konusu haline getirdiği için Freud'un *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Denemesi*"ne (1905) borçluyuz. Freud yazılarında çok biçimli sapkın cinselliğin çocukların doğasında var olduğunu, bu durumun hiçbir zaman bütünüyle ortadan kalkmadığını ve bu nedenle "normal" denilen tüm bireylerin çekirdeklerinde var olmaya devam ettiğini belirtir.

Öyleyse bugün bir psikanalist sapkınlıkla ilgili ne söylemelidir? Sapkınlığın güç ve gerçekle ilişkisi nedir? Sapkın cinsel eylemin arkasında ne vardır? Sonuç olarak, *Köpek Dişi* ve *Şiddet Güzeli* filmlerinde gösterildiği gibi toplumsal gerçek ve sapkınlık arasındaki ilişki nedir?

Sapkınlık, bir şeyin kendi asıl yönünden sapması ya da ayrılmasıdır. Cinsellikle ilgili olarak, sapkınlığa dair genel bir psikanalitik tanımlama şu şekilde yapılabilirdi: a) cinsel hazza öteki nesnelerle (aynı cinsten kişilerle, çocuklarla ya da hayvanlarla) ulaşılması, b) eylem bedenin yalnızca belirli bazı diğer bölgelerine (oral, anal, üretral) yöneldiğinde veya c) cinsel hazzın oluşması için bazı dışsal durumların gerekmesi (gözetlemecilik, transvestizm, fetişizm, sadomazohizm vd) . Benzer bir yaklaşımla sapkınlık, cinsel amacın, heteroseksüel genital doyumdan pregenital doyuma yeniden yönlenmesi olarak tanımlanabilirdi. Bu, fetişizm, sadomazoşizm, ürolagnia (başka birisinin üzerine idrar yapmaktan cinsel haz duyma), coprolagnia (başka birisinin üzerine gaita yapmaktan cinsel haz duyma), zoofili (hayvanlarla cinsel ilişkiye grime) gibi birçok şekilde olabilir.

Ancak bu tanımlamaların hiçbiri bütünüyle doyurucu değildir çünkü pek çok sapkınlık heteroseksüel genital doyumla sonlanabilir. Bu konu, eşcinsellikle ile ilgili çetrefilli meseleyi de gündeme getiriyor ancak, siyasi açıdan fazlasıyla hassas olan bu tartışmayı, bizi esas konumuzdan uzaklaştıracağı için kasıtlı olarak bir yana bırakıyorum. Bu günümüzde psikanalistlerin bu konuyla ilgili nerede durduğunu ortaya koymayı amaçlayan IPA tarafından ele alınmış bir sorudur. Bununla beraber şunu söyleyebilirim, homoseksüellerde de sapkın bir takım yönelimlerin nevrotik, psikotik ve hatta normal bireylerde olduğu kadar olabileceği fikrine katılıyorum.

Şimdi sapkınlıklara dönelim. Bütün bu sapkınlıklar içinde bizde en fazla iğrenme duygusu oluşturan ensesttir, bu tema her iki filmde de yer almıştır. Freud *Totem ve Tabu*"da, ("Ensest Dehşeti" 1912-1913) ensest tabusunun bütün kültürlerde var olduğunu söyler. Antik Mısır'da Ptolemlerde erkek kardeş ve kız kardeş arasında evlenmeler gerçekleşirdi, Antik Yunan'da ise bu şekilde bir cinsel doyumu yalnızca tanrılar yaşayabilirdi. Freud Avustralya Aborjinlerini incelemiş ve onlarda bu tabunun ne kadar yasaklayıcı olduğunu görmüştür, öyle ki burada aynı totem kültüründen olan birinin bir diğeriyle aralarında kan bağı olmasa da cinsel ilişkiye girmesi kesin bir şekilde yasaklanmaktadır. Freud, böyle bir şey için karşı konulmaz güçlü bir arzunuz yoksa niye yasaklanır diye sorar. Bütün kültürlerde bu kadar güçlü bir şekilde yasaklanan şey derinden arzulanıyor olsa gerekir. Daha sonra da filogenetik bir açıklama getirerek, aynı soydan çiftleşmenin türler için zararlı olduğunu belirtir ve açıklamasını biyolojik nedenlerle temellendirir.

Fakat burada durmaz. "Bir çocuğun ilk nesne seçimi aslında ensestiyözdür. Erkek çocuğunun ilk aşkı annesi, bir kız çocuğunun da babasıdır ve en büyük arzusu da ondan bir bebek sahibi olmaktır. Oedipus karmaşası insanlığın kaderine evrensel olarak bağlı olan bir yapıdır" diye yazar. Nevrotik, çocukluk çağı ensestiyöz nesne seçimlerinden kurtulamamış ve psikoseksüel işleyişin pregenital döneminde takılı kalmıştır. Eğer gelişimin anal sadistik dönemine bir gerileme varsa bağırsak içeriklerinin tutulması ya da atılması haz ve acı ilkesini yönetebilir ve dışkı, penis ve bebek rahatlıkla birbirlerinin yerine geçebilirler. Bu nedenle, ödipal bağlardan vazgeçmedikçe ve bunlarla ilgili depresif kaygılar üzerinde çalışılmadıkça, çocuk doyum için preödipal kısmi nesnelere döner.

Burada Grunberger (1971, 1989) ve Chasseguet-Smirgel'in (1985) çalışmalarının bizim konumuzla özellikle ilişkili olduğunu düşünüyorum. Grunberger'e göre sapkınlıklar, rahimiçi yaşama yakın bir dünya yaratma girişimidir, bununla beraber nefret ve yıkıcılıkla doludur. Böyle bir dünyada, hayal edilebilen her tür haz, herhangi bir sınır veya kısıtlama olmaksızın kabul edilebilirdir. Böyle bir dünyada gerçekliği ve sınırları temsil edecek olan baba, idealize edilen ama dehşetli / korkunç bir anne için dışarda bırakılır. Grunberger amniyotik sıvının fetu-

sun içine idrarını ve kakasını yaptığı, aynı zamanda yuttuğu katıksız bir sıvı olduğunu belirtir. Dolayısıyla rahim cennetvari mutluluğun olduğu bir yer olduğu kadar bir "tuvalet çukuru"dur. Ve bizler çocukların kakalarıyla oynamaktan ve pislemekten ne kadar mutlu olduğunu biliriz, yine bebekler idrarları soğumadıkça onun içinde yatmayı umursamazlar.

Bana kalırsa farklı bir metapsikolojik perspektiften gelen Melanie Klein'ın da; analiz ettiği çocukların annenin bedeninin içine girip babanın penisine ve oradaki bebeklere el koyma fantezilerini keşfettiğinde, aklında benzer şeyler vardı.

Öyleyse ensest, farklılığı ortadan kaldırmaya yönelik bir girişimdir; cinsiyetler ve kuşaklararasındaki farklılığı. Birçok analist bu durumu "gerçekliğin temeli" olarak adlandırır. Erişkin-çocuk, kadın-erkek, anne-oğul, baba-kız, erkek kardeş- kız kardeş gerçekliğe bir saldırı olarak gibi kategoriler ortadan kaldırılmıştır. Bu nedenle ensestin öldürme-intiharın bir şekli olduğunu, *farklılığı* yok ettiğini ve bu nedenle yaşamın kendisine bir saldırı olduğunu söyleyebiliriz.

Ruhsal alanda, nesiller arası sınırlara saygı duymayan kan bağları arasındaki ensest, aynı zamanda ebeveyn çifte de şiddetli bir saldırıdır ve cinsel ilişkileri çocuk kendiliğin zorla araya girmesiyle kopar. Örneğin baba kız ensestinde, anne, yaratıcı gücünden nefret edilip yok edilen sadece sadist seks yapmasına izin verilen bir 'fahişe' olarak görülmektedir. Baba da, aynı şekilde kendi yaratıcı/ doğurgan kapasitesi içinde yok edilir. *Şiddet Güzeli* filminde baba, kıymeti az bir toplumun hadım edilmiş üyesi olarak gösterilmektedir. İşsizdir ve sosyal desteği yoktur. Ödipal sınırlar ihlal edildiğinde, ölüm, intihar eyleme dökülse de dökülmese de, sonuçta tek seçenek olarak kalmaktadır.

Bu koşullar altında suçluluğa tahammül edilemez; *Şiddet Güzeli*'nde babanın kızına, erkek kardeşine acımasızca vurması talimatını verdiğini görürüz. Kendisi de, kızının intiharından sonra ancak çok kısa bir süre acı hissedebilmiş görünmektedir. Bu durum kısa bir süre sonra soğuk bir kayıtsızlıkla kaplanacaktır. Bu gibi durumlarda kurbanlar kaçacak hiçbir yer olmadığı için kaderlerinden kurtulamazlar. Dış dünyadan kopar ve bütünüyle bağımlı hale gelirler. Yalnızca bazı sosyal servisler gerçeklikle bazı bağlantılar sağlayabilir.

Şiddet Güzeli[*] filmi 11 yaşındaki abla Angeliki'nin doğum günü kutlaması ile başlar. Katılımcıların hepsi cansız, ölümcül ifadeleriyle görülür. Birkaç nesil, birbirleriyle nasıl ilişkili oldukları konusunda bazı karışıklıklarla karşımıza çıkar, ancak kısa süre sonra iki ebeveyn / büyükanne/büyükbaba, iki kız ve iki torun olduğu fark edilir. Baba-büyükbaba, ailenin diğer üyeleri üzerinde gaddar hakimiyeti sağlamaktadır. Havada bir aile sırrının olduğu hissedilmektedir; bunun nedenini sonradan keşfederiz.

Bir doğum ve dolayısıyla da bir doğum günü, hem ödipal çift arasındaki bağlantı, hem de nesiller arasındaki bağlantı yok edildiğinden kutlanamamaktadır. Doğum günü bu nedenle yaşamın kutlaması değil, ölüm anlamına gelir ve kaçınılmaz olarak ölüme, 11 yaşındaki Angeliki'nin ölümüne neden olacaktır. Genç kız, çok sakin bir şekilde balkona çıkar; boşluğa, ölümüne giden yola adımını atar. Boşluk, ödipal suç işlendiğinde, onun iç dünyasının boşluğunu ve harabiyetini temsil etmektedir. Bu durum, Oedipus'un günahını işledikten sonra meydana gelen Thebes felâketine bağlanabilir.

Ailenin acı çektiği görülür, aynı zamanda ne olduğuna dair trajediyi de inkâr etmektedirler. Burada baba, yani ödipal sınırların geçilmemesinden sorumlu olan kişi, suç oluşturan ihlallerden de sorumludur. Trajediyi takip eden suçluluk ve hüzne katlanamayan baba, hemen kendini toparlar ve sapkın dünyasına geri döner. Burada Angeliki'nin intiharından-öldürülmesinden sorumlu olan kişi odur.

Baba, aile içindeki gücü mutlak olmasına karşın, toplum içinde güçsüz görünmekte, ekonomik kriz dönemlerinde onları geçindirememekte ve işverenler tarafından insanlıktan çıkmış, kolayca değiştirilebilir bir ürün olarak görülmektedir. Bunu, kendine saygısını korumak için her zaman giydiği takım elbise ve kravatındaki kıyafet kodunda görüyoruz. Oysa bu baba, daha küçük aile birimi içerisindeki eyleme dökmeleriyle güçsüz olma hissini tersine çevirmeye çalışmaktadır. Eşini ve çocuklarını sadist bir şekilde kendi zevki için istismar ederken, suçluluk duygularını herhangi bir şekilde ortaya çıkmayacağı bir biçimde ortadan kaldırmaktadır Burada vurgulanması gereken nokta şudur; sapkınlıkla bağlantılı

[*] Miss Violence, A. Avranas'ın 2013 tarihli filmi. (ç.n.)

iktidar kurma hissi ancak yalıtma (izolasyon) ile olasıdır, gerçekliği temsil eden dış dünyayla herhangi bir temastan kendini yalıtma ile.

Bu *Köpek Dişi*[*] filminde de böyledir; burada babadan başka, ailenin geri kalanı dış dünyadan bütünüyle uzaklaştırılmıştır; orada onları "insan yiyen kediler" gibi tehlikeler beklemektedir. Ancak babanın tasarladığı bu iyi düzenlenmiş cennet, Christina tarafından temsil edilen dış dünya ile temasla çözülmeye başlar. O, baba tarafından oğlunun artan cinsel ihtiyaçlarına hizmet etmek için eve getirdiği güvenlik görevlisidir. Böylece Christina, cennet bahçesine kötülüğü getiren yılan haline gelir, hediye değiş tokuşlarıyla (*Jaws* ve *Rocky*'nin video kasetleri) iki kızı baştan çıkarır. Baba öfkeyle anlaşmayı sona erdirdiğinde, bunun kardeşler arasında gerçekleşen ensest ilişkiye alttan alta yol açtığı görülür.

Sapkınlık bu gibi durumlarda, Freud'un tanımladığı gibi yalnızca genital amaçların yer değiştirmesi değil, aynı zamanda iç dünyanın ve gerçekliğin yıkımı anlamına da gelmektedir. Aile üyeleri, sadece haz veren nesneler olarak kullanılmakta, insanlıktan çıkarılmakta, kendi içinde insan olma özelliklerini kaybetmekte ve yaşamları bu şekilde harap olmaktadır. *Şiddet Güzeli*'nde, büyük kız, babası dışarıda, bütünüyle duygusuz bir şekilde beklerken, para için başka erkeklere pazarlanmaktadır. Aslında baba sadistik olarak eyleme dökülen birincil sahne düşlemini bütünüyle kontrolü altına almıştır. Aile bireylerinin hayatları, bu psikotik sapkın dünyadan kaçabilme umutları çok az olduğundan yerle bir olmaktadır. Bu dünyanın babası, nesiller arası sınırların koruyucusu olma ve ailenin dışına çıkıp topluma giderek ölüme karşı yaşamı ve onun korunmasını sağlama rolünü bütünüyle bırakmıştır.

Sapkınlık ve Narsisizm

Her iki filmde de gösterilen aile birliği içindeki ilişkiler, Rosenfeld'in (1971) tanımladığı ve daha sonra Steiner'in (1993) "ruhsal geri çekilme" (psychic retreats) kavramında ele aldığı sapkın narsistik yapılarla benzerlik taşımaktadır; burada hastalar sapkın iç ilişkilerden

[*] *Dogtooth*, Y. Lanthimos'un 2009 tarihli filmi. (ç.n.)

oluşan karmaşık bir ağ tarafından kıstırılmış ve ele geçirilmişlerdir. İçsel durum, gerçekliğe dönük, benliğin aklı başında ama zayıf olan tarafının, tam koruma sunan mafya benzeri bir çete tarafından yönlendirildiği ve bu sırada bu aklı başında tarafın hapsedilmiş hissedildiği bir senaryo ile temsil edilmektedir. Grubun üyeleri arasındaki sapkın ilişkiler onları birbirine ve lidere bağlar ve burada mutlak sadakat gerekir. Sapkın yapı öyle çekicidir ki, bu yapı organizasyonun dışında kalamayan kendiliğin aklı başında tarafını hapseder; bu yöntemlerinin onaylanmaması ve avantajlarının paylaşılmasından dolayı duyulan suçluluk durumunda dahi böyledir. Rosenfeld'e göre bu narsisistik örgütlenme, yıkıcı narsisizmin gücünü artırmanın yanı sıra kendisini iktidarda tutmak ve statükoyu sürdürmek gibi bir etkiye de sahiptir. Amacı, yapıyı zayıflatmamak ve böylece üyeleri kontrol etmektir, bu şekilde onlar kendi sağlıklı parçalarını birleştirerek yapıyı terk edemezler. Temel amacı, yıkıcı narsisizmin tüm güçlülüğünü ve idealleştirilmesini korumaktır. Gerçekten yardımı kabul etmek, değişmek ve gelişmek, zayıflık belirtisi ve başarısızlık olarak görülmektedir.

Rosenfeld yıkıcı narsisizmle sapkınlıkları ilişkilendirir ve Freud'a bu konuda karşı çıkar ve iki içgüdü sınıfının birleşmesi (füzyonu) yoluyla yıkıcı dürtülerin azalmadığını; aslında, saldırgan dürtünün erotizasyonuna bağlı olarak güç ve şiddette büyük bir *artış* olduğunu belirtir. Dolayısıyla tarif ettiği şey dürtülerin *patolojik birleşmesidir* (füzyonu).

Bu psikotik yapı, kendilik parçalarının içine çekildiği hezeyanlı bir dünyadır. Bu yapı, bu dünyada bütünüyle acısızlığa ve her türlü sadist faaliyette bulunma özgürlüğüne inanan, kendiliğin acımasız ve tümgüçlü parçası tarafından yönetilir. Burada, Sade'ın tanımladığı sapkın sadomazoşistik etkinliklerinde görülen sınırsız ve suçluluktan muaf cinsel hazları hatırlanabilir. Her iki filmde de gösterildiği gibi, tümgüçlü sadist tarafından temsil edildiğini gördüğüm bu psikotik yapı ile baba bütün aile üyeleri üzerinde hakimiyet kuruyor. Zalimane ve tehditkâr olabilen yıkıcı dürtüler, kendilerini iyiliksever/ şefkatli ve koruyucu olarak göstermekte ve böylece benliğin sağlıklı ve akılcı kısımlarını bağımlı hale getirerek onu hezeyan sisteminde bütünüyle hapsetmektedir. Her iki filmde de, baba oldukça düz, sıkıcı ve gülümsemeyen bir figür olarak görünüyor. *Şiddet Güzeli*'nde bazen şefkatli gibi gözükse de

bunun arkasında aile üyeleri üzerinde mutlak zorbalıkla kontrolü sağlayan soğuk, sadist bir şiddet pusuda bekliyor.

Aile üyelerinin yüzündeki düz ve cansız ifade, kendiliğin bağımlı hale gelmiş aklı başında tarafının gerçek dünyadan içe çekilerek psikotik rüya gibi bir duruma çekilişini hatırlatıyor. Böyle bir durumda bir kişi uyuşturulmuş hisseder ve düşünemez. Film karakterlerinde olduğu gibi hastalar da kapana kısılmış ve kendi dünyalarından kaçamayacaklarını hissederler. Kendiliklerinin bazı parçalarını kaybetmiş gibidirler.

Bununla birlikte, dış dünyadan kopma, aynı zamanda gerçeklik ve hakikat dünyasından kopmadır - gerçeklik, dışarda ve kişiden bağımsız olarak var olan şey olarak tanımlanabilir. Hakikat, gerçeklikle yakından ilişkilidir ve gerçekte var olanı işaret eder. Elbette hakikatin pek çok yönü olabilir, ancak hepsi gerçeklikle bağlantılı değildir. Aksi halde, tümgüçlü ve farklı bakış açılarını yok eden sanrısal bir hakikatten bahsetmiş oluruz (Segal, 2007).

Hakikate ve gerçekliğe yönelik saldırı, çocuklara "dil dersleri"nin verildiği *Köpek Dişi*'ndeki açılış sahnelerinden birinde görülür. Çocuklara kelimelerin anlamları yanlış öğretilmektedir. "Otoyol" çok küçük bir rüzgar demektir. "Deniz", büyük bir deri koltuk ve "gezi"de zeminler için kullanılan malzeme anlamına gelir. Burada, 'dışarı'da bulunan gerçeklik üzerinde tümgüçlü denetimi sürdürmek için yaşanan dil sapkınlığını görüyoruz. *Şiddet Güzeli*'nde bu dış gerçeklik; intiharı takiben ailenin içinde bulunduğu durumdan şüphelenen sosyal hizmetler tarafından temsil edilmektedir.

Burada; hükümetlerin ve ordunun özellikle sözcüklerin ardındaki yıkıcı niyeti gizlemek için dili sapkın biçimde kullandığı hatırlanmalıdır. Örneğin "caydırmak" savaşı sürdürme isteğini gizlemektedir. "Ek hasar" kasıtlı olmayan ve dolayısıyla daha önemsiz bir katli işaret etmektedir (Segal, 2007).

Tümgüçlü sapkın bir yapı içinde kıstırılmış üyelere, grup dışındaki tehlikelere karşı korunma önerilir. *Köpek dişi* filminde, havada uçmakta olan gerçek bir uçağın çocukların oynadığı bir oyuncak uçakla eşitlenmesiyle gerçekliğin kendisine saldırıldığını görürüz. Gerçeklik ile temas, tümgüçlülüğün gerçek çocuksu doğasını açığa çıkarabileceği

için, dış dünyayla temas yasaklanmıştır. Çünkü diğer türlüsü, sahte bir şekilde sunmayı amaçladığı güç duygusunun aksine, aslında yalnızca kişiliğin bebekleştirilmesine yol açtığını, büyüme ve gelişmeyi engellediğini ve sonuç olarak ruhsal ölüme yol açtığını açık etmek olurdu. Buna cinselliğin ölümü de dahildir. Filmde, Christina'nın, oğulla seks yapması bütünüyle aseksüel ve neşesiz bir eyleme dönüşmektedir. Aynı şey bedenin farklı bölgelerinin gayrimeşru bir şekilde yalanması için kızlarla yapılan ucuz mücevherlerin değiş-tokuşu için de geçerlidir. Yine, her türlü gerçek cinsel duygunun öldüğünü görüyoruz. Hangi bölgeyi yaladıkları fark etmez, hepsi aynıdır. Cinsellik anlamsız hale gelir, bu nedenle ensestin bile artık düşünülemez olması gerekmez. (Hepsi bir 'oyun'dur).

Öyleyse sapkınlık iktidarla nasıl bağlantılanır? Freud'a göre (1915) insanı, "ben-olmayan" nesnenin varlığını fark etmeye zorlayan şey, onun Rahim içindeyken saadet dolu narsisistik varoluşu doğumla birlikte kesintiye uğrayınca deneyimlediği, çaresizlik deneyimidir. Bu onun 'ben-olmayan' bir nesnenin varlığını fark etmesine ve bu nesneye, ileride, kaybettiği tümgüçlülüğün yetkisini vermesine sebep olur. Bu yatırımın içinde ilk olarak kısmi nesne olarak annesel meme (M. Klein) bulunur. Daha sonra bu, babaya ve birincil sahne düşleminde temsil edildiği gibi anne baba çiftine kayacaktır. Chasseguet-Smirgel'e göre (1985) kişinin kendine ideal olarak kendisini alması (rahim içinde yaşamın tümgüçlülüğünün anne memesinde anlık olarak yeniden yaşanması) ile kendi tümgüçlülüğünü hemcinsi bir nesneye yansıtması (erkek çocuğun babasının, onun rol modeli haline gelmesi gibi) arasında uzun bir gelişim süreci vardır. Sapkınlıklarda, bu gelişim sürecinin pas geçildiğini görüyoruz. Erkek çocuğun babasının yetki ve ayrıcalıklarını edinmeden önce dayanması gereken uzun bekleme dönemi, pregenital hazların genital olanlarla denk hatta onlardan daha üstün olduğu yanılsamasıyla kısa kesilir.

Sapkınlık ve Depresyon

Oysa, pregenitalitenin idealizasyonunun başarısızlığa uğraması, altta yatan depresyonu açığa çıkaracaktır. Aslında, sapkınlık, depresif çöküşü uzak tutmaya çalışan bir savunma olarak görülebilir. Sapkın

eylemden alınan haz, içeri yönelen ve en uç noktası intihar olan yıkıcılığı bertaraf eder. Bu yıkıcılık, ödipal cinsel çifte ve bunun da arkasında Klein'ın tanımladığı şekliyle anneye ve babanın penisini ve bebeklerini kapsayan annenin bedenine yönelik bir yıkıcılıktır. Bu, farklılıkların (cinsiyet ve kuşak) silindiği, hazdan feragat etmenin gerekmediği ve dolayısıyla depresyonun var olmadığı ideal dünyayı bulma çabasıdır.

Eğer gerçeklik duygusu kuşaklar arası ve cinsiyetler arası farklılığın kabulünde saklıysa, sapkınlıkların da gerçekliğin kendisine bir saldırı olduğunu söyleyebiliriz. Çocuk, annesini tatmin eden partneri olduğu yanılsamasından vazgeçmediği gibi, birincil sahnenin kapısının dışında kalacağı Ödipal yenilgiyi de kabul etmez. Burada annesinin, kendi rızası dışında sadomazoşist sapkın bir senaryonun parçası olduğunu varsaymayı tercih eder.

Sonuç olarak, (çocuğun bildiği) pregenital cinsellik idealize edilmelidir. Freud üç denemede şöyle yazar: "*Belki de tam da en tiksindirici sapmalarla ilişkili olarak, cinsel içgüdünün dönüşümünde en büyük rolü ruhsal etkenin oynadığı düşünülmelidir. Bu olaylarda ürkütücü sonuca karşın içgüdünün idealize edilmesine eşdeğerde bir ruhsal sürecin etkili olduğunu inkâr edemeyiz. Aşkın her şeye kadirliği, belki de başka hiçbir yerde bu türden sapmalarda olduğundan daha iyi kanıtlanmamıştır. Cinsellik alanında en yüce olanla en aşağı olan her zaman birbirine en yakın olandır.*" (1905)

Bu ifadenin en güçlü doğrulamasını bulmak için Marquis de Sade'ın kitaplarından başka yere bakmaya gerek yok. Sade, en tiksindirici sapkın eylemleri tanrıların hazzı olarak tarif eder. Her şeyin izin verilebilir olduğu, farklılıkların var olmadığı ve herşeyin dışkıya indirgendiği anal sadist bir evren resmeder. Glover sapkının hiçbir zaman yetişkin nesneleri yüceltmediğine, sadece dışkı, idrar, cinsel bölgeler gibi kısmi nesneleri yücelttiğine dikkat çeker. Ancak... '*Ancak yetişkin ilişkilerinin idealizasyonundan ne kadar yoksun olursa olsun, kazları genellikle kendisine kuğu olarak görünür*' (Glover, 1933). Sapkın kişi, genital babasıyla ilişkili olarak kendi yetersizliği, bağımlılığı ve güçsüzlüğünü ona hatırlatacak her türlü algıdan kurtulmaya çalışır. Dolayısıyla sürekli bir ifşa olma korkusuyla yaşar. Oyuncakları, takıntılı bir şekilde tekrarlayan sapkın senaryoları ve dışkısal fallusu gerçekte oldukları şey

olarak görüleceklerdir; doğurgan babanın gerçek genitalliği yerine geçen çocukluk ikameleri. Sapkın kişi, bu tip yüceltmelerde başarısızlığa uğradığından intihara kadar gidebilecek derin bir bunalıma girebilir. Ancak analist için, bu depresif özellikler, eğer tedaviye başlanırsa, olumlu prognostik işaretlerdir.

Sapkınlık ve Edebiyat

Sapkının yüceltmesinin arkasında pusuda yatan depresyon, edebiyat metinlerinde de bulunabilir. Örneğin Oscar Wilde'ın çalışmaları, özellikle çocuk öyküleri psikanalitik ilginin odağıdır. Bunların pek çoğunda, altta yatan tema, idealize edilen iyinin nihai olarak ölüme varmasıdır (The Star-Child, The Selfish Giant, The Happy Prince). Bu öykülerin çoğunda diğerkam aşk yıkıma yol açar. Wilde, (*De Profundis*) kendi yaşam öyküsünde meydana gelen olayların zaman içinde kendi hapsoluşuna yol açtığını yazmış ve 'Mutlu Prens'te ölüme doğru gidişe işaret etmişti.

Öykü şöyle başlar: '..... *Şehrin çok yukarısında, uzun bir sütun üzerinde, Mutlu Prensin heykeli dururdu. Üzeri ince sarı altın yapraklarla kaplanmış prensin, gözlerinde iki parlak safir, kılıç kabzasında kocaman kırmızı bir yakut parlıyordu.*' Prens üzüntü nedir bilmezdi, yaşadığı sarayda üzülmeye izin yoktu. Ne var ki kentin içinde çekilen ıstırabı gördükçe, küçük bir kırlangıçtan kabzasındaki yakutu, gözlerindeki safirleri ve vücudundaki altın yaprakları alıp yoksullara vermesini istedi. Kış gelince, tüm güzelliğini kaybeden prensin kurşuni kalbi kırılmış, kırlangıç ise fedakarca herşeyi verirken ayaklarının dibinde ölüvermişti. İkisi de alaşağı edilip toz yığınları içinde ıskartaya çıkarıldıklarında, onları gören Tanrı ikisinin de '*kendi altın şehrinde ve cennet bahçesinde sonsuza dek yaşayacaklarını*' duyurdu.

Bu hikayeye pek çok farklı şekilde yaklaşılabilir. Ancak öne çıkan temalardan biri yüceltmenin çöküşüyle ortaya çıkan çürüme, değersizleştirme ve altta yatan depresyondur – analitenin dışkıya benzeyen sıkıcı malzemesini maskeleyen "altının parıltısı" (Chasseguet-Smirgel, 1985). Yüceltme sürdürülemez hale geldiğinde, hakikat ve gerçekliğe karşı durduğunda, bölünme/yarılma azaldığında, Klein'ın tanımladığı gibi

depresif pozisyon ortaya çıkmaya başlar. Bu, Mutlu Prensin hiç üzüntü olmayan sarayını terk etmesidir. O zaman altta yatan "yoksunluk"la ve ölüm fikriyle yüzleşmek gerekir, kişinin nesnelerinin ve kendi ölümü.

Ne var ki, çaresizlik ve umutsuzluğa tahammül edilemediğinde ve bu duygular çalışılamadığında, bölme/yarılma savunmaları canlanır, buna, bu hayatta olmasa da bir sonrakinde bulunmak üzere, bitmek bilmeyen bir 'cennet' arayışı eşlik eder. Cennet fikrinin annenin bedeninin içinde olmakla, bir kez daha rahmin içine dönerek ideal füzyona ulaşmak fikriyle ilgili olduğu düşünülebilir (Grunberger, 1989; Segal, 2007). Wilde'ın hikayesi de böyle biter, cennete girerek.

İlginç bir şekilde, Milton'un *Kayıp Cennet*'teki Cennet tasvirinde, rahim içinde özgürce birbirine karışan çocukların sınırsız haz dünyası anlatılır. Burada Sade'ın kuşaklar arası meydana gelen her tür cinsel sapkınlığa dair yaptığı tanımların yankılarını duyabiliriz. Milton'da, Tanrıya isyan eden Lucifer, baş aşağı olmuş bir dünyaya hükmetmekte, Tanrı ve onun Krallığının temsil ettiği her şeyi tersine çevirmektedir (buna sapkınlık diyebiliriz). Bir zamanlar Tanrı'nın en sevdiği melekken, şimdi ona karşı gelmektedir. Aslında Lucifer, Adem ve Havva'yı yoldan çıkararak Tanrı'ya savaş açmıştır. Çifti yasak meyveyi yemeye ayartan yılan bunu, onların Tanrı'ya hasetleri ile iktidar arzularına oynayarak başarmıştır (Segal 2007). Bu da bizim temamızla bağlanıyor çünkü sınırsız hazza ulaşmak için hakikatin çarpıtılması yoluyla iktidara ulaşma arzusu, sapkınlığın oluşumunun kalbinde yer alır. Cehennem artık Şeytanın saltanatının en yüksek mertebesine ulaştığı yerdir.

Bir başka ilginç nokta da, Cennetten kovulmanın Lucifer'i Kaos'a sokmasıdır. Bu durum, bazı sapkınlık durumlarının, psikotik kaygı ve ruhsal dağılma korkularına karşı bir savunmanın tasviri olabilir. Aynı zamanda hastaların akıl sağlığına geri dönen yolda deneyimlemekten korktukları kaos ve dağılmanın bir göstergesi de olabilir. Şeytan gibi sapkının da çözümü farklı bir dünya yaratmaktır: Tanrı'nın temsil ettiği *pozitif* üzerine kurulu bir çeşit *negatif*. Ebeveynlerin cinselliğini inkâr eden 'güçlü, hasetli, tümgüçlü ve her şeyi bilen bir kendilik parçası' (Segal) üzerine kurulu bir dünya.

Sapkınlık ve Düşünce

Şimdi sapkınlığın bir düşünme biçimi, hakikatin çarpıtılması olduğu düşüncesine geri dönelim. Çocuk gelişimine dönersek, sapkının, amaçlar ve nesneleri değiştirerek, birincil sahnenin yeni bir versiyonunu yarattığını, kendi özelliklerine göre yeniden yazdığını söyleyebiliriz. Bu nedenle 'gerçek bir sırra' sahiptir; bu öyle üstün bir cinsel haz biçimidir ki, tanrısal güçleri olan yaratıcısı tüm kuralları partnerine bahşeder. Sapkın senaryo, vurguyu yetişkin genitalliğinden pregenital hazza kaydırdığından, kastrasyonu da zararsız hale getirir. Bu senaryolarda, dışkısal olan fallus, yetişkin karşıtıyla eşitlenir ve herhangi bir cinsiyetle sınırlandırılmaz.

Daha önce de belirtildiği gibi, sapkın pregenital unsurlar hepimizde vardır. Dolayısıyla psikanalistler sapkınlığı tartışırken yargılayıcı tutumlar geliştirmekten veya "politik olarak doğrucu" olmaya çalışmaktan kaçınmalıdır. Ancak bu durum, bu cinsel ifade biçimlerinin arkasında yatan yıkıcılığı görmemizi engellememelidir. En uç durumlarda, nihai sonuç ve sapkın senaryoya tam itaat ölüm getirebilir. Aslında Sade'ın betimlemelerinin arka planında ölüm her zaman belli belirsiz görülür, cinselliğin doruğunda da gelir. Ölüm, *Köpek Dişi* ve *Şiddet Güzeli*'nde tasvir sapkın senaryoların da parçasıdır, birinin sonunda; diğerinin ise başında.

Bence, her iki filmde de resmedilen ölüm, daha derin bir düzeyde ruhsal yaşamın ödipal temellerinin yıkımının yol açtığı ruhsal ölümü tasarımlamaktadır. Her şeyin olası olduğu, hiç bir sınırın var olmadığı, hakikatin empoze ettiği sınırlandırmaların temsili olarak babanın ortadan kaldırıldığı yerde, hiçbir yapı, hiçbir yasa veya adalet var olamaz. Bu dünya, saflık ve terör dünyasıdır, bu terör de yüceltilmiş ve dehşet verici bir anneyle bağlantılıdır ve sonu ruhsal ölümdür.

Tümgüçlü sapkın düşünce, gerçeklik ilkesinden Lacan'ın ifadesiyle "babanın yasası"nı devraldığında, yıkıcılık ve şiddet kaçınılmaz olarak ortaya çıkacaktır. Hitler'e yakın olanların ve onunla olmuş kadınların ifşa ettiklerinden görülüyor ki Hitler ancak bazı ritüeller yerine getirilirse orgazm oluyordu (Grunberger, 1989). Bunların arasında bu kadınların onun üzerine çiş ve dışkılarını yapmaları da vardı. Bu bir çeşit mazoşizm

gibi dursa da, daha yakından incelendiğinde, tümgüçlülüğün en üst seviyede olduğu bir yerde, bilinçdışı düşlemin, hazda mükemmeliyet ve saflığa ulaşmak olduğu görülür. Ve biliyoruz ki coprolagnia (dışkı görmekten cinsel haz duyma) yüksek saflık idealleri ile eş zamanlı olarak var olabilir. Hitler'in saflık fikri bu mefhuma dayanır, sapkınlığı da şiddeti, sınırsız saldırganlığı ve 'nihai çözüm' olarak bütün bir insan ırkını yok etmek arzusunda kendini göstermiştir. Diyebiliriz ki insanın ateş ve işkenceye maruz tutulduğu cehennem, ısısı ve sülfür gazlarıyla bağırsak yoluna benzer şekilde tasarlanmıştır. 'Nihai çözüm' de her şeyi dışkıya dönüştüren sindirim sisteminin bir kopyası gibi görünmektedir. Kurbanların yakalanıp hapsedildiği kurumsal organlardan biri olan Auschwitz'e, komutanlarından biri 'dünyanın anüsü' diyordu.

Nazi rejimi kontrol altına alınmış olabilir ancak aynı şey sapkın tümgüçlü düşünme biçimlerine yönelik eğilimlerimiz için geçerli değil. Tümgüçlü düşüncenin baştan çıkarıcı gücünün, bireyi gerçeklikten uzaklaştırıp sınırsız haz ve yıkımın sanrısal dünyasına sürüklemesi daima var olacak bir tehlikedir. Bu tehlikenin gayet iyi farkında olan Antik Yunan'da da bu durumla ilgili olarak *kibir (hubris)* kavramından, yani insan haddini aşarak yalnızca tanrılara mahfuz haklara ulaşmaya çalışmasından bahsedilir. Gerçeklikle yüzleşmek ise, yoluna çıkan engellerle yüzleşirken, neyin olası olup neyin olmadığını da kabulden geçer. Sapkınlıklar, şeylerin güncel durumlarından, yani genital cinsellik ve ödipal çiftin doğurgan kapasitesinden uzaklaşmış amaçlardaki sapmayı temsil ederler.

Öyleyse gerçekliğin bizi yüzleşmeye zorladığı bu 'engeller' veya 'sınırlar' nelerdir? Bu durumlardan birinin, insan yavrusunun, en temel ihtiyaçlarını karşılayamayan bir çevreye yerleştirildiğine yaşadığı çaresizlik ve kırılganlık olduğunu söyleyebiliriz. Orada olmayan ya da bebeğin ihtiyaçlarına cevap vermekte çok edilgen veya narsisistik olarak geri çekilmiş kalan bir anne, ve/veya çocuğa alternatif bir nesne sağlamakta ve anneyi desteklemekte yetersiz veya zayıf kalmış bir baba, çocukta dayanılmaz bir düş kırıklığı yaratacaktır. Temel ihtiyaçlar karşılanmadığında da, bu düş kırıklığı (nesneye yönelik) saldırganlığa yol açar.

Ancak düş kırıklığı uzadığında, iki yönde ilerleyebilir. Bunlardan biri bebeğin idealize edilmiş annesel nesne ile bir kez daha kaynaşacağı

tümgüçlü bir füzyon dünyasına gerilemesidir. İkinci yol ise çocuğun acısını ve hayal kırıklığını libidinize edip hazza dönüştürerek, nesne ile minimum bağ kurmasıdır. Gelişimsel olarak, bu durum anal evrede olgunlaşır; çocuk bu dönemde dışkı ve çiş ile meşguldür, bedensel işlevler üzerinde sağladığı kontrol ile, hayal kırıklığı yaratan ebeveyn nesnelerinin üzerinde sağladığı kontrol denktir ve böylece hayal kırıklığı/acı hazza dönüştürülebilir.

Böylece Freud'un psikonevrozların sapkınlıkların negatifi olduğuyla ilgili ünlü cümlesine geri dönüyoruz. Semptom nevrozda cinsellikten arındırılırken (deseksüalize), sapkınlıklar çocuksu cinselliğin en temel unsurlarından biri olarak kalmaya devam eder. Nevrozda, boşalım acı ile bağlantılıyken sapkınlıklarda acı hazza/orgazma yol açar. Bu nedenle, saldırganlığın libidinizasyonuyla birlikte sadizmde yükselme olacak ve bu durum da libidinal yaşamın temel örgütleyici etmeni haline geldiğinde sahne örgütlenmiş sapkınlığın gelişmesi için hazır olacaktır.

Sapkınlık böylelikle yok olma ya da dağılma kaygısı gibi psikotik doğası olan preödipal kaygılara karşı bir savunma olabilir. Ya da ödipal çatışmalardan kaynaklanan nevrotik kaygılara karşı bir savunma olabilir. Her iki durumda da, kişi, bir yandan iç çatışmasından bir nebze olsun haz çıkarmaya çalışırken, bir yandan da işlevselliğini kaybetmeyecek kadar gerçeklikle temasını koruma çabası içindedir. Bu temasın miktarı, nevrotik gerilemeyi (regresyon) psikotik gerilemeden ayırt edebilmemizi sağlar.

Ancak gerçeklikle temas, sınırları ne kadar iyi çizilmiş olursa olsun, etkilenecektir. Sapkın hasta, düşünmeye karşı ve Ödipal çifti birleştiren genital bağa yönelik bir saldırı başlatmıştır. Freud gerçeklik ilkesinin, haz ilkesinin gerçeklik sınamasına tabi tutulmasından başka birşey olmadığını söylemişti. Bu nedenle, tümgüçlü düşlem diğer düşüncelerle bağlantılı, düşünme için kullanılan bir düşünce olamaz. Düşünceye ihtiyaç, hayal kırıklığından doğar, Bion'un ifadesiyle söylersek "*meme yok öyleyse düşünce var*". Sapkınlıkta hayal kırıklığı regresif araçlar yoluyla es geçildiğinden, düşünme, kaynağında saldırıya uğrar. Sapkınlık düşünceyi değil, ideal memeye sahip olma ve onunla kaynaşma yanılsamasını yaratır. İç ve dış gerçekliğin birleşimi, ödipal çift, kuşaklar ve cinsiyetler arasında olduğu gibi etkilenir.

Pedofilin her bir çocuk ve ergen kuşağıyla ilişkisi derinden etkilenecektir. Bu durum her iki filmde de resmedilmiştir; çocuğun güvenliği ve iyiliği, haz nesneleri olarak onların üzerinde mutlak iktidar sağlamış anne babanın artık umurunda olmazken, anne edilgen bir şekilde kaderine boyun eğmiştir. Ensest annesel işlevi de yok ettiğinden 'Şiddet Güzeli' ve 'Köpek Dişi' filmlerindeki anneler çocukları için koruyucu işlevi göremezler. Bu tip durumlarda, çocuğun neredeyse hiçbir çaresi yoktur. Ya dayanılamayacak kadar acı veren gerçeklikten psikotik bir geri çekilmeyle kaçacak ve (iç ve dış) *nesnelerini* yıkacak ya da *kendisini* yıkacaktır.

Biliyoruz ki gerçekliğe dönen yol acılı olabilir. Fantezi sapkın karakterini kaybetmeye başladığında, kişi onun gerçekten ne olduğunu görmeye başlar. Ruhsal acının üstesinden gelmek ve çocuksu çaresizliği aşmak için çocuksu bir çabaya girer, sonra hayal kırıklığı, suçluluk ve nesneler için endişe duymaya başlar. Bu, bazıları için katlanılamaz bir hal alır. Pek çoğu, ağır bir depresyon veya bazı durumlarda psikoz görülmeden önce yıllarca sapkın eylemlerde bulunmaya devam ederler.

Peki psikoterapötik yardım üzerine ne söyleyebiliriz? Ne yazık ki, sapkın bir cinsellik yaşayan kişilerden pek azının tedavi için başvurduğu bilinen bir gerçektir. Bu durum, kısmen de olsa sapkın davranışla ilgili toplumsal utanç duygusuna da bağlı olabilir. Ancak yakından bakıldığında, biz analistlerin bireylerde gördüğü şeyin, değişen derecelerde olmak üzere "hakikat aşkı" denilen şey olduğunu düşünüyorum. Bion bedenin nasıl besine ihtiyacı varsa, ruhsallığın da hakikate ihtiyacı olduğunu söylemiştir. Bence psikanalitik yardım isteyenler için belirleyici etmen tam da budur. Sapkın birey kendini kandırma ve sahteliğin yanılsamalı dünyasında hapsolmuştur. Hakikat, şeylerin olmalarını arzu ettiğimiz şekillerini değil, gerçekten oldukları halleri temsil eder ve bu hallerin içinde kendilik halleri de bulunur. Yanılsamalardan vazgeçmek ıstıraplı bir yas süreci demektir ve yardım almadıkları takdirde pek çok kişi için ruhsal olarak ödenen bedel çok yüksektir. Oysa, bazıları için, kişinin kendisi hakkında bilinçdışı hakikatleri anlamak ve keşfetmek çok özgürleştirici de olabilir.

Bu arada, sapkın cinsel eylemliliklerle dolu yanılsamalı dünyalarında kıstırılmış olanlar da, hâlâ ağır bir bedelin altında kalmaya devam etmektedirler; insanlık ıstırabının.

Kaynakça

Akhtar, S. (1991) Panel Report: Sadomasochism in perversions (with contributions by Stoller, Sandler, Chasseguet-Smigel, Kernberg) JAPA.

Celenza, A. (2015) *Erotic Revelations,* Routledge.

Chasseguet-Smirgel, J. (1985) *Creativity and Perversion,* Free Association Books, London.

---------- (1985) *The Ego Idea,* Free Association Books, London.

Freud, S. (1905) "Three Essays on the Theory of Sexuality", *S.E.*, 7.

--------- (1912-1913) "Totem and Taboo", *S.E.*,13

Glover, E. [1933] "The Relation of Perverse Formation to the Reality Sense", *I.J.P.*, 1938, s.486-503.

Grunberger, B. (1979) *Narcissim, Psychoanalytic Essays,* New York. Int.l Universities Press.

---------- (1989) *New Essays on Narcissm.* Free Association Books.

Klein, M. (1940) "Mourning and its relation to manic-depressive states", *I.J.P.*, 21: 125-153.

Segal, H. (2007) *Yesterday, Today and Tomorrow,* Routledge.

Steiner, J. (1993) *Psychic Retreats*, Routledge.

Wilde, O. (1994) *Complete Short Fiction,* Penguin Books, London.

ergenlikte anne ve baba katilliği üstüne*

FRANÇOIS MARTY**

ÇEVİREN: ORÇUN TÜRKAY

Aile bir yanılsama mıdır? Çocukta cinsel kuramların ve aile romanlarının hazırlanmasını sağlayan bir düşlemsel yapım mıdır? Görünüşe göre, basit bir ideolojiden öte, aynı zamanda Oedipus karmaşasının ortaya çıkışına zemin hazırlayan biçimdir. Aile kendini konumlandırmayla ilgili sorunları değerlendirmesi için çocuğa verilen başarılı bir kültürel biçimdir. Kökensel düşlemler, ruhsal yaşamı yapılandıran güçlerini, doğumunun cinsel ve biyolojik koşulları konusunda çocuğun kendine sorduğu soruların dışa vurumu olmalarından alırlar. Aile anne babalarla çocuklar arasında, toplumsal düzenin içinde yer alan, aynı zamanda anne babalık, soy zinciri, cinsiyet ve kuşak farkı sorunsalının ne olduğunu yansıtan ilişkisel ve cinselleşmiş bir çerçeve sunar. Bu bakımdan, çözümlenmesi gereken bir modeldir, yoksa bir çözümleme (analiz) modeli değil.

Ergenlik, bunların düzenini özellikle erinlikteki Oedipus karmaşasına etki eden ensest ve baba katilliği düşlemlerinin yeniden ortaya çıkmasıyla bir kez daha tartışmaya açar. Babanın simgesel anlamda öldürülmesi öznelliğe ve genital (döllemsel) cinselliğe erişimin temeliyken, baba katilliğinin eyleme vuruluşu çoğunlukla ergeni her türlü genital yetişkin cinselliğine sırt çevirmeye itiyor gibidir. Anne katilliğine gelince, anlaşılan, o erinlikteki Oedipus karmaşasının önündeki

---

* İstanbul Psikanaliz Derneği tarafından 13-14 Mayıs 2016 tarihinde düzenlenen 17. Gençlik Üzerine Tartışmalar etkinliğinde yapılan konuşmanın metnidir.

** Psikolog, Psikanalist, Paris René Descartes Üniversitesi Psikoloji Profesörü.

açmazlardan birini oluşturmakta, bir bağın ayrılık sorununun olduğu gibi kalmasına neden olacak biçimde kopuşuna işaret etmektedir.

Ergenlerin işlediği baba cinayetleri bu yaşta rastlanan psikopatolojik sorunların yalnızca küçücük bir bölümünü temsil ediyorsa da, bu özel şiddet ifadesinin incelenmesi ergenlikteki eyleme vuruş patolojilerinin anlaşılmasında klinisyenlere yardımcı olabilir.

Bugüne dek, bu konuyla ilgili çok fazla yayın yapılmamıştır[1], suçlularla ilgili yürütülen araştırmalar da ergenlerden çok yetişkinleri ele almıştır. Bu soruna odaklanmamın nedenlerinden biri de budur.

Ama bu suç oluşturan şiddet türünün tüm öteki şiddetlerin düzeneğini kendi içinde taşıdığını, *baba katilliğinin ergenlikte rastlanan tüm şiddetlerin paradigması olarak göründüğünü* varsayıyorsam da, burada söz konusu olan gençlerdeki şiddet üstüne herhangi bir belirlenimcilik ortaya koymak, hele onu açıklamaya kalkmak değildir kesinlikle. Ergenlikte cinayet yasağının çiğnenmesi ve kurban olarak anne babanın seçilmesi, bu tür şiddeti insanbilimin, hukuksalın, toplumsalın ve ruhsalın kesiştiği noktada konumlandırır; dolayısıyla, bu birbirine komşu bilim dalları arasında çok daha yoğun bir işbirliği gerektirir.

Ergenlikte Görülen Şiddet Türleri ve Cinayet

Ergenlikte, baba katilliği sorusu ön plandadır. Ama düşlem düzeyindekiyle eyleme vurulmuş baba katilliğini, yani etkin eyleme geçişi birbirinden ayırmak gerekir. Bu ayrım birçok açıdan çok önemlidir. Baba katilliği düşlemi ergenlik süreçlerinin, daha kesin bir biçimde söylersek erinlik süreçlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Erinlik benlik için nazik bir andır, erinsel (pubertaire)[2] onu ensest ve baba katilliği düşlemlerini gerçeğe dönüştürmeye iter. Benlik zayıflar, erinsel şiddet anne baba nesnelerine saldırır. Erinlikteki bu baba katilliği boyutu nedeniyle, her ergen paranoya zemininde potansiyel bir suçludur.[3]

---

[1] Bu bağlamda T. Lainé, B. Zeiller, S. Couraud'nun çalışmalarını (Adolescent criminel un jour- Bir gün cani olan ergen) ve G. Giret'nin çalışmasını (Violence et meurtre à l'adolescence- Şiddet ve ergenlikte cinayet) sayabilirim.

[2] Burada Ph. Gutton'un erinsel (pubertaire) kavramına gönderme yapıyorum.

[3] Samuel Lepastier "tedaviye gereksinimi olan ben değilim, anne babam"ı babasal delilik (la folie paternelle) olarak adlandırır. S. Lepastier, "La Folie Paternelle: un Moment dans la Constitution du Sujet", *RFP*, PUF, 1991, No: 6.

Sürecin kendisine bağlı olan bu "genelliğine" karşın, baba katilliğinde eyleme geçişe dikkate değer ölçüde "seyrek" rastlandığı görülür. Fransa'da babasını öldüren ergenlerin sayısı yılda ondan azdır; çocukların ya da ergenlerin kişilere karşı işlediği suçların oranı, yargılanan erişkin olmayan suçluların işlediği suçların 1/1000'ini oluşturur.

Dolayısıyla, düşlem ergenlikteki alışıldık, "olağan" süreçlerin parçasıysa da, bu düşlemin eyleme dökülüşü çok seyrek rastlanan bir uygulamadır. Ama baba katilliğinde eyleme geçiş gerçekten düşlemin eyleme dönüşü müdür? *Baba katilliği düşlemi*'nde, kendimizi erkek çocuğun Oedipus karmaşası sorunsalına göre konumlandırırsak, söz konusu olan babanın simgesel anlamda öldürülmesidir; bu da ensestle ilgili konumdan, karşı cinsten olan anne-babaya cinselleşmiş yatırımdan ayrı düşünülemeyecek doğal bir sonuçtur. Baba katilliği düşlemiyle ensest düşlemi bu yüzden ötekiyle Oedipus üçgenlemesinde yer alan bir ilişki türü içinde birbirine bağlıdır. Baba cinayeti düşlemi kişiyi öznel bir boyuta sokar. Buna karşılık, *babayı öldürme eylemi*'nde gözlemlenen nedir? Baba katilliğinde eyleme geçiş düşlemin özümlenmesine engel olur. Eylem, düşüncenin özümlenmesine kısa devre yaptırıp, bu dürtüsel boşalım yolunda iğdiş edilme, kaygı ve bastırma sorununa ekonomik bir çözüm arayışı oluşturur. Düşlem babayı öldürme yasağının içselleştirilmiş biçimde sürdürülmesiyken, eyleme vurulan baba katilliği şiddetten ve dolaysız dürtüsel doyumdan vazgeçilmesinin güçlüğünü yansıtır. Bu haliyle, ergenlikte erinlik şiddetinin baskısıyla yüzleşemeyen benliksel ve ideal unsurların zayıflığını açığa vurur. Gerçekleştirilen cinayet baba katilliği düşleminin öldürülmesidir.[4]

Öte yandan, ötekinin yok edilmesinin eyleme dökülmesi narsisistik konumu güçlendirir. Söz konusu olan artık iğdiş edilmeyi ve suçluluğu kapsayan çifte taraflı temel sorunun kendini gösterdiği üçgenleşme boyutu değil, ötekinin fazla olduğu ikili boyuttur.

"Ötekini öldürmek" uzlaşma ya da çifte değerlilik barındırmayan bir biçimde narsisistik konumu güçlendirir (ikili bir sorunsalda, ya o, ya bendir). Ama ötekine (babaya) saldırı aynı zamanda üçüncü bir kişi oluşturma girişimidir. Bu sanrıda, ruhsal planda sergilenen şeyin ger-

[4] F. Marty, "Hercule ou ls Colère des Dieux", *Adolescence*, Vol:7, No: 1, Greupp, Paris, 1989.

çeklik planındaki dengidir. *Başkan Schreber*[5] bu görünümü kanıtlayan bir örnektir. Freud'a göre, Schreber'de bir soy zincirinin "yaratılması" ölçüsünde, ondaki bir görünümüyle soyluluk sanrısını andıran paranoyak sanrı, yeniden bir Oedipusçu evren yaratma girişimidir bir biçimde. Baba katilliği eylemi de Oedipusçu evreni yeniden yaratmaya yönelik, ötekinin yok edilmesiyle, ortadan kaldırılmasıyla açığa vurulan bir girişim olabilir mi? Öyleyse, bunda kesinlikle başarıya ulaşılamadığı söylenebilir.

Bir süreliğine baba katilliği düşlemine dönelim. Babayı öldürmenin düşlemini kurabilme evrimin bıraktığı, soyoluşun bıraktığı bir izdir. Freud'a göre insanlığın kökeni mitinde, insan bireysel gelişiminde bütün olarak türün geçirdiği evrimi yeniden yaşar. Bu önerme nasıl anlaşılmalıdır? Freud *Totem ve Tabu*'da[6] Frazer, Darwin ve Atkinson gibi insanbilimcilerin çalışmalarına dayanarak, tarihöncesi bir insan yığınından oluşan ilkel bir sürü, bir önderin, bir babanın egemenliğindeki bir sürü varsayımı önerir; bu babanın grubun tüm üyeleri üstünde mutlak bir gücü vardır, cinsel egemenlik de ondaki gücün ayırt edici özelliklerinden biridir. Bu sürüde, oğullar ancak kırıntıları paylaşır; derken bir gün, ayaklanır, tiranı devirmeye, öldürüp yerine geçmeye karar verirler. Bu komplonun sonunda gerçekten de baba öldürülür; ama güçlükler ortadan kalkmaz. Cinayetten sonra, kardeşler arasındaki çekişme kardeş katilliğine yol açan bir çekişmeye dönüşür; oğullar egemenlik için, iktidar için birbirlerini öldürürler. Aralarından herhangi birinin babanın yerini alamayacağını fark ederler. Babaya karşı sevgiye dayanan karmaşık bir duygu, yapılan işten pişmanlık ortaya çıkınca, babanın egemenliğiyle mücadelenin sürekliliğinde bir kırılma yaşanır. Cinayetin gerçekleştirilmesinin beklenmedik bir etkisidir bu. Cinayet nefretin, öcün başlangıç perspektifini kısas yasası uyarınca sürekli uzatacağına, tersine duygularda bir çifte değerlilik, eskiden nefret edilen babaya karşı bir sevecenliğin izi açığa çıkar. Bu çifte değerlilik Oedipusçu sorunsalın kalıtlarından biri, nefret edilen nesneyle bağda gösterge değiştirme yeteneğidir; bu da Freud'daki cinsel dürtüler tanımına oldukça uygundur. Dürtüler birbirine

[5] S. Freud [1911] "Remarques Psychanalytiques sur l'Autobiographie d'un Cas de Paranoia", *Cinq Psychanalyses*, PUF, Paris, 1970.

[6] S. Freud [1912] *Totem et Tabou*, Payot, Paris, 1976.

karşıt göstergelere sapabilirler: Sevgiyle nefret, nefretten sonra sevginin, sevgiden sonra da nefretin gelebileceği biçimde hareket edebilir. Oedipus karmaşasından çıkışta, çifte değerlilik çocuğun babayla özdeşleşmek üzere ilkel cinayetten vazgeçmesini sağlayacak en önemli özelliklerden biridir. *Totem ve Tabu*'da, babanın kurban edilmesi ve bunun sürü mitinde betimlenen sonuçları, rakip anne-babaya nefret duygusuyla karşı karşıya olduğumuz ölçüde, her birimizin içinde varlığını sürdürebilir, oysa bu duygu aşılması gereken bir duygudur. Aslında, bizim için en alışıldık yolu izleyip cinayetten vazgeçmemiz, nefret konumunu bırakarak çatışmadan kurtulmamızı, sonra da kısmen duygulardaki çifte değerlilik sayesinde, rakip anne-babayla kendimizi özdeşleştirmemizi sağlar.

Bu cinayet deneyimi ortak bilinçte bir başka iz daha bırakmıştır. Bu iz insanlığın temel ilerlemelerinden biridir: Ölü babanın anısı, duyguların çifte değerliliği aracılığıyla, kültürü kurar. Kültür öncelikle ölülere tapınmadır. Psikanalize karşı olanlar şöyle derler: "Ama hayvanlarda da, en azından şempanzelerde de ensest yasağı var. Bu neden insana özgü olsun ki?" Şempanze gerçekten de bir tür ensest ve cinayet yasağına uyar uymasına ama bu durumda söz konusu olan ensestüel eğilimlerin ve cinayete yönelik eğilimlerin ketlenmesidir. Ketlenme ölülerin anısıyla bağlantılı değildir. İki örnek: Küçük bir şempanze öldüğünde, anne ölüyle cansız bir nesneyle, sözgelimi oyuncak bir bebekle ilgilendiği gibi ilgilenir; onun yaşamdan ölüme geçmiş bir canlı olduğunu fark etmez, her zaman cansız olan bir nesne gibi bakar ona; onunla eğlenir, oynar, sonra da bir kenara atar. Ölüye tapınmaya kesinlikle rastlanmaz. Bu açıdan, şempanzede insanda var olanla karşılaştırılabilecek bir kültür yoktur. İkinci örnek, düzenli bir şempanze topluluğunda, başat erkeklerin ya da erkeklere bağlı dişilerin herhangi bir konumuyla ilgili saygı ve yasak imlerine, erkeklerden biri öldüğü zaman ya da dişilerden biri öldüğü zaman karşı çıkılabilir. Şempanzelerde kuşakla bütünleşme yoktur. Bu düzen toplumsal grup ne zaman değişse yenilenmek zorundadır ve gerçekten toplumsal bir düzen söz konusuysa da, gruptan biri öldüğünde yeniden sağlanmalıdır. Neden? Çünkü grubun her üyesinin başkalarına göre kapladığı yerin simgesel boyutuyla bütünleşilemez. Ancak bu Oedipus sorunsalının insandaki yararlı sonucudur. Ensest yasağı ve babayı öldürme yasağı bir kuşak etkisi yaratır, insan yavrusu-

na bir kuşak boyutu kazandırır. Çocuk yasak aracılığıyla grubun öteki üyelerine göre kapladığı simgesel konumu tanımayı öğrenir. Kendini cinsiyet farkında oğlan ya da kız olarak, kuşak farkındaysa kendisini doğuran anne babanın fiziksel varlığının ötesinde ve ondan bağımsız biçimde, anne babasının çocuğu olarak tanımayı öğrenir.

Baba katilliği düşleminin kurgulanması konusu, simgeleştirmeye yol açan bir düzlemde yer alır. Simgeleştirme de kendini soyağacında konumlandırma, insanın içinde geliştiği toplumsal grubun öteki üyelerine göre yerini belirleme yeteneğidir. Babayı simgesel olarak öldürmek, babayı öldürmenin düşlemini kurmak onun yerini kabul etmek demektir. Onun yerinin kabul edilmesi de insanın kendine bir yer edinmesine olanak sağlar. Buna karşılık, baba katilliğinin eyleme dökülmesi ötekinin (simgeselden çok gerçek anlamda) yerini almaya yönelik bir girişimdir.

Birkaç Klinik Örnek

Söylediklerimi üç klinik örnekle açıklayacağım. İlk gözlem anne katili Pierre Rivière'le ilgilidir[7]. Bu yirmi yaşındaki ergen (insan yirmi yaşında da ergen olabilir) 1835'te annesini, kardeşini ve erkek kardeşlerinden birini öldürmüş, yargıcın isteği üzerine de hapiste anılarını yazıp, yaptığı işin gerekçelerini açıklamıştır. Bu anılarda, psikoz düzeyinde oluşan bir ruhsal yapıya rastlanır. Bu psikoz cinayet eylemine ve Pierre Rivière'in hapiste, olanlardan beş yıl sonra kendini öldürmesine dek iyi kötü dengelenmiştir. Pierre Rivière'in içinde büyüdüğü ailenin öyküsü ve sorunsalı çok önemli birtakım güçlükler ortaya koymaktadır. Pierre Rivière'in annesiyle babası evliliklerinin başlangıcından beri ayrı yaşamakta, her biri kendi ailesinin yanında kalmaktadır, ama bu altı çocuklarının olmasına engel olmamıştır. Pierre Rivière o çocukları tarlada çalışmak üzere buluştuklarında yaptıklarını söyler. Anne baba kendi ailelerinin evlerinde ayrı olarak, kendi anne babalarına karşı ensestüel bir bağımlılıkla ve birbirlerine karşı nefretle yaşamaktadırlar.

---

[7] Bu öykü ayrıntılı olarak M. Foucault'nun Moi, Pierre Rivière, ayant égorgé ma mère, ma soeur et mon frère, (Ben Pierre Rivière annemi, erkek ve kız kardeşimi boğazladım) Gallimard, Paris, 1973, başlıklı kitabına bakılabilir.

Sık sık en sonunda mahkemeye başvuracak kadar büyük bir şiddetle kavga ederler. Bu aile içi şiddeti yatıştırabilecek ya da durumu değiştirebilecek toplumsal bir düzenleme sistemi yoktur, *Charivari** yoktur ya da bunun ancak bir taslağı varsa bile, öykünün acıklı bir sonla bitmesine engel olmak için yeterli değildir. Karıyla koca sık sık birbirine vurur, birçok kez mahkemeye çıkarlar. Daha küçük olan Victoire adlı kızları annesini babasının uyguladığı şiddetten korumaya çalışınca, ağabeyi Pierre kız kardeşini döver, tıpkı babasının annesini dövdüğü gibi. Anne gençtir, yeni kurulan Cumhuriyet'in kadınıdır; Fransız Devrimi'nin sonrasında doğmuştur; dolayısıyla, kadın haklarını genişleten ve babaların haklarını sınırlandıran Cumhuriyet'in yeni yasalarına dayar sırtını. Devrim en yüce babanın (XVI. Louis) başını kesmiştir ve Pierre Rivière'in babası da sırtını "Eski Düzenin –Eski Rejim'in– Restorasyonu" olarak adlandırılabilecek şeye, yani rahipler sınıfına dayar. Bu karşıtlık (modernlerle eskiler, Kral'ın yandaşlarıyla Cumhuriyet yandaşları arasındaki karşıtlık) toplumsal dinamikte de gözlenir, aile ölçeğine de yansır. Pierre Rivière babasına zulmettiğini düşündüğü annesine karşı, babasının yanında yer alacaktır. Kendisine göre babasını içine gömüldüğü bu duygusal çöküntüden kurtarmaya hedefleyen bir görev üstlenecek Pierre Rivière'in karşılaştığı birtakım güçlüklerin kökeninde, çatışmanın bu aile boyutu vardır. Çocuk anne babasından birini kurtarmak için kendini kurban eder. İnsan, kendi geleceğini göz önüne alarak hareket etmeyip, annesiyle babasının geleceklerini gerçeğe dönüştürmelerini sağlamaya çalışarak, kendini kurban edebilir. Bu kurbanlığın en güvenli yollarından biridir.

Bir ergen potansiyel bir yetişkindir, yüzünü olgunlaşacağı geleceğe, ruhsal ve cinsel anlamda gerçekleşmesine dönmüştür. Bedenindeki, onu türün devamına ve kendi hazzına yazgılı kılan değişimi üstlenmesi gerekir. Pierre Rivière anne babasından birinin bu planda kendini gerçekleştirebilmesine izin vermek için bu oluştan vazgeçer. Çocuk annesinin ya da babasının yetişkin yaşamını gerçekleştirmesine izin vermek için erinlikteki Oedipus'unu kurban eder.[8] Pierre Rivière'in

* Uygunsuz evliliklere karşı yaygara koparma geleneği. (ç.n.)

[8] F. Marty, "Le Crime de Pierre Rivière à la Lumière, de son Mémoire", *Adolescence*, Vol: 10, No: 1, Greupp, Paris, 1992.

durumunda, bu kurban etme işi babayla eşcinsel bağın pekiştirilmesine dayanır. Erinsel yatırımın ensestüel, heteroseksüel, anti-narsisistik ve (nefretin rakip anne-babaya yansıtılması anlamında) baba katili bir düşlemin boyutuna yöneldiğini görmek yerine, eşcinsellikle ilgili bir yapıştırmaya, yatırımların narsisizm planına çekilmesine ve heteroseksüel, ensestüel nesne seçimine yönelmenin olanaksızlığına tanık oluruz. Anne katillerinin durumunda ise, en azından Pierre Rivière gibi erkek çocuklar açısından, anneyi öldürmek bu haliyle yatırım yapılamayan ensest nesnesini öldürmekle denktir. Dolayısıyla, anne katilliği genel anne baba katilliğiyle (oğlan babayı öldürür, kız anneyi öldürür) simetrik olmayabilir; erinlik sürecinde, bu olguda psikozla ilgili sorunsallara gönderme yapan önemli bir çıkmaz oluşturabilir. Çocuk anne katilliğinde ensestüel anne-babayı öldürüp, ensesti benzer biçimde yasağa uymayarak gerçekleştirir, ensest anne tasarımının öldürülmesidir. Anne katilliği böyle tanımlandığında, ensestüel anne baba cinayetleri arasında görülebilir ve anne-babanın öldürülmesinden bütünüyle farklı olabilir. Ergen erinlikte, ensestin düşleme dayalı yaşantısının etkisi altındayken, anne baba katilliğinin oluşturduğu narsisistik gerileme gereksiniminin ötesindedir.

İkinci olgu on dört yaşındaki, hem annesini, hem babasını öldüren ergen Isabelle'inkidir. Bir sabah, annesiyle babasının odasına dalıp, av tüfeğiyle, yakın mesafeden babasını öldürür. Bu olay bundan yıllar önce Güney Fransa'da, bir köyde gerçekleşmiştir. Babanın yanında uyuyan anne sese uyanır. Tüfeği kızının elinden almaya çalışır; birden boğuşmaya başlarlar, anne ölümcül biçimde yaralanır. Isabelle bu cinayetleri işledikten sonra, birkaç saat başıboş dolaşır, derken polis onu yakalar. Nasıl bir öyküsü vardır bu kızın? Ailesinde, babasıyla babaannesi arasında çok güçlü, ensestüel bir bağ vardır; ailenin geri kalanının kullanmadığı, özel ve direkt bir telefon hatları bulunur. Bu ailede, büyükbabayla gelin arasında birçok kez ensest ilişki yaşanmış, babayla kız arasında da bu yönde girişimler olmuştur. Babanın tarafında, sorunlar silah yoluyla çözülür; evde, arabada dolu silahlar vardır... Komşularla anlaşmazlık yaşandığında, babanın arabayla komşuların kapısını kırdığı olmuştur... Bu ailede, şiddet açık ve alışılagelmiş bir şeydir.

Isabelle günün birinde kendisinden yaklaşık on yaş büyük olan bir oğlanla, genç bir suçluyla tanışır. Baba, ilişkilerine kesinlikle izin vermez; kızını bu ilişkiden vazgeçmezse sevgilisinin kedisini öldürmekle tehdit eder. Tehdit işe yaramayınca, baba eyleme geçer ve kızına şöyle der: "Devam ederseniz, arkadaşına da olacağı bu". Isabelle babasına şu yanıtı verdiğini anımsıyordur: "Beni tehdit etmeye devam edersen, intihar ederim". Babaysa: "İntihar edersen, onu öldürürüm" diyecektir. Bir sabah, Isabelle bir gece kulübünden dönerken, babasını öldürmeye karar verir. Bu genç kız, çevresinde, okulda, sıradan bir ergen olarak görülmektedir. Babası okulda sigara içme yasağının kaldırılması için birçok kez öğretmenlerle görüşmeye gelmiş; kızının bu kuraldan bağışık olmasını sağlamaya çalışmıştır. Bir başka sefer de, Isabelle okulda uyarı aldığında, bu cezanın kaldırılması için devreye girmiştir.

Isabelle bu sevgili ilişkisinden doğan çatışmayı çözmek ve bu ensestüel hapisten çıkmaya çalışmak için, ailede anlaşmazlıkları çözerken genel olarak başvurulan yöntemlere benzer bir çıkış yolu bulmuştur. Şiddete başvurmak gibi aşırı bir çözüm aile alışkanlıklarından gelme bir davranıştır. Rivière ailesinde, çatışmalar dövüşerek çözülür, baba anneyi döver, Pierre Rivière de annesiyle babasının kavgasına karışan kız kardeşini. Isabelle'in ailesinde de, çatışmalar güç kullanılarak, şiddetin kesinlikle tartışma olanağı vermeyecek biçimde ötekine yansıtılmasıyla yaşanır. Cinayet eylemine geçilmeden önce bile, ötekinin simgesel yeri güvende değildir.

Isabelle suçbilimcilerin sözünü ettikleri şu olguları yansıtıyor gibidir: "Ergenlerin öyle gerektiği için, başka çıkış yolu olmadığı için anne babalarını öldürdükleri olgular vardır!" Isabelle'in öyküsünde, iş gerçekten de babanın erkek arkadaşı öldürmesine varabilir, bu da büyük olasılıkla genç kızın ölümüne yol açacaktır. Bir anlamda, ya babası ölecektir, ya kız.

Cinayetin böyle sağ kalmaya yönelik bir tepki olarak düşünülmesi anne baba katilliğinin işlevinin iki bakış açısından sorgulanmasına neden olur. Bir yanda, söz konusu olan iç ya da dış nedenlerden ötürü, erinliği tamamlama ve kendini yetişkin olarak gerçekleştirme yoluna girmenin olanaksızlığı olabilir. Öte yandan, cinayet sonuca bağlanma-

yan çatışmaya bir çıkış yolu bulmaya yönelik (sanrı gibi başarısız) son bir girişim olarak görülebilir.

Üçüncü klinik örnek olarak, Hermine Von Hug Hellmuth'un yeğeninin öyküsünü[9] seçtim. Öğretmenlik eğitimi alan Hermine kısa süre içinde Viyanalı psikanalistlerin çevresine girer ve aynı zamanda ergenlerle de ilgilenen ilk çocuk psikanalistlerinden biri olur. Antonia adında bir kız kardeşi vardır; bu kadın Rolf takma adlı bir çocuk doğurmuş, sonra çocuk altı yaşındayken ölmüştür. Çocuk önce bir dadıya bırakılmış, ama işler yolunda gitmeyince teyze Hermine biraz geç de olsa yeğenine kol kanat germiştir. Anlaşılan, iki kız kardeşin arası pek iyi değildir. Hermine, Freud'un da isteğiyle, Küçük Hans'ı ve birkaç çocuğu saymazsak, psikanalizde o zamana dek daha çok yetişkinlere uygulanan tedavilerden çıkarsanan, çocuk cinselliğiyle ilgili kuramsal düşünceleri açıklamak ve doğrulamak için Rolf'u gözlemlemeye başlamıştır. Gerçekliğin kuramda ileri sürüldüğü gibi olup olmadığını anlamak üzere, çocuk cinselliğinin ortaya çıkışı Hermine'le birlikte "yerinde" gözlemlenmeye çalışılacaktır. İşte o da kız kardeşine yakın oturduğu için yeğenini gözlemlemiştir. Ama çocuk büyüdükçe hırçın bir çocuğa dönüşür. "Topluma aykırı" eğilimleri, hırsızlıklar, kimliğini istismar, başka suçlar Hermine'e baş edemediği sorunlar çıkarmıştır. Rolf'un yasal vasisi Sadger'in yardımıyla yeğenini bir yurda yerleştirip ondan bir kez daha ayrılmaya çalışan Hermine, bu psikopatik davranışlar karşısında ne yapacağını şaşırır. Bunalıma girer ve yavaş yavaş tüm dünyadan kopar. Ama artık ergen olan Rolf "iyileşmiyor"dur. Bir gece, bir kez de gündüz yaptığı gibi teyzesini soymaya gelir. Hermine uyanır. Rolf telaşlanmış mıdır? Onu öldürmeye gerçekten niyetli midir? Kesin olan tek şey kadını boğduğudur.

Rolf'un psikanaliz tarihine geçen olgusu özel bir Ödipal nitelik yansıtmaktadır.[10] Anne o çocuğu "tek başına" doğurmuştur, babayla birlikte yaşamıyordur, bu da çocukla ensestüel yakınlığı pekiştirir. Öte yandan, Rolf teyzesi Hermine'e "baba" demektedir, sanki "annenin ötekisi" olarak, bildik öteki figürün kapladığı yere işaret etmek istiyormuşçasına.

---

[9] Hermine von Hug Helmuth [1927] *Essais Psychanalytiques*, Payot, Paris, 1991.

[10] Ayrıntılı bilgi için bakınız, "L'Adolescence dans l'Histoire de la Psychnalyse", *Les Cahiers Internationales de l'Adolecnece*, CILA, Paris, 1997.

Ergenin Olağan Paranoyası

Çocuktaki Oedipus, aynı cinsiyetten olan anne-babayla rekabet, daha baştan düşmanlık yaşantısının koşullarını yaratır. Ergenin paranoyak konumu bu Oedipal konumdan ayrılamaz: Ona yapısal olarak bağlıdır. Çocuk Oedipus karmaşası sırasında Freud'un betimlediği biçimde paranoyak senaryoyu sahneye koyar. Sonradan paranoyak evreye varacak ardışık tersine çevirmelerin kökeninde, bir başkasına karşı duyulan bilinçdışı eşcinsel aşk vardır. "Onu seviyorum" tümcesi "o beni seviyor, ben değilim onu seven, o seviyor" tümcesine dönüşür. Bu evrede, söz konusu olan erotomanidir; düşlem erotomani başkasının kendisine düşman olduğunu, sevgisiyle düşmanlık ettiğini duyumsamaya iter. Gerçekte, o nesneye karşı kendisinin duyduğu sevginin tersine döndürülmüş biçimi söz konusudur. Tamamlanmış paranoyak senaryoda, bir başka değişim de gerekir: "Ondan nefret ediyorum". Bu durumda, söz konusu olan bir savunma, bilinçdışı eşcinsel aşka karşı nefrettir. Paranoyak düşüncenin kökeninde bir tersine çevirme vardır: "Ondan nefret eden ben değilim, o benden nefret ediyor!", en sonunda da: "Ondan nefret ediyorum, çünkü benden tiksiniyor, bana düşman, o bir kötü nesne. Ona karşı böyle davranmak zorundayım, çünkü çektiğim her şeyin kökeninde o var". Oedipus karmaşası, çocuğun yolda Laios'la karşılaşan Oedipus gibi babaya karşı koymaya, onunla rekabete girmeye itildiği ölçüde, paranoyak senaryonun kimi aşamalarını sergiler. Baba çocuğun olmak istediği yerdedir şimdiden, ona engel olmaktadır. İşte ilk devinimler için bunlar söylenebilir.

Babanın yok olmasını isteme, ölüm dilekleri ikinci devinimi oluşturur. Çocuk onun katılımı dışında gerçekleşebilirmiş gibi, bu yok oluşun düşlemini kurar. Fobinin kaynağı kimi zaman rakibe yönelik saldırgan dileğin kişinin kendisine döndüğü yerdir; oysa ergenlikte, bu ölüm dileği baba katilliği düşlemine, öznenin "düşlemde eyleme vurduğu" ölüm dileğine dönüşür. İğdiş edilme tehdidi, babaya yönelik ölüm dileklerine tam olarak algılanmayan bir misilleme olacağı korkusundan alır gücünü. Çocuk başına bir şey geleceğinden korkar, çünkü kendisi daha önce nefret deneyimini yaşamıştır. Ötekinin kendisine kötülük edeceği korkusu, kendisindeki ötekine kötülük edebilme yeteneğine bağlıdır; yoksa bunun olmasından asla korkmaz, belki aklından bile geçirmezdi.

Baba Katilliğinde Eyleme Geçiş

Baba katilliğinde eyleme geçişte, (yalnızca narsisistik değil, çiftedeğerli olarak) içsel nesnenin oluşmamasına bağlı nefretin bir bölümünün ötekine yansıtılması söz konusudur. Eyleme vurulan baba katilliği çifte değerliliğin tümden başarısızlığa uğramasıdır. Erotik dürtülerle sadik dürtüler arasında dürtüsel bir bağlantısızlığa işaret eder ve yıkıcılığın zaferini haber verir.

Eyleme geçiş, görünüşe göre, devindirici boşalım aracılığıyla doğrudan dürtüsel doyumu amaçlayan ekonomik bir yoldur; çocuğun narsisizminin, imgesel tümgüçlülüğünün korunmasıdır. Dürtülerin baskısına bağlı gerilim boşalımı dolaysız biçimde kendini gösterir; düşünme etkinliğinin kısa devre yapmasıdır bu. Ötesine geçemeyeceğimiz sınırı mevcut kılacak yasaklayıcı bir üstbenliği yeterli anlamda biçimlendiren bir yapı yoktur (ama bunun karşılığı düşünebileceğimiz şeydir). Cinayet yasağının içselleştirilmesi düzeneği yerleşmemiş gibidir ve ruhsal merciler arasındaki güç ilişkilerinde, boşalımın önünde bir sınır yoktur. Octave Manonni'nin "çok iyi biliyorum ama yine de"[11] formülünün açıkça gösterdiği gibi, bilincin yok sayılamayacağı sapkınlık sorunsalı, gerçekliğin bir bölümünün yadsınması aracılığıyla, benliğin öznenin narsisistik bütünlüğü açısından aşırı büyük bir tehdit oluşturan bir dış ve iç gerçekliğe karşı kendini savunmak için benimsediği bir tarzı yansıtır. Sapkınlıkta öteki, nesne olarak aşağılanır; eksiklikle yüzleşmeyi engellemek için özne olarak yadsınır. Baba katilliği aynı zamanda bir biçimde başkalığı ortadan kaldırıp, cinayete dayanan tümgüçlülüğün büyülü çözümüyle eksiklik boyutunu imgesel anlamda doldurmaya çalışır.

Anne Babanın Narsisistik Desteği

Pierre Rivière'le Isabelle olguları tam olarak aynı sorunsalı yansıtmaz, ama erinlikteki Oedipus karmaşasından geçilirken devreye giren şeyleri gösterirler. Erinlikteki Oedipus karmaşasının "normal bir biçimde" geçilmesi için gerekli, ama yetersiz koşul anne babanın narsi-

[11] O. Manonni, "Je sais bien.... mais quand meme", *Clefs pour l'Imaginaire, ou l'autre scène*, Seuil, Paris. s.9-33.

sistik desteğinde yatar. Anne babalar kendilerini uygun sevgi nesnesi olarak sunmadıklarında, bir süre ensestüel anne-babanın uygun nesne olduğunu sanan ergenin düşlemlerini yankılamadıklarında, o ergene narsisistik anlamda destek olurlar. Anne babaların işi kendilerini ergen için uygun nesne olarak görmemelerine dayanır. Buna karşın, Isabelle'in babası şöyle der gibidir: "Benden başkasıyla yatmanı istemiyorum!". Pierre Rivière'in babası da: "Ah ah! Yavrularım, görüyorsunuz karımın bana neler yaptığını!". Bir ergen sırtını sağlam anne babalara, anne babalık konumuna sağlam bir biçimde yerleşmiş anne babalara dayamaya gereksinim duyar. Anne babaların narsisistik desteği onların uygun nesneyle yarışmamalarını gerektirir. Anne babaların çocuklarına tamlayan nesneler olarak yatırımlarını çifte değerlilik yararına geri çekmeleri gerekir, böylece çocuklar onlarla bir özdeşleşme bağını koruyabilirler. Ergenliğin sonunda bir kez daha yaşanacak şey budur.

Isabelle babasına libidinal olan yatırımını geri çekmeye çalışmıştır. Ama çözümü cinayete başvurmakta bulması bu yatırımın geri çekilmesi açısından sorunsaldır, yani geri çekme tam olarak başarıya ulaşmamış gibi. Isabelle şöyle diyebilirdi: "Bak, madem öyle, ben gidiyorum!". Isabelle'le Pierre Rivière'in olgularında, söz konusu olan onların kendi geleceklerinden vazgeçmeleridir. Isabelle'le Pierre Rivière'in önünde gerçek bir manevra alanı yoktur, çünkü anne babaları kendilerini onlara narsisistik anlamda destek olmayan bir konuma yerleştirmişlerdir.

Anne baba katili ergenler aile uzamı içindeki simgesel yerlerle ilgili ne derler? "Çocuklarıma anneanneleriyle dedelerini nasıl anlatacağımı bilmiyorum" der Isabelle hapiste. Onu rahatsız eden şey sorulduğunda, şöyle yanıt verir: "Sonuçta, anneanneleriyle dedelerinin olmadığını söyleyeceğim". Anne baba katilliği eyleminde gizliden gizliye var olan şeyi sözcüklere döker: dünyaya getirilmeye yönelik (düşlemlenemeyen) düşlem. Düşlem "benden sonra tufan" değil, "benden önce tufan"dır. Bu da şunu demeye gelir: "Ben ailemi yalnızca kendimden hareketle kuruyorum". Bu kendi kendini dünyaya getirme-dünyaya getirilmiş olmama düşlemidir ve olağan bir düşlem değildir. Buradaki, düşlem olmayanın düşlemdir, öyle olmasaydı soyağacında, herkesin aile uzamında kapladığı yerin simgesel boyutunda yer alırdı. Düşlem simgesel imgelemin içinde yazılan bir etkinliktir.

Yetişkin anne baba katilleri eylemlerini psikozdan kaynaklanan durumlarda ya da onlara denk durumlarda gerçekleştiriyorken, ergenler sanrılı ya da sanrısız bir biçimde, kurtarıcı bir düzeyde, öç içeren koşullarda suç işleyebilirler. Bu gibi durumlarda, genelde babanın sert, tiran olduğu, karısıyla çocuklarını dövdüğü, aile bağlamının çoğunlukla ensestüel şiddetten oluştuğu ailelerde, içinde bulundukları durumdan kurtulmak için cinayete başvururlar[12]. Cinayet onlara tek çıkış yolu gibi görünür; ailenin ürettiği şiddet ergeni cinayet eylemine geçişe itiyormuş gibi, tiranı öldürerek aile kurtarma görevi ona düşer. Bu sorunsallar karşısında, baba katilliği ergenlikte bir ayrılıktansa bir kopuş süreci olarak görünür.

Ergenlikte Kopuş ve Ayrılık

Kopuş ayrılık sürecinin tamamlanmaması durumunda, zihinselleştirmeden, içselleştirmeden çok eyleme vurma durumunda, bağlantıları koparmanın ve yıkıcılığın tarafında konumlandırılabilir. Kişi kendi şiddetini ötekine yansıtma riskinden korunmak için kopuşu eyleme vurur (saldırmaktansa kopmayı yeğlemek). Ötekiyle uzlaşmak yerine onu öldürmek anne ve baba katilliğinin en önemli görünümlerinden biri olabilir mi? Bütün bu durumlarda söz konusu olan, anne baba nesnelerinden yatırımı geri çekmek ve uygun nesneyi aramaya başlamak amacıyla, ensestüel ve anne baba katilsel erinsel şiddeti işlemekte çekilen güçlüktür.

Erinsel dürtülerin şiddeti benliğin gizil dönemde oluşan ideallerini yok eder. Kopuş, erinsel dönüşümleri bünyeye katmanın olanaksızlığını; ensestüel ve aynı zamanda rakip olan anneye ya da babaya erotik, cinselleştirilmiş yatırım düzeyinden, bu erotik yatırım konumlarının özdeşleşme lehine bırakılmasına geçişte yaşanan güçlüğü yansıtır. Ergenler aile ortamlarından koptuklarında, özdeşleşmeyle ilgili kırılma çizgilerinin üzerinde olurlar. "Çocuğum olduğunda, onlara annemle babamın bana davrandığı gibi davranmayacağım!". Bu yaklaşıma birçok ergende rastlanır.

[12] P. C. Racamier, "Anteodipe et ses destins", *Apsygée*, Paris, 1989.

Oedipus karmaşası simgesel konumları yapılandırır, kuşaktan kuşağa aktarılan aile kalıtının parçası olan bir kimlik göndermesi oluşturur. Geri kalan her şeyin, Oedipus karmaşası ötesi dönemdekilerin bile dayandığı bir kayadır bu. Aslında, psikoz Oedipus karmaşasına göre düşünülür, kendi başına düşünülemez. Oedipus miti kahramanın babasını öldürmesiyle başlamaz. Babanın öldürülmesinden önce, Laios Oedipus'u, baba oğlunu öldürmeyi diler. Çocuk katilliği çocuğun şiddetinden önce var olan, ilkel, hatta birincil ya da temel bir şiddet oluşturarak, tersine bir Oedipusçu anne baba sorunsalı içinde ele alınmıştır.

Erinlik Çocuklukta Benliğin Oluşumuyla İlgili Narsisistik Çatlakları Açığa Çıkarır

Şiddet erinlik süreçlerinin bir parçasıdır, ama özümlenmesi özellikle çocukluktaki Oedipus karmaşasından çıkışa ve gizil dönemde benliğin pekiştirilmesi uğraşına göre, daha eski bir deneyime dayanma olasılığını gerektirir. Bu deneyim olmadığında, erinsel ergeni (düşman yabancı bir nesne olarak yaşanan parçalanmış beden tasarımının yarattığı kimi anoreksi biçimlerinde benliğin yarılmasında olduğu gibi) psikoz yoluna ve (anne baba katilliğinde olduğu gibi) eyleme vurulan, ötekine yansıtılan şiddetin yoluna iter. Her ikisi de içsel düşman nesne barındıran anorekside ve anne baba katilliğindeki şiddette açık mantık ötekinin (anne baba katilliğinin gelecekteki kurbanı ya da erin beden) işini bitirmek olabilir.

Ama nesneyi yok etmeye yönelik bu girişim gerçekleştirme sırasında Oedipusçu bakış açısına yerleştirilmelidir. Söz konusu olan daha önceden oluşturulmuş bir Oedipusçu uzamı *yok etmek* değil, bir Oedipusçu uzam *yaratmak*'tır (bkz. Schreber'in sanrısı ve Freud'un konuyla ilgili açıklamaları). Cinayet yeterince destekleyici içsel bir nesne oluşturmanın olanaksızlığını açığa vuran, narsisistik bir yıkımın ifadesi olabilir. Kendi içinde tehdit oluşturan ve öznenin narsisistik dayanaklarına saldıran şey ötekine yansıtılır. Nefret edilen nesne benliğin oluşumuna yarıyorsa, sorunsal narsisistiktir, erotik dürtülerle sadik dürtüler arasında bağlantının olmayışıyla öne çıkar. Dolayısıyla, ötekinin işini bitirmek değil, o ana dek yaşamsal bir tehdit oluşturan ötekiyle bir bağ

kurmaya başlanamaması söz konusudur. Bu bakış açısında, şiddet narsisistik çatlakların varlığına bağlı yıkıcı bir etkidir, çünkü tüm benliğin oluşumu olasılıklarının, öznelliğe her türlü ulaşımın kökeninde narsisizm vardır.

Anne babanın öldürülmesi, her ne kadar bu tür cinayetler yetişkinlikte işlendiğinde sık sık karşılaşılan psikoz boyutu ya da sınırdaki boyut ergenlikte her zaman saptanamasa da, ruhsal plandaki sonuçları açısından sıradanlaştırılamaz. Anne babanın öldürülmesi, ergen o ana dek bulunmayan bir öznelliğe ulaşmak üzere, bu eylemle "kendini baştan başlatıyormuş" gibi köken sorununa gönderme yapar. Ama bu kendi kendini dünyaya getirmenin, yeniden-doğuşun içerdiği büyü anne baba katili gençlerin geleceğini sorgular: Bir yetişkin olarak geleceğin bir parçası olabilecekler midir, kendilerini o geleceğe yansıtabilecekler midir, bu konuda ne gibi güçlüklerle karşılaşacaklardır? Kendilerinin anne ya da baba olabileceklerini nasıl canlandırırlar kafalarında? Bu sorgulamalara bakılınca, soy zinciri ve aile kümelenmesinde kendini saptama sorunsalının bu ergenler için ne kadar önemli olduğu anlaşılır; anne baba katilliği bu sorunsalın trajik kaynağını oluşturuyor gibidir. İnsan anne baba katilliğini ve onun gerekçesi ensesti gerçekleştirmekten vazgeçmesi karşılığında özne olmaz mı?

ergenlikte rastlantı ve aşk ya da genital nesne seçiminde öngörülemez şeyler*

*EMMANUELLE CAULE***

ÇEVİREN: ORÇUN TÜRKAY

Giriş

Öncelikle beni davet ettiği, yeniden buluşup birlikte düşünme olanağı verdiği için Talat Parman'a teşekkür etmek ve bugün sizlerle birlikte İstanbul'da olmaktan ne kadar mutlu olduğumu söylemek istiyorum.

Ergenlikte aşk nesnesinin seçimi, genital nesnenin keşfi, onun ruhsal plana etkileri ve bu konuda öngörülemeyen şeyler üstüne konuşacağım. Bu toplantıyı hazırlarken, Talat Parman ile önceden yaptığımız görüşmelerde, özellikle ergenlikte eşcinsel nesne seçimi sorununun önemli olduğunu düşündük. Önemli ama hassas! Çünkü gündelik klinik uygulama ve birçok kuramsal kaynak bu sorunun ortaya konmasının yerinde olduğuna tanıklık etse de, onun kişisel yansıtmalara büyük oranda açık olduğunu da görmek gerekir. Öteki nesnesinin, öteki ergenin, öteki cinsiyetin, karşıcinsel ya da eşcinsel ötekinin, iki kat yabancı, kaygı verici yabancı, ötekinin ötekisinin seçimi her zaman kolaylıkla önyargıya dönüşen, bir gizem duygusu yaratmaz mı az çok?

---

* İstanbul Psikanaliz Derneği tarafından 13-14 Mayıs 2016 tarihinde düzenlenen 17.Gençlik Üzerine Tartışmalar etkinliğinde yapılan konuşmanın metnidir.

** Psikolog, psikanalist, Bordeaux Üniversitesi öğretim görevlisi.

Bireysel konumların ve indirgemelerin ötesinde, tarihsel ve kültürel çeşitlilikler bize konunun karmaşıklığını anımsatır: Antik Yunan'daki erginleyici (initiatique) eşcinsellik, İkinci Dünya Savaşı sırasında eşcinselleri yok etmeye kalkılması, cinsiyet kuramının temelindeki kimliksel ve siyasal talep, bunların hepsi; eşcinsel nesne seçimindeki ruhsal bahisleri ve bu seçimin uyandırdığı ya da içerdiği nefret dolu savunma hareketlerini yansıtan ortak biçimlerdir. Psikanalizdeki, kimi zaman sapkınlık olarak değerlendirilen, kimi zaman değerlendirilmeyen eşcinsellik sorunuyla ilgili rahatsızlığı da unutmayalım...

Belki sanat bu ideolojik engelden bizi kurtarabilir, kim bilir? Bu etkinliğe hazırlanırken, Ferzan Özpetek'in o güzelim filmi *Hamam* geldi aklıma. Başkahraman Francesco açısından, teyzesinden kendisine kalan mirası almak üzere yaptığı İstanbul yolculuğunun turnusol testini büyük bir incelikle gösteren olağanüstü görüntüler. Eşcinselliğinin açığa çıkmasını sağlayacak biçimde, kendi tarihinin, dürtüselliğin ve şehvetin kaynaklarına dönüş. Francesco eşcinselliğini kendisini ağırlayan ailenin ergen oğlu Mehmet'le keşfeder. Onların arasında yavaş yavaş apaçık bir suç ortaklığının doğduğuna tanık oluruz, bir yandan da Yunan tragedyasında olduğu gibi amansız bir yazgının gerçekleşmesine: Francesco açısından, bu açığa çıkış ölüme mahkum olmak demektir. Oysa ergen Mehmet açısından, çocukluğundaki (altı yaşındayken, aynı hamamda, teyze tarafından) erginlenmesini yankılayan bu olay kendisini bir erkek olarak yaşamına yönlendirmiş gibidir. Buradaki sorun, erilliğin aktarımıdır: "*Büyüyünce babası gibi güçlü, yürekli, bilinçli olsun isterim; arzuyu seçecek kadar duru bakışları, güçlü kolları olsun; özgür bir erkek olsun isterim.*" Teyze, Francesco için bunları diler; Francesco da evliliğiyle olsun, yanlış kendilik halindeki yaşamıyla olsun, tam da bunda başarısız olmuştur; ama görünüşe göre, ergenin önyargıları altüst eden bir açıklıkla gerçekleştirdiği şey de budur.

I – Ergenlikte Cinsellik Sorunu: Çocuklukta Fallik Bozgundan Erinsel Genitalin Fethine

Ergenlikte cinsellik sorunu -bu toplantının konusu- öncelikle ergenin erinselle birlikte farklı duyumsanan bedeniyle ilgilidir. Bunlar cinselleşme yeni olduğu için yeni duygulardır; ruhsal anlamda onlarla

bütünleşilmesi (Birraux, 2013), cinsel ve kuşaksal beden ve kimlik imgesinin onlar üstünden değiştirilmesi gerekir.

Çocukluk, çocukluktaki Oedipus karmaşasının çözülmesinden kendisine miras kalan bir cinsel kimliği bir ikili terimle oluşturur: fallik/iğdiş edilmiş. Christian David'in (1992) büyük ölçüde geliştirdiği, Freudcu ruhsal çift cinsiyetlilik varsayımı, gerek erkek çocuğu, gerek kız çocuğu bu iki ruhsal konumun, fallik ve iğdiş edilmiş konumun deneyimini öznel olarak yaşamaya iter. Gizil dönem boyunca (7-12 yaş) çocukta bu iki konum birlikte var olur. Oysa, o dönemde, normal olarak bağların cinsellikten uzaklaşması ve doğrudan dürtüsel doyumun sonraya ertelenmesi öne çıkar. Öyle ki fallik boyut o sırada temelde narsisizmde ve ergenin bedenine yatırımında devreye girip, bu yolla kimliği destekler. Üstelik, fallik/iğdiş edilmişin öne çıkması, bilinçdışındaki olası bir Ödipal öç yanılsamasını -"ben büyüyünce..."- ayakta tutar, ergenlik bu konuda kesin olarak bir düş kırıklığı yaratacaktır.

Ergenliğin başında, bedenin erinsel genitalleşmesi nesne ilişkilerinin yeniden cinselleştirilmesine yol açar ve ruhsal sahnede Oedipus'u ön plana geri çağırır. Ama bu Oedipus, fizyolojik olgunluk nedeniyle ensestin ve anne-baba katlinin gerçekleştirilebilir olması ölçüsünde, çocukluktaki Oedipus'tan farklıdır: Bu erinsel Oedipus'udur (Gutton). Yalnızca Üstbenlik (ikili ensest ve anne-baba katilliği yasağının içselleştirilmesiyle) Ödipal düşlemin gerçekleştirilmesine karşı çıkar. Böylece, genital dürtünün doyuma ulaşması olasılığı cinsel nesneler olarak Ödipal nesnelerden kesin olarak vazgeçilmesinden geçer. Tam anlamıyla genital cinselliğe ulaşmanın koşulu aslında **fallik bir bozgun** olan bu vazgeçiştir.

Tamam da çocuk cinselliğindeki ekonomi ergenliğin yakınlarında doğal olarak sallanırken, bir ergeni yaşamda tutan ve onun arzu duymasını sağlayan şey nedir?

- Bir yandan, yaşamın ilk dönemlerinde oluşan ve özellikle gizil dönemde sağlamlaşan "narsisistik temellerin niteliği". Bu nitelik gizil dönemdeki dengeye saldıran erinsel sürecinde sınanır.

- Öte yandan, doyum isteyen, ister istemez yabancı nesnelerini arayıp keşfeden, yeni bir haz, **genital fethi** getiren, Benliğin ufkunu genişleten genital dürtünün "direngenliği".

Peki bu yeni nesneler nasıl keşfedilir?

II – Ödipal Erinsel Nesnesinden Tam Anlamıyla Genital Nesneye

Ödipal erinsel nesneden, başkalığı, farklılığı yüzünden seçilecek egzogamik (aile dışı) genital nesneye geçişi sağlayan şey "genitalleşme süreci" gerçek bir süreçtir (Marty, 2005). Bu süreç başlıca sorunlarından birini oluşturduğu ergenliği boydan boya kat edip, sonrasında da sürer.

1) Ödipal erinsel nesne

Önce genital dürtü aracılığıyla, mastürbasyon etkinliğinde, kişinin kendi bedenine yatırım yapılır. Aynı zamanda gerçek anlamda nesneyle buluşmayan cinsel deneyimler de başta şehvet akımını yaşama geçirerek "bedeni ele geçirirler". Ya da tersine, platonik aşk olguları başta sevecenlik akımını yaşama geçirerek "düşünceleri ele geçirirler". Ya da yansımanın çekiciliği (aşktaki ayna oyunu) benzerliğin çevresinde döner ve bu nedenle cinsiyet farkının değişikliğini savuşturur.

Bunlar ergenlikte genitale alışılmasını, duyumsallıkla ruhsallığı ille birbirine bağlamaksızın, daha tüm "ruhsal sonuçlar"ın üstlenilmesini gerektirmeksizin, duyumsal ya da ruhsal anlamda genital deneyimin yaşanmasını sağlayan **geçici nesne çözümleridir**.

Roland 18 yaşındadır. Kendisi S. Zweig'ın *Karmaşık Duygular*'ının başkahramanıdır. Aile evinden yeni ayrılmış, üniversiteye girmiştir, İngilizce öğrenimi görecektir ama aslında okulu bırakmıştır. Çünkü Berlin kendini bütünüyle ona sunmaktadır, sanki sonsuz genital erinsel nesne gibi. S. Zweig bunu çok daha büyük bir incelikle dile getirir: "*Gençliğin o sabırsız gücü, bu dev kadının sıpsıcak ve nabız gibi atan memesinden başka nerede, [...] yükünü boşaltabilirdi?*". Bu "dev kadın", genital cinselliğin gözünde Berlin'dir. "*Eğitimle ilgilenmek yerine, kendimi tam bir saplantıyla yaşamın içindeki maceraların keşfine bırakmıştım.*" Genital cinsellik saplantısı, Benliğin elden çıkması ve yüceltmenin askıya alınması. "*O zamana kadar yasaklanmış olan yeni*

bir yaşamın hazzını tüm bedenimle daha güçlü emebilmek için bütün kültürel ortamlardan içgüdüsel olarak kaçıyordum" (s. 173). "*Bu ucuz başarılar cesaretimi artırdı ve sokağı giderek, bu [...] tümüyle rastgele girilen maceralar için bir avlanma alanı olarak görmeye başladım*"* (s. 172-173). Rastgele... Bir zorunluluğa dönüşen rastlantı: dürtüsel zorunluluk. Elinin altındaki erkekleri/kızları sevme zorunluluğu: Çocuk cinselliğindeki "nesne seçimi"nin, aslında bir seçim olmayan seçimin -insan annesiyle babasını seçemez- ilkesi de budur... Dolayısıyla, erinsel cinselliğin nesnesine böyle rastlantısal bir biçimde yatırım yaparken, temelindeki Ödipal düşlem yalnızca biraz değiştirir. Öte yandan, iyi bir Freud okuru ve hayranı olan, onunla uzun süre (1908-1939) ve sık sık yazışan S. Zweig bu Berlin aşklarının ensestüellik içermesi konusunda yanılmaz: Bu aşklar öyküde Roland'ın babasının baskın yapmasıyla (s. 173) yarıda kesilir, cezalandırılır; baba oğlunu "rastlantısal erinsel nesneleri"nden biriyle yatakta basar ve derslere hiç gitmediğini anlar... "*Babam o zor anlarda kendini tutmasını bildi, bunun için ona bugün bile yürekten teşekkür ediyorum.*" Bu bir küçük düşürme sahnesi değil, gerçeklik ilkesinin anımsatılması. "*[...] bana ciddiyetle, ama suçlamadan bakarak sordu: 'Eee, söyle bakalım ne düşünüyorsun? Bu gidiş nereye varacak sence?' Bu sakin soru beni yerin dibine batırdı. [...] Beni azarlamış olsaydı şiddetle karşı çıkacaktım [...]. Fakat bu tarafsız soru karşısında bütün direncim kırılıverdi [...]. Bazı ani sarsıntılar [...] sadece bir kereliğine sahici olabilirler [...]. Bu, babamla yegâne gerçek anlamda konuşmamız oldu [...], bütün kararları ona bıraktım.*" Dolayısıyla, babanın öğüdü sonucu, bu kez "küçük bir kentte" filoloji eğitimi almasına karar verilir. Babanın ("o yaşlı adam"ın) bu yeni tasarıda genital erinsel cinselliğin doyumuyla (o küçük kentte yine de birtakım kadınların olacağı umulabilir!) yüceltme yolunun birleşmesi olanağını, başka bir deyişle öznelleştirme olanağı yaratan, rekabet içermeyen, uygun müdahalesi sayesinde, genitalliğin sindirilmesinde bir eşik aşılmıştır.

İşte bu noktada, Berlin bölümü gerçekten de yalnızca bir **giriş** niteliği taşıyormuş gibidir, asıl öyküye geçilir. Roland öğretmenlerinden

* S. Zweig, *Karmaşık Duygular*, çev. İlknur İgan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (ç.n.)

biriyle yakınlık kurar, öğretmen karısıyla birlikte oturduğu apartmanda bir oda kiralamasını önerir ona. Delikanlıyla "Hocam" dediği ve 40 yıl sonra "*Hiçkimseyi de ondan daha fazla sevmedim*" diyeceği öğretmeni arasında kimi zaman egemenliğin sınırlarında gezinen, çok özel, tutkulu bir ilişki kurulur. Ama bir yandan Roland'ın karşılaştığı tüm ipuçlarına karşın öğretmenin kendisine karşı beslediği eşcinsel tutkudan kuşkulanmaması anlamında, Ferenczi'nin diller karmaşasını anımsatan "karmaşık duygular", bir yanlış anlama üstüne kurulu bir ilişki. Bilinçsizce sürdürülen bu körlük, bu yadsıma iğdiş edilme kaygısını yeniden canlandırmadan bu idealleştirilmiş eril imgeye yaklaşmasını sağlar. Bu "karmaşık duygular" ve öğretmende (dışa vurulmayan) tutkunun diliyle (eyleme vurulmayan) cinselliğin dilinin, ergendeyse sevecenliğin dilinin yarattığı diller karmaşasında, burada çocukla yetişkin arasında olduğu gibi travmatik bir boyut yoktur, bu karmaşa Roland için erginleyici ve özdeşleşmeyle ilgili bir değer taşır. Söz konusu olan bütünüyle zihinsel bir erginlemedir. Özdeşleşme boyutuysa son derece güçlüdür: "*[...] onun varlığının bir titreşimi, sözünün yankısı haline geliyordum. Bunların hepsi kırk yıl önceydi, ama bugün bile, bir konferans sırasında söz benden bağımsızlaşıp akmaya başladığında konuşanın ben değil de, benim ağzımdan seslenen bir başkası olduğunu sanırım. [...] coşku beni kanatlandırdığı zamanlar ben o oluyorum ve beni o anların şekillendirmiş olduğunu biliyorum*".

Bana göre, önemli nokta, Roland'la öğretmeni arasındaki bu aşırı yakınlığın **bu özdeşleşme hareketi sayesinde, ruhsal çift cinsiyetliliğin, daha doğrusu kadınsının işlenmesini** sağlamasıdır. Kadınsı bu bağ sayesinde Roland'ın ruhsal yaşamında korkutucu olmayan bir yer, hatta bir aşinalık kazanır: "*Ve ben [öğretmenin] sıcacık yayılan bu sesi[ni], bu içe işleyen yakıcı sesi, bir kadının bir erkeği içine alışı gibi ürpererek ve acıyla içime kabul ettim*" (s. 255).

Roland'ın romanda birçok kez dile getirdiği gizem, bu adama yoğun bir ilgi duymasına karşın, adam kendisinde zihinsel bir büyülenme yaratmasına karşın, hatta aralarında var olabilecek şehvete karşın, bunların hiçbirinin onu genital bir cinsel nesneye dönüştürmediği saptamasıyla ilgilidir: "*Eğer böyle yüceltici bir tutku, en saf haliyle bile, bir kadına yönelikse, bilincine varılmasa da bedensel bir bütünleşmeyi arzular, doğa bedeni yaratırken en yüce birleşmenin esasını hazırlamıştır.*

Fakat erkeğin erkeğe yönelttiği zihinsel tutku, o imkânsız tam bütünleşmeyi nasıl isteyebilir? Bu tutku, hep yeni bir esrimeyle alevlenerek yüceltiği kişinin çevresinde hiç durmadan dönüp durur [...]". Burada ortaya konan sorun yüceltilmiş bir eşcinsel ilişkisindeki dürtüsel amaçtır. Bu durumda, Zweig'ın öyküsünde, bu amaç belki, yüceltici bir biçimde, Profesörün askıda bıraktığı ve kitabın bu karşılaşmayla yeniden ivme kazanan, verimlileşen yazılması olabilir mi? Dört elle yazılması. Ama gizem ergen açısından sonuna dek, Profesörün duygularını açıp onu öptüğü anda, bir veda öpücüğü verdiği tek bedensel anda bile varlığını sürdürür: "*Bu bir kadınla hiçbir zaman yaşamadığım bir öpüş, ölüm çığlığı gibi vahşi ve ümitsiz bir öpüştü. [...] Tuhaf ve korkunç bir algının etkisiyle titriyordum, ruhum ona teslim oluyor, fakat bedenim bir erkeğin teması karşısında irkilerek direniyordu, derin bir ürküntü duyuyordum – duygularım öylesine müthiş bir altüst oluş içindeydi ki...*". "*Bedenim irkilerek direniyordu*"; **öyküye adını veren karmaşıklık burada yatar işte:** (Freud'un da güvenmediği) metapsikolojik ideal ergene tam da sevecenlik akımını şehvet akımıyla birleştirme görevini verirken, **genital aşkta bile olsa, bu akımların birbirinden ayrılması deneyiminde.**

Şaşırtıcıdır, Freud da S. Zweig'a yazdığı (4/09/1926), *Karmaşık Duygular* okumasını (kendisinin nitelediği gibi "*küçük bir canlı kesim parçası*") yorumladığı, övgü dolu mektupta tam da bunu açığa vurur: "*Çatışmanın varlığı*", diye yazar, "*ergenin adamın aşkına yanıt vermek isterken, gizemli bir iç yasak yüzünden bunu yapamamasından kaynaklanır [...]*". "*Neden erkek bir başka erkeğe ruhsal planda çok güçlü bağlarla bağlıyken, onun bedensel aşkını kabul edemez?*" Bunun eşcinsel nesne seçiminin "*erkeklerle kadınlar arasındaki yabancılığın son kalıntısını aşmaması gerektiği, iki cinsiyet arasındaki ilişkileri zehirleyen o aşırı sadizmi içermediği için*" ola ki daha basit ve daha doyurucu olduğunu ortaya koyan nedenlerini inceler. Sonra da ekler: "*İnsan doğasına da aykırı değildir, çünkü insan doğası çift cinsiyetlidir*".

J.-B. Pontalis'in de altını çizdiği gibi (*Freud avec les écrivains*, Edmundo Gómez Mango'yla birlikte yazdıkları kitap, 2012): "*Zweig'ın o dönem için çok incelikli ve yürekli bir öykü olan bu öyküsü Freud'un eşcinselliğe bakışının değişmesine katkı sağlamış olabilir pekala. Eşcin-*

sellik artık (*Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'de olduğu gibi) *bir sapkınlık olarak nitelenmez, tam tersine...*".

Zweig'ın öyküsü, Freud'un mektubu ve Pontalis'in yorumu birbirini yankılar. **Peki bize erinsel nesnenin seçimi üstüne ne söylerler?**

- **Bu seçim "erkekliğin şiddetli bir biçimde abartılması"** (Freud, Zweig'a yazdığı mektup) **sürecinden geçebilir** –bu kadınların birbirini izlediği Berlin bölümüdür– erinsel Ödipal nesneye savunmacı yatırıma denk düşer; bu süreçte genital cinsellik çocuktaki fallik cinsellikle karışır.

- **Ensestüel Oedipus figürü asla çok uzakta değildir**: Roland'ın profesörün karısıyla geçirdiği gece.

- **Ruhsal çift cinsiyetlilik*** **ergenlikte yok olmamalı, yalnızca değişmelidir.** Bunun bütünüyle bilinçdışında kalan, dolayısıyla gizemli bir eşcinsel ya da karşıcinsel bir genital nesne seçimine ve bunlardan birinden vazgeçişe neden olması gerekir. İşte ben de en çok bu nokta üstünde duracağım. Roland'ın öğretmeniyle olan ilişkisinin püf noktası burasıdır. Çift cinsiyetliliğin değişimi bu ikame baba imgesiyle özdeşleşmeden geçer: Bu Roland'ın kendisi için (artık yalnızca fallik çocuk cinselliğinde değil) **genitallik içinde kavranan bir kadınsı konumu keşfetmesini ve bu konumun deneyimini** yaşamasını sağlayan (bedeni, özellikle sesi içeren) aşırı güçlü bir özdeşleşmedir: Bu Roland'la öğretmeni arasında, yazıdaki tamamlayıcılık deneyimidir. Gerçek anlamda yüceltilmiş, "cinsiyetlerin birbirini tamamlayıcılığı": Profesörün kitabı sürüncemede kalmıştır (bitmemişliğin yarattığı hem beklenti, hem de acı), derken Roland onu "sırtlanmayı", her gün yazmasına destek olmayı önerir. Genital yaratıcılık, ortak yaratı, herkes ötekine göre farklı ve tamamlayıcı bir konumda. Ergenin kadınsı katılımı vazgeçilmezdir. Öte yandan, Roland profesörün evinden ayrıldığı anda yazma durur: 2. Bölüm asla yazılmayacaktır (bu profesörün varoluşsal açmazıdır). Çünkü Roland'ın Profesör'ün evinden gitmesi, **herhangi bir genital nesneyi kendine gerçek anlamda mal edemediği** bu erginleyici ara uzamdan ayrılması gerekiyordur. **Oysa genital doyum gerçekleşmek ister.** Aslında, sevdiği profesör dürtü uyandırmaz;

* S. Zweig, *Karmaşık Duygular*, çev. İlknur İgan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Bundan sonraki alıntılar da aynı kitaptan yapılmıştır. (ç.n.)

hoşuna giden karısıysa birlikte geçirdikleri o tek gecenin, sabahında bavulunu topladığı gecenin yarattığı kaygıyı ve suçluluğu saymazsak herhangi bir tutku doğurmaz. "Kendi kitabını yazmak" için gitmesi gerekir; biz de bir kadınla tanışacağını, çocuklarının olacağını ve filoloji profesörü olacağını biliriz!

"Erinliğin Oedipus havuzu" terimi, genital nesne seçiminin (Ödipal erinseller) başlangıcının açığa çıktığı bu ilginç profesör/ergen/eş üçgenlemesini tanımlamak için aklıma geldi. J.-B. Pontalis Roland'la öğretmeni arasındaki "karşılıklı bir aktarım aşkı"ndan söz eder; bu ilginç bir ifadedir ve tedavi ilişkisinin bir analistle bir ergen arasında, aktarımda, çift cinsiyetliliğin ergenlikteki özümlenmesini oluşturan o tutkulu, eşcinsel özdeşleşme hareketini hiç kuşkusuz devreye soktuğu varsayımına gönderme yapar.

Özetlersek, bana öyle geliyor ki, *Karmaşık Duygular*'daki "yazınsal klinik" erinsel Ödipal nesne arayışının ara biçimlerini büyüterek, ergenlikte cinsel kimlikle cinsel nesne seçiminin birbirine bağlı değişimlerine büyüteç tutar.

Ergenlikteki, genital dürtünün yatırıldığı aşk ya da arkadaşlık ilişkileri, az önce anlattığım tüm öngörülemez şeyler ve farklı biçimlerle birlikte (karşıcinsel, eşcinsel, gerçekleşmiş ya da yüceltilmiş biçimler, aynı kuşakla ilgili biçimler, kuşaklararası biçimler)normal olarak tam anlamıyla **genital nesnenin oluşumuna ve onunla karşılaşmaya** yönelir. Bu da değineceğim ikinci nokta olacaktır.

2) Genital nesneyle karşılaşma ya da iki cinsiyette kadınsının keşfi

Genital nesne ergenlikte erkeksi/kadınsı farkına erişimi, yani çocuklukta geçerli olan fallik/iğdiş edilmiş farkının ötesine erişimi sağlayan nesne olarak tanımlanabilir.

Farklılığın (gerçekte başkalık zorunlu olarak anatomik farka denk gelmese de, cinsiyet farkı hâlâ bunun bir örneğidir) **çevresinde ötekiyle karşılaşmanın ve öznel cinsiyetlerin birbirini tamamlayıcılığı deneyiminin** (Gutton, Birraux, 1982) sonucudur. Başka bir deyişle, eksiklik deneyiminin, yani iki cinsiyetin de iğdiş edilmesinin deneyiminin. Söylememiz gereken o ki, karşıcinsel nesne seçimi bu farkın ve bu

tamamlayıcılığın kabul edilmesini temel alacak bir genital nesne ilişkisini kesinlikle "kanıtlamaz"; ayrıca ille fallik narsisistik olması gerekmeyen bir eşcinsel nesne seçiminin de olanaklı olduğunu anlamamız gerekir. Klinik uygulamanın bize öğrettiği şey budur.

Ergenlikteki genital cinselliğin yeniliği, paylaşılan hazzın buluşma noktası (dolayısıyla, çocukluktaki otoerotizmin aşıldığı nokta), görünmez bir içsellik paradigması olarak vajinanın iki cinsiyet tarafından keşfi çevresinde düzenlenir. Başka bir deyişle, erinsel deneyiminde iki cinsiyet için de açığa çıkan şey, tam anlamıyla kadınsı ve onunla bağlantılı biçimde, tamamlayıcı figür olarak (böyle düşünüldüğünde çocukluktaki fallik olmayan) erkeksidir.

Bu keşif ötekinin arzulayan özne olarak kendine bir yer edindiği, bir başka haz ve dürtüsel doyum biçimine o zamana dek görülmemiş bir açılma sağlar. Ama genital nesneden geçen bu haz önemli bir narsisistik tehdit oluşturabilir, erinliğin çıkmazlarında ve patolojik kaçınmalarında bulunan tüm kadınsı reddetme biçimlerine (Schaeffer, 2013) yol açabilir.

Burada, bu çıkmazlar arasından ergenlikte intihar eylemine başvurma üstünde duracağım.

III – Ergenlikte İntihar Eğilimi: Istırap İçindeki Kadınsının Kliniği mi?

1) Klinik saptamadan metapsikolojik yoruma

Ergenlikte nesne seçimi (ve çıkmazlar) sorunu, benim 15 yıl boyunca intihara kalkışan ergenlerin hastanede tedavisinde tanık olduğum özel klinik uygulama yüzünden kafamı kurcalayan bir konu oldu. Yoğun bakımdan sonra hastanedeki kısa süreli (2-3 hafta) tedavinin amacı, sıradanlaşmadan bu eyleme geçişi ergenin ve ailesinin sorgulamasını sağlamak ve psikoterapik tedaviyi başlatmaktır. Bu çerçevede, demek ki intihar girişiminin ertesinde, **intihara kalkışan ergenlerin ileri sürdüğü tetikleyici öğeler arasında sevgiliden ayrılma**(aile içi çatışmalar ve okulda yaşanan düş kırıklıklarının önünde) **ilk sıradadır (%50).**Elbette eylem bu kadar ciddiyken tetikleyicilerin çok sıradan olması insanı şaşırtıyor, dolayısıyla bu durumun sorgulanmasına yol açıyor. Tetikleyicilerin ortak bir noktası var: Hepsi (çağdaş, batılı) ergenlikten ayrı düşünülemeyecek şeyler tam da. Her ergenlikte aşkta düş kırıklığı,

anne babayla çatışma, okulda umduğunu bulamama yaşanır... Öyle ki bu durumlar ergenlik sürecindeki ruhsal sorunların paradigmaları olarak görülebilir: Anne babayla çatışmalar anne baba imagolarındaki içsel değişikliklerin gerçekleştirilmesidir; kötü not alma ya da istenmeyen bir yönelim ideallerin ve narsisizmin değişmesiyle ilgilidir. Dolayısıyla, bu durumlar acı verseler de (hatta acı verdikleri için) normalde yapılandırıcıdırlar: Ergenlik sürecinin işe koyulmasını sağlarlar.

Bu durumlar, intihara kalkışan ergenlerdeyse, tersine, onların içinde bulunduğu erinsel çıkmazı açığa çıkarır ve tıpkı düşler gibi, yoğunlaşmalar olarak düşünüldüklerinde, değerli bir klinik gösterge oluştururlar. Anlamları aslında çağrışımlarla ve tedavi süresi boyunca ortaya çıkabilir. Her öyküde özgün bir biçimde olmak üzere, örneğin herhangi bir ergenin narsisistik kırılganlığının neden İngilizceden alınan bir nota böylesine büyük bir şiddetle bağlandığı yavaş yavaş anlaşılabilir... Dolayısıyla, ileri sürülen tetikleyicinin bilinçdışı senaryolara erişimi sağlayan yoğun bir gösterge olarak, bir düşün gündüzdeki kalıntısı olarak düşünülmesini öneririm.

Ergenlikte, sevgilinin yarattığı düşkırıklığıyla intihar girişimi arasındaki bağ sorununu doğrudan ele almadan önce bir şey daha belirtmek istiyorum: Ergenlikteki intihar girişimlerinin %75'i kızlar tarafından gerçekleştirilmektedir. %25'i oluşturan erkeklerin arasında da, önemli bir bölüm (yaklaşık yarısı) ruhsal anlamda güçlükle özümlenebilen bir eşcinselliğin ortaya çıkışıyla acılı bir biçimde boğuşmaktadır. Tabii bu durum tüm ergen eşcinselliklerinde geçerli değildir: Kimileri bütünüyle mutlu bir biçimde gerçekleşir, her ne kadar özellikle erkekler, cinsel kimlikleri kadınsı damgasını fazlasıyla görünür biçimde taşıdığında, her zaman benzerlerinin iğdiş edilme kaygılarını kendilerine yansıtmaları tehlikesiyle karşı karşıya olsalar da.

Dolayısıyla, epidemiyoloji (hem erkek çocukta, hem kızda) ıstıraptaki kadınsı ile intihara kalkışma arasındaki bağ kurulması konusunda bizi sorgular.

Öyleyse, ergenlikteki intihar girişimlerinin ileri sürülen birincil tetikleyicisi aşkta düş kırıklığına bu kadınsılık sorunuyla bağlantılı olarak ne gibi bir anlam verilebilir?

Aşk acısı, gücenme, gözyaşı olmadan ergenlik olmaz. Ergenlikteki aşkta düş kırıklığı yaşama durumunda, sınanan şey hem doğrudan genital gerçekleştirmeden, hem de genital nesneden vazgeçme yeteneğidir. Hem dürtüsel doyumsuzluk (hoşnutsuzluk), hem de yitim (depresif acı). "Üzgün olma yeteneği"ne, insanın üzüntüde bile kendi olduğunu duyumsaması yeteneğine çağrı yapan ikili bir vazgeçiş. Başka bir deyişle, narsisistik temellere seslenen depresif sorunsalın işe koşulması: "Üzgünüm, ama nesne olmayınca da bütünlüğümü koruyor muyum?"

Gerçekleştirmenin ertelenmesi, nesneden vazgeçilmesi, ergen çok iyi bildiği senaryoyu yeniden yaşar; bu gizil dönemdeki fallik/iğdiş edilmiş seçeneklerini temel alan senaryodur. Dolayısıyla, ergenlikte, aşkta yaşanan düş kırıklığı ister istemez çocukluktaki fallik sorunları yankılar: bir yineleme gibi, büyüme sözünün boşa çıkması gibi. Böylesi bir deneyimin travmatik olmaması için, benliğin krallığında hâlâ efendi olabilmesi için, her şeyden yoksun kalındığı duyumsanmamalıdır. **İğdiş edilme çevresinde başkalarıyla olası karşılaşma** deneyimine inanabilmek gerekir, **bu tamamıyla insanlar arasındaki** -Winnicott'un diyeceği gibi yardımsever- **bağın tanımıdır.** Bu, belki en iyisi, insanın içine işleyen bir müzik eşliğinde 2 saat boyunca Facebook'ta konuşulabilecek bir kız arkadaş olabilir, işte bu iyi gelecektir!

Elbette, sevgililerin ayrılmasında devreye giren şeyi, genitalin ilk adımlarında katlanılmaz bir iğdiş edilme korkusunun fışkırması olarak düşünüyoruz. Kaldı ki, ruhsal çift cinsiyetliliğe karşın, iğdiş edilme iki cinsiyette aynı şekilde yankılanmaz. Ergen kızlarda, iğdiş edilme sorunu doğrudan erinsel bedeni ele geçirir. Dolayısıyla, kadınsı erinsel çıkmazının büyük ölçüde kendine karşı saldırgan olması rastlantı sonucu değildir kuşkusuz: Şiddet özellikle intihara kalkışma aracılığıyla kişinin kendi bedenine, fallik/iğdiş edilmiş sorunsalının ötesinde bir yer olabileceği sözünü, umutlarını boşa çıkaran genital bedene döner. Bedene içeriden saldırı, kişinin kendi kendisine saldırısı, genital bedenin yaratıcı ve doğurgan, demek ki kadınsı gizil gücüne saldırı.

Ama iğdiş edilmenin her şeyden önce ruhsal bir anlamı vardır. Aslında, az önce de vurguladığım gibi, anatomi bedenle ruhsal yaşamı karşılaştırarak (epidemiyolojinin işaret ettiği) psikopatolojik bir yazgıyı önceden biçimlendiriyormuş gibi görünse de, anatomi "belirti-semptom

seçimi"nin nedeni değildir. Bu psikopatolojik dışa vuruma zemin hazırlayan fizyolojik gerçekliğin ruhsal açıdan kazandığı anlamdır. İçinde bulundukları kadınsının çıkmazını, ruhsal çift cinsiyetliliğin yeniden işlenmesi çıkmazını dışsallaştırmak için intihara kalkışan, bedene saldıran bu -erkek- ergenlerin bize anımsattığı da budur. Bu ergenlerde eşcinselliğin yarattığı düş kırıklığı da kendi içinde bu kadınsı çıkmazı yoğunlaştırır.

Şimdi bu varsayımları klinik bir olguyla açıklamak istiyorum.

1) Serge: Eşcinsellikte Kadınsının Yarattığı Bir Çıkmaz Olgusu

Hastaneye İlk Yatış

Serge ilaç alarak intihar girişiminde bulunmasının ardından, hastaneye ilk yatışı sırasında tanıştığımızda 17 yaşındaydı; aslında bu üçüncü girişimiydi, ilk ikisi fark edilmemişti. Üç kardeşin ortancasıydı: 20 yaşında bir ablası, 12 yaşında bir erkek kardeşi vardı. Lise son sınıfa gidiyordu; okul yaşamında herhangi bir sorunu yoktu. O sıra ileri sürdüğü tetikleyici öğe birlikte kayağa gitmek istediği kız arkadaşlarının onu yüzüstü bırakmış olmasıydı... Paranoid bir tonda, özellikle çocukluğundan beri erkek kardeşiyle ablasının kendisine karşı birlik olmasıyla "dışlandığı", "olması gereken yerde olmadığı", "başkalarından farklı olduğu", "yerinin olmadığı, reddedildiği" duygusunu sık sık ifade ediyordu.

Uyumakta güçlük çektiğini ve kaygı nöbetlerine tutulduğunu (kendisine bakıldığı, odada birinin saklandığı izlenimi...) anlatıyor, bunlara kontrol edici davranışlarla karşılık veriyordu (yatağın altı, dolap...). Bu kaygılara bir kabus eşlik ediyordu: Karabasanda, kefenlenip, bir tabutun içine kapatılıyordu ve yeniden uykuya dalmaya korkuyordu... Burada içine girilmesinin ve edilginliğin yarattığı dehşete tanık olunur.

Hastanedeki tedavisi sırasında, odasını paylaştığı delikanlıyla birlikte kalmakta sorun yaşadı, onun varlığı kendisinde düşmanca bir uyarılma yaratıyordu. Aynı zamanda hastane ekibinin kendisini yeterince sık ziyaret etmemesinden de yakınıyordu. Burada paranoid umutsuzluk çok da uzakta değildi.

Bir söz grubu toplantısında, bir başka hasta kendisine küfretti ("ibne suratlı"). Doktorun olumsuz görüşüne karşın, hemen gitmeye karar verdi ve kendisini almaya gelmesi için babasını aradı.

Hastaneye İkinci Yatış

Hastaneden çıktıktan beş gün sonra, yine ilaçla intihara kalkıştı ve yoğun bakımdan sonra yeniden ergenlerin bulunduğu servise alınmayı kabul etti.

Bu kez tetikleyici bir olay ileri sürmedi, ama hastalıklı düşünceler takıntılı ve katlanılmaz bir hale bürünmüştü.

Hastanede geçirdiği bu ikinci sürecin başında, birden hastane ekibine danışmadan, annesiyle babasına telefonda eşcinsel olduğunu açıklamaya karar verdi. Annesiyle babası buna inanmamış gibiydi, Serge'in söylediklerini geçiştirmişler, "kafa karışıklığına" vermişlerdi. Bu ani kimlik açıklaması karşısındaki tepkileri Serge'de büyük bir öfke yarattı.

Ama bunun üstüne kısa bir süre önce bir erkek çocukla duygusal bir kopma yaşadığından söz etmeyi başardı, bu hastaneye ilk gelişini tetiklemiş olabilirdi. Hastanede ilk kalışında ifade ettiği, o sıra kayağa giderken kendisini çağırmayan kız arkadaşlarıyla ilişkilendirdiği reddedilme duygusu bir başka anlam kazandı, kimliksel bir çıkmaza dönüştü: Kendisine ne kızların, ne erkeklerin yanında yer vardı.

Bu açıklamadan sonra, gece kaygıları da, ritüelleri de dikkate değer ölçüde yatıştı. Kabuslar sürüyordu. Bu ikinci hastane sürecine daha kolay uyum sağlamış görünüyordu; grupla bütünleşebilmişti. Ama birden, iç yönetmelikle ilgili bir noktaya (48 saat boyunca dışarıdan ziyaretçi alınmaması) karşı çıkıp, anne babasının da desteğiyle, doktorun önerisine karşın, hastaneden ayrılmaya karar verdi. Bir kez daha, gidişinin altında, eyleme geçiş biçiminde, eşcinsellik sorunu yatıyordu: Yeni hastalara eşcinsel olduğunu söylemek "zorunluluğu"na –elbette bunu bir zorunluluk olarak gören kendisiydi– katlanamadığını söyleyecekti. Anne babasıyla arasında ortaya çıkan çatışmanın ikincilleştirilmesi (söze dökülmesi) girişimini sona erdirdi bu durum.

6 ay boyunca, hastanenin dışında psikoterapide izlendi. Bu dönemde, Serge aile evine döndü, yeniden okula gitmeye başladı ve bakaloryasını verdi. Ama bedensel tepkiler (babanın kusması...) ve şiddet içeren sahneler (tokatlar, evden kaçmalar, kovalamalar...) doğuran eşcinsellik sorunuyla ilgili aile içi çatışmalar özellikle babayla oğul

arasında artmıştı. Terapide, Serge babasıyla ilişkilerindeki şiddetten, ayrıca duygusal ve cinsel düş kırıklıklarından yakınıyordu sürekli.

Ama bu gerilim yaz döneminde, öteki iki çocuk tatile gidip, anne de jinekolojik bir ameliyat için hastaneye yatınca, babayla oğul evde yalnız kaldığı zaman, birden yumuşadı. Serge bu dönemi yalınlığıyla, dinginliğiyle ve babayla oğlun gündelik yaşamı paylaşmaktan aldığı hazla anlatıyordu... Söyledikleri, annesinin sağlık durumu için tasalanıyormuş, tatil sonu okula dönüş kendisini kaygılandırıyormuş gibi değildi; daha önceki krizlerine değinmiyordu; çağrışım alanı dikkate değer ölçüde daralmıştı ve Serge işte bu durumda, iyi olduğunu söyleyerek, psikoterapiyi yarıda bıraktı.

Hastaneye Üçüncü Yatış

Altı ay sonra, demek ki hastaneye ilk yatışından bir yıl sonra, yine ilaçla intihara kalkışınca bir kez daha servise alındı.

İntihar girişimi sofrada, babasıyla tartışmasına bir tepkiydi; o tartışmada babası erkek arkadaşıyla geçirdiği haftasonundan sonra sözleştikleri gibi Pazar akşamı dönmediği için kendisini paylamıştı. Babanın eşcinselliğe yaptığı, Serge'e göre "aşağılık ve kötü yürekli" göndermeler, hakaretler ona katlanılmaz gelmişti. Şöyle dedi: "*Annemle babamın yaşamımı denetim altında tutmalarına artık dayanamıyorum... (İntihardan) Başka bir çözüm yok*". Annesiyle babasının her şeye karışmasına da (mektupların açılması, telefonun dinlenmesi, sorgulamalar...) katlanamıyordu. Öte yandan, "*erkek kardeşinin de kendisi gibi (eşcinsel) olmasından korktuğu*"nu söylüyordu.

Hastanede geçirdiği sürenin başında, annesiyle babasının kendisini ziyaret etmesini istemedi. Anneyle baba işi servis kapısını ve –artık erişkin olan– oğullarının odasınınkini zorlayıp, çocuğu kütüphaneye "sığınmaya" zorlamaya kadar götürdüler, oğullarının yakasından düşmeden hastabakıcının sözlerini kaydetmek için mikrofon kullandılar, onun eşcinsel olmasının sorumluluğunu yükledikleri servise dava açmakla tehdit ettiler... Anneyle babanın bu hastane sürecinin yarattığı kendileri için katlanılmaz uzaklığa tepki olarak, bir biçimde oğulun eyleme geçişi-

ni yansıtan eyleme geçişi, bir ayrılık/bireyleşme sürecine gönderme yapacak bir gerçekliğin onlar için özümlenemez olduğunu açığa vurdu.

Yine de çocuğun bir terapi evinde kalması önerisiyle bir tedavi projesi uygulanmaya başlayabildi, çünkü bu olguda, Jeammet'nin de altını çizdiği gibi, ergenlikte dışsal gerçeklikle içsel gerçekliğin ne ölçüde hesaba katılması gerektiği görülmektedir. Anne babayla aradaki bu gerçek uzaklık, kalıcı bir psikoterapötik yatırımın olmazsa olmaz koşulu olarak görünür açıkça. Yoksa erinsel sahnenin eyleme vurulan, taşkın ve şiddetli edimselliği özümlemeyi büyük ölçüde engeller.

Serge'in yinelenen intihar girişimleri ve hastanede art arda geçirdiği süreçler, mutsuz eşcinselliğin, erinsel çıkmazını, başta baba olmak üzere Ödipal nesnelerden kopmanın olanaksızlığını ve bunlarla bağlantılı olarak ensestüel düşlemlerin yoğunluğunu açığa vuran acılı bir yolu sergiler bize. Bu bağlamda, *Karmaşık Duygular*'da Roland için söz konusu olduğu gibi özdeşleşme yoluyla ruhsal çift cinsiyetliğin özümlenmesi olanaksız olur, kendi içindeki kadınsıyla karşılaşma olanaksız olur, çünkü fallik/iğdiş edilmiş sorunsalı edimsel sahnede ön planda kalır, anne babanın kırılganlığıyla durmadan yeniden harekete geçirilir.

Serge olgusunda, cinselliğin, eşcinsel nesne seçiminin, daha doğrusu bu seçimin yarattığı çıkmazların izlediği yolu belirlemeye çalışalım:

- Hastaneye ilk yatışında, eşcinsellik gerçek yaşamda gizlenir; sevgilisinden ayrılmasına değinilmez. Ruhsal anlamda, erinsel cinsel şiddet dışarıdan gelen bir tehdit gibi düşmanca, yansıtmacı bir biçimde yaşanır, içsel kaynağı kabul edilmez. Serge'e edilen küfür bu paranoid kaygıya denk düşer ve onu senaryolaştırır. Serge gider.

- İkinci hastane sürecinde, eşcinsel olduğunu annesiyle babasına söyler. Bunun sonucunda, görece bir rahatlama yaşar. Belki de "Ben bir eşcinselim" tümcesiyle ve o tümce sayesinde kendi kendiyle özdeşleşmesini sağlayacak, bir erinsel cinselliğiyle bütünleşme taslağı açığa çıkar. Ama talepkârlığı ve doğrudanlığıyla kırılganlığı yansıtan kararsız bir sözdür bu; hastanedeki öteki ergenlerin karşısında arkasında duramadığı bir söz. Bir kez daha yansıtmacı bir hareket su yüzüne çıkar: "*Beni eşcinsel olduğumu söylemeye zorluyorlar*". Yine gider.

- Eve dönüş. Eşcinsellik "apaçık biçimde" yaşanır. Serge'deki erinsel cinselliğinin şiddeti babanın sübyancı düşlemlerini yankılar ve o noktada, şiddet eyleme vurulur, dışsallaştırılır, ikisinin arasında dramatik biçimde teatralleştirilir. Ruhsal sahneyle aile sahnesi birbirine karışır.

- Sonra babayla oğlun zamanın dışında, önemli bir gerileme hareketi içinde birbirine kavuştuğu beklenmedik, özel bir süreç başlar; bu sürecin ensestüel özelliği her şeyi yarıda keser: tedaviyi, aşkları, ergenliği.

- Ama trajik bir biçimde büyüleyici olan bu parantez neyse ki anneyle öteki çocukların geri dönmesiyle kapanır. Şiddet daha da büyür, derken öznel çıkmaz dile getirilir: "Çözüm yok". Yeni bir intihar girişimi.

- Üçüncü hastane sürecinde, anneyle babanın işe (çılgınca!) karışmaya çalışmasının yararı yerin değişmesi ve doğrudan hastane ortamında, üçüncü kişilerin önünde gerçekleşmesidir, bu Serge'in özel bir yaşama alanını kabul ederek kurtulmaya başlamasını sağlayacaktır.

Bunun ardından, uzun süreli bir psikoterapötik destek gerektiren çok önemli bir ruhsal çalışma kalır geriye, ama onun gerçekleşmesi için gerekli koşullar sonunda sağlanmıştır.

Sonuç

Özetlersek, ben ergenlikteki nesne seçiminin tüm erinsel sürece çağrı yapıp, o süreci işe koştuğunu ortaya koymak istedim: bedenin ve ruhsal yaşamın genitalleşmesi, Oedipus karmaşasının erinsel biçimiyle yeniden etkin duruma gelmesi, çocukluktaki fallik/iğdiş edilmiş diyalektiğinin aşılması, cinsiyet ve kuşak farkının yeniden biçimlenmesi, ruhsal çift cinsiyetliliğin değişimi ve kadınsının keşfi.

"Uygun" genital nesne seçimine doğru ilerleyiş özünde ergenlikte kimliğin yeniden kurulmasına denk düşer. Bu ilerleyişte başlıkta da söylediğim gibi birtakım öngörülmezliklerle, yani nesne seçiminin geçici biçimleriyle karşılaşılır. Zweig'ın kahramanı Rolland da bunu gösterir. Örneğin, ruhsal olarak "öteki cinsiyetle", genital cinsellikte edimselleştirilmeyecek cinsiyetle "kendi içinde" bütünleşme konusunda, özdeşleşme hareketinin bana göre ne kadar önemli olduğunu vurguladım. Bu özdeşleşme hareketi gerçekten de aşktaki karşılaşmada "öteki"nin kökten yabancı, dolayısıyla aşırı büyük bir tehdit olduğunun

duyumsanmamasını sağlar. Ayrıca, özdeşleşme "kendi içindeki öteki cinsiyet"e gerçek bir yazgı; yüceltme yoluyla, yaşamdaki kültürel nesneler (Birraux) üstünden ya da psikanalizde aktarımla, kendini gerçekleştirebilmenin yazgısını sunar. Belki o zaman "ruhsal çift cinsiyetliliğin genitalleşmesi"nden söz edilebilir.

Konuşmamı Zweig'le Freud'un ilişkisini Roland'la Hocasının ilişkisini anımsatan bir biçimde anlatan Pontalis'in sözleriyle bitireceğim: "*Saygıdeğer Profesör'le* [Zweig mektuplarına böyle başlar*] 'büyük yazar' birbirlerine kitaplarını gönderirlerdi. İncelikle kitapların ellerine ulaştığını bildirmekle yetinmez, onları dikkatlice okuyup, birbirlerine yorumlarını aktarırlardı. Karşılıklı hayranlıkları içtendi. Zweig kimi zaman biraz tumturaklı bir biçimde Freud'u, özellikle de ondaki yürekliliği yüceltirdi durmadan*". "Ondaki erkeksiliği" diyebilir miyim burada? Her ne kadar yürekliliğin erkeklere özgü bir şey olduğuna inanmasam da! Pontalis sözlerini sürdürür: "*Freud da daha yalın, ama bir o kadar övgü dolu sözlerle yazarı kutlardı: 'İfadedeki ustalıkla birleşen kusursuz sezgi [...] tümceniz her zaman, sanki el yordamıyla daha çok yaklaşıyor en mahrem varlığa*". "Kadınsı mahrem" diyebilir miyim burada da?

Öyle ya da böyle, metapsikolojinin kurucusuyla yazar arasında, ikisinin de kabul ettiği ve 20 yılı aşkın süren yazışmalarında tadı çıkarılan bir tamamlayıcılık vardır.

Kaynakça

Birraux, A. (2013) *L'adolescent face à son corps*, Albin Michel.

Gomez Mango, E.; Pontalis, J.-B. (2012) *Freud avec les écrivains*, Gallimard.

Gutton, P. ve Birraux, A. (1982) "'Ils virent qu'ils étaient nus'. Différence et complémentarité des sexes à l'adolescence", *Psychanalyse à l'Université*, 7. cilt, n° 28, s.671-679.

Marty, F. (2002) "L'adolescent et son corps: les enjeux de la génitalisation", "Transactions narcissiques à l'adolescence"ta, Dunod.

Schaeffer, J. (2013) *Le refus du féminin. La sphinge et son âme en peine*, PUF, 2013.

Zweig, S. [1927] *La confusion des sentiments*, Livre de Poche, 2008; *Stefan Zweig, Sigmund Freud. Correspondance*, Editions Rivages, 2013.

talat parman'ın uluslararası psikanaliz birliği genel kurulundaki teşekkür konuşması*

Değerli meslektaşlarım ve dostlarım,

Ben şanslı bir insanım, çünkü bugün kurucularından olduğum İstanbul Psikanaliz Derneği, Uluslararası Psikanaliz Birliği'ne bileşen dernek olarak kabul edildi ve ben burada derneğimiz adına bu belgeyi alıyorum. Meslektaşlarım ve ben, uluslararası psikanalitik camianın tam üyesi olarak tanınmaktan dolayı büyük onur duyuyoruz. Psikanalitik maceramızda hedeflerimize ulaşmamızı mümkün kılan cömert destek ve kılavuzluğunuz için minnettarız.

Aslında yalnızca ben ve Türkiye'deki meslektaşlarım değil, biz tüm ülkelerdeki psikanalistler hepimiz şanslı insanlarız. Şanslıyız çünkü biliyoruz ki, Sigmund Freud ve onu izleyenler bize insan ruhsallığındaki gizem ve çelişkileri anlamak için çok önemli bir bilgi hazinesi bıraktı. Ayrıca bu kuram insanın yıkıcılığını da anlamamıza yardımcı oluyor.

Psikanalitik kuram ve uygulama tarihi boyunca sürekli olarak gelişti ve boyutlandı. Birçok kişi, kurum ve ülke katkıda bulundu bu gelişmeye. Biz Türkiye'dekiler psikanalizin söz konusu tarihsel gelişimine biraz geç, 1990'ların ortalarında katıldık. Bunun tarihsel ve bölgesel nedenle-

* Talat Parman'ın İstanbul Psikanaliz Derneğinin 27 Temmuz 2017'de Buenos Aires'de yapılan Uluslararası Psikanaliz Birliği Genel Kurulunda "Bileşen Dernek" olarak tanınmasından sonra yaptığı teşekkür konuşması.

ri elbette var. Ancak çok kısa sürede kurumlaştık ve bugün Uluslararası Psikanaliz Birliği'nin tam üyesi oluyoruz.

Psikanalizin kurucusu Sigmund Freud'un o muhteşem yalnızlığından çıkarak psikanalizi önce grup, sonra dernek ve son olarak uluslararası birlik kurarak kurumlaştırması, psikanaliz için yaşamsal bir dönüm noktası olmuştur. Bugün 13.000'ne yakın üye 6.000'e yakın adayla, dünyaya yayılmış büyük bir uluslararası kuruluşun üyeleri olarak yalnız olmadığımızı biliyoruz.

Aslında biz Türkiye'de yaşayanlar yalnız olmadığımızı 2013'deki Gezi başkaldırısında bize yolladığınız destek mesajlarınızla gördük. Hepinize bir kez daha teşekkür ediyoruz.

Ülkemizdeki zorluklar maalesef artarak devam ediyor. Başka ülkelerde de benzer zorlukların olduğunu biliyoruz ve böyle anlarda dayanışmanın ne denli önemli olduğunu da.

Bu dayanışmaya tüm analistlerin, psikanaliz derneklerinin hepimizin karşılıklı olarak bundan sonra da gereksinim duyacağımızı düşünerek Gezi başkaldırısının sloganını yinelemek istiyorum: Bu daha başlangıç, mücadeleye devam. Çünkü inanın bana ancak bu şekilde bir yaşam şansımız olabilir.

Çok teşekkürler.

TALAT PARMAN

talat parman's thanks speech at the international psychoanalytical association's business meeting*

Dear colleagues and friends,

I am a fortunate person because today Istanbul Psychoanalytical Association, of which I am one of the co-founders, has been accepted as a component society of the IPA, and here I receive this document on behalf of our association. My colleagues and me, feel very honored of having being acknowledged as full member of the international psychoanalytical community. We are grateful for your generous support and guidance, without which we could not attain our objectives in our psychoanalytic adventure.

Actually it is not only me and my colleagues in Turkey, we, the psychoanalysts all around the world, are fortunate. We are fortunate because being a psychoanalyst is a great privilege for the treasure of knowledge left to us by Sigmund Freud and his followers that help us grasp the mysteries and paradoxes of the human psyche. Moreover, actually this theory helps us to understand the destructiveness of the human being.

Psychoanalytic theory and practice has continually evolved and has acquired new dimensions. Many people, institutions and countries have

* Talat Parman's thanks speech after Istanbul Psychoanalytical Association was accepted as a component society at the Business Meeting of the IPA in Buenos Aires on 27 July 2017.

contributed to this development. In Turkey, we have joined this historical development with a certain delay, in the middle of the 1990s. Of course, there are historical and regional reasons for this. However, we have become an institution in a short period and today we are becoming a full member of the International Psychoanalytical Association.

When Sigmund Freud overcame his magnificent loneliness and succeeded to build a psychoanalytic institution and later an international association, this became a milestone for psychoanalysis. Today, as members of a large community, with approximately 13.000 members and 6.000 candidates, we know that we are not alone. In fact, those of us living in Turkey felt that we were not alone with your support and solidarity messages during the Gezi protests in 2013. We thank you once more.

Unfortunately, the difficulties in our country are growing. We know that similar difficulties exist in other countries too and we also know how important solidarity is in those moments. Thinking that we will keep on needing this solidarity as analysts, as psychoanalytic associations, I would like to repeat the slogan of the Gezi protests: This is just the beginning, keep on struggling.

And believe me, it is only struggling that could keep us alive!

Thank you very much

TALAT PARMAN

summaries

Selected Parts On Trauma From "Notes and Fragments" [1930-32] / Sandor Ferenczi

Following Ferenczi's death, some notes and short fragments possibly to be worked on later and transformed into publications were discovered among his articles. Here we publish some of the notes we have selected from Ferenczi's latest period during which he focused more on the relationship between trauma and psychoanalysis, which we believe are especially related to the concept of trauma. The translated pieces were taken from '*Notes and Fragments [1930-32]*' chapter in Ferenczi's *Final Contributions to the Problems and Methods of Psychoanalysis*. Ferenczi has played a pioneering role in returning the concept of trauma to psychoanalysis in a relatively different context, and these notes can contribute to a deeper understanding of his ideas.

On Certain Concepts for Thinking about Individual and Social Trauma in a Psychoanalytical Context: Realities and Sociopsychological Relational Matrix / İlker Özyıldırım

The concept of trauma has a complicated place in psychoanalysis. It is possible to claim that psychoanalysis, in a way, is a theory and practice that has been shaped by a framework of trauma; yet it is also possible to argue that it has positioned itself in contrast to trauma focused approaches. Taking into consideration the dichotomies such as drive or trauma, phantasy or reality, internal or external, individual or collective, it is often the case that drive theory is opposed to trauma theory. However, Freud's text has a potential of theoretical development, and it is possible that it is not studied enough, which might transform these dichotomies to dialectics. In this text, the articulation of different reality levels and the determinants of

sociopsychological relational matrix that are effective in the meeting of the mentioned dichotomies are delineated in a psychoanalytical framework, with a special emphasis on trauma. In this sense, the attempt is to come up with a ground for a psychoanalytical conception of trauma and an evaluation of traumatic events on an individual and collective level and their influences.

Whose Trauma Is It? A Fresh Look at an Elusive Concept / H. Shmuel Erlich

This paper is an invitation for a fresh look at trauma, a concept that has accompanied psychoanalysis from its beginning and undergone changes with it. On one hand, it has become prevalent to the point of losing specific meaning. On the other, it refers to a crucial juncture that psychoanalysis cannot ignore or overlook. I suggest adding the notion of experiential modalities to better understand trauma within an experience- near frame, emphasizing the relationship between trauma and the death drive, or the experience of non-being. Individual, group and communal trauma are linked and illuminated when viewed through the prism of experiential modalities. Lastly, I describe the impact of shared communal trauma on the analyst and the patient.

Trauma and Creativity / Talat Parman

Trauma is not only destructive but can also be formative and constructive. According to Kostas Nassikas, trauma lies at the origin of the language faculty, which is the most basic quality of humankind. He also considers the creation of history and civilization in the same context. Ghyslain Levy questions how experiences of traumatic disorientation can form the basis for creative process, and indicates that in a psychic urgency one refers to 'figurability', i.e. creates a concrete external image, in order to survive. Considering that a painful passion lies at the origin of birth, it will not be surprising that trauma entails creative and constructive elements.

After "Nothing": Living with Trauma / Pınar Padar

Freud's ideas on the roots of trauma have changed through out his theory and following Sandor Ferenczi, today early traumatic relationships and experiences are at the focus of contemporary psychoanalytic thinking. The loss of inner good object at the traumatic moment causes an irreversible rupture between the overwhelming affects and representations and this moment is being repeated by the ego to cope with the nameless dread. The psychoanalyst can help the traumatized person to free her from these repetitive maneuvers that are invented to ease the pain. For collective and mass trauma it is also important to focus on the identification with the aggressor and the survivor's guilt.

Being, Thinking, Creating: When War Attacks the Setting and the Transference Counter-Attacks / Marie-Thérèse Khair Badawi

When trauma enters into the reality of the analyst and of the analysand, when it attacks the setting, what becomes of the analyst's role? How can transformations be brought about? With reference to three clinical situations, the author attempts to explore how the articulation between transference and countertransference -the inter-relation- structures the situation; the analyst must remain in his or her role as analyst through managing to create and to reflect upon the clinical aspects of that situation when faced with the unpredictability of what war brings in its wake. It then becomes possible to see how the work of the negative can be confined to the outer limits of the setting.

Libidinal Economy of Destructiveness / İshak Sayğılı

In times when violence and destruction have increased, people's efforts to understand this tendency have also increased. Perhaps with a similar effort, Freud theorized the concept of death drive based on his thoughts on war neuroses after World War I. Freud suggested that the death drive exists in every living thing, even in the inanimate, material level. Although Freud's theorization of death drive has been used from

time to time to explain human tendencies toward war and violence, it is only after M. Klein's contributions that destructiveness and death drive are referred to as identical. In Klein's theoretical approach, destructiveness is an inner part in which a person has to project, repress, transform or confront and is almost an instinct rather than an impulse. However, Laplanche has payed attention to the distinction between impulse and instinct and offered some oppositions to the linear connections between death drive and destructiveness. Following the Laplanche's thoughts Penot offered a new dualism instead of Eros and Thanatos; Eros and Anteros. Penot suggested that this new dualism could give a better comprehension to "binding" and "unbinding" functions which were also found in former dualism. Roussillon put emphasis on narcissism rather than death drive for explaining the destructivity of human being. Also Denis suggested that death drive concept is insufficient to explain destructiveness and referring to first drive theory of Freud, Denis offered a new drive concept. In the light of these theorizations this text is aimed to develop a better understanding for "humanious" destructiveness.

Traumas, Revenges and Identities in "The Merchant of Venice" / Ali Algın Köşkdere

Shakespeare presented interactions between hysterical, obsessive and depressive characters in the "Merchant of Venice". He demonstrated how traumas caused by humiliation lead to revenge. The adaptation of the play into the movie, which was directed by Michael Radford, is very impressive and the acting of the artists is very good. The psychoanalysis of revenge, interactions between different groups, the roles played by their leaders during these interactions, the psychodynamics of stigmatized minorities as scapegoats of society are investigated by means of the movie. Relations between self and identity are examined at the last part of the article.

Perversion as a Distortion of Truth / Dimitris Jackson

The paper takes as its point of reference Freud's Three Essays on the Theory of Sexuality where Freud takes children's polymorphous perverse activity as a point of scientific study, and as something which continues to exist in all of us whether repressed or not. Perversion is defined broadly as a deviation from an original aim. The work of Grunberger and Chasseguet-Smirgel has highlighted how the perverse individual attempts to create an ideal universe that comes close to intrauterine life, but one filled with hatred and destructiveness, where every type of pregenital pleasure is permitted and considered superior to that of genital pleasure. Truth is perverted where the paternal function is abolished. This is seen in both the films Dogtooth and Miss Violence where delusional distortion of reality is brought about through isolation from the outside world. Miss Violence begins with a birthday celebration of eleven year old Angeliki, but as the link between the oedipal couple has been destroyed, the celebration of life can only lead to *psychic* death. The paper also takes up the relationship of perversion to narcissism as seen through the perverse narcissistic structures described by Rosenfeld (1971) as well as the relationship of perversion to depression where there is a failure to idealize pregenitality. This can also be seen in works of literature such as that of Oscar Wilde and Milton. Finally, perversion is seen as a way of thinking that distorts and bypasses the reality principal, through the illusion of being merged with and in possession of an ideal breast. Intercourse between internal and external reality is thus affected. Unfortunately, few who suffer perversions actually feel their suffering and so come for analytic treatment. Thus, their suffering is inflicted upon others.

On Patricide and Matricide in Adolescence / François Marty

This article discusses patricide and matricide based on three clinical cases. These examples of acting-out should be separated from phantasies of incest and parenticide. Parenticide is in fact the murder of phantasy, it is the murder of parental object representations. The author first explains "ordinary paranoia of adolescence" by referring to other

texts. The projective dimension of this defense mechanism in adolescence, is an answer to the pressure of the adolescent's own pubertal violence on his ego. It is important to address parenticide clinically to show the impulsive unbinding of relations that facilitate acting-out in adolescence. Acting-out can be understood as the adolescent's solution to this impulsive force that cannot be dealt otherwise. The act provides a possibility for discharge, which protects the ego from fragmentation.

Coincidence and Love in Adolescence or Unpredictable Things about Genital Object Choice / Emmanuelle Caule

This article is about the choice of love object in adolescence, the discovery of genital object, its effects on the psyche and what is unpredictable in this regard. It calls special attention to homosexual object choice. At the beginning of adolescence, the pubertal genitalization of the body leads to the resexualization of object relations, and calls back Oedipus on the psychic scene. But this Oedipus is different from the Oedipus in childhood to the extent that physical maturity turns incest and parenticide into actual possibilities: this is pubertal Oedipus (Gutton). It is only the Superego (internalizing the double taboo of incest and parenticide) that objects to the realization of the Oedipal phantasy. Thus, the gratification of the genital drive is only possible through the definite resignation of Oedipal objects. The condition for unmitigated accession to genital sexuality is this resignation, which is in fact a fallic defeat.

İSTANBUL PSİKANALİZ DERNEĞİ VE
KIBRIS TÜRK PSİKOLOGLAR DERNEĞİ
ORTAK ETKİNLİĞİ

"KIBRIS PSİKANALİZE GİRİŞ KONFERANSLARI"

2017 İlkbahar Dönemi

18 Mart 2017
Saat:10.30-12.30
"Çocuk Cinselliği, Çocuksu Cinsellik"
Zehra Karaburçak Ünsal
Arabahmet Kültür Evi

22 Nisan 2017
Saat:10.30-12.30
"Histeri"
Ferhan Özenen
Lefkoşa Atatürk Kültür Merkezi

13 Mayıs 2017
Saat:10.30-12.30
"Günlük Yaşamın Psikopatolojisi: Unutkanlıklar, Sakar Eylemler, Sürçmeler"
Talat Parman
Lefkoşa Atatürk Kültür Merkezi

2017 Güz Dönemi

30 Eylül 2017
Saat: 10.30-12.30
"Espiriler ve Bilinçdışı"
Talat Parman
Thalassaemia Merkezi Konferans Salonu

25 Kasım 2017
Saat: 13:30-15:30
"Düşler ve Yorumu"
Vehbi Keser
Thalassaemia Merkezi Konferans Salonu

23 Aralık 2017
Saat: 10.30-12.30
"Yapısal Model"
Berrin Göksu
Thalassaemia Merkezi Konferans Salonu

İSTANBUL PSİKANALİZ DERNEĞİ
(Uluslararası Psikanaliz Birliği)
2017 YILI ETKİNLİKLERİ

PSİKANALİZ TARİHİN İZİNDE 3

"GEŞMİŞTEN BİZE NE KALDI? PSİKANALİZ VE ARKEOLOJİ"

24 Eylül Pazar / Aynalı Geçit

Program

09.15 Açılış Konuşmaları
09.30- 10.15 Konferans
Alper Şahin: "Psikanaliz ve Arkeoloji'de İnşa"
10.15-10.45 Ara
10.45-12.15 Panel
İsmail Gezgin: "Arkeoloji arkeolojinin arkeolojisidir"
Talat Parman: "Psikanalist ve Arkeolog"
12.15-13.30 Öğle Arası
13.30-15.00 Panel
Ayşe Arslan: "Anadolu'da Neolitik dönemde toplumsal cinsiyet izleri"
Asena Esen Kaya: "Simge ve Göz: görsel/resimsel dilde varoluş ve bir tercüman olarak sanatçı"
15.00-15.30 Ara
15.30- 17.00 Panel
İshak Sayğılı: "Ölümü kazmak"
Hülya Bay " Arkeolojiden Psikanalize, geçmişten bize kalan"
17.00-17.30 Değerlendirme ve kapanış konuşmaları

Etkinliğe katılım ücretsizdir.
Etkinlik Yeri: Aynalı Geçit, Avrupa Pasajı 2. Kat Galatasaray İstanbul
Bilgi için : İstanbul Psikanaliz Derneği - tel/faks: 0212.247 75 05

İstanbul Psikanaliz Derneği
Tel/Faks: 0212 247 75 05
E-mail: istanbulpsikanaliz@yahoo.com Web Adresi: www.istanbulpsikanalizdernegi.com

İSTANBUL PSİKANALİZ DERNEĞİ
(Uluslararası Psikanaliz Birliği)

MÜZİK VE PSİKANALİZ - 8

MÜZİK VE PSİKANALİZDE YORUM

15 Ekim 2017 / Aynalı Geçit

Program

9.30-9.45 Kayıt

9.45 – 10.00 Açılış

10.00-11.45 I. Oturum
"Akla Takılan Melodilerin Ruhsal Ekonomide Rolü Nedir?" Jean-Michel Vives
"Ruhsal Hayatta 'Tek Sesli' Monoton Döngüler; İşlemsel Hayat" Tevfika Tunaboylu-İkiz
Moderatör Özen Alemdar
11.45-12.00 Kahve Arası
12.00- 13.30 II. Oturum
"Seanstaki İkili: Sessizlik ve Yorum Arasındaki Notalar" Ayça Gürdal Küey
"İçimdeki Müzik" Asena Akan
Moderatör Pınar Kanlıkılıçer
13.30-14.30 Öğle Arası
14.30-16.00 III. Oturum
"Platée: Yetişkinler İçin Eğlenceli Bir Oedipus Hikayesi" Alper Şahin
"Aşık Mahsuni Şerif'ten Divana Bir Yorum-İzleği" Hüner Aydın
Moderatör Serpil Doğan
16.00-16.15 Kahve Arası
16.15-17.45 IV. Oturum
"Yorumda Zaman-Mekan Algısı" Ersin Antep
"İlk Hali Nasıldı?" Ayşe Tütüncü
Moderatör Ferhan Özenen

Katılımcılar
Jean-Michel Vives - Nice Sophia Antipolis Üniversitesi
Tevfika Tunaboylu-İkiz – İstanbul Psikanaliz Derneği
Serpil Doğan - İstanbul Psikanaliz Derneği
Özen Alemdar - İstanbul Psikanaliz Derneği
Ayça Gürdal Küey – İstanbul Psikanaliz Derneği
Asena Akan – Vokal, Besteci
Pınar Kanlıkılıçer – İstanbul Psikanaliz Derneği
Alper Şahin – İstanbul Psikanaliz Derneği
Hüner Aydın – İstanbul Psikanaliz Derneği
Ersin Antep – Müzikoloji Platformu, OPUS Klasik Müzik Dergisi, Açık Radyo
Ayşe Tütüncü – Müzisyen
Ferhan Özenen – İstanbul Psikanaliz Derneği

Etkinlik Dili: Türkçe. Jean-Michel Vives'nin sunumunda ardıl çeviri yapılacaktır.
Etkinlik yeri: Aynalı Geçit, Avrupa Pasajı 2. Kat. Galatasaray, Taksim
Kayıt Ücreti: 100 TL IPA formasyon üyeleri: 90 TL İPD formasyon üyeleri: 80 TL
Öğrenci: 40 TL
Önceden kayıt yapılmayacaktır. Kayıtlar etkinlik günü kapıda alınacaktır.

İSTANBUL PSİKANALİZ DERNEĞİ
VIII. KIBRIS PSİKANALİZ GÜNLERİ

İstanbul Psikanaliz Derneği, İstanbul Çocuk Ergen Psikanalitik Psikoterapiler Derneği ve Kıbrıs Türk Psikologlar Derneği İşbirliği ile

AİLE İÇİNDE ÇOCUK VE ERGEN

21-22 Ekim 2017

Golden Tulip Hotel - Lefkoşa

Program

21 Ekim Cumartesi

08:30-09:15 - KAYIT
09:30-10:00 AÇILIŞ KONUŞMALARI
İPD Adına Talat Parman / İÇEPPD Adına Ayşegül Salgın / KTPD Adına Refia Erosal
10:00-11:00 KONFERANS
His Majesty the Baby: Vazgeçilmiş Bir Kavram Olarak Narsisizm ve Çocuk / Levent Kayaalp
11:00-11:30-KAHVE ARASI
11:30-13:00- PANEL
Ebeveyn Yansımalarının Kapsayanı Olarak Çocuk / Ayşegül Salgın
Çocuk Halleri / Eşmen Tatlıcalı
13:00-14:30 YEMEK ARASI
14:30-15:30 PANEL
Boş Kalan Odalar: Ergenin Evden Ayrılışı / Talat Parman
Ergenlerle Çalışmak / Nergis Güleç
15:30-16:00- KAHVE ARASI
16:00-16:45-PANEL
Mitoloji; Toplumsal Rüyalarımızdan Psikanalize / Pervin Yiğit

22 Ekim Pazar

10:00-11:00 PANEL
Who is That Familliar Stranger? Some Thougts On The Parental Function / Maria Georgiou
(Bu Tanıdık Yabancı Kim? Ebeveyn Fonksiyonları Üzerine Düşünceler)
Close Encounters with The Selected Fact: Residue Elements Of The Child And The Adolescent Found in Adult Patients / Roderick Cameron
(Yakın Karşılaşmalardaki Seçilmiş Gerçek: Yetişkin Hastalardaki Çocuk ve Ergen Kalıntıları)
(Maria Georgiou ve Roderick Cameron'un konuşması İngilizce olup, metnin Türkçe çevirisi katılımcılara ekranda yansıtılacaktır.)
11:00-11:30 KAHVE ARASI
11:30-12:45 OLGU SUNUMLARI VE TARTIŞMALARI
Olgu sunumu / Damla Alkan Saygılı
Tartışmacı: Talat Parman
Olgu sunumu / İpek Uçkan Alsakal
Tartışmacı: Levent Kayaalp
Olgu Sunumu / Gülşen Koşucu
Tartışmacı: Ayşegül Salgın

Katılımcılara etkinlik sonunda katılım belgesi verilecektir.
Katılım ücretleri: Öğrenci: 100 ₺, Mezun/Uzman: 150₺
(Katılım ücretine konferanslar, çay kahve molalarındaki ikramlar dahildir.)
Kayıt için Hesap Numaraları:
İŞ BANKASI 68180245242 SİSTEM LTD.
DETAYLI BİLGİ VE İLETİŞİM: -0533 855 7815- 0548 820 2525- 0548 870 2525

ASSOCIATION PSYCHANALYTIQUE D'ISTANBUL
ISTANBUL PSYCHOANALYTICAL ASSOCIATION
ULUSLARARASI PSİKANALİZ BİRLİĞİ
ASSOCIATION PSYCHANALYTIQUE INTERNATIONALE
INTERNATIONAL PSYCHOANALYTICAL ASSOCIATION

19. Uluslararası İstanbul Psikanaliz Buluşmaları
19ème Rencontres Internationales de Psychanalyse d'Istanbul
19th International Psychoanalytical Meetings of Istanbul

3-4 Kasım / Novembre/ November 2017
Pera Müzesi İstanbul

YÜZÜNCÜ YILINDA KURT ADAM VE ANALİTE: HAKİMİYETTEN TAHAKKÜME
UN SIECLE APRES L'HOMME AUX LOUPS: DE LA MAİTRİSE A LA DOMİNATİON
AFTER A CENTURY THE WOLF MAN: FROM MASTERY TO DOMİNANCE

Program/Programme

3 Kasım/Novembre/November

10.00-11.30 Konferans/Conférence/Conference/
Kurt Adamın ilk seansı : Analite ve Birincil Sahne/
La Premiére Séance de l'Homme aux Loups : Analité et Scéne Primitive/
The First Session of the Wolf Man : Anality and Primary Scene/ Thierry Bokanowski
Moderatör/Modérateur/Moderator :Zehra Karaburçak Ünsal
12.00-13.00 Konferans/Conférence/Conference
Kimdir Kurt Adam? /Qui est l'Homme aux Loups/ Who is the Wolf Man? Talat Parman
Moderatör/Modérateur/Moderator : Ayça Gürdal Küey
14.00-15.30 Panel/ /Table ronde/Panel
İktidar ve Analite/Pouvoir et Analité/ Power and Anality/ Vehbi Keser
Söz ve Sükut/ Parole et Silence/ Speech and Silence/ Nesrin Koçal
Moderatör/Modérateur/Moderator : Defne Tamar Gürol
16.00-18.00 Olgu Sunumu/ Présentation de Cas/Case Presentation
Sunan/Présenté par/Presented by/ Serpil Doğan
Tartışmacı/Discutant/Discussant/ Thierry Bokanowski
Moderatör/Modérateur/Moderator/ Alper Şahin
Yer/Lieu/Venue : Aynalı Geçit

4 Kasım/November/Novembre

10.30-11.30 Konferans/Conférence/Conference
Anal/Kadınsı: Kadınsı Öznelliğin Labirentlerinde/
L'Anal/Le Féminin: Dans le Labyrinthe de la Subjectivité Féminine/
The Anal/The Feminin: Inside the Labyrinthe of Female Subjectivity/ Elda Abrevaya
Moderatör/Modérateur/Moderator/ Peykan Gökalp
12.00-13.00 Konferans/Conférence/Conference
Sırlar : Mahremiyet ve Analite/ Les Secrets : Intimité et Analité/
Secrets : Intimacy and Anality/ Zehra Karaburçak Ünsal
Moderatör/Modérateur/Moderator Ayten Dursun Sökücü
14.00-15.00 Konferans/Conférence/Conference
Gönüllü Kulluk : Öznenin İktidara Arzu Düzeyinde Bağlılığı/
Servitude Volontaire: L'Attachement du Sujet au Pouvoir avec Désir/
Voluntary Servitude: The Subject's Attachment to Power with Desire/ İlkşen Umman
Moderatör/Modérateur/Moderator Nesrin Koçal
15.00-16.00 Sanatçı ile Söyleşi/
Entretien avec l'Artiste/Interview with the Artist/ Hale Tenger
Moderatör/Modérateur/Moderator/ Ferhan Özenen
16.30-18.30 Film Gösterimi/ Présentation du Film/Film Presentation
"Nineteen Nineteen"
Yönetmen/Metteur en Scène/Director : Hugh Brody
18.30 Kapanış /Clôture/Closure

Etkinlik Merkezi / Lieu / Venue - Pera Müzesi

İSTANBUL PSİKANALİZ DERNEĞİ
(2017-2018 Yılı Etkinlikleri)
PSİKANALİZLE TANIŞMA SEMİNERLERİ
(2017-2018 DÖNEMİ)

İstanbul Psikanaliz Derneği olarak psikanalitik kuram ve uygulamaya ilişkin temel bilgileri, başta ruh sağlığı alanında yeni çalışmaya başlayan meslektaşlarımız olmak üzere, psikanalize ilgi duyan herkese aktarmanın yararlı olacağını düşünerek iki bölümden oluşan bir seminer dizisi hazırladık. İlkini Kasım 2017'de, ikinci bölümünü ise Mart 2018'de başlatacağımız bu seminerler dizisinin programını aşağıda göreceksiniz. Seminerlerin ilk bölümünde hedef, psikanalizle ilk kez tanışacak olanlara temel bilgileri özet halinde sunmak ve bu bilgileri Freud'ün ustalıkla kaleme aldığı iki olgu öyküsü aracılığıyla, psikopatolojiye de atıfta bulunarak örneklendirmek olacaktır. İkinci bölümde ise Freud sonrası farklı psikanalitik ekoller tanıtılacak ve bu bağlamda bazı çok önemli kuramcıların psikanalitik kuram ve uygulamaya getirdikleri büyük katkılar ele alınacaktır. Bu bölümdeki hedef, Freud'dan günümüze psikanalizin gelişimi konusunda genel bir bilgilendirme yapabilmektir. Başta psikiyatri asistanları, psikoloji ve psikolojik danışmanlık mezunları olmak üzere, psikanalizle ilgilenen herkesi bu seminer dizisine katılmaya davet ediyoruz. Seminerler ilk bölümden başlayarak birbirinin devamı niteliğinde olduğundan konu bütünlüğünü takip edebilmek için katılımcılara ilk bölümden başlayarak tüm seminerlere katılmalarını öneririz. Özellikle ikinci bölümün anlaşılabilmesi için birinci bölüme katılmış olmanın çok önemli olduğunu vurgulamak isteriz.

Program

1. BÖLÜM
1 Kasım 2017: Psikanalizin Doğuşu ve Gelişimi
Konuşmacı: **Vehbi Keser** Tartışmacı: **Zehra Karaburçak Ünsal**
8 Kasım 2017: Ruhsal Aygıtın Yerleşimsel Modeli (Bilinçdışı-Önbilinç-Bilinç)
Konuşmacı: **Vehbi Keser** Tartışmacı: **Ferhan Özenen**
15 Kasım 2017: Ruhsal Aygıtın Yapısal Modeli (Altbenlik-Benlik-Üstbenlik)
Konuşmacı: **Berrin Göksu** Tartışmacı: **Suzi Mitrani Mizrahi**
22 Kasım 2017: Dürtü Kuramı ve Çocuk Cinselliği
Konuşmacı: **Zehra Karaburçak Ünsal** Tartışmacı: **Ayten Dursun Sökücü**
29 Kasım 2017: Günlük Yaşamda Psikopatolojik Görüngüler ve Düşler
Konuşmacı: **Ferhan Özenen** Tartışmacı: **Nesrin Koçal**
6 Aralık 2017: Narsisizm ve Ölüm Dürtüsü
Konuşmacı: **Berrin Göksu** Tartışmacı: **Alper Şahin**
13 Aralık 2017: Ölümün Yaşama Katkısı
Konuşmacı: **Alper Şahin** Tartışmacı: **Berrin Göksu**
20 Aralık 2017: Aktarım-Karşı Aktarım
Konuşmacı: **Nesrin Koçal Tartışmacı Pınar Padar**
27 Aralık 2017: Freud ve Kültür
Konuşmacı: Pınar Padar Tartışmacı: Behice Boran
3 Ocak 2018: Çocuk Psikanalizi ve Fobiler-Küçük Hans Olgusu I
Konuşmacılar: **Ayşegül Salgın, Didem Aksüt Dönmez, Zehra Karaburçak Ünsal**
10 Ocak 2018: Küçük Hans Olgusu II
Konuşmacılar: Zehra Karaburçak Ünsal, Didem Aksüt Dönmez, Ayşegül Salgın
17 Ocak 2018: Küçük Hans Olgusu III
Konuşmacılar: **Didem Aksüt Dönmez, Ayşegül Salgın, Zehra Karaburçak Ünsal**
24 Ocak 2018: Histeri ve Dora Olgusu I
Konuşmacılar: **Vehbi Keser, Zeynep Özlem Tuncay, Ferhan Özenen**
31 Ocak 2018: Dora Olgusu II
Konuşmacılar: **Zeynep Özlem Tuncay, Ferhan Özenen, Vehbi Keser**
7 Şubat 2018: Dora Olgusu III
Konuşmacılar: **Ferhan Özenen, Vehbi Keser, Zeynep Özlem Tunca**

2. BÖLÜM
7 Mart 2018: Fransız Psikosomatik Ekolü
Konuşmacı: **Tevfika İkiz Tunaboylu Tartışmacı: Peykan Gökalp**
14 Mart 2018: Psikanalizde İngiliz Ekolü, Nesne İlişkileri Kuramı
Konuşmacı: **Ayşe Kurtul Tartışmacı: Ayten Dursun Sökücü**
21 Mart 2018: Donald Winnicott ve Kuramı
Konuşmacı: **Elda Abrevaya Tartışmacı: Ferhan Özenen**
28 Mart 2018: Wilfred Bion ve Kuramı
Konuşmacı: **Levent Kayaalp Tartışmacı: Zehra Karaburçak Ünsal**
4 Nisan 2018: Jacques Lacan ve Kuramı
Konuşmacı: **Talat Parman Tartışmacı: Ayça Gürdal Küey**

İSTANBUL PSİKANALİZ DERNEĞİ
BURSA PSİKANALİZ GÜNLERİ 9

YARATICILIK VE YIKICILIK

25-26 Kasım 2017
Ramada Hotel Çekirge/Bursa

Program

25 Kasım 2017 Cumartesi
10.00-10.20 Kayıt
10.20.-10.30 Açılış Konuşması
10.30-12.00 I. Oturum
"Yaratıyorum Öyleyse Ayaktayım" Zehra Ünsal Karaburçak
"Karanlıktan Yaratmak: Hayatta Kalma Çabası" Hülya Bay
Oturum Başkanı Nesrin Koçal
12.00-12.30 Ara
12.30-14.00 II. Oturum
"Yıkıntı: İnşa Üzerine Psikanalitik Bir Deneme" Alper Şahin
"Thanatos ve Anteros" İshak Sayğılı
Oturum Başkanı Cengiz Albayrak
14.00-15.00 Ara
15.00-16.30 III. Oturum
"Yazı ve Ayrılık" Hatice Nihal Aslan
"Son Yaratım" Ali Algın Köşkdere
Oturum Başkanı Can Yavaşcaoğlu
16.30-16.45 Ara
16.45-19.00 Film ve Yorumu
"Havuz (Swimming Pool)" Yönetmen: François Ozon 2003
Yorumlayan: Pınar Kanlıkılıçer
Oturum Başkanı Mustafa Özden

26 Kasım 2017 Pazar
09.00-11.00 I. Oturum
"Tahribad-ı İsyan: Kentsel Dönüşümün Yıkıcılığından Yaratıcılığa"
Meltem Canver Kozanoğlu
"Hasetten Hasada" Gökçen Yıldız
"Yara... Yaratıcılık" Hatice Akova
Oturum Başkanı Alper Şahin
11.00-11.30 Ara
11.30-13.00 II. Oturum
"Anne ile Bebek Arasındaki Yıkıcılıktan Yaratıcılığa" Şebnem Orhan
"Hazdan Agresyona, Agresyondan Büyümeye" Asuman Yılmaz
Oturum Başkanı Funda Akkapulu
13.00-13.30 Ara
13.30-15.30 III. Oturum
Sanatta Yaratıcılık ve Yıkıcılık: "Oyunsallaşan Sanat" Ergin Soyal
Oturum Başkanı ve Tartışmacı Filiz Torun

Kayıt Ücreti: 200 TL, psikiyatri asistanları ve IPA formasyonundaki adaylar: 150 TL, öğrenciler ve IPD formasyonundaki adaylar: 100 TL
Kayıtlar programın hemen öncesinde toplantı salonunda yapılacaktır.
Kayıt ücretine etkinliğe katılım ve aralardaki kahve ikramları dâhildir.
Danışma İçin: Tel: 0212 2477505 veya 0224 2323370.

İstanbul Psikanaliz Derneği
Tel/Faks: 0212 247 75 05

İSTANBUL PSİKANALİZ DERNEĞİ
(Uluslararası Psikanaliz Birliği)
2017 Yılı Etkinlikleri
PERDEDEN DİVANA: SİNEMA VE PSİKANALİZ SEMPOZYUMU / 11

SANSÜR

1-2 Aralık 2017 / Aynalı Geçit

Program

1 Aralık Cuma
17:30 Açılış Kokteyli
18:30-20:15 Film Gösterimi
Değişen Dünyanın İnsanları
(Fahrenheit 451)
Yönetmen: François Truffaut (1966)

2 Aralık Cumartesi
9:45 Açılış Konuşmaları
10:00-11:45 Film Gösterimi
Perde
(Pardé-Closed Curtain)
Yönetmen: Jafar Panahi & Kamboziya Partovi (2013)
11:45-12:15 Kahve Arası
12:15-13:15 Konferans
Levent Kayaalp "Yasak Meyve'den Yasaklanan Kitaplara"
Moderatör: Ferhan Özenen
13:15-14:15 Öğle Arası
14:15-15:15 Konferans
Zeynep Sayın "Ölmenin Sansürü"
Moderatör: Hatice Nihal Aslan
15:15-15:45 Kahve Arası
15:45-16:45 Konferans
Övgü Gökçe "Sinemanın Aynasında İktidar"
Moderatör: Berrin Göksu
16:45-17:00 Ara
17:00-18:15 Panel
Harika Yücel Engindeniz "Düşlüyorum O Halde Varım"
İlke Erensoy Ilgaz "Eros ve Thanatos'un Sansürle İmtihanı"
Moderatör: Sergun Yıldız
18:15-18:30 Kapanış

Levent Kayaalp, İstanbul Psikanaliz Derneği üyesi, formatör psikanalist
Zeynep Sayın, Yazınbilimci, sanat kuramcı, öğretim üyesi
Övgü Gökçe, Altyazı Aylık Sinema Dergisi
Harika Yücel Engindeniz, İstanbul Psikanaliz Derneği
İlke Erensoy Ilgaz, İstanbul Psikanaliz Derneği

Etkinlik Yeri: Aynalı Geçit Avrupa Pasajı 2. kat Galatasaray-İstanbul
Kayıt ücreti: 120 TL, İPD aday 90 TL, öğrenci ve asistan 50 TL
Önceden kayıt yapılmayacaktır. Etkinliğe katılmak isteyenler etkinlik günü kayıt yaptırabilirler. Kayıt ücretine etkinliğe katılım, kokteyl ve kahve ikramları dâhildir.

İstanbul Psikanaliz Derneği
Tel/Faks: 0212 247 75 05
E-mail: istanbulpsikanaliz@yahoo.com
Web Adresi: www.istanbulpsikanalizdernegi.com

İSTANBUL PSİKANALİZ DERNEĞİ
2017 PSİKANALİZ YAZILARI ÖDÜLLERİ

2017 Psikanaliz Yazıları Ödülleri Verildi

İstanbul Psikanaliz Derneği'nin Funda Akkapulu, Özen Alemdar, Harika Yücel Engindeniz, Nesrin Koçal ve Özlem Tuncay'dan oluşan 2017 Ödül Komitesi bu yıl üç esere ödül vermeyi kararlaştırmıştır.

"Psikanaliz Yazıları Özgün Yapıt Başarı Ödülü" ne *Psikanaliz Yazıları*'nın 34. sayısında yayımlanmış olan "Bireysel ve Toplumsal Travmayla Temasta Psikanalitik Çalışma Üzerine Notlar" başlıklı makaleleriyle İlker Özyıldırım, Lale Orhon Baykal, Baran Gürsel ve Aylin Kula Güney layık görülmüştür. Yazarlar, bu makalede toplumsal travmayla ilgili yaptıkları önemli bir çalışmanın düşündürdüklerini paylaşmışlardır. Deneyimlerini literatür bilgisi ile destekleyerek psikanalitik kavramlar yolu ile tartışmakta ve yaşamakta olduğumuz coğrafyada toplumsal travmanın çeşitli kesimlerin üzerindeki ruhsal etkilerine ışık tutmaktadırlar. Titizlikle ve özenle yazılmış bu makalede toplumsal travmanın ruhsallığın üzerindeki çok katmanlı etkileri incelenmekte, ayrıca travmanın dönüştürülebilmesi, "iyi"leştirilmesi için tasarımlanarak simgeleştirilebilmesi ve özümsenebilmesinin gerektiği belirtilmekte ve bu bağlamda analitik alanın işlevine dikkat çekilmektedir.

"Psikanaliz Yazıları Çeviri Başarı Ödülü"nün Bahar Kolbay ve Özge Soysal'a verilmesi kararlaştırılmıştır. Freud'un metinlerini ve düşüncesini tarihsel gelişimi içerisinde ele alan ve Freud sonrası psikanalistlerin katkılarına da değinerek psikanaliz kuramının temel kavramsallaştırmalarını bir araya getiren, başucu niteliğindeki *Freud'u Okumak: Freud'un Eserlerinin Kronolojik Olarak Keşfi (Jean-Michel Quinodoz)* adlı eseri ustalıkla ve bütün incelikleriyle Türkçeleştirerek dilimize kazandırmışlardır.

"Psikanaliz Yazıları Çeviri Teşvik Ödülü"ne ise Gülin Ekinci uygun görülmüştür. *Kurt Adam Vakası*'nı çok akıcı ve berrak bir dilde Türkçeleştirerek, bu çok temel ve çok katmanlı vaka öyküsünün, 100. yılında, yeniden okuyucuyla buluşmasına önayak olmuştur. Terimlerin ve kavramların uygun şekilde kullanımının da bizlere gösterdiği gibi titiz bir çalışmanın ürünü olduğu anlaşılan bu çevirinin, psikanalitik okumaların yaygınlaşmasına katkıda bulunduğu ve Freud'un eserlerinin yeniden çevrilmesine ivme kazandıracağı düşünülmüştür.

İstanbul Psikanaliz Derneği'nin kuruluş yıldönümü olan 30 Ekim'de açıklanan ödüller, 3-4 Kasım 2017'de gerçekleştirilecek olan 19. Uluslararası İstanbul Psikanaliz Buluşmaları'nda sahiplerine verilecektir.

İstanbul Psikanaliz Derneği
Tel/Faks: 0212 247 75 05
E-mail: istanbulpsikanaliz@yahoo.com
Web Adresi: www.istanbulpsikanalizdernegi.com

PSİKANALİZ YAZILARI

Yayın Yönetmeni: Talat Parman

Baharlık Kitap Dizisi 1 / yüzyıl sonra düş ve düşlerin yorumu

sunuş TALAT PARMAN / önsöz RAŞİT TÜKEL / düşlerin yorumu üzerine RAŞİT TÜKEL / 23-24 temmuz 1895'teki düş SIGMUND FREUD / ÇEVİREN: EMRE KAPKIN / rüya uğraşı BERNARD PENOT / ÇEVİREN: M. LEVENT KAYAALP / ergenlik bir düş zamanı, ergenlik ve gecenin keşfi TALAT PARMAN / sınır durumların tedavisinde bilinçdışının keşfi ve rüyalar, rüyaların kullanımı MICHEAL H. STONE-ÇEVİREN: TEVFİKA TUNABOYLU-İKİZ / rüya, arzu ve zaman AYÇA GÜRDAL / yaratma sorunsalı-1 gece hayatı(m) ve roman: ölmeye yatmak HALUK SUNAT / İslam'da rüya yorumları üzerine düşünceler TEVFİKA TUNABOYLU-İKİZ / freud çevirileri üzerine EMRE KAPKIN / çocuksunun gizemi ELDA ABREVAYA / tarihten bir sayfa: izzeddin şadan TEVFİKA TUNABOYLU - İKİZ / Türkçe psikanaliz / psikanaliz dünyasından

Baharlık Kitap Dizisi 2 / psikanaliz ve kadınlık

sunuş TALAT PARMAN / önsöz AYÇA GÜRDAL / psikanalizde kadınlık üzerine ilk görüşler AYÇA GÜRDAL / kadınlarda üstbenlik gelişimi GÜLGÜN ALPTEKİN aydınlık körlüğü ADALET AĞAOĞLU / iletimde kadının rolü JEAN COURNUT / ÇEVİREN: LEVENT KAYAALP / anneden kıza kadınsılığın iletimi ELDA ABREVAYA / geleneğin aktarımında kadınların rolü MONIQUE COURNUT-JANIN / ÇEVİREN: TALAT PARMAN / erkekte kadınlık VEHBİ KESER / önce meme vardı TALAT PARMAN / masallar ve çocukluğum CAHİT UÇUK / imkansız annelik TEVFİKA TUNABOYLU - İKİZ / adele h.: arzunun o belirli nesnesi TALAT PARMAN / türkçe psikanaliz / psikanaliz dünyasından

Baharlık Kitap Dizisi 3 / yalnızlık

sunuş TALAT PARMAN / önsöz M. LEVENT KAYAALP / yalnızlık kader, yaşam heder (midir?) M. LEVENT KAYAALP / kendi başına olma kapasitesi D.W. WINNICOTT/ÇEVİREN: RAŞİT TÜKEL / yalnızlık-yanlışlık YAVUZ ERTEN / yalnızlık üzerine notlar RAŞİT TÜKEL / hazdan arzuya; analizanın yalnızlığı ELDA ABREVAYA / kalabalık bir yalnızlık ALİ AKAY/ sınırsız TÜRKAY DEMİR bir psikanalistin bugün babalık işlevi üzerine söyleyebileceği ne olabilir? BERNARD PENOT / ÇEVİREN: TALAT PARMAN / babalar, mahrem yabancılar TALAT PARMAN / spinoza ve psikanaliz HALÛK SUNAT / türkçe psikanaliz

Baharlık Kitap Dizisi 4 / dürtü

Sunuş TALAT PARMAN / şeytan dürttü TEVFİKA TUNABOYLU - İKİZ / sigmund freud ve klasik psikanalitik görüşte dürtülerin akıbeti TEVFİKA TUNABOYLU - İKİZ / dürtü kuramından benlik psikolojisine tarihsel gelişim öyküsü RAŞİT TÜKEL / içeriden gelen VEHBİ KESER / kernberg'de dürtü kuramı AYHAN EGRİLMEZ / jacques lacan'da dürtü kuramı ve nesne küçük a TALAT PARMAN / spinoza ve psikanaliz / II HALÛK SUNAT / annelik genitallik öncesiyle genitallik arasında bir serüven ELDA ABREVAYA / bir psikanalist: paul-claude racamier TALAT PARMAN / benliğin yaraları ve narsisistik baştan çıkarma PAUL-CLAUDE RACAMIER / ÇEVİREN: TALAT PARMAN / psikanalizi yazmak AYÇA GÜRDAL / birincil annelik tasası DONALD W. WINNICOTT / ÇEVİREN: AYŞEGÜL SALGIN / psikanaliz dünyasından

Baharlık Kitap Dizisi 5 / erkeksilik

sunuş TALAT PARMAN / önsöz ELDA ABREVAYA / maskenin ötesindeki erkeksilik ELDA ABREVAYA / erkek olmak ya da üçün üçü olmak oedipus öncesi dönemden ergenliğin sonuna kadar baba oğul ilişkisi TALAT PARMAN / erkeksilik LEVENT KAYAALP / medusa'nın başı (1922) SIGMUND FREUD / ÇEVİREN: AYŞE KURTUL / toplumsal değişme ve kadında erkeksilik AYŞEGÜL YARAMAN / babalar ve kızları ya da kızların yalnızlıkları HALÛK SUNAT / bir nesne aranıyor VEHBİ KESER / psikiyatri ve psikanalizin ortak öyküsüne bakış TALAT PARMAN / spinoza ve psikanaliz / III HALÛK SUNAT / türkçe psikanaliz TALAT PARMAN / psikanaliz dünyasından

Baharlık Kitap Dizisi 6 / hangi psikanalist

sunuş TALAT PARMAN / önsöz TALAT PARMAN / çağrışımlar/psikanalist kimdir? nerede ve nasıl durur? HALÛK SUNAT / psikanalistin kimliği TEVFİKA TUNABOYLU - İKİZ / bir varmış bir yokmuş VEHBİ KESER / analistin arzusu ELDA ABREVAYA / karşı-aktarım: anlamı ve analizdeki yeri RAŞİT TÜKEL / arşı-aktarımda nefret D.W. WINNICOTT / ÇEVİREN: AYŞEGÜL SALGIN / psikanalist olmak süreci üzerine TALAT PARMAN / lacan'a göre psikanalistin formasyonu ALAIN VANIER / ÇEVİREN: TALAT PARMAN / bay psikanaliz kimdir? heinz kohut üzerine ailen siegel ile bir söyleşi YAVUZ ERTEN / bir psikanalist Pierre Fedida TALAT PARMAN / spinoza ve psikanaliz IV HALÛK SUNAT / depresif hamile kadınların psikanalizinde agresyonun temel rolü MAURICE APPREY / ÇEVİREN: VOLKAN TOPÇUOĞLU / duyurular

Baharlık Kitap Dizisi 7 / çocuk ve psikanaliz

sunuş TALAT PARMAN / önsöz ELDA ABREVAYA / çocuk psikanalizi ve psikanalitik çocuk terapisi: nasıl bir çerçeve? LEVENT KAYAALP / çocuk psikanalizinde çerçeve ELDA ABREVAYA / simgesel ödeme FRANÇOISE DOLTO / ÇEVİREN: ZEHRA KARABURÇAK / psikanalitik oyun tekniği: tarihi ve önemi MELANIE KLEIN / ÇEVİREN: BURÇİN ALSANCAK / çocuk dilinden çocuk kalbine TALAT PARMAN / unutulmuş bir öykü VEHBİ KESER / şiddet ve ümit / kendi olmak ya da olamamak HALUK SUNAT / mitle düşlem arasında gençlik şiddeti JEAN JACQUES RASSIAL / ÇEVİREN: TALAT PARMAN / kişilerarası psikanaliz ve aile terapisi VOLKAN TOPÇUOGLU / bir psikanalist wilfred ruprecht bion TALAT PARMAN / duyurular

Baharlık Kitap Dizisi 8 / fobiler

sunuş TALAT PARMAN / önsöz RAŞİT TÜKEL / freud'un fobiler ve anksiyete kuramı üzerine görüşleri RAŞIT TÜKEL / fobik nesne ve baba işlevinin yokluğu ELDA ABREVAYA / kadınlar neden korkar? TEVFİKA TUNABOYLU İKİZ / Fobi, korku, kaygı, tekinsiz ve ergenlik TALAT PARMAN / fobilere psikanalitik bakış: III. bölüm agorafobi ve erişkinlerin diğer fobileri ALLAN COMPTON / ÇEVİRENLER: VOLKAN TOPÇUOGLU, EVREN ASENA / oyundan söze: çocuk psikanalizi tekniği ELDA ABREVAYA / çocukluk otizminin gündüz hastanesinde tedavisi DENYS RIBAS / ÇEVİREN: NESLİHAN ZABCI / haberler-duyurular

Baharlık Kitap Dizisi 9 / nevrozlar

sunuş TALAT PARMAN / önsöz TEVFİKA TUNABOYLU - İKİZ / klasik nevroz kuramı ve güncel yaklaşımlar TEVFİKA TUNABOYLU - İKİZ / nevroz kuramına ilk adım: histeri VEHBİ KESER / sıçanlardan kurtlara nevrozlar TALAT PARMAN / nevrotik bir fenomen olarak yineleme kompulsiyonu RAŞİT TÜKEL / nevroz ve psikoz SIGMUND FREUD / ÇEVİREN: FIONA FARACI / nevroz psikozda gerçekliğin yitimi SIGMUND FREUD / ÇEVİREN: FIONA FARACI / psikozlar ve çocuk bakımı D.W. WINNICOTT / ÇEVİRENLER / AYŞEGÜL SALGIN - BENGİ PİRİM / ergenlikte yitik sorunsalı: yas mı melankoli mi? CATHERINE CHABERT / ÇEVİRENLER: NESLİHAN ZABCI-TALAT PARMAN / sıkıntı LEVENT KAYAALP / bir psikanalist didier anzieu TALAT PARMAN / haberler-duyurular

Baharlık Kitap Dizisi 10 / psikanalizin kurumsallaşması

sunuş TALAT PARMAN / önsöz TALAT PARMAN / psikanaliz ve kurum, psikanaliz kurumu TALAT PARMAN / freud ve grupları CLAUDE PIGOTT / ÇEVİREN: TALAT PARMAN / psikanalizden iki önemli kopuş üzerine tarihsel anımsatmalar: adler ve jung VOLKAN TOPÇUOĞLU / EVREN ASENA / psikanaliz hareketinin tarihi SANDOR FERENCZI / ÇEVİREN: FIONA FARACI / uluslararası psikanaliz hareketinin doğuşu ve gelişimi RAŞİT TÜKEL / aktarın: yinelenenden yeniye ELDA ABREVAYA / çoğul gelenekler, tekil üretim? HELENE TZAVARAS / ÇEVİREN: FIONA FARACI / baştan çıkarma ve travma ELDA ABREVAYA / sanatsal yaratıcılık ve psikanaliz TALAT PARMAN / haberler-duyurular

Baharlık Kitap Dizisi 11 / psikosomatik

sunuş TALAT PARMAN / önsöz TEVFİKA TUNABOYLU - İKİZ / psikosomatik tarihi ve çocuk psikosomatiği TALAT PARMAN / freud da hasta oldu... MARIANNE BAUDIN / ÇEVİREN: NESLİHAN ZABCI / freud'da bedensel sorunsalı PANOS ALOUPIS / ÇEVİREN: FIONA FARACI / düşüncenin bedensel kökenleri M. LEVENT KAYAALP / yaşamın başlangıcında beden ve söz ELDA ABREVAYA / anne-çocuk ilişkisinde kendini sakinleştirme yöntemleri TEVFİKA TUNABOYLU-İKİZ / bebeklerde ve küçük çocuklarda bedensel dışavurum ROSINE DEBRAY / ÇEVİREN: NESLİHAN ZABCI / narsisizm ve ergenlikte aşk nesnesi seçimi DOMINIQUE J. ARNOUX / ÇEVİREN: NESLİHAN ZABCI / aşka düşmek: ergenlik devrimi ya da devrimin ergenliği SALTUK DÖNMEZ / özetler *summaries* / haberler – duyurular *news*

Baharlık Kitap Dizisi 12 / psikanaliz ve psikanalitik psikoterapiler

sunuş TALAT PARMAN / önsöz ELDA ABREVAYA / psikanaliz ve psikoterapi ELDA ABREVAYA / psikanaliz ve psikanalitik psikoterapiler TALAT PARMAN / psikosomatik hastalarla yüz yüze psikanaliz çalışması TEVFİKA TUNABOYLU-İKİZ / psikanalitik psikodrama TALAT PARMAN / psikanalitik tedavide yeni yollar SIGMUND FREUD / ÇEVİREN: NESLİHAN ZABCI / freud'un "melankolisi" / VEHBİ KESER günümüz psikopatolojilerine günümüz söylemi / bağlamında lacancı bir bakış ÖZGE ERSEN / tarihten bir yaprak: bergasse 19 freud ve togan, iki komşu, iki kader, iki hayat görüşü İNANÇ ATILGAN / özetler *summaries* / haberler – duyurular *news*

Baharlık Kitap Dizisi 13 / psikanaliz ve düşüncenin gelişimi

sunuş TALAT PARMAN / önsöz M. LEVENT KAYAALP / ruhsal yapı ve düşüncenin doğuşu M. LEVENT KAYAALP / psikanaliz ve düşüncenin gelişimi TALAT PARMAN / seansta düşünce süreçleri ELDA ABREVAYA / düşüncenin gelişimi ve stabilizasyon DIDIER HOUZEL / ÇEVİREN: M. LEVENT KAYAALP / bion'un düşüncesinin klinik sonuçları ANTONINO FERRO / ÇEVİREN: ELDA ABREVAYA / baba beni duyuyor musun? YOLANDA GAMPEL ÇEVİREN: FIONA FARACI / winnicott'da oyun JEAN-FRANÇOIS RABAIN / ÇEVİREN: M. LEVENT KAYAALP / ergenlik ve kuşaklarötesilik TALAT PARMAN / bir psikanalist: pierre marty TALAT PARMAN / özetler *summaries* / haberler – duyurular *news*

Baharlık Kitap Dizisi 14 / annelik

sunuş TALAT PARMAN / önsöz AYÇA GÜRDAL KÜEY / annelik üzerine: bir psikanalitik sözlük denemesi TALAT PARMAN / annelik ve kadınsılık ELDA ABREVAYA / anneliğe dair... VEHBİ KESER / emziren anne AYÇA GÜRDAL KÜEY / ana tanrıça'nın kutsal memesi ZEHRA KARABURÇAK ÜNSAL / anne ol(a)mama TEVFİKA TUNABOYLU-İKİZ / sürgün ve annelik ÖZGE ERŞEN / türk mitolojisinde anne MUHARREM KAYA / dirençli yakalarda karşı-aktarım ve aktarımlar MARILIA AISENSTEIN / ÇEVİREN: MİNE KARAGÖZOĞLU - TALAT PARMAN / belleğimiz bizi yanılttığında TALAT PARMAN mutlu prens, cömert ağaç ebeveyn fantezisi olarak kendini yok etme ve psikanalitik tedavi ile ilintisi EMANUEL BERMAN / ÇEVİREN AYŞENUR BAY AYTEKİN özetler *summaries* / haberler – duyurular *news*

Baharlık Kitap Dizisi 15 / psikanaliz ve aile

sunuş TALAT PARMAN / önsöz TALAT PARMAN / iletilebilen ruhsal yaşama dair DOMINIQUE J. ARNOUX ÇEVİREN: ELDA ABREVAYA / çocuk, korkuları ve ailesi BESSİ MESHULAM / merhaba bebek, merhaba aile TALAT PARMAN / ergenin ailesi ve ataları ALBERTO EIGUER ÇEVİRENLER: BURÇİN ALSANCAK SÖNMEZ, BAHAR KOLBAY / babalar, oğullar ve büyükbabalar TALAT PARMAN / "yüzyıllık yalnızlık"ta kuşaklararası iletim AYŞENUR BAY AYTEKİN / birinci bahardan, ikinci bahara TALAT PARMAN / psikanalizin bir güçlüğü SIGMUND FREUD ÇEVİREN: YASEMİN ÇELİK MASSAS / ölüm dürtüsü kavramı ve ilkel savunma düzeneklerine evrimsel bir bakış ERDEM PULCU / özetler *summaries* / haberler – duyurular *news*

Baharlık Kitap Dizisi 16 / psikanaliz ve sınırlar

sunuş *prensentation* TALAT PARMAN / önsöz *preface* TEVFİKA TUNABOYLU-İKİZ / sınır işleyişler: hangi sınırlar? *the borderline functionings: which borders?*" CATHERINE CHABERT *ÇEVİREN* / TRANSLATED BY ZEREN OKÇUOĞLU - TALAT PARMAN / psikanalizin sınırlarında: margaret I. little'ın winnicott ile yaptığı analiz *on the borders of psychoanalysis: margaret I. little's analysis with winnicott* TALAT PARMAN / ruh ve beden arasında sınır kavramı; dürtüler ve psikosomatik kuramda akıbetleri *the concept of border between the psyche and the body; the drives and their consequences in the psychosomatic theory* TEVFİKA TUNABOYLU-İKİZ / sınırsız olana doğru çekim: okyanussal duyum, psikoz ve zamansallık *the attraction of the unlimited: the oceanic sensation, sychosis and temporality* LILIANE ABENSOUR / *ÇEVİREN* / TRANSLATED BY NESLİHAN ZABCI / isimsiz bir hastalık illness without a name MARIANNE BAUDIN / *ÇEVİREN* / TRANSLATED BY BURÇİN ALSANCAK SÖNMEZ / freud'dan lacan'a özne *the subject: from freud to lacan* TALAT PARMAN / ebeveyn-çocuk ilişkilerindeki sorunsallar ve doğum sonrası *psikopatolojileri promlematics on the child-parent relationships and post-pregnang psycho pathology* MARIA CLELIA ZURLO / *ÇEVİREN* / TRANSLATED BY PEREN KISTAK / abd'de postmodern psikanaliz *postmodern psychoanalysis in the usa* H. GUNTHER PERDIGAO / *ÇEVİREN* / TRANSLATED BY İREM ERDEM ATAK / özetler *summaries* / haberler- duyurular *news*

Baharlık Kitap Dizisi 17 / aktarım ve karşı aktarım

sunuş *presentation* TALAT PARMAN / önsöz *Preface* AYÇA GÜRDAL KÜEY / aktarım ve dinamikleri *transference and its dynamics* RAŞİT TÜKEL / karşı aktarım kavramının gelişimi *evolution of the concept of counter transference* AYÇA GÜRDAL KÜEY / iki kişilik alan *the space for two people* VEHBİ KESER / ayna aynı zamanı gösterir mi? karşı aktarım ve zaman *does the mirror reflect the time? the couriter transference and the time* TALAT PARMAN / aktarı-yorum öyleyse var-ım *I transfer there for I am* ÖZGE ERŞEN SOYSAL / olumsuz aktarımlar ve aktarımda nefret *negative transferences and hate in the transference* THIERRY BOKANOWSKI / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ELDA ABREVAYA / çocukluk çağı psikozlarında kurumsal tedavi *institutional treatment of psychotic children* JACQUES HOCHMANN / ÇEVİREN / TRANSLATED BY CEYLİN ÖZCAN / 68 mayısının fransa'daki açılımı: duvarların yıkılması ve anlamın sorgulanması *the emoncipation ofmay 68 infrance: the opening of a breach and the question of the sense* DOMINIQUE J. ARNOUX / ÇEVİREN / TRANSLATED BY CEYLİN ÖZCAN / ergenlik, başkaldırı ve değişimler *adolescence, revolts and variations* DIDIER DRIEU / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ZEREN OKÇUOĞLU / özetler *summaries* / haberler – duyurular *news*

Baharlık Kitap Dizisi 18 / psikanaliz ve sanat

sunuş *presentation* TALAT PARMAN / önsöz *preface* TALAT PARMAN / psikanalist ve sanatçı *psychoanalyst and artist* TALAT PARMAN / babayı öldürmek ve yaratıcılık *on murdering the father and creativity* FERHAN ÖZENEN / göldeki hayal the *perceiving in the shadow* HATİCE NİHAL ASLAN / filmler ve bilinçdışı *movies and unconscious* DİDEM AKSÜT DÖNMEZ / film izleyicisi: düş görenden düş yorumcusuna *the film viewer: from dreamer to dream interpreter* EMANUEL BERMAN / ÇEVİRENLER / TRANSLATED BY AYŞENUR BAY AYTEKİN - BESSİ MESHULAM / darth vader'in mordor yolculuğu darth vader's journey to mordor ONUR SALTUK DÖNMEZ / dosya ötesi analitik yaklaşım dünyayı değiştirendir *analytic comprehension is world changing* THOMAS AICHHORN / ÇEVİREN / TRANSLATED BY DUYGU COŞKUN / aşka bağımlılık *love dependence* VEHBİ KESER / eleştirel pedagoji ve metapsikoloji bağlamında okul ve yatılılık *school and boarding* ALPER ŞAHİN / özetler *summaries* / haberler – duyurular *news*

Baharlık Kitap Dizisi 19 / özne olarak anne

sunuş *presentation* TALAT PARMAN / önsöz *preface* ELDA ABREVAYA / açılış konuşması *opening remarks* ELDA ABREVAYA / açılış konuşması *opening remarks* GIOVANNA AMBROSIO / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ELDA ABREVAYA / açılış konuşması *opening remarks* MARIA TERASA FLORES / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ELDA ABREVAYA / kadında çocuk isteği yalnızca eksik olan penisin bir ikamesi midir? *the desire of the child is it only a substitute of the lacking penis?* SYLVIE FAURE-PRAGIER / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ZEHRA KARABURÇAK / çocuk arzusu sylvie faure-pragier'nin yazısının tartışması *summary of the discussion of Sylvie faure-pragier's paper* JORDI SALA / ÇEVİREN / TRANSLATED BY AYŞENUR BAY AYTEKİN / özne olarak anne / öteki psikanalitik kuramda bir eksik *discussion of anat palgi's paper "the problematic of the mother as a subject in psychoanalysis"* ANAT PALGI HECKER / ÇEVİREN / TRANSLATED BY PEYKAN GÖKALP / anat palgi hecker'in sunumuna ilişkin tartışma metni JACQUELINE GODFRIN-HABER / ÇEVİREN / TRANSLATED BY AYŞE KURTUL / annesel erotik ve çatışmaları *maternal erotic and its conflicts* HÉLÈNE PARAT / ÇEVİREN / TRANSLATED BY NESLİHAN ZABCI / şiddetin ruhsal iletimi: psikanalitik aile terapisi yaklaşımı psychic transmission of the violence: psychoanalytical family theraphy approach CHRISTIANE JOUBERT / ÇEVİREN / TRANSLATED BY BAHAR KOLBAY / özetler *summaries* / haberler – duyurular *news*

Baharlık Kitap Dizisi 20 / psikanalizin dili

sunuş / *presentation* TALAT PARMAN / önsöz / *preface* TALAT PARMAN / dil bozukluğu: çocuğun ruhsal süreci üzerindeki etkisi ve terapötik yaklaşım *language disorders: their impact on the child's mental process and therapeutic approaches* LAURENT DANON-BOILEAU / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ALPER ŞAHİN / yeni doğanda dil gelişimi ve bebekçe *language development in newborn and baby talk* TALAT PARMAN / dile getirmek için sözcükler: eylemden söyleme *words for expressing: from acting to speech FRANÇOİSE FEDER / ÇEVİREN / TRANSLATED BY BAHAR KOLBAY* / ergenin yaratı dili *the adolescent's creative language* ZEHRA KARABURÇAK ÜNSAL / bir psikolojik danışmanın günlüğü "danışmanın bilinçdışı dile gelse" *the diary of a psychological counselor "if the unconscious of the counselor were put to words"* F. GÖVER KAZANCIOĞLU / şiddet ve yaratıcılık *violence and creativity* ZEHRA KARABURÇAK ÜNSAL / ferenczi'nin izinde kuşaklar arası dil farkı *tracing ferenczi and the language difference between generations* TALAT PARMAN / *gençliğin dili ya da kürklü merkür language of youth or mercury fur* ALPER ŞAHİN / kim konuşur? kim bakar? kim hisseder? özyaşamsal anlatılarda bakış *açısı who speaks? who looks? who feels? point of view in autobiographical narratives* TİLMANN HABERMAS / ÇEVİREN / TRANSLATED BY NEŞE HATİBOĞLU / düşlemledikleri gibi bir anne olabilmeleri için kadınlara yardım etmek *helping women become the mothers they hope to be* FRANCES THOMSON SALO / ÇEVİREN / TRANSLATED BY NERGİS GÜLEÇ / bir ensest kurbanının analizi üzerine notlar n*otes on the analysis of a victim of incest* ROBERT SALO / ÇEVİREN / TRANSLATED BY AYTEN DURSUN SÖKÜCÜ / özetler summaries / haberler-duyurular news-announcements

Baharlık Kitap Dizisi 21 / psikanaliz ve etik

sunuş *presentation* TALAT PARMAN / önsöz *preface* LEVENT KAYAALP / freud ve ferenczi arasında... psikanalistin etiği üzerine eski bir tartışma *between freud and ferenczi... an old discussion about the ethics of the psychoanalyst* TALAT PARMAN / psikanalizde etik ya da psikanalistin benlik ideali *ethics in psychoanalysis or the ego ideal of the psychoanalyst* VEHBİ KESER / psikanalistin etiği *ethics of the psychoanalyst* PAUL DENIS / ÇEVİREN / TRANSLATED BY BURÇİN ALSANCAK SÖNMEZ - M. LEVENT KAYAALP / psikanalizde sınır ihlallerinin erken tarihi *the early history of boundary violations in psychoanalysis* GLEN O. GABBARD / ÇEVİREN / TRANSLATED BY PINAR PADAR / "ikbal peşinde koşma!" psikanaliz, etik ve üstbenlik *"don't run after prosperity!" psychoanalysis, ethics and superego* ÖZGÜR ÖĞÜTCEN / entelektüel bir arzu olarak divansız psikanaliz *an intellectual desire: psychoanalysis without the couch* PINAR PADAR / ergenlik, tüm halleriyle narsisizm *adolescence, when narcissism is...* MICHEL VINCENT / ÇEVİREN / TRANSLATED BY PERGE AKGÜN / depresyon ve nostalji *depression and nostalgia* PAUL DENIS / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ZEREN OKÇUOĞLU - TALAT PARMAN / ingilizce özetler summaries / haberler – duyurular news - announcements

Baharlık Kitap Dizisi 22 / psikanaliz ve okul

sunuş *presentation* TALAT PARMAN / önsöz *preface* TALAT PARMAN / aichhorn'un kitabının birinci basım için sunuş yazısı *preface to the first edition of aichhorn's book* SİGMUND FREUD / ÇEVİREN / TRANSLATED BY TALAT PARMAN / iki olanaksız meslek arasında psikanalist *the psychoanalyst betwen two impossible professions* TALAT PARMAN / öğretmenler için psikanalize giriş: psikanaliz ve pedagoji arasındaki ilişki *introduction to psycho-analysis for teachers: the relation between psychoanalysis and pedagogy* ANNA FREUD / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ŞÜKRAN İ. BAŞARIR / psikanalitik pedagoji tarihine kısa bir bakış *a brief historical overview of psychoanalytic pedagogy* ALPER ŞAHİN / "psikanaliz ve pedagoji *psychoanalysis and pedagogy* SANDOR FERENCZI / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ALPER ŞAHİN / ben neden öğretmen oldum? "âşikar ve bilinçdışı nedenler" *why I am become a teacher? manifest and unconscious reasons* F. GÖVER KAZANCIOĞLU / pedagojik danışman *pedagogic counselor* OSCAR PFISTER / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ALPER ŞAHİN / kara çocuklar *the dark kids* ZEHRA KARABURÇAK ÜNSAL / dosya ötesi/ other topics / psikanalitik süreçte müzikal unsurlar *musical elements in the psychoanalytic process* HERİBERT BLAB / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ALPER ŞAHİN / arayüzde büyü[len]mek: bilişim teknolojisi ve ruhsal gelişim ilişkisi üzerine psikanalitik bir bakış *growing/being enchanted on the Interface: A psychoanalytical over-looking on the relationship between the information technologies and psychical development* ONUR SALTUK DÖNMEZ / ingilizce özetler summaries / haberler – duyurular *news – announcements*

Baharlık Kitap Dizisi 23 / Donald W. Winnicott

sunuş presentation TALAT PARMAN / önsöz preface ELDA ABREVAYA / bebek ve anne arasındaki mekânda öznenin yaratılması: winnicott'un çalışmalarına bir bakış the creation of the subject in the intermediary space between the baby and the mother: a look at winnicott's Works RAŞİT TÜKEL / pediatriden psikanalize, insan doğasından psikanalitik keşiflere from paediatric to psychoanalysis. from human nature to psychoanalytic discoveries DİLEK ÖZER / bütünleşme/bütünleşmemişlik/bütünlüğün yitirilmesi integration/ unintegration/disintegration LEVENT KAYAALP / winnicott'un kuramında regresyon regression in winnicott's theory ELDA ABREVAYA / winnicott'un kuramında şiddet ve suçluluk agression and guilt in winnicott's theory ZEHRA KARABURÇAK ÜNSAL / winnicott'un kuramında ergenlik adolescence in winnicott's theory TALAT PARMAN / bana olan davranışınız sözcüklerden daha fazla önem taşır your attitude towards me counts more than words PHILIPPE JAEGER / ÇEVİREN / TRANSLATED BY: ÖZGE ERŞEN ilkel duygusal gelişim primitive emotional development DONALD W. WINNICOTT / ÇEVIRENLER / TRANSLATED BY DİLEK ÖZER, PERGE AKGÜN, SUZİ MİZRAHİ winnicott ve lacan arasında: psikanalizin öznesini geri çağırmak between winnicott and lacan: reclaiming the subject of psychoanalysis LEWIS ALLEN KIRSHNER / ÇEVİRENLER/TRANSLATED BY: NERGİS AKÜZÜM, PEYKAN GÖKALP / dosya ötesi / arkadaşla ilişkinin özgünlüğü ve ergenlikte aktarımın yapılandırıcı işlevi the authenticity of friendship and the structuring function of transference in adolescence FRANÇOIS RICHARD ÇEVİREN / TRANSLATED BY: LEVENT METE / psikanaliz ve gerçeklik: psikanalizde iç ve dış gerçeklik ve düşlem psychoanalysis and reality: internal and external reality in psychoanalysis and phantasm TALAT PARMAN / Yoram hazanı anısına / to the memory of yoram hazan yoram hazan biyografi yoram hazan's biography BESSI MESHULAM / ferenczi'den kohut'a: dillerin karışıklığından kendilik-nesnesine ferenczi to kohut: from confusion of tongues to self-object YORAM HAZAN / ÇEVİREN / TRANSLATED BY: AYŞE KURTUL / özetler summaries / duyurular new-announcements

Baharlık Kitap Dizisi 24 / Psikanalitik Psikodrama

sunuş *presentation* TALAT PARMAN / önsöz *preface* ZEHRA KARABURÇAK ÜNSAL / bireysel psikanalitik psikodrama nedir? *what is individual psychoanalytic psychodrama* PATRICK DELAROCHE / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ZEHRA KARABURÇAK ÜNSAL / oyun ve narsisizm: psikodramada ikiz kavramı play and *narcisism: the concept of the double in psychodrama* / YVES MANELA / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ZEHRA KARABURÇAK ÜNSAL / ergenlikte psikanalitik psikodrama *psychoanalytic psychodrama in adolescence* MICHEL WEINSTADT / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ZEHRA KARABURÇAK ÜNSAL / gölgeler sahneye çıkınca *when shadows take the scene* NEVZAT UÇTUM MUHTAR - HÜLYA DENİZ / psikodrama ve evlat edinme psychodrama and adoption AGNÈS LAURAS PETIT / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ZEHRA KARABURÇAK ÜNSAL / geçiş süreci ve psikodrama transitional process and psychodrama NEVİN ERACAR / psikoterapide zaman, mekân, sınır ve öfke time, space, limits and aggression in psychotherapy BEHİCE BORAN / psikodramanın türkiye'ye gelişi ve gelişimi the beginning and development of psychodrama in turkey ARŞALUYS KAYIR / dosya ötesi / other topics yaşlanmanın gücü üzerine the power of the aging FRANÇOIS VILLA / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ÖZEN ALEMDAR / psikanalizde "yeni" olan nedir? what is new in psychoanalysis? TALAT PARMAN / gerçeğin kuramına giriş introduction to the theory of the real CEYLİN ÖZCAN / ingilizce özetler summaries / haberler - duyurular news - announcements

Baharlık Kitap Dizisi 25 / Psikanalitik Formasyon

sunuş presentation TALAT PARMAN / önsöz preface TALAT PARMAN / psikanalitik formasyonun tarihçesi the history of psychoanalytic training TALAT PARMAN / psikanalitik formasyon süreci psychoanalytic training process SANDOR FERENCZİ / ÇEVİREN / TRANSLATED BY PINAR ARSLANTÜRK / psikanaliz formasyonu üzerine on psychoanalytic training SIEGFRIED BERNFELD ÇEVİREN / TRANSLATED BY ALİ ALGIN KÖŞKDERE / psikanalitik süpervizyon üzerine on psychoanalytic supervision Bernard Penot ÇEVİREN / TRANSLATED BY Gülce Fikirkoca – Elda Abrevaya / psikanalitik formasyon: zor bir iletim uğraşı *Psychoanalytic training: a difficult transition* PATRICK MILLER ÇEVİREN / TRANSLATED BY GÜLCE FİKİRKOCA – TALAT PARMAN / çocuk psikanalizi formasyonu duyan gözler ve gören kulaklar çocuk psikanalizi üzerine bazı düşünceler *training on child psychoanalysis the eyes that hear and the ears that see, some thoughts about training in child analysis* / YOLANDA GAMPEL ÇEVİREN / TRANSLATED BY EVREM TİLKİ / dosya ötesi bilinçdışı bağlaşımlar *the unconscious alliances* RENÉ KAËS ÇEVİREN / TRANSLATED BY PERGE AKGÜN nesnenin de ötesinde nesnenin oluşumuna dair beyond and about the object ÖZGE SOYSAL / çağdaş batılı çiftlerin sosyolojik özellikleri ve çatışmaları *conflicts and sociological characteristics of the contemporary western couples* ERIC SMADJA / ÇEVİREN / TRANSLATED BY DEFNE SATGAN-PERGE AKGÜN ıstırap içindeki çift, onun başvuru isteği ve psikanalitik çalışma *the couple in distress, its request for consultation and psychoanalytic therapy* ERIC SMADJA / ÇEVİREN / TRANSLATED BY LEVENT METE / özetler summaries / haberler - duyurular news

Baharlık Kitap Dizisi 26 / Müzik ve Psikanaliz

sunuş *presentation* TALAT PARMAN / önsöz *preface* ZEYNEP ÖZLEM TUNCAY, GÖVER KAZANCIOĞLU, ALPER ŞAHİN / müzikal üstün yeteneğin psikodinamikleri *the psychodynamics of musical giftedness* SARAH NETTLETON / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ALPER ŞAHİN-RAŞİT TÜKEL / sonradan tamamlanan yas ve rahmi bey *rahmi bey and delayed mourning* ALPER ŞAHİN / müzikal haz *musical pleasure* ZEYNEP ÖZLEM TUNÇAY / ezgilerle yitik zamanın peşinde *in search of the lost time through melodies* ZEHRA KARABURÇAK ÜNSAL / bireyin psikolojik ve sosyokültürel gelişiminde geleneksel müziğin yeri *the importance of music in psychological and sociocultural development of person* EROL PARLAK / ritim-beden-akış beden perküsyonuna bir bakış *rhythm-body-flow an overview of body percussion* TUGAY BAŞAR / zamansız şarkılar *timeless songs* Pınar Padar / tınla beni *resonate me* TOLGA TÜZÜN / müzikte ve psikanalizde sessizlik *silence in music and psychoanalysis* TALAT PARMAN / dosya ötesi bir ergen ne ister? *what does an adolescent want?* NERGİS GÜLEÇ / melankolik hareketler *melancolic movements* CATHERINE CHABERT ÇEVİREN / TRANSLATED BY LEVENT METE / türk anne; bir aidiyet sorunsalı *the turkish mother: a belonging matter* FİONA FARACİ / sinemada bakışın gerçeği: todd mcgowan'la arzu, doyum ve özneye dair *an interview with todd mcgowan* ZEYNEP ÖZEN BARKOT / ingilizce özetler *summaries* / etkinlik duyuruları *activities*

Baharlık Kitap Dizisi 27 / André Green

sunuş *presentation* TALAT PARMAN / önsöz *preface* TALAT PARMAN / andré green: psikanalize adanmış bir yaşam *andré green: a life dedicated to psychoanalysis* AYÇA GÜRDAL KÜEY / andré green: geleceğin zanaatkârı *andré green: artisan of the future* BERNARD CHERVET / ÇEVİREN/TRANSLATED BY: LEVENT METE / psikanaliz: söz konusu olan nedir? *psychoanalysis; what is the matter?* ANDRÉ GREEN / ÇEVİREN/TRANSLATED BY: LEVENT METE / olumsuz ve yıkıcılık *negative and destructivity* BERNARD CHERVET / ÇEVİREN/TRANSLATED BY: TALAT PARMAN / beyaz psikoz *white psychosis TALAT PARMAN* / yaşam narsisizmi/ölüm narsisizmi: bir, iki ve sıfırın hikayesi *life narcissism, death narcissism: the story of one, two and zero* M. LEVENT KAYAALP / *ölü anne karmaşası the complex of the dead mother* ELDA ABREVAYA / dosya ötesi / geçicilik *on transience* SIGMUND FREUD / ÇEVİREN / TRANSLATED BY: PINAR ARSLANTÜRK / aktarımla biçim bozulmasının görüntüleri *aspects of deformation by transference* LAURENCE KAHN / ÇEVİREN/TRANSLATED BY TALAT PARMAN / istanbul psikanaliz derneği başkanının uluslararası psikanaliz derneği genel kurulundaki konuşması *istanbul psychoanalytical association's president's speech at the IPA business meeting* AYÇA GÜRDAL KÜEY / ingilizce özetler *summaries* / etkinlik duyuruları *activities*

Baharlık Kitap Dizisi 28 / Şiddet ve Şiddetin İletimi

sunuş *presentation* TALAT PARMAN / önsöz *preface* TALAT PARMAN / kökenlerdeki şiddet violence in the roots TALAT PARMAN / aiskhülos'un orestesia üçlemesi üzerinden ayrılıklar, şiddet ve iletimi *on separations, violence and transmission of violence through orestesia trilogy of aeschylus* ALİ ALGIN KÖŞKDERE / acının toplumsal ve politik olarak şiddetli yüzü *the socially and politically violent face of pain* YOLANDA GAMPEL / ÇEVİREN / TRANSLATED BY EVREM TİLKİ / ülkesel ve kültürel kopuşlar sırasında büyükanne ve büyükbabaların iletiminin narsisistikleştirici ve politize edici etkileri *narcissistic and political effects of grandparental transmission in territorial and cultural breaks* JANINE ALTOUNIAN / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ÖZEN ALEMDAR / baba oğul ilişkisinde şiddetin iletimi *transmission of violence in father-son relationship* TALAT PARMAN / dosya ötesi / other topics psikanalistin tedavi süreci üzerindeki eylemi *psychoanalyst's action in the treatment process* BERNARD PENOT / ÇEVİREN / TRANSLATED BY PINAR ARSLANTÜRK - TALAT PARMAN / psikanalizde ve woody allen filmlerinde mizah *homour in psychoanalysis and woody allen films* ISEE BERNATEAU / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ORÇUN TÜRKAY / kendi sesini bulmak... *finding one's own voice* NERGİS GÜLEÇ / ingilizce özetler *summaries* / etkinlik duyuruları *activities*

Baharlık Kitap Dizisi 29 / Ergenlik

sunuş *presentation* TALAT PARMAN / önsöz *preface* NERGİS GÜLEÇ / ideal idol değildir *ideal is not idol* BERNARD PENOT / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ÖZEN ALEMDAR / çavdar tarlasında yakalayıcı olmak ya da ötesi *to be a catcher in the rye or beyond* HATİCE NİHAL ASLAN / ergenlik: anlamak ve anlaşılmak üzerine adolescence: on understanding and being understood Nergis Güleç / yalan dünyada ergen olmak being an *adolescent in a world of lies* TALAT PARMAN / yasın dili: ergenin şiiri *language of mourning: the poem of the adolescent* FİLİZ TORUN / yaratma cesareti the courage to create Hande Köprülüler / gaddarlığı ergenlik bağlamında *düşünmek thinking on cruelty in terms of adolescence* ALPER ŞAHİN / dosya ötesi *other topics* /dinleme ve büyümeyi kolaylaştırma sanatı: eğitim ve psikanaliz arasında bir diyalog *the art of listening and facilitating growth: a dialogue between education and psychoanalysis* MATİ BEN ZUR, ITAMAR LURIE / ÇEVİRENLER / TRANSLATED BY SEVİL TANER, SELİN ŞEN, İZZET ŞENGEL, ERKAN UĞUZALP / öğretim ilişkisinde aktarım: imgesel özdeşleşme ve simgesel aracılık *the transference in the pedagogical relationship: from the imaginary identification to the symbolic mediation* MARIE LIÉVAIN-VANTIEGHEM / ÇEVİREN / TRANSLATED BY GÜLSÜM KILIÇ TAŞDELEN / ağlamak ve keder ile yalnız kalmak üzerine: bebek gözlemi ve psikoterapi arasındaki bağlantılar *on crying and being with grief alone: the links between infant observation and psychotherapy* JEANNE MAGAGNA / ÇEVİREN / TRANSLATED BY SERAP SERBEST / ingilizce özetler *summaries* / etkinlik duyuruları *activities*

Baharlık Kitap Dizisi 30 / Wilfred R. Bion

Sunuş *Presentation* TALAT PARMAN / Önsöz Preface ELDA ABREVAYA / Yeniden *wilfred ruprecht bion Once again wilfred ruprecht bion* TALAT PARMAN / bion'un psikoza psikanalitik yaklaşımı *bion's psychoanalytic approach to psychosis* ELDA ABREVAYA / psikotik kişiliklerin psikotik olmayanlardan ayrımı *differentiation of the psychotic from the non-psychotic personalities* W.R. BION / ÇEVİREN / TRANSLATED BY PINAR PADAR / bağlara saldırı *attack on linking* W.R. BION / ÇEVİRENLER / TRANSLATED BY AYŞEGÜL SÜTÇÜ, GAMZE ÖZÇÜRÜMEZ / Gerçeklik ve kurmacalar *reality and fictions* ANTONINO FERRO / ÇEVİREN / TRANSLATED BY FERAMERZ AYADI / Aktarım ve hakikat *transference and truth* MONICA HOROVITZ / ÇEVİREN / TRANSLATED BY TALAT PARMAN / Dosya ötesi / other topics / Siyah kuğu - olgunlaşan dişiliğin dehşet verici tutkusu *Black swan - the monstrous passion of female adolescence* PARFEN LASZIG / ÇEVİRENLER / TRANSLATED BY REYHAN ÇABUKER, CANAN YILDIRIM / başlangıçta baba vardı *At the beginning was the father* ELDA ABREVAYA / Zaman ve kurmaca - çerçeve ve süreç *Time and fiction - setting and process* ELISABETH SKALE / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ŞEYDA ÖZTÜRK / İngilizce özetler Summaries / Etkinlik duyuruları *Activities*

Baharlık Kitap Dizisi 31
Kıskançlık

sunuş *presentation TALAT PARMAN* önsöz *preface ALİ ALGIN KÖŞKDERE* kıskançlık, paranoya ve eşcinsellikteki bazı nevrotik düzenekler *some neurotical mechanisms in jealousy, paranoia and homosexuality SIGMUND FREUD / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ALİ ALGIN KÖŞKDERE, NESRIN KOÇAL* kıskançlıktan hasede *from jealousy to envy TALAT PARMAN* zavallı othello *poor othello DİDEM AKSÜT DÖNMEZ* iago, sen kimin nesisin? *o iago who art thee? GAMZE ÖZÇÜRÜMEZ BİLGİLİ* ilişmek *touch lightly GİZEM OZAN ASLAN* kıskançlık ve narsisizm / mustafa hakkında her şey *jealousy and narcissism / everything about mustafa NESRİN KOÇAL* rekabet ve kıskançlık *rivalry and jealousy ALİ ALGIN KÖŞKDERE* rekabet, haset ve kıskançlık *rivalry, envy, and jealousy PETER B. NEUBAUER / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ŞEYMA KAMA, NİHAN DİKME, ALİ ALGIN KÖŞKDERE* dosya ötesi / other topics sevmek, çalışmak... ve tembellik etmek mi? öğrenmeden haz alma ve almamaya psikanalitik bakış *to love, to work... and to be lazy? a psychoanalytic look on taking and not taking pleasure in learning EMMANUELLE CAULE / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ORÇUN TÜRKAY* nereye kadar? *how far? TALAT PARMAN* müzikteki mizahı ve kahkahayı metapsikolojik olarak dinlemek mümkün müdür? *Could we hear laugh and humor metapsychologically and musically? MARIANNE BAUDIN / ÇEVİREN / TRANSLATED BY PERGE AKGÜN* ingilizce özetler *summaries* etkinlik duyuruları *activities*

Baharlık Kitap Dizisi 32
İmge ve Söz

sunuş *presentation TALAT PARMAN* önsöz *preface TALAT PARMAN* imge ve söz arasında psikanalitik uğraş *the psychoanalytic work between image and word TALAT PARMAN* düşteki ve analizdeki ortak süreç *the common process in dream and analysis JEAN CLAUDE ROLLAND / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ORÇUN TÜRKAY* takıntılılık: duygusal hakikatle karşılaşmanın düzenlenmesi *obsessionality: modulating the encounter withemotional truth AVNER BERGSTEIN / ÇEVİREN / TRANSLATED BY ALİ ALGIN KÖŞKDERE* sözün ve imgenin nüvesi: afazi üzerine *the core of verbalism and image: on aphasia GAMZE ÖZÇÜRÜMEZ BİLGİLİ* dosya ötesi / other topics savaş: kardeşler ve toplumsal cinsiyet *warfare: siblings and gender JULIET MITCHELL / ÇEVİREN / TRANSLATED BY PINAR PADAR, EVREM TİLKİ* günümüzde islam'da özne sorunu *the question of subject in islam today FETHİ BENSLAMA / ÇEVİREN / TRANSLATED BY İSMAİL YERGUZ* kafka'nın "dönüşüm"ü: preödipalin dile gelişi *kafka's "metamorphosis": verbalization of the preoedipal ALİ ALGIN KÖŞKDERE* annemin öğrettiği şarkılar *songs my mother taught me HANDE KILINÇ KUNT* bir psikanalist: michel de m'uzan *a psychoanalyst: michel de m'uzan TALAT PARMAN* psikanaliz yazıları'nın 15. yılı psikanaliz yazıları'nın kısa tarihi ve psikanalizi yazmak ve okumak *TALAT PARMAN* yıkıcılığa rağmen yaratıcılığı ve yazıyı koruyabilmek *AYÇA GÜRDAL KÜEY* mutfaktan içeri *EVREM TİLKİ* nereden başladık, neler getirdik *BEHİCE BORAN* ingilizce özetler *summaries* etkinlik duyuruları *activities*

Baharlık Kitap Dizisi 33
Psikanaliz ve Tarih

sunuş *presentation* TALAT PARMAN önsöz *preface* ALPER ŞAHİN tanımanın ötesinde: aktif tanıklık ve karşılaşmanın politikası *beyond recognition: active witnessing and the politics of encounter* STEPHEN FROSH ÇEVİREN / TRANSLATED BY BAHAR TANYAŞ geçmiş ne zaman tarih olur? *when does the past become history?* TALAT PARMAN katlanılamayanı karşılamak *to encounter the unendurable* BEHİCE BORAN kardeş katli *murder of the siblings* ALPER ŞAHİN pepuk: acının ve utancın sesi *pepuk: the voice of pain and shame* SERPİL DOĞAN BARIŞ "tarihin havını tersine taramak": 'üstlenilmiş' suç ve özdeşleşmeleri anımsamak üzerine bir deneme *"to brush history against the grain": an essay on to remember unconscious ownership of guilt and identifications* İLKER ÖZYILDIRIM totem ve yas *totem and mourning* ALİ ALGIN KÖŞKDERE dosya ötesi / other topics faşizm günlerinde düş ve düşlem dream and phantasy in the days of fascism TALAT PARMAN süpervizyon: vazgeçilmez ve kaçınılmaz bir alan süpervizyon alanında bir bağ yaratmak *supervision: an indispensable and unavoidable spacecreating a link in the supervisory space* SILVIA RESNIZKY ÇEVİREN / TRANSLATED BY AYŞENUR BAY AYTEKİN, LALE ORHON, EVREM TİLKİ kardeşlik bağları: analist olmanın ve analistliği sürdürmenin gelişimsel sürecinde psikanalitik bir araç olarak akran destek grubu *fraternal links: peer group support as a psychoanalytic tool in the developmental process of becoming and remaining an analyst* SILVIA RESNIZKY ÇEVİREN / TRANSLATED BY DUYGU COŞKUN ingilizce özetler *summaries* etkinlik duyuruları *activities*

Baharlık Kitap Dizisi 34
Bireysel ve Toplumsal Travmalar

sunuş *presentation* TALAT PARMAN önsöz *preface* İLKER ÖZYILDIRIM nedenbilimsel bir unsur olarak travma ve psikanaliz *trauma as an etiological element and psychoanalysis* TALAT PARMAN savaş nevrotiklerinin elektrikle tedavisi üzerine resmi görüş (1920) *memorandum on the electrical treatment of war neurotics appendix: freud's testimony as expert witness* SIGMUND FREUD ÇEVİREN / TRANSLATED BY BARIŞ ÖZGEN ŞENSOY travma ve simgeleştirme *trauma and symbolization* RENE ROUSSILLON ÇEVİREN / TRANSLATED BY A. LALE ORHON BAYKAL "travmanın bireysel ve kolektif boyutları": bilinçdışı kabus gerçeğe dönüştüğünde *"trauma –personal and collective dimensions" – when an (unconscious) nightmare comes true* JOSEPH TRIEST ÇEVİREN / TRANSLATED BY PİTEY GONCA ÖZBAY utancın güzergahı olarak muğlaklık *ambiguity as the route to shame* SILVIA AMATI SAS ÇEVİRENLER / TRANSLATED BY BARIŞ ÖZGEN ŞENSOY, EVREM TİLKİ, FERHAN ÖZENEN ölüm kapıdaydı... *death was at the door...* MELİS TANIK SİVRİ rüzgar çıkmadan hemen önce edilmiş bir söz ya da savaş ve travma üzerine bir not *a note for war and trauma or a statement that was said just before the wind* PINAR ARSLANTÜRK bireysel ve toplumsal travmayla temasta psikanalitik çalışma üzerine notlar *notes on psychoanalytic work with individual and social traumas* İLKER ÖZYILDIRIM, AYŞE LALE ORHON BAYKAL, BARAN GÜRSEL, AYLİN KULA GÜNEY toplumsal travmalarla psikanalitik çalışma üzerine söyleşiler *interviews on psychoanalytical work with social traumas* HAZIRLAYANLAR / PREPARED BY BARIŞ ÖZGEN ŞENSOY, İLKER ÖZYILDIRIM dosya ötesi analitik yakınlığın doğası üzerine TUBA TOKGÖZ ingilizce özetler *summaries* etkinlik duyuruları *activities*

ISBN 978-605-9911-38-2

9 786059 911382

ISBN 975-6947-36-5 [TK. No.]
ISBN 978-605-9911-38-2 [35. Cilt]